Supracoperta și coperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

II

- ^

_ **PROZE**

EDITURA PENTRU LITERATURA

LINA

CUVÎNT ÎNNAINTE

Neînsemnatele evenimente următoare se petreiceau pe ta începutul secolului de faţă, epocă fără pren multe deosebiri între condiţia de muncitor şi starea de slugă.

Poate că numai în fabrică, din puţinele improi'i' zaţii industriale de pe teritoriul ţării mici, s<ar fi putut simţi întrucâtva mai puţin, dar şi acolo se păstra o distanţă de clasă între direcţie, — reprei zintanta capitalului, —funcţionari şi lucrători.

Proprietatea unei întreprinderi era o avere de mare lux, ca C herghelie de hipodrom, ca un castel regal cu zeci de saloane şi pimif; vaste, cu lachei în uniformă de vînătoare, gonaci după mistreţi şi cerbi prin păduri, şi trîmbiţaşi, permisă numai marilor latifundiari excentrici, modernizaţi laMontei Carlo şi în localurile de noapte din Paris, cu crigii nalităti şi pasiuni ctnd vicioase, cînd puerile. Li se adăoga uneori, prin imitaţie sterilă, şi diletantismul colecţionării de tablouri adunate de samsari artistici.

întrto viaţă stearpă, de parazit, boierul ţinea şi la gloria posterităţii, vărsînd în pungile negustorilor de estetică, aurul răpit din munca istoiitoare a ţărăi nimii, mingîiată, întnun parlament de paiaţe, cu titluri de nobleţe geografică: « talpa ţării» — talpa picioarelor goale.

Dispreţul muncii în toate formele, deputaţii prin fraudă, senatorii şi Excelenţele ministeriale îl aduceau de la moşie şi conace, unde cucoana boierului se răstea

în porunci, sugînd pe franţuzeşte o bomboană de şocola *cu* pistaş.

Caracteristic însă înfirea românilor dintre Dunăre şi Carpaţi, invadaţi de cîte neamuri toate şi orînduiri domneşti, este că, pe cînd boierii şiiau dat toate ostei nelile săii bage la stăpîn, ei mau putut ajunge s/w gamici.

Nici limbajul lor nu dispune de vocabularul servii lismului, curent la popoare, dacă vreţi, mai civilizate.

E drept că nici nu s>a putut înjgheba la noi, cu tot prestigiul de care se bucura avuţia Viţelului de aur, una din acele aristocraţii de chivăre şi cizme, servite de formule excesive, faţă de care sărut mîna *e o politeţe, drăgălaşe faţă de feminin, dar sceptică şt puţin ironică pentru bărbaţi. Ctnd îi zice femeii* sărut mîna, *romanul se găseşte delicat solidar cu numeroasele lui cîntece de dragoste, — el îi spune* dor, *—pentru* mîndra *lui, şi cu nuanţa bunului' simţ înnăscută la el şi păstrată pură pînă ce nu începe să se complacă în fanfaronada cafenelei bucui reştene, sărutînd de fapt imaginea iconografica a idilicei iubiri.*

Românul e un sceptic în multe privinţe. El sărută cu evlavie mîna preotului, însă nu chiar mîna, ci harul preoţesc, la sfinţirea ospăţului de botez, de nuntă si de prohodire, — şi fără să se amestece în legăturile de familie. E şi meritul clerului de ortoi doxie ungrowalahă de a se fi ferit de metodele clerului catolic celibatar, întrebuinţate cu titlul de a director» duhovnicesc, de:a dreptul şi prin insinuare, pentru dominarea, nu rareori suspectă părtaşilor, unei căsnicii.

ATu *ne vom opri la documentele discutabile, ca romanul* l'Abbe Jules *sau accidentul, de pildă, al morţii tui £mile Zola, în apartamentul căruia, din Paris, a fost descoperit robinetul de gaz aerian deschis, atribuit, cu o moralitate bizară, neînţelegei rilor dintre romancierul ateu şi soţie, mare bigotă, neîntrerupt prezentă la confesionalul cu perdea, din parohie.*

Schimonosirea industrială trebuia să ajungă neat pârât falimentară, dar era întreţinută în viaţă arti< ficială, agonia fiindud îngrădită cu legi de protecţie vamală şi alimentată, în acelaş timp, cu preţuri de vînzare scandaloase a unor măi furi de calitate proastă. O familie politică financiară prospera din monopolul cuielor şi al sîrmei; alta, dintrial hîrtiei şi ţuicii, — ca să poată da României analfabete bărbaţi de Stat eminenţi şi mai europeni.

Hîrtia consumată de ziare, - stăpînită de o cumetrie complicată, şi vîndută numai gazetelor datoare să nu supere sensibilităţile guvernamentale, — constituia şi un prim oportun mijloc de cenzură, încă de mai nainte ca manuscrisul să fi fost conceput.

Pentru a tipări o foaie mai mult sau mai puţin clandestină şi cu veleităţi opuse, erai nevoit să cumperi rămăşiţele foilor conformiste, cu de patru ori preţul iniţial.

Gazetarii deochiaţi, dar de natură elastică, se înnădeau pe furiş cu cîte un ziar de atitudine dublă al regimului slugărit, subvenţionaţi pe subt mină de fracţiile cu ambiţii, din sînul aceluiaş partid, nemulţumite şi perverse, — o atitudine de faţadă şi alta deghizată.

Pentru asemenea dificultăţi curente şi prevăzute din timp, se născocise instituţia judiciară a «girant tului responsabil» figurant, de obicei un servitor plătit cu o leafă de edăiaş, împrumutat în procesele de presă, indiferent de gazetă, şi însărcinat să fie, rînd pe rînd, conservator pur, conservatondemocrat, liberal şi disident, cu un centimetru mai la stînga, spre stînga, cu zero trei «poporanist #, plus trei la sută ţărănist, — se iveau, după anotimp, şi « radii caii», unii în cioareci, alţii cu lavalieră sau cilindru, -- devenit, subt guvernările amestecate, ghiveci cenw şiu, cu jachetă şi pantaloni gri.

Dacă ttiMvai la îndemînă un portar trecut din tnînâ în mînâ între cotidiene rivale, atunci le adresai unui « comisionar de stradă», priceput să strecoare cu dibăcie un bilet de întîlnire secretă, cu amantul sau amanta, pe diseara. Obiceiul acestui fel de comisionariat se generalizase întnatît încît devenise o profesie aproape naţionali. în uniformă cu chipiu, numerotată la piept, oamenii instituţiei de adulter ţineau şi un gen de şedinţă permanentă, adunaţi cu zecile la răspîntia Calea Victoriei cu Bulevardul, t Iţi alegeai unul de aparenţă discretă, te opreai cu el la o vitrină şi'i treceai plicul problemei, pe nevă-zute. De teamă ca nu cumva nevasta, clientă şi ea de comisionar, să nu se găsească pe acolo, — doi culpabili autotoleraţi reciproc fi deopotrivă de oneşti, în abstract, unul faţă de celălalt. Aşa fel că stîlpii societăţii, în număr de trei, — Familia, Biserica şi Armata, — rămîneau faţă curată. Sociei tatea cu S mare evolua progresînd.

Familiarizat prin repeţire cu dotnnia>to, corni' sionarul personal îţi sărea din locul lui înnainte, licînduiţi conaşule. Făcînduii cu ochiul poeziei dumitale, te urmărea într-un gang undeii creionai biletul amoros. Puşi la rînd de o poliţie de moravuri incoruptibilă şi interogaţi cu bacşiş bun, agenţii romantismului extraconjugal ar fi putut să dea în vileag, pentru zeci de volume, documentele liris-mului degenerat în putregai al unei societăţi în lichidare, cu principii sonore şi prestigii de panoramă.

Cadrul povestirii de faţă t o fabrică, o fabrică de zahăr, întîia fabrică de zahăr din ţară, încercată de intenţiile unui visător, om de toată isprava, Cezianu. El preferase trîndăviei birlicului de club, lupta cu destinul, catastrofală, — bogătaş exotic, dar însw fieţit de preocupări care<i onorează uitarea. Pe ruinele fixbricei, cumpărată de consorţiul unei im

dustrii specializate, austriace, noii proprietari nu au izbutit să ridice din amorţire un paralitic în descompunere definitivă.

Soţia întrepidului debutant se bucura, în schimb, defăima meritată că era cea mai frumoasă femeie din ţară, unde, de altfel, splendoarea frumuseţilor feminine, de la bordeiele din gropi la palatele cetăţii, nu a stagnat niciodată să izbucnească.

Rămîne de la această doamnă, al căreia soţ entui ziasrnat a căzut descurajat în mijlocul fabricii, răzimat de parapetul pompei centrale « Bourton », de care zi şi noapte nu s-a mai dezlipit, o casă de stil, încă în picioare, la o întîlnire de străzi principale.

Tot ce putuse fabrica să realizeze cu sforţări titanice era, pe lîngă, în sfîrsil, cristalele şi o pulbere albă, tardive, un nisip roşumegricics, umezit, mai mult amar, cunoscut la francezi cu numele, mi se pare, de cassonade, *mai scump decît însuş cristalul trestiei coloniale. Chimia descoperise în sfeclă un izvor de belşuguri, dar fabrica fusese de la început prost gîndită şi realizată, cu streini specialişti de import, de o indiferenţă ostilă, zahărul internaţional, frumos ca o bijuterie, vtnzîndwse pe un preţ deru zoriu. Mai trebuia convertită şi rezerva clientului faţă de o marfă nouă. Publicul cunoscuse numai zahărul medicament. El rămăsese cu această cont cepţie medicală intactă încă din vremea lui Ştefan cel Mare. Marele nostru domnitor deşelase sumei denii de cat trimişi, cu doftorii lui, sa<i aduci din Veneţia o jumătate kilogram de asemenea leac.*

Poporul nostru, ignorant de orice chimie, nu ie simţise, în sărăcia lui, cîteva veacuri, mai rău, îndulcit cu miere de albine.

Semăninduise pămîntul secerat cu principiul « dacă dă Dumnezeu», linia unei idei pornea şovăind, concepţia se căpăta, pe sărite şi fragmentar, deiabia după faliment. Nu se putuse ajunge la un total anticipat întocmit şi la un ritm. Tovărăşia muncii,

a timpului şi a inteligenţii, — factorii paraleli şi înceţi ai maturizării, — mi încăpea în socoteli. Omul de iniţiativă avea numai un prim avînt de temperament, in ignoranţă. Mu făcuse nimeni drw mul încrederii dintre un punct de pornire şi un rezultat, care, repetat, stabileşte o tradiţie, un tipar între proiect şi realizare, iar tot ce izbutea, mecanizat, în străinătate, la noi era o peripeţie.

Străinii ştiau dat seama că pămîntul românesc putea să dea sfeclă bună şi bune beneficii capitalului călător: esenţialul, — dar şi că poporul nostru nu consumă zahăr. Ei au inspirat Statului o soluţie experimentală de toată siguranţa pentru capitaluri: taxe de vamă mari pentru zahărul străin, introdus în ţară, ceea ce ar fi părut din partede o jertfă, compensată de datoria pentru Stat de a plăti, de fiecare vagon de zahăr românesc exportat, o primă de încurajare. Pe de o parte ei introduceau în puşi culiţa automată un ban, şi pe cealaltă parte scoteau wi sac de zahăr aproape gratuit, puţind săd vîndă în străinătate. O a treia garanţie a fabricatului importat era vînzarea în ţară, închisă, cu preţul a/ustat, mai mare sau mai mic, pe beneficii ccmplit mentare. Iniţiatorii români nu avuseseră o cultură industrială proprie, care să le poată permite o realii zare măcar, fără pierderi, a încercărilor făcute, şi Statul se alegea cu onoarea subiectiva că devenise exportator industrial.

Un public atît de inexperimentat nu putea săişi dea socoteală ce reprezintă mîna de lucru într'O uzină în care capital, maşini şi materiale împărei chiate rămîn sterile fără paza, lîngă ele, măcar a unui ungător. Străinii, care cunoşteau însemnătatea muncii onwlui asociat cu maşina, erau însă şi ei în faza drepturilor cuvenite cu deosebire unui consiliu de acţionari, şi sarcina unei bune administraţii consista în a micşora la maximum porţia lucrătorului, rău plătit şi incult.

Din cultura (imperialistă) germană, adaptată la Viena vulturului bicefal şi filtrată pentru a doua oară la Pesta habsburgică, fabricanţii care cumpă' râseră fabrica alimentară, a douăsprezecea fabrică a consorţiului în Europa Centrală, aduceau moravurile în onoare în Monarhie. O listă de titluri şi de formule de politeţe servilă, rostite cu căciula în mînă şi cu spinarea încovoiată a fiecărui funcţionar prevăzut cu un nasture de metal lustruit la şapcă, o consimţire adîncă, a solicitatorului, la umilinţă, o renunţare la sine. La români sclavajul moral şi dorinţa de ad împămînteni erau absente în toată viaţa trecutului lor, care nu putuse stabili, nici pe latifundii, raporturi de slugărnicie şi o clasă de aristocraţi. Românul, mai inteligent, era şi mai fin înnăscut, răbdarea glumeaţă şi un scepticism al certitudinii nefiind adaptate unei înfumurări de categorie. Şi, probabil, meritul bisericii ortodoxe, deficitar în multe privinţe, e de căutat aci: strîngerea laolaltă, la slujbe, deia valma, a tuturora, fără bănci şi fotolii adecuate rangurilor cu blazon.

Formele slugarnice străine erau intraductibile, şi dacă inginerul sau directorul general, care păstrau din cuvinte şi din parafrazele stilului indirect subi stanţa, erau primiţi cu capul descoperii în treacăt, declaraţiile şi titlurile lipseau, complimentele, asigui rărtle, închinăciumle se lăsau aşteptate. Ca să înjure, românul dispunea de un lexic bogat, în care îşi intercalase şi tot ce era mai original ca insultă în limbile străine. Pentru admiraţie şi linguşire, acest om, ridicat deasupra necesităţilor practice şi a intei resefar lui, mavea nici un fel de vocabular, şi ca să laude, din întîmplare, trebuia să se gîndească, slujindwse intriun scop artificial de cuvinte uzuale cu sensuri adăogate.

O întreprindere relativ industrială începej, la noi, şi sfirşea în întuneric, cu singura noţiune aven< turieră: «norocul». «Norocul» agricol se eoni

formase unui calendar al fatalităţii: un an de mare belşug după doi de secetă si cuptor. Recoltele unui singur judeţ, Doljul, puteau să dea pentru toată ţara pline, exportată, pe aur, cu stepurile Brăilei. Mămăliga săteamdui era încuiată în hambarele de ta conace, pentru dozat foamea cu papornita, cu sacul şi baniţa cu două funduri, în echilibru cu constrîngerea muncii pe anii viitori. O mînă de mălai astupa gura ţi chinuia viaţa unui copil din cei şapte cîţi forfoteau cu cîinii prin ograda netrebnicului ţăran, bun numai pentru gloabă, oaste şi războaie.

« Norocul» petrolier, ajuns la o abundenţă **cont** *fscotă de marile societăţi anonime, prezidate de autoritatea treselor cîte unui general sau colonel, puşi la păstrare pentru simptcmele împlinite în tgoj, ctnd satele au fost schimbate, cu artileria, în cimitire, începuse prin scoaterea cu lingura a ţiţeiului izbucnit pe neaşteptate în bătătura omului, « norocul» rămît nînd al boieriei şi al samsarilor juridici şi al marilor capitaluri. Dacă un guvern, cu semnul cămăşii peste iţari, a putut să agonisească bacşişuri monu< mentale şi din băţul de chibrit, nu e greu de închipuit miraculoasele miliarde realizate din cămătăriile internaţionale pe « gazul» vîndut cu cinzecul sătea< nului, pentru lampa lui, numărul cinci, pe fitilul şi coşul ei de sticlă, fabricate de « industrii» speciale, la preţurile de scumpele a tot ce se industrializa la noi. Un pachet de mahorcă, o cărticică de «foiţă», o cutie de chibrituri, o ceaşcă de «lampant» şi o coajă de mămăligi, plus un bir pe te miri ce, repret zintau, cu cocenii de acoperiş ai cocioabei de chirpici, cu stafia de vacă, priponită în bătaia crivăţului, a ploilor, agrindineide iarnădin ograda viscolită, cont fortul nefericitului om în iptngea, cojoc şi obiele. Şi, alături de el, răbda de foame şi credinciosul lui prieten Grivei, sfrijit ca v rogojină, înnodat în şale cu ojerpe- titură de coadă, ca o bucată defunie deslînată.*

T. A.

j

,

Dulgherul Dîngă Marin a murit de tubercu' loză ţi rachiu, lăsînd *o* păreche de copii. Băiatul, mai mic, reproducea coca lividă din care fusese frămîntat leşul puhav al părinţilor, dar fata avea o carne de floare neagră ţi trezi ochi neînchipuit de albaştri. Mama copiilor era o dementă slută, murdară ca o cerşetoare. Trecea de Ia rîs Ia plînsul brusc şi înnapoi. în expansiunea de veselie se măgulea cu lauda că, dacă s*ar îmbrăca bine şi ar itşi la plimbare, frumuseţea ei ar înnebuni bărbaţii. Visa un general, care putea să fie fi colonel, o carîtă, *o* vilă.

Demenţa femeii se temea însă din tinereţe de un Don Juan, pentru care ar fi lăsat bucuros pe Dîngă şi copiii. îi spunea ţi lui ce O să î se întîmple inevitabil întno *zi,* rizînd cu gura băloasă, vînătă şi ştirbă de toţi dinţii din faţă. Marin da din umeri şi mîngîia copiii, trist că se simţea pe ducă, amărit că rămîn cu o nebună.

Ea, din cînd în cînd, dispărea două'trei zile, muncind pe la cucoane, şi de multe ori se întorcea pe neaşteptate, după miezul nopţii, speriată în ipotezele ei de un Don Juan răpitor.

Nu e vorbă, exaltările femeii Iui Marin veneau, în diapazonul lor cel mai înnalt, şi de Ia ţuică. O htră cu gura lată se ducea de cum o punea pe buză, şi din întîrzierile ei la spălat, în oraş, se întorcea cu o putoare de circiumă ţi lături

în straie, mînjită cu grăsimi coclite, osoasă, zt>îr<
cită şi beată, dar beată de o beţie numai a minţii,
şi ţeapănă pe picioare. Şi, de disperare, se adîpa
si dulgherul, şi atunci i se părea nevasta fru'
moaşă.

Fusese măritată jt mai avea şi cu soţul ei legitim
doi copii, întPun tîrg, undeva, Cînd i«a spus
Dîngă să fugă cu el la Bucureşti, să facă avere,
ea a fost gata. Şi*a lăsat bărbatul si copiii dintfi.

Limba arc tendinţa »>i alîrne din gingii: ea
şi*o vîră cu palma înnăuntru-

DlngS a iubit»o ia nebunie — cu acea dragoste
pasională şi feroce pe care o are viermele pentru
rtîrvul în care a intrat.

Murind, ba lăsat o casă de şipci şi pămînt,
clădită de el întnun maidan, cu *a* groapă de
heleşteu verde subt prag, între mai multe cocioabe
strînse împrejurul gropii care aduna scursorile
anului întreg. Unele erau jumătate scînduri şi
jumătate baligă, altele — de zăbrele astupate cu
noroi. Nevasta a voit să vînză casa şi să se îmbrace
frumos; n<a găsit cumpărător. Lucra înlr»o fabrică
de ţesâiorie, \n puţul mahalalei fusese aruncat
un cîine, care a urlat o noapte acolo, cu capul
deasupra apei, şi a murit de teroare: puţul avea
douăzeci şi sase de metri adîncime. Găleata a
scos apă cu păr de cîine. A venit toba fiscului
pentru «o datorie» de proprirtate pe patru ani,
restanţe, taxe de moştenire.

— Am eu »ă dau cuiva ceva? Nu ştiu.

— Păi ştim noi.

— Cine sînteţi? Poliţia?

— Statul. Ministerul de Finanţe. Percepţia.

Nevasta wa înfricoşat de atîţia creditori cu aşa
nume, dar s<a simţit şi flatată să aibă de>a face
cu Statul: i se părea că e ca o funcţionară.

Căpiată peste măsură, femeia şi«a luat, la
moartea soţului, lumea în cap, şi, după o dispa.

riţie de doi ani, s<a întors două zile şi a pierit
din nou şi pe totdeauna. Abia d^>şi mai puteau
aduce aminte copiii de ea. Băiatul fusese închis
pentru un corn furat de la JranzeW, şi la închi.
soare a înţeles problemele sociale grele, care
împart întîi şi-ntîi pe oameni în trei categorii:
una — care furii, alta — care rabdă, şi a treia —
de Ia care furi. Fata a stat cu băiatul în casa de
lut, căpătînd de pe la vecini, cu surîsul bucuriei
cereşti din ochii ei. Pe urmă, a r5mas singura *în*
casă, dispărînd şi frate^su. S»a încălzit într>0 odaie,
arzînd întîi magazia, şi, isprăvind scîndurile, a
rupt din pârrţii odăii a doua. Se făcLise mare şi
cuminte, crescînd de cinci ori mai repede decît
alte fete. Avea picioare fin deşinatt, linia şoldui
rilor se înjghebase, sînii<i dădeau a nobleţe ciu.
dată, cum numai natura şi mila ei fantezistă şi
absurdă ştiu să o acorde fetelor fără rasă şi mătase,
refuzînd<o fetelor bine născute. Cu drepturi la
estetică şi agrement. Mîinde îi erau coconeşti,
grumazul — înnalt şi alb. Schiţată subt umeri,
clavicula, şi furişată în zdreanţă cămăşii, se sculpta
trandafirie. Gura fetei surîdea cu trei petale —
arcul buzelor şi limba.

Fata începea să placă, însă intimidînd băieţii
din mahala. Ei se apropiau întîi eu sfiială, şi ea
nu voia să ştie de nimic. Dacă un băiat îi arunca
în ureche şoapta insistentă, o palmă ageră i se
aşeza pe figură, ca o mînuşă de plumb. Dar nu
ştia să scrie şi să citească, asemeni cu gîscanul
pe care îi mosienise de la mamătsa şi care dorme;i
cu ea în odaie, cunoscînd<o după voce şi pas.
Un băiat frumos s>a luat după ea întno seară şi
a căutat să intre în casă pe gaura de unde dârîi
mase păretele de surcele. Bătaia pe care a mîncat.o
băiatul atunci a fost ţinută bine minte. Se ivise
in căsnicia de mizerie a părinţilor, fără nici un
rost, ca netuinea, ca o garoafă pe maidan.

Mvirindiiii unui vecin o fală cam de>o seamă cu ea, i«a dat ei hainele hune, de pomană: o manta cu gulerul de blană, o rochie de catifea, pantofi albaştri, ciorapi. Gătită, nu a mai cunof scuti r> nimeni, şi fiindcă fetei mm era frică de lume, s<a dus sa se plimbe prin « centru », căscînd gura Ia vitrine. Un domn, ademenit de frage* zimea ei şi încurajat de evidenta ei simplicitate, a riscat o propunere: «Singură, domnişoară?». Ea s>a uitat niţel, ca un cîine cabrat, si nu i.a răspuns. Domnul a înţeles numaidecît şi s<a făcut nevăzut. Unui alt domn, cu blană de samur, i»a cîrpit o păreche de palme dinaintea unei cofe* tării. fntr«o săptămînă a bătut o întreagă societate aleasă. Ea nu ştia să ocărască. Da pe muţeşte.

Şi 8>a apucat să vîndă flori.

Vara, silueta ei înnaltă domina grădinile, şi păi ml ei negru adînc, contrastlnd cu lumina violetă a ochilor, impresiona localurile, mira publicul, buchelele se vindeau numaidecît, şi Domnişoara Lina, aşteptată de florarii din piaţă ca o clientă de forţă, se ducea săişi umple coşul, o dată pe oră, după sezon. Dacă un bărbat răucrescut o ciupea, pe subt învelitoarea mesei, de pulpă, ea punea solemn coşul pe masă, între farfurii şi pahare, şi trăgea cîteva palme. Apoi, liniştit, îşi lua coşul şi se ducea înnainte, oferindu'şi, cuco.v nelor şi domnilor care Ie însoţeau, florile purtate pe umăr, la înnătţimea capului, cu o elegantă întorsătură a braţului nud, întrto cămaşă de in curată ca fulgul. Bărbaţii erau ispitiţi să.i apuce între degete carnea tare, care scăpa din prinsoare ca o ştofă de ivoriu. în vreo doi ani, centrul, clientela, locuinţa civilizată în care începuse să trăiască şi belşugul de mijloace au făcut din Lina o foarte distinsă fată, şlefuită, pe cît era de săi' batec onestă.

Scandalul provocat de Domnişoara Lina lntr<0 seară, la un mare restaurant, nu se putea sa nu sfîrşească la poliţie. Bancherul Solo ieşea, prin strîmtorile de faianţă ale restaurantului, dintoo scurtă inspecţie personală, singura funcţiune în care nu putea să fie substituit de un contabil general, oricît de binecrescut, de îndatoritor şi de titrat. Se abătuse, între două feluri de mîncare, de la banchetul la care participa toată familia Solo, personalităţi, acţionari şi directorii divers selor servicii. Banca inaugura un jubileu de exis< tentă prosperă, şi, în ajun de a înfiinţa şi o sociei tate de asigurări, de la care se aştepta mult, eve« nimentul era sărbătorit. Crai de felul lui şi îmbu< jorat de o perpetuă eczemă acoperită cu fard, domnul Solo se găsea constrîns să biruiască o con< tradicţie. Repulsiunea pe care iio inspira chiar doamnei Solo, victimă a două averi împreunate în aceeaş casă, avea un rival în priapismul lui permanent. Ochii umflaţi, ca două guri îndopate ca prăjiturile cu cremă, se strecurau prin public, pîndind efectul asupra femeilor, al trecerii firmei lui, cunoscută şi puternică, printre mese şi cheb neri, şi auzul îi recolta, fără săd înregistreze, vechiul calificativ de « scirbos », obişnuit urechilor lui crăcănate.

Lina sta la o masă pe coridor, numărînduişi lîngă coşul gol reţeta şi pregătind banii pentru un coş cu flori care trebuia vîndut la teatrele de vară. Domnul Solo 50 oprit în spatele ei şi, solttc însă rezervat, ca întnun tablou de la bancă, luat unui client pictor pentru o poliţă, — un Cupidon drăgălaş, gîdîlînd cu un spic de grîu, purtat ca o pensulă, obrajii unei fete adormită în rîmp, — şi'a întins un deget şi i ba lipit delicat pe ceafă. Fata dete cu mîna, ca după o muscă, fără să se uite. El repetă contactul, mai apăsat. Ea întoarse capul. Bancherul, rîzînd în hohot, cu palmele pe

genunchi si cu genunchii încovoiaţi, jumătate pe vine, îi făcea cu ochiul, întors în pleoape ca întno jumară, către ujile puse la rînd, pe cînd femeia de serviciu, probabil obişnuită, întorcea cu grijă cheia cabinei sale personale, deschizînd uşa puţin. Surîsul şi gestul femeii îndemnau pe fată să intre mai repede, neobservată în marea circulaţie a farfuriilor dimprejur. Patronul, care voia să dea un ordin pe coridor, văzînd că domnul Solo este pe cale să fie ocupat, după o ştiută regie, se trase înnapoi, făcînd un semn cu mina, familiar, perse naiului de serviciu.

— Bestie! a strigat florăreasa, înjurînd pentru întîia oară şi aruncînduişi piciorul, ce>i sta pe un genunchi, în stomacul domnului Solo.

Domnul Solo căzu grămadă, bloc, cu toţi chel' nerii şi pîcolii peste el, în cap, pe umeri, pe pla< stron, cravată şi jiletcă — treizeci şi şapte de feluri de bucate şi desert, rizoto, *voUawvenl,* ciulama, *crcquettes en sauce madere, cheu ă la creme, spaghetti,* îngheţată, căpşuni cu smîntînă ŞL cîteva iaurturi. Crezînd într<un accident, Doamne fereşte, de sănă. tate, al considerabilului financiar, primele mese ain grădină îi săriră întrojutor, şi, după ele, vîlva unei apoplexii scula toată grădina, îmbuL zită să se informeze, medicii alergînd cu şerve> tul în mînă şi cu O mestecătură, încă neînghiţită, în gură. Doamna Solo, zorită sâ<şi vadă realizat visul unei morţi onorabile subite, avu o criză de nervi, jucată dinaintea cadavrului aparent, învelit cu buchete de conopidă şi zemuri.

Domnul Solo nu putu decît să facă într.adevăr pe mortul, ca să se oprească automatic răcnetul furios al florăresei, care îi mai da cîteva cotoare de coş în chelie.

— Mă mai chemi? repeta Lina la fiece lovitură.

Publicul pricepu şi se întoarse, rîzînd, la mese. Dar se stricase banchetul.

Ideea genială ba venit tot patronului restau< rantului, care, dînd accidentului un caracter me< dical, a chemat doctorul de casă. Domnul Solo fu scos din mocirlele culinare pe coridoarele dosnice ale localului, de subsuori, tîrît cu tocurde pantofilor pe mozaic, ca diutr'O varniţă.

— Mergeţi acasă, domnule baron? zise patronul pe şoptite.

— Bine că eşti aici, răspunse bancherul. A văzut cineva? Că am stat cu ochii închişi.

— Nia văzut nimeni, domnule baron.

— Dar parcă venise lume multă, se îndoia bancherul.

— N>a venit nimeni, răspunse restauratorul, închizînd uşa coridorului. Era personalul de seri viciu.

La *a* cotitură, domnul Solo a oprit birja medi< cului, a pus în mîna însoţitorului un bacşiş de tăcere, s*a dat jos şi, cu o altă trăsură, sia dus acasă.

Noaptea, florăreasa o petrecu la poliţie, acuzată că, urmărind pe bancher, i<a băgat mîna în buzunar, că so încins o luptă, că un atentat a fost încercat la viaţa baronului Solo. Florăreasa era o tilhăroaică, şi protestările ei ivau folosit la nimic, cazul devenind, juridiceste, un atac ta marea finanţa.

« Dar nu mă las! », işi zise Lina.

în sala de arest erau adunate leprele subalterne ale capitalei, culcate pe jos. Cînd a intrat, împinsă de un poliţist, ea se opri pe treptele pragului şi sări înnapoi.

— Unde mă duceţi? a întrebat înfiorată, tre cîndufi subit pe dinaintea amintirii, pentru întîia oară de cînd murise, tatăl ei, dulgherul Marin, întins pe masă, vînăt şi cu mîinile la piept.

— Nu temţepeni în uşă, că lot intri, îi răs<
punse un bandit trîntit întno rină.

Femeile şi bărbaţii se găseau grămadă în acest prim depou general, aduşi pe rînd sau în cete din canalizările de deasupra ale oraşului. întriun biurou, din preajma subsolului, se lucra la idem tificarea celor arestaţi pentru o cauză sau din întîmplare, şi, pînă la ziuă, cazurile puteau să fie elucidate, şi o parte din prizonieri puşi în liberi tate. în uşa beciului, Lina s«a încrucişat cu unul dus pe sus şi care nu se hotăra nici să plece, nici să stea.

— Ieşi mai repede, nu temţelegi? îl îmboldea pe om un jandarm.

— Nu plec pînă la ziuă! Degeaba! răspunse omul, care nu se putea ţine drept.

— Te iau la spinare, dacă te opui, răspunse jandarmul, şi omul se puse pe un tril de rîsuri cu neputinţă de stăpîmt.

— Uite, drace! Ce n<ar da alţii să scape, şi pe mine nu mă lasă măcar să mă trezesc, dragă domnişoară, zise, cu un compliment, omul, dina< intea florăresei. Iar o să cint pe stradă, wr mă agaţă, şi iar mă aduce aici. De ce să mai plec, dom'le? Nu vezi că nu e logici'. . . Aşa sint eu cînd o iau niţei la măsea, iac război. . . şi mă aresteazii. Şi iar îmi dă drumul. Şi iar mă arest tează. Şi iar imi dă drumul. . .

Omul gesticula, altemînd cu mîna, ca după o muzkă. în aer.

Era un schelet deşirat, inconsistent, cu frîngeri întno parte şi alta, din genunchi şi şale, legat parcă ta încheieturi, cu sfoară veche. Nu sta mai multă viaţă în trupul lui, gata să se rupă şi să se dărîme risipit, decît întrio păpuşe de mucava şi hîrtie. Echilibrai părea improvizat din aderente mobile de contacte rotunde, ca şi cum i<ar h fost înnălţimea înjghebată, în manta şi pantaloni, din

.,
j
!
[

gologani, puşi unul peste altul pe dungă. Mtnecile i se turteau de zmuciturile poliţistului şi rămîneau turtite, ca nişte burlane de tinichea răscoaptă, şi nici nu se simţeau braţele în golul lor, animat de umerii de manechin, ca nişte iluzii.

— Duite, domnule director, du'te acasă şi te culcă, zise unul din hoţii de buzunare arestaţi. Prea le faci şi dumneata. . . Un om cult nfare ce să caute la pungaşi. . .

— Mă, da' frumoasă fată!. . . frumoasă de pică! zise Directorul, cum i s>3 spus, mai uitîndu.se o dată la ea. Uite, plec numaidecît, stimate domnule jandarm, dacă o laşi să vie cu mine. . . Altfel, stau cit o sta şi ea. Nu mă mişc. Nu eşti de părerea mea, fetiţo? întreba el, apropiindu>şi degetele de bărbia cu gropiţă a florăresei.

Ea căzuse, descurajată, pe o bancă jegoasă. Sculîndu-se deodată, îi arse Directorului o palmă, cuprinzînd întno singură usturime buzele, un ochi, un obraz şi o ureche, ca subt un cataplasm.

— Pisicile frumoase zgîrie rău, zise Directorul, sentenţios, scuipînd cu sînge şi simţindu>şi um« flata, pe dedesubt, mustaţa.

După cîteva opintiri în pragurile tocite ale uşii, fu scos afară, ajutat, cînd se împotrivea un picior îndărătul cîte unei stinghii, de botul bocancului aplicat în ceafa genunchiului şi pe călcîi.

— De ce*i ziceai «domnule director»? a în< trebat unul din beci, care nud mai văzuse. Vrei să zici « doctor »?

— Era director adevărat, mă! dar păcat de el căii un stricat, răspunse boţul. L>a dat afară de peste tot.

— Credeam că e «doctor» de>ai noştri. . .

— Cine era ca el? Păcat! Nu se mai cunoaşte, heţia !*a apucat întrfo seară. Ce i>a venit că s>a îmbrăcat a popă şi s*a dus să facă zîntîiu! prin localurile de noapte, cu un mălăuz de iarbă.

Aşa a lunecat şi nu s<a mai oprit. . . pînă ce ba scos. Lumea bună, cared ştia. a crezut că i s<a părut şi că'l semuieşte. Era beat turtă şi a treia zî la prînz.

— Ce caută aici dacă nu e doctori

— Cînd bea, face urît de tot.

— Parcă bea numai el. . .

— Vezi, ăilalţi sînt potoliţi şi nu'i ştie nimeni. Se trezesc şi le pare rău o săptămînă. Mai sughit ei din cînd în cînd, dar asta din stomac, care ţine minte mai bine. El, ăsta, se pierde. Se ia Ia colţ cu cine nu gîndeşti. Dă, loveşte, intră în tărbacă şi mănincS bătaie. îi place. Caută gilceavă cu luminarea. Are boală la localurile proaste. Undeii cîrciumă mai puturoasă, acolo.l găseşti, cu parlagiii şi hingherii. Domnul director general bea cu toţi, se pupăm gură cu lăutarii, cu limba. Uită să vorbească, înjurind pe franţuzeşte. Un nenorocit! Barem noi tot ne alegem cu ceva.

— Şi toate astea din pricina unei putori de muiere, zise unul, ca întrto suferinţă personală.

— Tacărţi fleoanca, janghinosule dc bărbat grozav! îl ocărî o ţaţă lăbărţată.

Pîngărită la suflet, Lina simţea ca o vărsătură de buboaie că se apropia de ea, ca un flux, şi nu putea să scape. A închis ochii speriată, ca să fugă de sine. Ar fi voit să'şi zmulgă auzul, care o mînjea subt un zuluf diafan şiii colcăia în ureche ca un melc.

Noaptea n/a trecut inactivă pentru florăreasa, laolaltă cu pungaşii, spărgătorii şi asasinii, care au căutat să se anine de ea. La lumina zilei din zăbrelele ferestrei, subcomisarul găsi a doua zi muierile şi bărbaţii profesiunilor libere grămădiţi de o parte a sălii de arest, şi pe Lina, singură, în partea opusă. Unora le sîngerase nasul, altora gingia şi cîţiva zăceau schilodiţi, ca nişte momîi întinse pe ciment, cu ochiul scufundat întrio umflătură neagră.

— Neia bătut de ne*a rupt, zise unul din cei prezenţi. Asta nud muiere! Ştie boxul, jiu-jitsu şi bătaia cu piciorul.

— Bravooo! zise comisarul. Halal de bărbaţi! Dumneata eşti Lina Florăreasa?

— Eu! zise Lina, sculînduise în picioare dîrz.

— Vino sus!

însoţită de un jandarm cu puşcă, florăreasa ieşi, înfăşurîndu'şi capul cu dantela neagră a bro< boadei uşoare.

— Nici aici nu te laşi, fetiţo? o mustra cornii sarul. Am auzit că ai lucrat cu pumnii toată noaptea. Informaţiile noastre asupra dumitale sînt însă bune şi n«ai cazier. Bineiţi stă acum să.ţi facă fotografie, să te măsoare şî să intri în hoţii de rînd?

Tonul blajin al comisarului, un om în vîrstă, făcu bine sufletului Linei.

— Dumneata, domnule plutonier, mai intert venit să astîmperi haimanalele? Cum îţi faci datoria?

— Domnişoara, răspunse plutonierul, respeci tuos, a ştiut să se apere singură şi am lăsat/o.

— După chip, nu pari aşa de fioroasă, adaose comisarul. Cu mîinile astea dai astfel de pumni? Toţi hoţii siau plîns de dumneata. . . Nu ne ajunge cîte avem pe cap, mai trebuie să anchetăm şi în arest. Ai cumul de delicte. . .

Vorba comisarului a speriatio. «Desigur, se gîndea Lina, cu vorbele astea intri în ocnă. »

— Să vedeţi cum a fost. . . zise plutonierul de jandarmi. Cînd a intrat domnişoara, am făcut apelul arestaţilor. . . Am strigat: «Lina Floră* reasa », şi domnişoara a zis: « Eu sînt». Una din arestate a rîs: «Nu se zice aşa, fetico, se zice: *prezent!*». Domnişoara a zis: « Nu*i totuna'». Unul a răspuns: «l*auzi, că*i totuna *eu sînt* cu *prezent*. . . ». Femeia a spus: « *Eu sînt* se zice la trahtir, nu la autoritate». Domnişoara m.a în* trebat: «Vă rog. spuneţi*mi, ce este *trahtir?*». Şi i<am spus. Atunci a zis: «Mai zici *a* dată vorba asta?». Femeia a zis: «Păi nu te cunosc cine eşti? ». « Cine sînt? », a întrebat domnişoara. «Eşti o tîrîtură», ba răspuns femeia, venind holbată spre dînsa. Atunci am auzit o palmă, domnule comisar, dar ce palmă ? Femeia e Măria cea Groasă, care avea casă de prostituţie. Femeia s*a răsturnat ca un boloboc. S<a sculat de jos şi a venit pe brînci, cu pumnii, scrîşnind din dinţi, să o bată. De data asta domnişoara s*a servit de ghionti şi, proptindu«i unul subt bărbie, a aruncat-o pe spate. « Bine ţita făcut, i>am spus, de ce te legi de cine nu cunoşti? ». Femeia a tăcut. « Las', că rămîi la noapte cu noi, a ameninţat'O întref ţinutul Măriei, cel cu cercel în ureche; te>nvătăm noi minte. » «. Să nu se mai mişte unul, am strigat la ei, cătl trimit la gherla!» «Lasă, domnule, mba spus domnişoara, că nu mă sperii. De altceva sînt necăjită, că am ajuns aici degeaba. . . »

— Spune drept, mai vrut să furi portvizitul domnului Solo' E cel mai mare bancher din tară.

— Să fur eu, domnule comisar?! îmi număram banii de pe flori, Ia o masă de lîngă bucătărie, şi iruam simţit gîdîlala. M*ara întors şi am dat de ticălosul acela. — cum ÎL ziceţi, — şi „>as fi zis nimic. Dar mi<a făcut semn să mă duc cu el în

odaia femeii, din fund. . . Atunci ham pleznit, — si i*am dat ca să se sature, şi cred că s*a săturat.

— Nici domnul prefect n*a crezut că ai voit săii bagi mîna în buzunar. Dar e om mare şi protejat de sus.

— Am mai pus eu cu junghietura gîtului în caldarîm şi alţi oameni mari ca el, de nici n*au suflat.

— Bine, dar florăresele. . . nu stau aşa de rău cu boierii. . .

— Nu ştiu cum stau florăresele, dar ştiu că le*am bătut şi pe ele. Nu mă mai lăsau să vînd şi mă pîndeau la colţ, cu deialde^ai lor.

— Dar ai un prieten, cel puţin, şi dumneata, ce Dumnezeu! s*a riscat comisarul.

— Aţi zis «cel puţin», domnule comisar? răsi punte Lina, roşindu.se. N.am nici unul, şi wam avut.

Comisarul surise.

— Aşa sâ*mi ajute Dumnezeu! răspunse cu un accent fără replică Lina, şi comisarul, dîndu*şi seama că a greşit, s.a sculat fără voie în picioare.

— Şezi, tc rog, jos, domnişoară, zise comisarul, şi răspunde la ce te întreb. . .

Demnă ŞL modestă, Lina stete pe scaunul din faţa biuroului, cu o linişte de prinţesă. Comisarul se simţi încurcat, iar plutonierul, entuziasmat, con* tinua:

— Am pus în dreptul ghişeului un om supli* mentar şi miam mai dus pe la cancelarie. La întoarcere am găsit pe domnişoara în mijlocul depoului, faţă.n faţă cu Trîntea Geambaşul, o *s namilă de om. Muierile îl aţîţau şiii dădeau ţigări. Cum a căzut Trîntea. nu ştiu nici eu, numai că ham văzut rostogohndu*se. Ssa sculat de jos şi ham văzut repezindu'se ca un urs. Am crezut că o sfărîmă. Domnişoara !*a ajuns cu piciorul în gură şi ha umplut de sînge. Dă cu

piciorul, să mă scuze domnişoara, ca un armăsar. Muierile au strigat: «Apuoo de picior şi dă.o peste cap». Dar unde mai era geambaşul? Zăcea cu nasul în sînge. Şi s<au repezit alţi trei bărbaţi s.o apuce. Atunci a dat cu amîndouă picioarele în doi, tot drept în dinţi, şi pe<al treilea ba răsucit şi ba scrîntit braţul din cot. . .

— Dumneata faci toate isprăvile astea, domni' şoară?

— Mă apăr, domnule comisar, de cînd eram mică. . . Am rămas fără tată, şi biată mama era cam luată din minţi şi nu ştiu unde a pierit. Am crescut singură, întno casă ursuză, toată viata, cu o gîscă, între derbedei şi boţi. La început mi>a fost frică, pe urmă am început să dau, pînă ce am potolit mahalaua. O fată mare, va să zică, dreptul să muncească cinstit nici între ţigani, nici între boierii

— Nu.ţi mai pui nici o întrebare, zise comisarul. Raportez domnului prefect. Ministrul de justiţie a dat ordin să te ţinem închisă.

— Dar ce are domnul ministru cu minei El nu vinde flori şi nici nu ham văzut în beci.

— O sâ<i vie poate şi lui vremea . . . mormăi comisarul, morfolind cuvintele. Deocamdată nu te mai duci la beci. Stai aci pînă mă'ntorc. Dar ştii ce vrea ministrul de justiţie? Să te trimitem la închisoare, pentru judecată.

— Am făcut ceva, domnule comisar?

— Desigur. . . o fată săracă ji frumoasă trebuie să se înţeleagă cu bancherii şi cu domnii sus'puşi.

— Mai bine mă duc la închisoare, domnule comisar. . . Puneţitmă la închisoare, zise Lina, hotărită. Eu pîine de asta nu mănînc.

Ca să scape oficial cu obrazul curat, domnului Solo îi trebuia un atentat. După o noapte în care capul lut de soţ bogat primise toţi pantofii, periile, cutiile ţt toate flacoanele căsniciei, de pe masa de toaletă, un scăunel, un album, o lampă eleo trică, doamna Solo se învoi, pentru prestigiul ei personal, să se organizeze o crimă cu detalii. Cu acest prilej, legăturile doamnei cu contabilul al doilea al băncii, domnul Curpen, puteau să nu se mai ascundă, soţul nemaiîndrăznind să<şi sur» prindă scumpa tovarăşă de existenţă în braţele unui funcţionar suportat de nevoie. Ea puse la înjghebarea tragediei un entuziasm demn de o cauză politică, vlăstar energic al marelui capital, femeie cu ambiţii nemăsurate, violent nietzschei eană şi cu sentimentul unei înnalte aristocraţii dictatoriale, care nu puteau săii vie numai de la fabrica de uleiuri părintească. Foarte incomodată de viaţa vulgară a Bucureştilor, unde tatăl ei adunase avuţie cu un teasc de rapiţă, la început, ea trăia cîteva luni pe an în străinătate, în marile capitale, pe Coasta de Azur, sau la Chamonix, neîntrerupt decepţionată că zestrea nud poate da, în nici o valută, sensaţii şi satisfacţii echivalente cu facultăţile ei de suflet şi trup, în stare să le rabde şi să le culmineze. Avea cîte un palat în fiecare climat vestit pentru anotimpul lui. Iarna se ducea la cald, şi vara la răcoare, şi un cîrd de slugi în uniformă cu aur aştepta pretutindeni, gata tot anul să o slujească.

Doamna Solo era şi o cititoare aprinsă a tuturor cărţilor apărute, din literatura de artă, de ştiinţă, de nlosofie, ezoterică şi religioasă. Dar şi cărţile ..cădeau dedesubtul meridianului ei de intelect, zgîndărit şi exasperat de conştiinţa dreptului la absolut, pe care i-1 acordau banii de la uleiul comestibil şi de vopsit, ca o balalaică de unghia unei pene de gîscă. Toate scrierile erau în cele

clin urmă proaste, şi avea impresia că adevărata carte bună ar puteam seri numai ea. încercase, dav nu ştia să înceapă, şi nu manuscrisele personale îi lipseau. îşi instalase chiar un atelier de scriitor şi organizase şi tăcerea apartamentului în aşa fel ca nimic să nu i>o turbure şi ca să se .ştie în anumite ore, pîn.î !a bucălărie, că doamna lucrează. . . Totuş, încercările doamnei Solo nu treceau peste mediocri uit ea sărăcăcioasă a foilor aruncate, şi de redacţiile parazitare, la gunoi. Se mîiigîia că o s5<i vie inspiraţia mai bine în Nor. vegia, şi se ducea să stea întnun fiord. I se părea că în Egipt e mai bine, şi pleca la Cairo. Alegea pe harta indexului internaţional de eălătoiii ţara cea mai bună, locul cel mai propice. I se părea că stilograful e nepotrivit, şi scria Cu peniţa, cu creionul; ar fi scris cu tibişir şi cărbune pe cer, căci şi hîrtia, aleasă din calităţile cele mai scumpe, o trăda. Indiferent, în toate operele doamnei Solo, C3re nu putea să zboare dincolo de zona Impare cbierii, era vorba de o idilă de bază între o blondă afectată şi proastă şi un imbecil frumos. A citit odată în «cerc literar şi financiar» şi s<a supărat: invitaţii s»au strecurat la o masă de joc. A scris în mai multe limbi, mai fericite decit limba românească, inaptă sS traducă delicatele rafinamente ale unei femei excepţionale, şi nia mers nimic în nici una din ele. A trecut la teatru, ca la o ex< presie mai vie. . . «Nu vezi că nu se mişcai* i», *o* întrerupea domnul Solo. Era şi asta o calami< tate: să trebuiască să fie nevoie de opinia celorlalţi, o inferioritate mare a literaturii. Doamna Solo visa *o* literatură independentă de acest ingredient stupid, o literatură de unul singur, pentru autor.

Patronul restaurantului era asigurat. De ase meni, tot personalul. Afară de un ţigan.

— Mă tem să nu ne facă buclucul cafegiul, spunea patronul, stînd în picioare lingă patul domnului Solo.

Clientul concentrase pe figura lui toate culorile roşii dintre carnea tocată, tomată şi boiaua de ardei, un ochi îi era albastru, numai cucuie frontale avea, în limbaj comercial, şase bucăţi, şi toate oasele şi pieile personalităţii lui erau dislo» cate, desfăcute şi dureroase. Colaborarea doamnei Solo întinsese limitele răului provocat de florăi reasă şi de furtuna tacîniurilor de argint, a vaselor de porţelan şi cristal căzute peste bietul irup al soţului, un om de mari capacităţi financiare, valoare tehnica incontestabilă, insă, bătut măr, hingherit şi căsăpit.

— hai oferit?. . . Cum, crezi că nu ia bani?! Ai văzut dumneata un om tare să reziste la parale?! Eu n-am văzut.

— Cafegiul e un tîmpit. . . Nu vrea să prb mească. O ţine întruna cu: e Eu spui adevărul, mă duc la procuror ».

— Renunţăm la mărturia lui; avem destule.

— Dar nimeni, afară de el, n<a văzut exact cum sia petrecut scena. Era lîngă dumneavoastră, domnule baron.

— O să spuie ceilalţi că nu erau şi ei de faţă?

— O să spuie că erau. Dar poate că n-au să jure, . .

— Ce spui? Dar ce pierd ei cînd, din contra, mai şi cîştigă?

— Vedeţi dumneavoastră, domnule baron, aşa e românul: se grăbeşte să ia numai banii. Dar Tică, vam spus, se prezintă singur, fără citaţie,

— Care Tică?

— Ţiganul, cafegiul. El vrea să vie să se puie martor şi să jure ceia văzut.

— Asta nuimi convine, zise bancherul.

— Nici mie, drept să spui, se mărturisi restaui ratorul. O să-mi iasă nume grost. Localul meu a fost un local cinstit, pentru familii onorabile. . .

— Deiaia ai şi clădit un şir de camere separate, cu canapele, zise baronul.

— Ce.are<a facel răspunse roşind profunda nevii novăţie a birtaşului. Sînt persoane care vor să. . .

— Nu mă face să complectez eu ce vor aceste persoane. . . Nu ţi>e ruşine?. . . Erai un chelner mic şi te.am scos la lumină. . . Nevastăfta tro< nează acum Ia casă, cu briliante în urechi şi pe labe. . . — Domnul Solo rîdea cu poftă *şi* adaose: Dar cum ţi»ai ales«o aşa de oacheşe şi buzată, mă Bucure ?. . . Din amor?. . . Cînd o văz Ia casă, între râcituri, ca pe catedră, umflatăm pene, mă gîndesc Ia Budha. - - Să nu crezi, spuse în parani teză, meschin, domnul Solo, că mă refer la apa« de'Buda.

Restauratorul se făcu feţe.feţe, trezit la nişte realităţi pe care parvenitismul le credea uitate. . .

— Dar dacă am jurnalele cu mine, ce mai poate să facă Tică al dumitale?. . . zise domnul Solo, obsedat de o idee fixă.

O servitoare a intrat cu *o* carte de vizită.

— Pofteşted în salon, zise domnul Solo, şi spune cucoanei că a venit domnul Pop, directorul ziaf ruluî *Severitatea.* A început să vie « presa », zise domnul Solo către Bucur restauratorul.

Doamna baroană Solo îşi făcu intrarea în salon unde, ajutat de monoclu, domnul Pop examina valoarea, desigur estetică, a tablourilor.

— Aveţi o foarte frumoasă colecţie de pio turi, doamnă, s-a închinat ziaristul, începînd cu elogiul.

— Lucruri fără marc importanţă, răspunse doamna baroană, diminuînd afectat valoarea pro* prietăţii. Vă rog, luaţi Ioc.

— Modestia persoanelor de gust! răspunse gaze> tarul, aşezîndu»se şi scoţînd o ţigare.

— Sătmi daţi voie să vă ofer o ţigare de Cuba zise doamna baroană, descbizînd o cutie de cristal plumburiu. Autentică de Cuba, puteţi fi sigur. Un cadou de la preşedintele Canado. Puteţi lua cîteva, zise doamna, observînd că directorul *Sevei ritâţii* a înşfăcat un pumn.

— Vă mulţumesc, Ie apreciez în special.

Făcînduise o tăcere şi preferind să înceapă doamna, directorul a intrat în domeniul artelor, amestecate cu cinstita ignoranţă gazetărească a geografiei, dar destul de fragmentar, ca să poată săfi fie întreruptă orişicînd dezvoltarea. . .

— Peizajul ceh e una, şi peizajul slovac e altceva, însă ambele, contopite, dau peizajul cehe slovac. . . Chiar paleta e deosebită în această ţară fericită, existînd un verde ceh, după cum există un roşu de Veneţia şi un albastru de Prusia. . . Verdele ceh ia numele, fireşte, de verde cehot slovac. Pensulele locale se bucură şi ele de o reputaţie artistică universală, zise directorul, deri> vîndu'se cît mai departe de obiectul vizitei lui. Aceste pensule se recoltează de la un animal rozător, o specie de jder, care în vîrful cozii are un singur fir de păr, însă un fir de păr extraordinar: trebuiesc prinse optzeci şi cinci şi ceva de animale pentru ca să se poată căpăta o pensulă bună. Se poate zice ca e o pensulă fenomenală,

<f

care pictează singură. . . Se întrebuinţează ţi Ia pamatului de ras, pentru ca rasul să devie *ia<* tr.adevăr o plăcere. . . însă numai bancherii şid pot procura. Pe urmă, animalele sînt puse în libertate, în aşteptarea creşterii din coadă a firu* lui zmuls, unul pe an.

Doamna baroană, impacientată de strategia grotesc bufonă a gazetarului, întrerupe:

— Aţi aflat de ce v*am convocat'

— Nu, răspunde cu o tăgâduială tărăgănată gazetarul. Aici aveţi, mi se pare, un Corot. , .

— Bărbatul meu a fost aseară victima unui atentat.

— Am cam auzit ceva. . .

— Aţi auzit că era să fie ucis?

— Nu. Am auzit altceva, dar am uitat, N.are importanţă.

— Era să fie, întrodevăr, asasinat la restau* rantul «Vîrful cu Sfîrc». Să vedeţi. . . Ieşind din grădină şi angajîndu*se pe galeriile din dos ale imobilului, o femeie, da, o femeie, cunoscută ca făcînd parte din bandele de hoţi care terori* zează capitala. . . profitînd de întuneric, ha atacat, cu intenţia săd jefuiască. A fost rănit. A căzut. E în pat. . . Era să fie o mare nenorocire. . . pe capul meu. . . şi poate că .nenorocirea nici nu a trecut. . . Vă închipuiţi. . . Panică la Bursă, dispariţie a unui factor de importanţa baronului din economia ţării. . . Steagul negru la toate instituţiile de Stat, — parcă*1 văd, era cît pe>aci să'l văd. . .

Doamna baroană, care obişnuieşte să lăcrimeze, la nevoie, după o reţetă sufletească standard, gîn* dindu'se concentrat la marele ei părinte defunct, fabricantul de uleiuri, ori de câte ori are nevoia săii cumpere baronul o nouă podoabă de brh liante, s*a pus în starea sufletească adecvată. . . Ducîndu'şi batista la ochi, se face o pauză tristă.

— Ce>aveţi de zis? întreabă baroana pe gaze* tarul ocupat sâişi scruteze inegalitatea de tăietură a unui deget cu lustru.

— Asta vă costă cincizeci de mii de lei, răs* punde calm directorul *Severităţii.*

Baroana ar fi izbucnit, din pricina brutali, tăţiî cu care a tăiat>o răspunsul, dar îşi căuta un joc.

— Cetăţi zis?. . . N*am înţeles.

— Veţi înţelege mai bine, răspunse gazetarul, silabisind contabiliceşte, când voi repeta că această publicitate costă numai cincizeci mii lei.

— Cum adică, relatarea unei crime trebuie plătită, pentru că victima se întîmplă să fie un bancher? Nemaipomenit! Dar zilnic apar la «. Faptele diverse» lot felul dc isprăvi ordinare, pentru care nu se plăteşte nimic.

Gazetarul s<a sculat să plece,

— Sînt cu totul de acord cu dumneavoastră. Vom relata faptele cum s*au petrecut. . .

— Va să zică, ştiaţi mai mult decît aveţi aerul să spuneţi. Totuş, nu vreau să vă fi deranjat inutil. . . am pregătit, pentru săracii dumnea* voastră, spuse baroana Solo, cu un accent catolic, o modestă contribuţie de două mii lei.

— Nu ştiu dacă am adăogat, doamnă baroană: fără nici un rabat!

— Mă gîndeam că poate zece mii de lei ar fi o sumă destul de rotundă.

Apropiinduise de gazetar, doamna baroană ar fi dorit săd fascineze cu ochii ei de găină, culoare de mucava, şi cu zîmbetul ei, cu putinţă de apreciat numai de un contabil secund al firmei. .Gazetarul încremeneşte rigid.

— Să mai repet o dată, doamnă, cifra?

— Atunci, douăzeci de mii de lei, propuse baroana.

— Asta se cheamă tocmeală.

— Fie. Cincizeci de mii de lei, zise baroana, dar sa.mi daî voie, stimabile, să'ţi spui, acum, cînd tetam cumpărat, că eşti un porc!

— Porcii se scarpină unii pe alţii, răspunse gazetarul. Crezi dumneata, adaogă el, dimînuînd politeţea, că poate fi cineva mai porc decît bâr< batul dumilale, cu care se presupune că te culci? Nuii e ruşine să se agate de o florăreasa, să mă< nînce de la ea bătaie ţi să devie, cu plată, victima unui asasinat? Pe ce lume te trezeşti şi dumneata? Se zice că eşti cel puţin mai inteligentă decît bărbatul dumitale.

— Eşti împotriva procedeului? întrebă baroana. De ce iei atunci parale?

— Asta e altceva, răspunde gazetarul. îmi place şi mie să trăiesc bine, ca bărbatul dumitale.

— Să te mai întreb ceva, fiindcă vorbim. Te lasă conştiinţa să primeşti bani ca să falsifici o situaţie şi să trimiţi la puşcărie o femeie nevinO' vată, care are neajunsul că e frumoasă?

— Profesionalmente e indiferent. Cetmi e că>i liberă sau închisă? Tot Ia puşcărie sfîrşeste.

— Interesant moral! zise baroana. Dar ştii că e într*adevăr frumoasă, revoltător de fu> moaşă?

— O cunosc, cine n<o cunoaşte?

— Eşti un tip de porc*de.cîine care nu<mi dis> place, zise baroana, strîngîndu.l de mînâ, şi el lă> sîndu.se scîrbit.

I se părea baronesei că a dat, în sfîrşit, de sensaţia supremă, pe care o căutase în deşert la toate altitudinile din două>trei continente. Ea se întorcea, fără săişi dea seama şi falsificată de lectură şi opulenţă, la instinct, la goril.

— Săiţi pui o întrebare, zise doamna baroană pe şoptite, e bine?

In pleoapele de cloşcă ale baroanei scapără o seînteie de cinism.

— Dragă baroană, răspunde gazetarul, te cam înşeli. . . Nimeni nu ştie nimic. . . Florăreasa e fată mare.

— Poftim!. . . Poate să existe o florăreasa care să nu se dea la cafenea şi restaurant? O femeie atît de frumoasă, fără cel puţin zece amanţi? La paraie nu tcam văzut naiv. Cum poţi fi atît de nerod?

— Uite că se poate. Florăreasa nuti femeie ca toate florăresele. Crezi dumneata că ar mai vinde flori dacă ar fi cedat? Crezi că mar avea acum palat la Bucureşti şi palat la Sinaia, patru moşii, douăzeci de lachei, şi că itar fi putut lipsi soţului ei, dacă s<ar fi măritat, protecţia marilor şefi?. . . Ne cunoaştem, doamnă baroană, . .

— Eşti un impertinent!

Baroana căzuse pe gînduri.

— Cum explici dumneata asemenea extravai ganţă? O fată săracă să refuze avere şi strălu> cire. . . E idioţi Nu mă împac deloc cu ideea asta. . . E stupid! E ca o sfidare şi. ca o insultă pe care ne<o aruncă lumea săracă. M*aş duce să o strîng de gît, dacă nu mbar fi ruşine.

— Te;ar lua la nişte palme şi la nişte pumni, baroneasă, de ţifai pierde coroana zugrăvită pe oala de noapte, . .

Al doilea ziarist careţi aştepta rîndul era mai puţin vorbăreţ decît precedentul, fără francheţea lui şi cu intenţiile disimulate. Şt mai puţin inte< ligent, el nu ştia să circumstanţieze morala maiv setei şi articolului de fond al gazetei, în care se discutau evenimentele confruntate cu un criteriu general, de purităţi. Şi era şi gîngav şi tîrziu la gîndire, banal şi şters.

Tăcerea Iui în scaunul din faţa baronesei era evidenta muţenie a unui prost şi enerva pe stă*

pîna casei, silită să aibă nevoie de el. Tot ce făcuse în primele momente ziaristul, ras pe juma' tate maxilar şi posesor al unei bărbi scurte a gît. lejului, pornită dintnun rotogol, limitat geome. trie cu briciul, Ia un oval depărtat de colţurile gurii, după un model de Juptde-mare breton, era să*şi vîre două degete între vinele gîtului şi cămaşă, să tragă de guler, ca să Ie izoleze, strîmbîndu'se iute dintrmn obraz şi aruncîndu.şî cu capul frii zura cu chică peste ceafă.

— Sînteţî directorul ziarului *Biruitorul?*

— Da, răspunse ziaristul, cu o greutate ceii venea şi de la înghiţitoare, şi nu mai adaose nimic.

— Aş fi voit întotdeauna să ştiu cum se face un ziar. . . Trebuie să fie interesant.

— E foarte. . . complicat, rosti directorul, şovăind.

— Atît de complicat? întrebă baroana.

Directorul se gîndea, întnadevăr, tocmai atunci, cum se face un ziar şi rămase cam nebulos. îşi aduse aminte cum îl face el şi zise:

— Trebuie întîi un bun director. . . Apoi, un bun administrator. . . un bun secretar de redac. ţie. . . un bun reporter. . . E pagina întîia. . . Pagina doua. . . Mişcarea intelectuală. . .

— Şi aşa mai departe, răspunse baroana, pagina treia, a patra. . . etcetera. Dar n.am înţeles, de exemplu, ce se numeşte un bun director. . . Un bun director trebuie să fie şi un bun ziarist?. E obligatoriu?

— Foarte complicat, zise directorul, care găsise formula.

— Mbaţi mai spus, dar. . ,

— Am voit să spun că dacă ziarul e foarte complicat, şi directorul e foarte complicat.

Directorul era eliptic, din sărăcie de vocnbular şî de minte.

— Şi administratorul trebuie să fie atunci foarte complicat, zise ironic baroneasa.

— Aţi *sezizat,* răspunse, decisiv şi pedant, sur< nînd din doi de *z* muzicali.

— întnalte profesii, cum ar fi aceea de bancher, vorbesc în materia soţului meu, un director e numit si ales. Cine alege şi numeşte un director de ziar?. . . Cum se face un director de gazetă?

— Vă repet, doamnă, e foarte complicat.

— Iar o să vă pui o întrebare complicată. . . Să mă iertaţi, dar aşa e omul, curios, şi femeia şi mai şi. . . Mi se pare că un director de ziar nu e ţinut numaidecît să ştie să scrie, nud aşa? M*aş întreba dacă e nevoie măcar să ştie carte. Ştiu un director îmbogăţit care a fost pe vremuri băiat de prăvălie la un biurou de comerţ, ba venit ideea, copiind nişte scrisori de afaceri, să se facă director de ziar. E adevărat că le copia fa poligraf, zîmbi doamna Solo, jucînd pe cuvinte. Poate că-1 cunoşti. . . Aurescu. Altul a devenit somitate ziaristică, plasînd bilete de loterie.

Directorul tăcu si suci capul.

— Foarte complicat, recunosc,.. continuă doanr na Solo. Dar altceva. . . E adevărat că scriitorii nu sînt directori, şi că redactorii sînt nepl.'i'.iţi?. . . Sau, dacă vă stînjeneşte forma întrebării: e ade< vărat că directorii strîng milioane, şi redactorii strîng din curea?. . .

Doamna Solo se îndrepta spre calambur.

— E o calomnie, doamnă. . . E adevărat că un director reprezintă ziarul în totalitatea şi în programul lui, că dă marile directive, că păstrează linia şi sensul ziarului.

— încă o întrebare, domnule director, tot de curiozitate. Sper să fie mai puţin. . . foarte conu plicală. De ce se cheamă ziarul dumneavoastră *BiruhcruU* De ce nu boţi numit mai simplu. *Gazeta?*

Directorul s<a simţit jignit de o întrebare pe care el nu şbo pusese niciodată, dar, trăind o epocă dinamică, îşi alesese cuvîntul mistic, cu înfăţişare de luptă şi cu volum.

— E simbolul de credinţă al ziarului, doamnă, întrmn cuvînt. . .

— Aţi biruit mult, domnule director?

— Vom birui, doamnă, trebuie să biruim. . . nu se poate fără biruinţă. . .

— Cîteodată poate că se găseşte mai repede cu. vîntul decît scopul. . .

O bătaie în uşă. Se prezintă servitoarea.

— Doamnă, vă pofteşte domnul imediat, că nu se simte prea bine. . .

— Mă iertaţi o secundă, domnule director. . . Aveţi ţigările pe masă. . .

— Mulţumesc, doamnă, zise directorul, proclaimînd o virtute, nu fumez. . .

— Te.am chemat, cam aflat de la şofeur cined la tine în salon. . . Un imbecil, care încă ma parvenit să fie un escroc. . . E flămînd de bani, dar, ciuruit de reticenţe şi fricos, nu ştie să pro* cedeze. Pentru noi nici nud interesant. Are un proces de şantaj în curs, şantajul clasic al timpiiţilor, cu flagrant delict. Pentru rubrică, trimite să vie reporterul, şi aranjezi cu două sute de Iei, fără « director ».

— Nici maveam de gînd să tratez cu găgăuţul ăsta, şi nu ştiam cum să mă cotorosesc de el. Nu*i măcar primejdios. . .

— Domnule director, îşi freca mîinile gazda, întoarsă în salon, sa mă scuzaţi că bărbatului meu nu.i este bine. . . Tocmai a venit şi doctorul.,. O să'mî daţi voie să continuăm altă dată, cînd îmi voi permite să vă telefonez. Ştiu numărul dumneavoastră şi orele de biurou. —- Marieta! a strigat doamna baroană la subretă, ca să nu se mai poată intercala un răspuns şi o explicaţie, îmbracă pe domnul.

— Omagiile mele, doamnă, zise directorul, cu plecăciune, şi să ştiţi că totul e foarte complicat.

— Cum să nu ştiu. domnule director' a încheiat doamna, închizînd uşa şi lâsînduil cu servitoarea.

— Spuneţiimî, domnişoară, zise gîngav în des* chizătura uşii, ieşind şi el, condus de tînăra subretă, sînteţi liberă diseară?

Şi s.a fistîcit.

Gazetarii, ca să nu se mai întîlnească unii cu alţii, au fost chemaţi Ia ore deosebite. Din întînnplare, doi alţi « directori» au sosit cam în acelaş timp şt siflu lovit unu! de altul, dezagreabil, la cuier. Erau directorii a două ziare mari, domnul Spectator şi domnul Faur. Cel ce iscălea Spectator dispunea de încrederea şi teama oamenilor de Stat şi de o impertinenţă apreciată ca o sagacitate intelectuală. El intimida. I se acorda tot ce voia, şi el voia un singur lucru: bani mulţi, mii, sute de mii, şi milioane de lei, din cît mai multe haznale, care toate canalizau vistieria spre buzuinarele lui. Ceea ce avea comun cu domnul Faur, care personifica alte tării din specialitatea presei, era o egală incapacitate de a exprima o idee în scris, pe cît de puternici, pe atît de agramaţi amîndoi.

—• Nu ştiu ce are săfini comunice personal doamna Solo. . ,

— Crezi că eu ştiu ce are sătmi comunice şi mie ?. . ,

— Cînd te«am văzut, am crezut că o săfmi spui dumneata. . . Mă cam grăbesc. . .

— *Les beam esprits se rettcontrent*.,. Exact acelaţ gînd ham avut şi eu. . . Mia chemat şi primul' ministru.

— Aseară am luat masa cu el. . . Avea o mare nevoie sătmi încredinţeze ceva. . . Şi ham vorbit, ştii, deschis, *ham* spus: « Domnule prim<ministru, aşa nu mai merge. . . ».

— îi zici aşa, «domnule prini'ministru»?. . . Eu îi zic: « Dragă lancule ». . .

— Vezi să nu greşeşti şi să'i zici vreodată şi * mă ». . . îl înţepă Faur.

— Nu te<ai mai schimbat. . . Tot mojic ai rămas, cum te ştiu de douăzeci de ani. . . Vezi de ce te evit?

— Am citit articolul tău de aseară. .. Spui drept, ca să nu mito iei înnainte, că era mizerabil,

— Totdeauna ai fost un gelos. . . Dar ce sâ zic eu despre insanităţile tale de politică externă, dacă mă întrebi?

— Dar nici nu întreb pe un neghiob ca tine. . .

— Materia mea, e drept, e fără relief. . . Ce*i de zis nou in Bursă, în Efecte, în criza finan' ciară, în scumpete?. . . Cu toate că interesează pe toţi, nu interesează pe nimeni. Dar cîmpul politicii externe e vast, e variat. . . Acolo se vede condeiul. . . Vrei să spui ce trebuie să faci cu condeiul tău?. . .

— Tat'tu era un puchmos de croitor la Bot'şeni. . .

— Parcă tat'tu a fost mai breaz, cantonajutor? Auzi! cantonajutor, nici măcar cantor, deşi nici asta nu era cine ştie ce.

— Nud prea elegant să te legi de părinţi. Oricine ar fi fost ei. . .

— Uite cine vorbeşte!. . . Nu ţhe ruşine? Noi zis tu întîi?

— Obraz ai, ori. . . ce ai ? zise confratele, sculîndutse în picioare,

— Să vorbim serios. For, zise Spectator, rostind franţuzeşte. Cum staţi cu tirajul?

— Mai trebuie să luăm o rotativă, am trecut de două sute cincizeci de mii. . , Dar voi?. .

— Noi avem trei sute de mii încă de anul trecut: cinci vagoane de hîrtie pe zi. . .

— Ştii fabula cu varza cît primăria şi cu oala cît biserica!

— Un sfert de ceas pe zi. . . ţi^am putea îm» prumuta noi rotativa noastră. Nu mai cheltui să cumperi alta. . . pentru cincisprezece mii de exemplare. Nu te uita aşa. . . Ştiu de la vînzători.

— Tu totdeauna eşti bine informat. . . întrto zi ai pus clişeul lui Tudor Vladimirescu în locul lui Poincari şi ai confundat pe ţarul Nicolaie cit Titu Maîorescu.

— Dar nu te<am întrebat, ce face Mişulicâ ? schimbă vorba celălalt, cu sentiment.

— Care Mişulică?

— Fittu, măi, fratele lui Mircea. . .

— Aha! credeam că nu te mai interesează, de cînd ntai mai venit pe la noi. , . Rodica şi acum te vorbeşte de bine, păcătosule.

— Spui drept? Nu-mi vine să cred.

— Dac idiot ce eşti! toţi ai mei vorbesc de tine ca Rodica, în casa mea. Numai voi sînteţi nişte ticăioşi.

— Adică tu vrei să spui că în casă la mine te înjurăm? Ai fi un măgar.

— Vrei să zici că ne înjurăm numai cînd ne întîlnim amîndoi?

— Insulta rea e aia pe care o zici pe din dos, nu pe faţă, dacă vrei să ştii. . .

— Pesemne că profesia, dragă. . . Te înjur la gazetă şi te iubesc; mă înjuri, şi nu mă urăşti.

Spectator deveni conciliant.

— Dacă ai vorbi totdeauna aşa de frumos, mbar veni să te sărut.

— Porcule! răspunse domnul Spectator.

— Vezi ? Ce ţitam zis ?. . . Degeaba! zise domnul Faur, plictisit, dar şi mîngîiat.

— Nici asta mai priceput? că am glumit? Dăimi minamcoa. . .

— Vrei să ştii, acum, de ce vrea să ne vadă Solo?

— Parcă nu ştiu?. . . A pus'O pe nevastă'sa ministru de externe personal. Vrea să<i luam apâi rărea. Poţi apăra aşa un animal ? Cine nu ştie ce canalieii Solo şi cît face pielea nevesticii. . .

— Ai să pui şi tu să scrie pe ăla, ştii tu cine. . . El poate săd apere, fără să fie suspect.

•— Bine, bine, m*atn gîndit eu, dar pariez că o să facă apel la sentiment, . . Are şi el zece acţiuni la gazetă şi crede că ziarul trebuie săii stea la dispoziţie gratuit. O să avem de luptat cu baroana, care>i dezgustătoare, dar afurb si tă.

— Am o idee. Tu săd ceri pentru gazeta mea, şi eu îî cer pentru gazeta ta. Fără o sută de mii, nu mă mişc. Şi tu tot o sută de mii. . .

— Nu ţi se pare mult?

— Nici o sumă nu'î prea mare pentru el, şi mai ales pentru cazul lui. Toată lumea rîde în oraş. . . Trebuie să colaborăm la o porcărie.

— Parcă o să fim la prima noastră porcărie. . . Să reducem, poate, suma.

— Jumătate dau la gazetă, şi cu ce mai rămîn? Mai mare daraua. . ,

— Ce, tu dai la gazetă? Ştie gazeta ce faci tu în oraş?

•— Niavem bani la casă, şi gazeta e datoare şase milioane. . .

— Staţi încă destul de bine. Gazeta mea are de dat îndoit. O să aranjeze Ia un bilanţ Banca Naţională,

—• Sau dă faliment. . .

— Ai mai văzut tu ziar să dea faliment? Ce copil eşti! Socoteala e simplă. Banii din vînzări îi ia gazeta. Subvenţiile şi afacerile sînt ale tale. Gazeta pierde, şt tu cîştigi.

— E foarte adevărat. . . A simţit şt codirectorul meu ceva. El stă permanent în redacţie, şi nu se poate învîrti. Nici mar fi în stare, cu gingaşa lui sfiială. Dar e creierul nostru; chestiile politice, chestiile sociale, chestiile artistice, culturale. . . Ca să fie sigur, cînd pleacă, seara, trebuie să i se dea în toate zilele un plic cu cinci sute lei. . .

— Frica e mama prudenţei. Cine ştie ce se poate întîmpla peste noapte. . . Dar asta face cincisprezece mii de lei pe lună. Pentru un liberi cugetător şi un om de caracter, sacrificiul e Con< siderabil.

Apare doamna Solo, şi geambaşii se ridică din fotolii.

— Trebuie să vă fac, domnilor, o confidenţă şi să vă cer o scuză. N>aţi venit la ora fixată, şi voiam să vorbim separat.

— Colegul meu vine de la şeful conservator, eu de la şeful guvernului, şi am fost amîndoi reţinuţi. . . Sînt importante probleme de Stat în discuţie. . . Regele a convocat şefii politici la palat. . . Abia puturăm scăpa, şi ne>am întîlnit la uşa dumneavoastră. Nu face nimic, doamnă, vom sta de vorbă în trei, şi sper să nu ne certam. . .

Doamnei Solo nu i<a convenit această colabo< rare, dar, neavînd ce face, i>a poftit în salon pe amîndoi.

— O mare nefericire mă loveşte. . . începu baroana. Soţul meu era sa cadă victima unui atentat, şi chiar a căzut. Atentatul contra ban< cherilor nu se cheamă, ca Ia bărbaţii de Stat, politic; el poartă numele cauzei: tîlhăria. Tocmai

primii un telefon de fa prefectură: poliţia vrea să puie, închipuiţi'vă, în libertate pe florăreasa! Ştiţi ce s>a întîmplat. . . ca să nu mai încep de la început. Şi poliţia şi publicul şiiau făcut stupida convingere că atentatul n>a avut loc, ca şi cum ham fi înscenat noi. . . E fenomenal! Ce puteam să avem noi cu o vînzătoare de flori?

— Nu era loc de nici o concurenţă. . . ziseră partenerii. Ea vinde flori, şi banca — bani. . .

— Şi Dumnezeu ştie de nuii mai bine azi să fii florăreasa. . . Dacă asasina, zise cu un accent de voce confecţionat doamna baroană, nu e ţinută arestată şi nu e judecată, însemnează că acest sinistru scandal ham provocat noi, firma «Jacques Solo & Co», reprezintanta «Creditului lyonez», a «Băncii des Pays<Bas», «Bankverein». Se dă o încurajare la brigandaj. . . şi se ofensează socie< latea organizată. . .

— Nu încape îndoială, doamnă baroană, ziseră directorii.

— E convingerea şi a dumneavoastră, şi<mi pare bine, domnilor.

Pusă pe convingere, problema era displăcută. Directorii se uitară unul la altul. Baroana le angaja simţul profesional de dreptate şi aştepta un răsf puni care nu venea.

— Sau e nevoie să va mai conving? întrebă baroana, dezamăgită.

— Să presupunem că lucrurile s>au petrecut exact aşa cum le relataţi dumneavoastră, doamnă. . ,

— Va să zică, nu e nici o certitudine în această privinţă. . . De altfel, în trei zile ziarele dumnea< voastră ntau suflat un cuvînt.

— Credeam că tăcerea apără cîteodată mai bine.

Baroana îşi muşca buzele unse cu roşuiviolet,

— Nu aş fi bănuit că şi crimele săvîrşite îmi potriva elitei trebuie să treacă pe la ghişeul de publicitate.

Baroana adopta rolul de recriminare cu elan pe cînd ipocrizia ziariştilor se făcea evazivă

— Mai aveţi s5 ne spuneţi ceva, doamnă? zise sculîndutse domnul Faur. Sîntem extrem de gră* biţi. Poliţia îşi va face, desigur, toată datoria.

— Viam spus, totuş, destul. . . Nu îia auzit nimic?

— Adevărul este, zise unul din ziarişti, că n>am auzit concluzia. . .

—- Concluzia vă aparţine dumneavoastră, zise baroana, cu speranţa că s*a situat pe un teren moral şi gratuit. Aveţi datoria, cred, să luaţi apărarea dreptăţii, — scuzaţi.mă că trebuie să precizez rolul unei prese adevărate.

— Şi, probabil, al candidei inocenţe, zise cel mai obraznic.

Văzînd că dă greş, baroana făcu o distanţă deiamdaratelea.

— Desigur că apărarea e legată de cheltuieli, deplasări etcetera. . .

Gazetarii se sculaseră de plecare.

— Etcetera constituie cheltuiala cea mai mare, căci cît priveşte deplasarea, ea costă numai doi lei, o trăsură. . . zise obraznicul. Şi poate că mai trebuie să se adaoge la etcetera şi *uni so weîter* şi aşa mai departe. . . E un post important, cum se zice în limbajul bancar.

— Aşa se întîmplă la nenorocire şi Ia strîm< toare, mai încercă doamna baroană o coarda care vedea că se rupsese.

— E o simplă substituire de cuvinte, doamnă. Puneţi în locul «nenorocirii» «un accident je< nant». . .

— Dar vă mărturisesc sincer că, dacă aş fi singur la ziar, nu m<ar împiedica nimic. . . Nici colegul meu nu-i de capul lui la gazeta ce«o diri» guieşte. . . El are, pe lingă un consiliu de admi* nistraţie, mai mulţi directori cu el. Unul conduce

cronica judiciară. Altul răspunde de politica ziarului. Directorul dramatic are şi faptele diverse. Directorul artelor plastice ţine şi viaţa muzicală. Directorul administrativ. . . Vorba dumneavoa. stră: Etcetera.

— Aceleaşi compartimente cuprinde şi ziarul colegului meu. El a uitat însă pe preşedintele consiliului şi pe girantul responsabil.

— Dinaintea dorinţei de a servi pe doamna baroană, scăparea din vedere e de scuzat.

Baroana vedea cu adevărat cît era de foarte complicat mai ales un mare ziar.

— E ceva delicat, pe care nu ştiu cum sad formulez, zise baroana.

— Un lucru oricît de delicat îşi găseşte expresia dorită. . .

— Poate că aţi voi să mă ajutaţi puţin, zise baroana. Dar văd că nu mai sînteţi atît de grăbiţi. De ce nu luaţi loc?

— Vreţi să spuneţi, mi se pare, că viaţi găsi în situaţia bolnavului care a chemat medicii în consult. După diagnostic, cînd îşi trag doctorii şoşonii, el ar vrea să vorbească despre tarif şi crede căii ofensează. Un medic bun nu se împiei dică de un simplu scrupul verbal. . . Sau de un şoşon.

Baroana examina savanta politeţe neruşinată a directorilor şi zise oftînd:

— Teama mea s.a cam apropiat de presupu. nerile dumneavoastră. Vă rog. . .

Ziariştii se sculară din nou, vizibil agasaţi.

— Doamnă, zise unul. Din reticenţă în reţii cenţă ajungem la situaţia că v.am rugat noi să ne primiţi. Aduceţi.vă aminte că sîntem convocaţi.

Baroana nu.şi putea ţine poziţia şi zise:

— Să vorbim atunci de tarif.

— O campanie ca aceea pe care ne determii naţi să o ducem pentru dumneavoastră e de durată.

Ea antrenează responsabilităţi, şi am prefera să nu ne îmbarcăm în ea. . . Dar dacă ţineţi cu tot dinadinsul să ştiţi ce compensaţii cad în sarcina onoarei şi a băncii, nu cred că s.ar putea întreprinde o campanie fără o sută de mii de lei de fiecare gazetă.

Doamna baroană găsi procedarea directorului *Severităţii* mai onestă. Un întuneric îi trecu pe dinaintea ochilor şi se ţinu cu mîna de spatele cuplat cu două lebezi al unui fotoliu.

— Va să zică, cifră rotundă: două sute de mii!

— Soţia unui bancher, chiar cînd e măgulită de titlul de baroană, are facilităţi de calcul uimii toare, zise obraznicul.

— Suta de mii e destul de mică şi nu e ambii genă, ca, de pildă, milionul, ca să supere atît de mult sensibilitatea doamnei baroane.

— Dar nu mi se pare chiar atît de tragică cifra, doamnă, . . Să vă facem şi nai o socoteală rapidă, cît a cîştigat banca numai într.o lună şi numai din diferenţe: trei milioane Ia zahăr, şase milioane la Bursă, cinci milioane la valută. . . Nu mai vorbesc de sconturi, resconturi, dobînzi de nouă la sută care se traduc în realitate cu treizeci şi doi la sută. . . Aţi cumpărat un vapor cu opt milioane, vîndut de mai înnainte cu şapte, sprezece milioane. . . Aţi luat din lichidări, pe nimic, fabrica de spirt din Oglinzi, fabrica de salam, fabrica de ştofe. . . opt moşii. . . două sonde, o rafinărie, o fabrică de glucoza şi patrui zeci şi două de imobile în capitală. . . Toate astea numai în opt luni ale anului în curs, şi mai rămîn patru luni de speculat. . .

— Cu alte cuvinte, ne urmăriţi cu interes activitatea. . .

— Documentat. . . vreţi să spuneţi. . . Acestea sînt numai afacerile care neiau trecut pe la o ureche distrată. . .

— Dar cheltuielile nu le puneţi la socoteală?. . . Sînt enorme, zise doamna Solo.

— Cele de personal sînt destul de neglijabile, cred. Că aveţi în consiliul trecut, prezent ţi viitor treizeci ţi doi de foşti actuali şi viitori miniştri, care iau, fiecare, între doua şi cinci sute de mii de lei cadou, astea ies dintr'O singură concesiune, pe care o daţi să fie executată de alţii.. . Ştiţi cît a încasat anul trecut banca din comanda plăcilor cu nume de străzi, obligatorii în toată ţara, sate şi oraşe?. . . Paisprezece milioane. . .

— Va să zică, presa are dreptul la *o* rede> venţă. . .

— Perfect, doamnă baroană. . . Ca să tacă, . . Şi pentru ca să vorbească are un tarif. . .

— Bine, onorabilii mei domni. Campania va începe de mîine dimineaţă.

— Dacă se plăteşte, zise unul, cel mult. . . întrio oră.

— Să vă semnez două cecuri. . . Pe ce nume?

— Un singur cec pentru amîndoi. Pe numele lui... Specificaţi; «Pentru publicitate».

Cu ziarul *Amiaza* aranjamentul a fost mai greu. El pornise ceea ce numea «lupta împoi triva acaparatorilor străini de neam », apropiindu«se de analiza scandalului recent, cu dibăcii elastice, balansînd între convingeri şi scop şi drămuind ingredientele cu subtilitate. Bancherul era prei zintat caricatural, fără să fie angajate de tot credinţele afişate, întrio ironie care putea să fie uşor retractată cu alt sistem de ironii, sau agrai vată. Critica era uşurată de colaborarea infor> maţiilor venite din bancă, de la funcţionarii plătiţi cu salarii derizorii. Beneficiile ilicite constii tuiau obiectul cîte unui articol pe zi, care exploata subiectele în doze, fragmentate pe prima pagină

a ziarului, şi titlul gros echivala volumul textului cîntărit. Făgăduind în fiecare zi o revelaţie sensai ţionalâ nouă, foaia era urmărită de adversarii direcţi şi indirecţi ai bancherului, şi de public, bucuros, printno dorinţă de ştirbire şi disoluţii, ori de cîte ori, pe drept sau pe nedrept, se macină un prestigiu ţi o unitate. Nu mai era de cerut o apărare, ci tăcerea ziarului supărător.

Compromis de un trecut care nu aparţinuse presei, directorul găsise în ziar un refugiu, cu atît mai sigur cu cît el apuca drumul cel mai scurt, al panicii şi intimidării. Ca să nu fie timp de amintit onestitatea Iui personală, el acuza cu ferocitate, de necinste, o lume întreagă, care se ştia în sine necinstită. în numele principiilor călcate în picioare, fiecare personaj cu o muscă pe căciulă se aştepta cu spaimă să fie demascat.

Şi cui îi lipsea musca de pe căciulă? *Amiaza* avea grije să ţie, într«un ton de generalizări calcu' late, respiraţia comerţului, finanţei şi industriei, păstrînd, inexplorat anume, subsolul de rezervă al subvenţiilor masive. Capitolul de publicitate plătită, fără publicitate, devenise considerabil. Directorul era dispreţuit ca un bandit, dar plătit ca un senior şi, drept judecind, era dificil de stabilit o deosebire morală între crîncena lui cupiditate organizată şi calitatea unei burghezii exploatată de o brută. Asupra creştinilor era de ajuns un pipăit pe nerv: acuzarea de incoi rectitudine. Nimic nu place brigandajului dogi matic ca o asimilare, în activitatea lui devastai toare, cu marile deziderate şi imperative. Jefuind colectivitatea, el are sensaţia, degenerată cîteodată pînă la sinceritate, că Ie serveşte, şi se identifică solemn cu ele. Un contract de mari furnituri nu se făcea însă numai pentru dobîndirea de mărfuri. La contracte prezidau interesele nevăzute ale oamenilor sus>puşi, care, facilitînd obţinerea unui

preţ exagerat, îţi asigurau o participare pe viaţă, asigurînd ţi firmelor beneficii uriaţe.

Ciuciulei examina clauzele, era informat de materiale, calcula procentele ţi, semnînd articole de doctrină, îţi acoperea unica preocupare, ascunsă după condeiele cu simbrie ale mercenairilor săraci. Cîteva articole scrise cu cinste şi adevăr, ţi fără subînţelesul alternativei, ar fi prăbuşit brigandajul cel mai juridic organizat. Hoţii de mare marcă, deghizaţi în industriaşi sau oameni de finanţe, ntaveau de ales, îşi luau tovarăşi, de nevoie, din presă. Şi, la urma urmei, belşugul numerarului era atît de vast, încît ducea la scepticism, şi indiferenţa marilor milionari sfîrţea prin a tolera cu voluptate banditismul presei, ca un drept de civilizaţie şi modernitate. Notorietatea şi influenţa tîlhăriei intelectuale sporeau proporţional cu impunitatea ei, şi o mare avere adunată dînd oarecare ton şi o similit conştiinţă de sine aristocratică, insul începea să fie chiar necesar, era invitat, consultat, intra în plutocratic

Străinii stabiliţi în afaceri mai aveau pe deasupra laşitatea originii lor, care, revelată, constituia o ruşine. Jocul cu ei era uşurat. Apelul Ia criterii morale ţi onestitate devenea inutil. Era de ajuns să fie designat străinul ca străin. Valoarea, capacii taţile şi bunele însuşiri, strînse la un străin, dispăreau înnaintea naşterii şi religiei lui, şi ceea ce ar fi fost, la un creştin, un semn de distincţiune, constituia o decădere şi un demerit de dispreţuit. Dacă la inferioritatea venită din uter se adăoga adeseori lipsa de scrupul, aventura şi incorecţi, tudinea, acesta era modelul ideal, clientul inevb labil şi de toate zilele al *Amiezii* şi al directorului Ciuciulei, capabil sa născocească, senin şi rece, infamia totală şi să o afirme, Ia tipar, trăită. Mai ales această facultate a minciunii criminale

îl făcea pe Ciuciulei temut. Cu o linişte îngerească el se plasa în orice punct de vedere, îşi făcea a lui morală pură, adopta orice credinţă ca o pro< prietate personală, se bătea în piept pentru naţie şi nu cruţa nici asociaţia cu Evanghelia şi cu Crîst. Citînd pe fiul lui Dumnezeu, el încasa milionul, tără restituire.

Şi erau mai mulţi Ciuciulei în epoca lui Ciu< ciulei, de felurite extracţii şi grade de intelect, de la nul la superlativ, şi din toţi se urzea, prin concesii reciproce tăcute, o solidaritate de hoţi de buzunare.

— tn sfîrşit, doamnă, viaţi hotărît, zise vulgarul Ciuciulei intrînd în salonul baronesei. Vă aştept cam de mult, şi acum vă cam strînge gheata. Să nu vă gîndiţi că vă putem lua o apărare impo< sibilă. Apărarea, în cazul gazetei mele, este să nu mai pomenească de numele dumneavoastră, şi asta e enorm. Dar o mai fac şi pentru alţii, şi m>am deprins. . . E clar. Te înjur ca să plăteşti, şi plăteşti ca să nu te înjur. Asta e formula. . . Pot să vă vorbesc cu atît mai multă autoritate cu cît n>aş mai avea nevoie acum de «abonaimentul » băncii. Va aştept de un an întreg, şi dacă veneaţi atunci cînd mă strîngea gheata pe mine, abonamentul ar fi fost ieftin . . . Dar dacă nu vă mai înjur, am şi un prejudiciu, care ţi el ar trebui plătit, deosebit, că'mi dispare din gazetă un subiect de mare actualitate. Mie, starea amoroasă a domnului Solo îmi aduce Ia gazetă un roman-foileton pasionant, de cîteva luni. Nu se renunţă la un bun atît de suculent, de pomană. Nici nu putea să facă soţul dumneavoastră o ispravă mai oportună decît să ciupească acum o florăreasa şi să mănînce bătaie de la ea. Am auzit că pledaţi inocenţa. Asta n*o veţi face cu mine. . .

Ciuciulei era de altfel un primitiv fioros, un maimuţoi pădureţ, cu elanuri, - cînd nud costa "•mic, si cînd mai ale* si cîştiga, - şi, fumînd trabuc, scuipa pe covoarele 'persane ale bare. nesei cu o frenezie ca şi cum se bucura să îe spurce cu ceva din organele lui.

Pe tăcute, tîrgul a fost acceptat, şi banca «Jacques Solo & Co» deveni abonata *Amiezii,* cu tariful de zece mii de lei pe lună.

Ministrul de justiţie, politicianul, chemase pe primuh procuror.

— Domnule prim-procuror, nu înţeleg ceiiaccasi tă lipsă de disciplină şi ce demon a intrat în corpul magistraţilor noştri. Marele financiar Solo a fost atacat, în plin local public, de o florăi reasă, care, iiind femeie frumoasă, mi se rapon tează că a zăpăcit capul tinerilor judecători de instrucţie.

— Domnule ministru. . . Femeia nu a atacat.

— Ştiu mai bine decît dumneata, zise iute ministrul.

— Vă înnaintez demisia mea, domnule ministru.

— Copilării!. . . NfO să frîngi tocmai acum o carieră strălucită, pentru o ţigancă.

— Este un loc pentru mine şi dincolo de bară, şi poate că mai necesar. . . In orice caz, mai frumos.

— Sşşt! zise ministrul. De ce nu vrei să înţei legi?. . . E ceva pe care ar trebui să-1 pricepi. . .

— Nu pot să înţeleg orişice. , . Mărturisirile cafegiului sînt categorice. . . Solo ba băgat florăresei mîna subt fustă. E abject şi clar.

— Nu poate să facă domnul Solo asemenea ticăloşie, zise ministrul, gîdîlat de plăcere.

— Mai aveţi ceva de spus, excelenţă? zise primul-procuror.

Titlul a fost rostit ca zgîrietura unui ciob de sticlă în ureche.

— Mai stai, se îndulci ministrul, nu vrei să iei o cafea ? Uite şi o ţigară bună. . . de contrai bandă. Statul arestează contrabandiştii, adaosc ministrul glumind, şi miniştrii le fumează ţîgă» rile. . . Ştii, poate să vorbim într*o zi de o înnaintare. . . S-ar putea să ţi se ofere şi un loc într-un consiliu de administraţie. Cine ştie!. . .

Primul.procuror era în picioare. Mulţumind, sia înclinat respectuos.

— Mai am numai ceva să*ţi spui: să te gîn< cleşti. . .

— E'o operaţie pe care Mm învăţat»o bine, dom; nule ministru. Mi s<ar părea că joc ţintar în şedinţă.

— Dar îmi făgâduieştî că mare să ştie nimeni care a fost obiectul adevărat al audienţei dumi< fale la mine?

— Nu ştiu dacă mi*e permis să făgăduiesc: cred că nu*mi este permis. Discreţia însă e caii* tatea oamenilor care se respectă.

— Ce generaţie, domnule! Cu dumneavoastră nu se mat poate face nimic. Mă izbesc pretu* tindeni de generaţii care şbau pierdut punctul de gravitate. Altădată vorbeam de oameni, nu de generaţii. . . Ce*i căprăria asta, domnule prim* procuror?

— într'adevăr, domnule ministru, dar nu e numai vina lor.

— Făgaduîeşteuni. Pe cuvînt de onoare. . . Raţiune de Stat. . .

— Daca trebuie luată onoarea totdeauna în deşert, excelenţă, făgăduiesc. . .

— Vream să te întreb ce fac studenţii arestaţi.

— Audienţa mea, domnule ministru, avea acest scop. Dar fiindcă domnul Solo interesa justiţia mai mult, n<am găsit cu cale să vă cer instrucţii pentru studenţi.

— « Studenţi» *t* o vorbă, de care se abuzează prea mult: nişte derbedei!

— Studenţi, domnule ministru, ai universităţii. Şi, unii, foarte buni studenţi.

— Care?. . . cei de stînga?

— Nu m*aş pricepe să fac prea mari deosebiri. Unii sînt, întnadevăr, de stînga. Alţii sînt de dreapta. . .

— Ei vezi? asta o mai înţeleg, răspunse mini» strul, al căruia vîrf de limbă începea să tocească literele aspre.

— Din punctul de vedere în care păreţi să vă plasaţi, nu e prea mare mîngîiere. Toţi vor întîi schimbarea radicală a situaţiilor, şi unii încep cu suprimarea oamenilor politici.

— Asta se cheamă tîlhărie.

— Nici eu nu sînt de altă părere, domnule ministru, si nu luaţi suprimarea decît la figurat. Dar părerile nu sînt realităţi. Realităţile se împo< trivesc părerilor noastre.

— Bine, dar studenţii sînt creştinii

— Domnule ministru, răspunse primuhprocuror, ridicînd din umeri, mizeria morală creştină sau mizeria morală fără alt calificativ, tot mizerie morală este. Acelaş lucru pentru moarte. . .

— Nu mai rosti cuvîntul ăsta, zise ministrul, oftînd. Avem şi noi o viaţă, şi nici pe ea nu o putem trăi. Nu neiajung bolile, accidentele, degradările fizice de tot felul. . . Mai trebuie ameninţată şi de moralul altora şi de aşaizisele «idei» ale acestui moral; ăsta e morbul cel mai răspîndit şi mai primejdios, domnule procuror, pardon; prim>procuror. E o epidemie. Cîţi mi* crobi or fi existînd? Sa zicem zece miliarde. Mucegaiul ideilor e mult mai întins.

Primuhprocuror, urmînd un gînd întrerupt:

— Ceea ce ne impută tineretul e că viaţa noastră, de care vorbiţi, nu a fost trăită după cuviinţă.

— Asta e şi părerea dumitale? întrebă ministrul, aţîţat.

— Probabil că nu, domnule ministru. Eu îmi fac datoria să vă raportez care este starea sufle* tească a celor arestaţi. Eu, personal, nu ştiu ce e viaţa şi n-aş merge în judecăţile şi verdictele mele niciodată pînă la moarte. Nu ştiu nici sîngele ce*i. . . Sîngele rămîne viu şi umblă prin întuneric. . . îl simt strecurîndu*se prin pămînt şi ieşind deasupra. . .

Ministrul continua ţi el un gind:

— Poţi dumneata, ca să zic aşa, să mă împiedici să trăiesc cum îmi place mie şiiţi este permis să<mi dictezi, dumneata mie, felul de viaţă pe care sad duc/

Primuhprocuror se uita evaziv Ia o muscă de pe urechea nesimţitoare a ministrului, şi care se plimba ca pe un cadavru.

— Vezi că taci? zise ministru!. N»ai nimic de răspuns? Tăcerea dumitale, domnule primi procuror, poate să aibă o semnificare, adaose ministrul, cu spaima omului, ă' cărui privire cade brusc în fundul unui puţ, deschis, cam vis, în mijlocul cabinetului parchetat, cu sînge Ia fund. . .

— Să vedeţi, excelenţă, chestia nu e foarte simplă. . .

— Şi dumneata, domnule prim.procuror? Sînt stupefiat!. . . Ne minează anarhia, introdusă invii zibil, ca igrasia, ca umbra. . . Şi, întnadevăr, parcăm umezeala păreţilor se întinde ţi o pată de ceea ce ai pomenit. . .

Ministrului îi e groază să zică «sînge», în afară de grătar şi muşchi.

— Nu este chiar aşa, domnule ministru, dar viaţa conducătorilor e o expresie a sufletului, care se vede. Lumea cere de la ei o corectitudine exemplară în actele consacrate de obiceiuri şi publice, şi vrea să nu>i ne ascuns nimic, nici măcar din ceea ce constituie personalitatea confidenţială. într>altfel, prin ce s-ar deosebi datoriile unui om de Stat, care>şi ia grav răspunderea vieţii colective, de ale unui simplu particular neräspun. zător? Nu<i părerea mea, e părerea generală, dar întrucîtva şi părerea mea. Şi trebuie să fie şi părerea dumneavoastră. . .

— Cum, eu nu mai am voie, pentru că deţin un portofoliu, să fiu stăpîn pe viaţa mea?

— Nu, domnule ministru, nu cred că mai are cineva această voie cînd a primit sarcina să impuie primejdii, legi, îndatoriri şi sancţiuni. Asta e voia numai a noastră, şi nici a noastră propriu-zis. Vreau să zic că nici a mea, care am acceptat însărcinarea să dispui de libertatea oame< niîor şi să le*o măsor cu metrica legală — e voia, vream să spui, a cîtorva milioane de oameni liberi de însărcinări. Viaţa noastră e o vitrină în care se uită trecătorul şi care trebuie să rămîie o vitrină, fără perdele trase, pentru el. Viaţa noastră trebuie să fie o pildă pentru gurâfcască, aspră cu noi înşine şi atentă.

— Asta se mai numeşte viaţă, domnule primi procuror ?

— E viaţa pe care nu am refuzat'O atunci cînd ni s>a oferit.

— Vorbeşti din inimă, sau din inteligenţă, procurorule?

— Din amîndouă, domnule ministru.

Ministrul stete pe gînduri şi, cu naivitate, curmă tăcerea.

— Ai propuneri de făcut?

Prim«procurorul rîse respectuos.

— Aş fi avut propuneri de făcut acum optzeci de ani, dar pe vremea aceea nici tată*meu nu se născuse.

— Ei vezi? răspunse ministrul. Nimeni nu stă' pîneşte viaţa.

— Oricine îşi stâpineşte viaţa lui: de asta e vorba. Pîn.acum, o sută de oameni au stăpînit viaţa tuturor celorlalţi, lâsînd«o pe.a lor să curgă pe apă. Din o sută, ei stau făcut o mie. Azi sînt zece mii de oameni care o stăpînesc şi o uită pe a lor. Oamenii zic că asta se cheamă infecţie, şi că infecţia s<a întins peste marginile centrului strict de putregai.

— Şi atunci?. . .

•— Nu mai e de făcut nimic: merge şi putre* gaiul, şi merge şi judecata. . .

— Mă înspăimînţi. . . Stai de vorbă dumneata cu deţinuţii dumitale?

— E meseria mea, şi miio fac onest.

— îi analizezi?

— bani analizat.

— Le pui în vedere, de la sine înţeles, ce rigori îi aşteaptă şi la ce se expun. . .

— Nimeni nu se mai înfricoşează, domnule ministru, nici intelectualii, nici ţăranii. . . Far« mele şbau pierdut conţinutul, aci e toată pro> blema, şi s«au topit şi formele, — şi toţi caută un conţinut şi forme noi: se pare că una fără alta, ca şi la teatru, nu poate să meargă. Adică îâ scoţi conţinuturi noi pentru corpuri vechi, însufleţiri pentru hoituri. . .

— Bizară conjunctură.

— Şi istorică, domnule ministru. . . Să credeţi că e istorică: asta nu trece lesne. . . Lucrul subtil e rezistent şî, cum se zice despre suflet, nemuritor. . . Cînd osteneşte, trebuiesc înlocuite accesoriile. . .

— Tinerii ăştia nu au o familie?. . .

— Aţi atins exact. . . E tocmai ce mă preocupă de cîtva timp să desluşesc, şi ce mă reţine de Ia o judecată complectă. Mi se pare că rezultatul cercetărilor mele o să fie dezastruos. . .

— N*au o dragoste, un dor de viaţă, o situaţie de aşteptat?

— Au, poate, o dragoste tîrzîe după un gol, şi mi se pare că prea multă, şi un dor de viaţă ca setea, însă legat de această dragoste nelh rească. . . Despre « situaţii», nici nu mai încape vorbă. Le sînt indiferente. . .

— E monstruos ceimi spui.

•— Neam învăţat, domnule ministru, cu tipul tînărului ofticat după slujbă, fericit în intransb

genţele leneviei lui, îneîntat că trece de două ori pe zi pe la bodegă şi că face curte pe asfalt, . . Acest tip există în număr covîrşitor, desigur, dar sînt şi de ceilalţi mulţi, şi caracteristica acestora decide. . .

— Eu am o soluţie, zise ministrul. Radicală: să închidem şcolile.

— E prea tîrziu, domnule ministru. Sînt prea puţine şcoli şi acum.

•— Să tăcem căminuri, cantine, burse. . .

— Prea tîrziu şi pentru asemenea cazărmi, domf nule ministru. Lipseşte o articulaţie de început... Chiar dacă le«am da băieţilor abonamente Ia localurile de clasa întîia şi bam trimite de două ori pe zi în străinătate să se plimbe. Ei vor altceva, vor să mănînce pline uscată şi să doarmă pe pămînt. . .

— Incontestabil, răul vine de la carte. . . Să su* praveghem lectura. . . O cenzură sistematică dă rezultate. . .

— Nu vine de acolo, domnule ministru. . . dar cine poate să facă cenzura şi cu ce autoritate? Nu vedeţi, domnule ministru, că noi, ca să zic aşa, conducătorii, am pierdut cei dintîi sentii mentul autorităţii, pe care nu mai avem pe ce.l sprijini? Ne tremură mîna şi uităm cîteodată să iscălim. . . Noi ştim pe dedesubt, să mă iertaţi, — fără aluzie la timpul prezent, — că sîntem nişte clovni. . ,

•— Frumos, domnule prim'procuror, frumos. . . Noi am iscălit totuş decretul de cenzură. . . şi edictarea măsurilor înnăsprite. . . Ieri, în con* sdiu, sia şi discutat, după cum ştiţi, textul care le stabileşte.

— Tot o formă, dacă'mi daţi voie, domnule ministru. Cînd plugarii cred că recolta lor o mănîncă ciorile, scot în cîmp o păpuşe de cîrpă, umplută cu paie. Şi recolta e mîncată de secetă.

Nici cenzorii nu vor mai avea superstiţia cenzurii.

— Poate că cenzorii din trecut. Dar noi organizăm o altfel de cenzură.

— Credeţi, domnule ministru, că cenzorilor, si celor mai disciplinaţi, le lipseşte o gîndire proprie?

— Vezi, asta trebuie să stîrpim, gîndirea proprie. Aci e calamitatea. Voi lua severe măsuri, ca toată lumea să gîndească la fel.

Primul'procuror surise.

— Sînt un om energic, domnule procuror. îţi atrag atenţia! La cotitura la care ne aflăm, simt în mine resorturi noi. . . Ce, nurti vine să crezi?

— Cum să nu, domnule ministru, răspunse primul'procuror. Dar cotiturile, cum le numiţi, n*au prea lipsit nici în trecut. Viaţa noastră se cam aseamănă cu vîrtejul urcuşurilor spirale: la scoborît nu mai eşti stăpîn pe volan, şi trebuie pusă pedala.

— Dau maşina peste capi. , . Ducâ'se!. . .

Sărind nervos din fotoliu, ministrul trînteşte în biurou cu pumnul. Dar ba trecut îndată, zîmbind ţi el, totus cu admiraţie, de brusca ridicare a temperaturii lui.

— Repet, domnule ministru, că totul vine tîrziu, zise prim'procurorul. Mai bine facem o puşcărie din toată ţara, pecetluind trecătorile ţi înlănţuind pe fiecare om de un cîrlig în pămîntul lui. Asemenea lanţuri se desfac însă de la sine, prin deslînare. Fierul e tovarăş cu omul, nu e împotriva lui.

— E regretabil tot ce spui, foarte regretabil. . . Nu mai sînt nici procurori. . . Ştii dumneata ce era un prim<procuror pe vremea mea?

— Păreţi, domnule ministru, să acceptaţi că vremea actuală nu mai e a excelenţei'Voastre. . . Ştiu ce era pe vremea dumneavoastră un primi procuror. Dar mbaş permite, totuş, să vă încu* noştinţez că m<a adus la dumneavoastră ţi un scop determinat.

— Anume?

— Nu ştiu precis la ce tratament înţelege onoratul guvern să fie supuşi studenţii arestaţi. . .

— Care studenţi? Sînt studenţi arestaţi?. . . Şi dinaintea uimirii de fizionomie a primului' procuror, ministrul adaose: A, da!. . . dar adu<mi aminte cîteva detalii.

— Studenţii implicaţi în ultimele dezordini. . .

Ministrul se scărpina în cap, ca şi cum ar fi căutat în părul de la urechi o idee care lipsea din interior.

— Nu mai vrei să stai jos niţeluş?. . .

— Vă mulţumesc, domnule ministru, dar sînt aşteptat. Anticamera mite plină de. . . clienţi, întîi, studenţii. . .

— Parcă nu pot să mai aştepte. . . Nu vrei să iei o cafea?

Primuhprocuror e consternat.

— Datoria, domnule ministru. . .

— Ascultăimă, te treci cu firea. Mai dăio dracului de datorie! Ştii ceva? Mi se pare că eşti un mare ipocrit, zise ministrul, ridicînd degetul, ca şi cum ar fi voit sad împungă amical în burtă. Ai să faci carieră mare. . . Poate că ai să te găseşti într<o zi pe acest fotoliu, cu acest portofoliu. . . Rimează. . . — Să aduci o cafea pentru domnul prim'procuror! porunci uşierului ministrul, care îl sunase, apăsînd pe o claviatură de nasturi elastici, incrustaţi în biurou. — Ce, în camera de consiliu nu beţi cafele şi nu delii beraţi pînă li se lungeşte părţilor gîtul?

— Nu obişnuim, domnule ministru.

— Ce spui dumneata? Ce, eu n>am fost mai gîstrat? în Consiliul de Miniştri noi facem şt cîte un pocher. . . Ce te uiţi aşa de lung la mine?

— Dar studenţii, domnule ministru? Familiile vor să le aducă aşternut, de mîncare, vor să-i vadă. . . Pîniacum sînt ţinuţi la secret. . .

— Vream să te întreb adineaori şi mbai tăiat vorba: cînd ţi se prezintă o inculpată frumoasă, te apucă aşa, ceva. . . ?

— Vail domnule ministru. . .

— Haide, haide, nu face pe mironosiţa. Am trecut şi eu pe acolo, ba mai trec şi acum, apasă lăudăros ministrul. Bărbatul e bărbat, orice/ar face. . .

— Studenţii, domnule ministru. . . Peste zece minute va trebui să dau ordine noi. . . Ce facem cu ei?

— Nu mă mai slăbeşti cu studenţii ăştia. Ştiu eu ce să'ţi răspund?

— Care sînt vederile guvernului, domnule mii nistru? Dacă Ie dau un tratament după cugetul meu, mă aştept să mă deochi. Dacă tratamentul trebuie să fie aspru, îmi trebuie ordinul dum* neavoastră.

— Ti! plictisitor ce eşti. . . zise zîmbind mini; strul. Crezi că guvernul are vederi în chestia asta?

~ De vreme ce ba arestat. . .

— Păi, guvernul i*a arestat? Să nu mai spui asta. Guvernul nu ştie nimic.

— Am avut ordinul dumneavoastră săâ arestez...

— Ordinul meu? E scris undeva?

— Nu e scris, domnule ministru. A fost un ordin verbal. . .

— Şi acum ce vrei de la mine, domnule prim» procuror? zise aţîţat ministrul. Dumneata cum crezi că e mai bine?

— Eu nu cred nimic, domnule ministru. Eu execut.

— Nu înţelegi că nu*ţi pot spune nimic? Ti', stupidă afacere. Pin>acum ce procedeu ai între* bum ta t ?

înţelegînd că prestigiul ministrului trebuie salvat, primuhprocuror zise:

— Procedeul nici preaiprea, nici foarteifoarte. . .

— Minunat! răspunse ministrul, care se vedea scăpat. Aşa zic şi eu: nici prea*prea, nici foarte* foarte. . . Am să adopt formula dumitale la consiliu.

Şi cum primuhprocuror se sculase pentru a zecea oară să plece, reuşind de data asta să poată ieşi din cabinetul ministrului, se înclina respec* tuos şi, trăgînd uşa după el, o uşă capitonată, cu un zgomot ca un oftat, auzi pe ministru re* petînd:

•—Nici prea'prea, nici foartcfoarte. . . Genial!

Acasă la ministrul de justiţie.

— Am auzit că vrei să demisionezi, papa.. .

— Ai înnebunit?

— Te rog, papă. . . La vîrsta mea nu mai am voie să mini, nici sa fiu ridiculizată!

— Ai uitat să mă şi săruţi, Mimi, la vineri» coace, fetiţa tatii dulce. Ce ţi<a supărat inimioara? Nu mă mai iubeşti?

— Dragă papă, nu mai pot să mă ascund. S>a ivit între noi, aş putea zice. un gol.

— Dacă ţi sia golit poşeta, s.o umple papă numaidecît. Cît îţi trebuie?

— Papa, de ce vrei să mă ofensezi! Lasă glui mele. . . N>ai băgat de seamă că nu mai sînt eu de cîtâva vreme? Nu te<ai întrebat ce mă nelinişteşte, ce mă întristează? Nici n>ai vreme să te gîndeşti. Clubul, clubul, clubul, ziua şi noaptea clubul şi politica. . . Mai demult erai mai apropiat de noi. De cînd a murit mama, mai mai venit niciodată acasă înnainte de ziuă. . .

— Eşti îndrăgostită? Aş fi bucuros. . . Vezi că mă gîndeam?

•— Sînt martirizată, papă.

— Ah! Universitatea va stricat pe toţi. Dar nu.ţi lipseşte, fata mea, nimic. Eşti bogată, eşti frumoasă, ai un nume. . . o să-! schimbi cu altul, pe care să ne căznim să'l alegem în raport cu al tău. . .

— Bogăţia asta îmi ofileşte toate gîndurile. . .

— bauzi, bauzi! Dar nu te mai recunosc.

— Mai bine spune că nu rmai cunoscut nici* odată, papă. Am venit să'ţi pui o singură întrei bare: e adevărat că demisionezi? Nu<ţi închipui cu cîtă bucurie am aflat . . .

— Eşti în plină criză de demenţă! Ba mi se pare că ai intrat în criză de impertinenţă, zise cu o ciudă exagerată ministrul.

— Eşti gata să prezidezi, iartă, papă, cuvîntul, 0 infamie. Nu se poate! Te.ai obosit destul, ai cîştigat milioane peste milioane. Fii bun, papă, şi dăiţi demisia. Nu mai face pentru tine. . . Tatăl meu cel bun si drag deţine un portofoliu odios . . . leapadă.l, papi . . .

Ministrul se simte paralizînd.

— Cu alte cuvinte, îmi faci un proces pentru că te. am. crescut, pentru că ţifam adunat avere, pentru că te.am făcut mare şi inteligentă. Mulţu> mese. Nu mă aşteptam.

— Dacă ai ii băgat de scamă, procesul durează de mult. . . de la moartea mamei. . . de doi* sprezece ani trecuţi. . . Al adus o guvernantă franceză, pe urmă o nemţoaică, pe urmă o engle. zoaică. . . Le.ai tot schimbat. . . Şi neiai dat în gnja lor. . . Afară de bani, nimic nu le era bun în casa noastră. . . Ne priveau de sus, din innălţimea rasei, şi ne dispreţuiau, tocmai pentru încrederea absolută pe care le.ai acprdat;o rînd pe rînd. . . Cînd eram mai mici, ne.au şt bătut, , .

— Nu mbali spus niciodată nimic! a strigat revoltat ministrul.

— Dc unde vreai să te Li.im?. , , Sa,li cerem audienţă la minister?. . . Sâ te căutăm. 1J club, la partid?. . . în cele din urmă neam făcut singuri dreptate. . . De ce crezi că ai plătit despăgubiri domnişoarei Clara? Pentru că Titi 1.a spart în cap, odată cu capul, un vas de Sevres. . , Am fost crescuţi între slugi şi ne.am ales cu inima tristă. . . Unde erai tu, papă, veşnicule absent?, . . Mama era în pămînt. . . Ne simţeam mai bine numai cînd ne duceam, pe furiş, la cimitir. . . Şi văzînd că pămîntul e mai bun, neam lipit de el, . . Dar era pustiu şi la moşie, şi la noi in casă. . . Intre slugi eram străini. . . şt între noi şi slugi nu ne ajuta nimeni. . . Tu învinovăţeşti cărţile. Eşti om politic şi ministru de justiţie,

îţi trebuie un vinovat care nu se vede. . . Ce ne făceam noi, dacă nu erau cărţile?. . . Tu te»ai gîndit numai la banii noştri, şi niciodată la sufletul nostru. . . Şî neiai adunat, slavă Domnului, şi mîe şi lui Titi, o zestre impresionantă. Nu te supăra, papă: la Finanţe ai lucrat tariful vamal cu uşile închise şi ai mai îmbogăţit şi cîţiva odioşi samsari de presă şi de afaceri. La Industrie teiai priceput să canalizezi admirabil comisioanele. Zestrea mea vine cel puţin de la două mini' stere. . . M<aş lipsi bucuros. . . Mă incomodează.

Ministrul e ameţit. O lacrimă îi încălzeşte ochii.

— Sînt cîteva lucruri, zise el mîhnît, de care copiii nu vorbesc niciodată cu părinţii lor. . .

— Şi totuş !e<am îngînat cu mama cîtva timp, şi, de cînd nu mai e mama, le vorbesc cu mine. A venit ceasul să le vorbesc cu tine. Dăi drumul, te rog, florăresei din închisoare. . .

— A! tot florăreasa? V>a fascinat pe toţi... Cum se poate?

— Florăreasa e unul din miile de cazuri curente. Florăreasa e un simbol. De ce o ţii arestată? Este vinovată? Răspunde! Şi uităite măcar o dată bine în ochii mei.

— Nuii vinovată, tărăgăni şi cu necaz, dar si plăcut emoţionat ministrul.

— Atunci, dictează dumneata, papă, ce face un om de onoare?. . .

— Vezi. . . Sînt interese importante şi scai broase, de partid, care trec peste un coş cu flori şi peste o vînzătoare de margherite, ca un vagon de marfă. . . Dar crezi tu că ea vinde numai flori?

— Nu ft canalie, dragă papi. . . E o fată onestă, profund onestă, pe care o cunosc.

— O şi cunoşti?!. . . Cum se poate să cunoşti tu specimene de calitatea asta?!

% 3 i i I i '

— O calitate de prima categorie, papă. Am fost la ea în puşcărie şi itam făgăduit că nu te las să o condamni. Tatăl meu era un mare ştren> ţar, dar nu un asasin.

— A i fost şi In puşcărie, Dumnezeule 1 Şi teta lăsat?

— Fetei ministrului de justiţie nu i se poate refuza vizitarea unei deţinute.

— Cad ca din cer. . . Dar eşti rezonabilă, Mimi. Aş prefera să nu te mai ocupi de asemenea lucruri şi sâ<ţi vezi de sport, la maşina şi plim. bă'te. De ce ţnam cumpărat'O, ca să vizitezi închisorile?

— Dacă mă creştea de mică mama cu racheta de tenis în mînă şi cu schiurile în picioare, niaş fi văzut, poate, nimic, aş fi intrat în viaţă valsînd, aş fi jucat viaţa ca un cadril şi aş fi ieşit dintnînsa cu o polcă. Dar am dispreţuit aceste îndeletniciri de mondenă şi am preferat să mă uit cum dan' sează celelalte fete. - . Atunci, mi'ai promis, det misionezi. . .

— Dacă mtai mişcat, să nu confundăm, nu însemnează că ţbam promis. . . Demisia în plină guvernare normală? Să nu ne dispară bunub simţ. Fac parte dintnun partid pe care îl slujesc de douăzeci şi cinci de ani, sînt una din persot nalităţile lui: pot sa mă despart de colegi, de şef, pentru o florăreasa?

— Un brav colonel a făcut tot războiul, fără o singură rană. în ziua cînd S'a întors, i sta prins sabia întrio şină de tramvai, s<a împiedicat şi a fost tăiat de tramvai pe bulevard. Tu mai să mori dacă demisionezi. . . Şi mai scapi şi tu, şi te mai înfrăţeşti şi tu cu copiii tăi. . . E o cameră în care ntai mai intrat de cînd eram mici. . . Eu o deretic în toate zilele. . . e singura mea mîngîiere. . . Vino cu noi, să stăm de vorbă acolo, cîteştrei. . . Va fi şi al patrulea cu noi, în aer. . .

Ministrul e zdrobit.

— Nu pot să demisionez, M.mi. Mă cmdesc, şisnii e imposibil. . .

— Atunci dâ.i drumul florăresei, . .

— Nu fi mat copilă decît eşti. . . Ascultă, Solo a subvenţionat partidul în epoziţic. Din toate afacerile pe care le face, dă partidului un atit la sută. . . ti sîntem datori. E şi membru, al partidului. . .

— Am văzut că a votat cu disidenţii. Şi ham felicitat în gînd. . .

•— Eşti nedelicatâ.

— Ntai pornit tu prigoana după contribuabilii săraci, ca să acoperi, în fond, deficitele provocate de afacerile lui Sola / Ai tu autoritate să tei măsuri împotriva unei lumi care se străduieşte şi a unei florărese inocente' Mie mi.e parcă ruşine, papă.

— Miml, mă înspăimînţi!

— Prin urmare/. . .

— Nu pot, dragă Miml, nu se poate . .

— Bine, răspunse fiica ministrului. Ai să rămîi cu Solo şi cu partidul, cum am rămas şi noi cu servitorii şi guvernanta. Eu mă duc cu florăreasa. Tu cu datoria ta, eu cu datoria mea. Domnule ministru, cu începere de azi ne găsim în război. , . Nu rîde, că nu glumesc. . .

— Ce vrei să faci ? a întrebat ministrul, lăindu.i ieşirea. Cîtă vreme îţi sînt părinte, am dreptul să te întreb. Şt cred că îţi mai sînt. .

— Vreau să iau apărarea publică a florăresei. Nu sînt înscrisă în barou/

— Tu, fata ministrului, şeful parchetelor?!

— Tocmai! Sîntem în conflict. Şeful parchet telor a iost rugat de fiică-sa să dea drumul din puşcărie unei fete nevinovate, şi şeful parchetelor nu poate.

— Te arestez! zise, şi glumind şi serios, mi. nistrul.

— Vezi, de asta mă cam îndoiesc, răspunse fata.

— Dar am băgat de seamă că toată vremea ai uitat să mă săruţi. . . Ce, afacerile grave pot împiedica pe Miml să pupe pe papă/, , .

Ea îl cuprinde cu braţele, tare, pe după umeri, şi se lasă.n vein dragostei de tată, reţinută. . .

— Sînt fericită, dragă papă, zise fata, sărut tîndud ochii, obrajii şi mîinîle, cum n«m mai fost de mult. . . Dar altă dată te rog să te razi. . , Dacă vorbeai cu fata dumitale, de dimineaţă, ea ţi.ar fi adus briciul şi săpunul numaidecît.

Ministrul simte nevoie si facă un examen al moralului domiciliar. în timpul celor doisprezece ani de cînd e văduv, ba scăpat cu desăvîrsire controlul copiilor, şi păpuşa socială se găseşte dezechilibrată în gospodăria lui. Şi»a chemat băiatul.

— Unde>i Titi?

— Acasă. De ce întrebi?

— Am treabă cu el. . . Ce face acasă?

— Citeşte.

Ministrul se încruntă.

— La orele astea un băiat stă cu nasul în carte şi nu găseşte nimic mai bun de făcut. . .

- - Citeşte şi scrie, nud turbura. . .

— S.a apucat să şi scrie?!. . .

— Ai prefera, papa, să stea cu nasul întnun ar de şampanie, la varieteu?

—- N.ar fi mai rău, fata mea. . . Dar nici eu nu mai ştiu cum ar fi mai bine. . . Ştii ceva?. . . Mîine plecăm cîteştrei Ia moşie, să o vedem pe mama. . .

A doua zi, gazetele de dimineaţă anunţau cu litere mari, ostentativ, punerea în libertate a

Linei florăreasa şi renunţarea la urmărire. Şi Lina, îngreţoşată de boieri, a luat trenul şi sta dus la fabrica de zahăr « TopUceni», unde avea o prietenă la împachetatul cutiilor de carton, şi sta angajat şi ea.

O ţigancă tînără, despletită, cu ţigarea în gură, îşi oferea albăstrelele de<a lungul peronului, pe subt geamurile de la vagoane.

— Dătmi un buchet şi mie, zise Lina, Intim zîndutşi braţul alb pe fereastră.

— Parcă tetaş cunoaşte, domnişoară, zise ţiganca, sărutatţitaş mîna, că tare eşti frumoasă. . . Pentru dumneata, cincizeci de bani. . . adaose ţiganca, încercînd sătşi aducă aminte.

— Ţine, răspunse Lina, scoţîndutşi din deget un inel.

•— Sătţi dea Dumnezeu sănătate, domnişoară, că de noroc n>ai să te plîngi. . . — Ţiganca, luîndutşi ghiocul în mînă, se uita în crăpătura lui cu mirare: Eşti barosană, domnişoară, şi ai să ajungi barosană mare, crede ce-ţi spune Anica Timoftei. . .

Şi pornind trenul lin, ţiganca se mai ţinea cu ghiocul după fereastra care plecase din loc, dînduti fetei de bine. Lina rîdea de bucurie si îşi lua rămas bun de la ţigancă, de la gară, de la oraşul mare şi de la un trecut încheiat, făcînd semne cu mîna încinsă de o brăţară cu medalion.

j

în laboratorul fabricii de zahăr « Topliceni » era liber un loc de « laborant ».

înfiinţată pentru mînuirea materiilor capricit oase cu ajutorul maşinilor supuse mîinilor omului numai pînă la un punct, fabrica lucra neîntrerupt şase luni de zile, subt controlul tehnic al labo< ratorului şi al unui chimist, însărcinat să verifice, douăzeci şi patru de ore în şir, produsele şi râmat şiţele numeroaselor secţii şi diviziuni ale actit vităţiî.

Deschizîndu'se o nouă « campanie » de toamnă, după culesul sfeclei, personalul se întorcea la un program de muncă defabia isprăvit în lunile de vară. Pauza vacanţei fusese petrecută de cont ducătorii, directorii şi şefii de fabrică, angajaţi din străinătate, cu contract în străinătate, şi ei se întorceau, rînd pe rînd, cu geamantanele mînjite estetic de inscripţii şi etichete lipite pe laturi, ca să bată la ochii muritorului autohton, osîndît să nu iasă din plinea rece şi din metrul Iui pătrat de cimitir niciodată.

Veneau din Tirol, din Italia, din Elveţia, din Germania şi Franţa, marcaţi cu cîte un detaliu al costumului, careţi clasa «turişti», între oameni fericiţi de plimbare. Li se pregăteau camere şi apartamente, erau aşteptaţi în gara fabricii, şi, cîte unul, de însuş directorul general. Informat telegrafic, el punea hainele de mare ţinută si

lua cu lanţul de nichel clinele cu zgarda nouă, aghiotantul lui de festivităţi.

O forfotă imensă izbucnise în teritoriul fabricii pustiu. Sute de vagoane deşertau în silozuri preţiosul lor conţinut, sute de care, mii de care soseau în convoaie lungi, numeroase pilcuri de săteni se înscriau la poartă pentru lucru, şi cîte un lăcătuş, cîte un mecanic. Portarul, un fost funcţionar de Stat, avea multipla sarcină să scruteze oamenii, să numere carele, să le cîntă* rească şi să păzească poarta, ajutat de un om. Soţia, franţuzoaică, o institutoare ieşită la pensie, nu era în stare să.i fie de folos şi să lege două vorbe româneşti, citind la basculă o cifră limpede pentru săteni. Dar ochiul experimentat al domnului Coşoiu, portarul, se bucura de o veche recunoscută autoritate în biurourî, unde listele de angajaţi erau aprobate, fără discuţie, trecute în registru şi distribuite în toată fabrica după indica< ţiile Iui.

Poarta era deci unul din marile criterii ale administraţiei, şi ea putea să fie scrisă cu literă mare, ca Sublima Poartă de odinioară. O mie de oameni de muncă aleşi însemna o mie de chezăşii că lucrul se făcea de către fiecare şi la timp. Ei intrau în uzină şi îşi luau locurile în primire după discursul de amănunţite învăţături al portarului.

« Un lucru vreau, spunea domnul Coşoiu cînd oamenii îşi puneau căciulile în cap: să rwavem vorbă. îndată cc adu de o neregulă sau o nesu» punere, vinovatul primeşte socoteala şi pleacă. »

Ţăranii strigau: «Trăiţi!» şi erau conduşi în săli şi localuri.

Numai priveliştea unui mare bîlci ar fi putut să dea o idee despre atîtea forţe mobilizate în dezordinea varietăţii, în primele zece zile de transporturi şi angajamente. Oameni, locomotive,

cai, vagoane şi căruţe se amestecau ca întrmn mare port de mărfuri şi naţii, şi în imensitatea ogrăzilor, cu magazii, şanţuri de beton şi linii de cale ferată, între munţi de ţevi, clădiri de roţi şi piese şi piramide de fierărie veche, dezasortată, fontă, cazane, serpentine, tuburi, gigantica mişcare contradictorie a muncilor numeroase, a braţelor, sculelor şi vehiculelor se asemăna cu un război pentru ridichi. . . Obiectul esenţial era şi rămînea căpăţîna albă, ca de nap, a sfeclei, uniform ter> minată, ca palida figură chineză, cu o coadă. Furcile, tăbărîte pe vagoane şi care, le răscoleau, dînd liîrcile vegetale deta dura în gropile de păstrare, şi căruţele cu coviltir, golite de conţinut, se îndreptau, grămadă, pe un drum de ieşire, ca nişte turme de cămile cu spinarea boltită rotund. Şi ţignalul domnului Rifler, un fost căpitan austriac, blond ca pepenii galbeni şi cu mustaţa albă de bălană, trasă dincolo de urechi, punea ritm în haosul descărcării. Cu cizme peste genunchi, de ofiţer călăreţ, şi subţire ca un şarpe, înnalt, elegant, voios şi elastic, el organiza înnaint ţările, întoarcerile şi intrările, necontenit, din vîrful unui pisc de sfeclă, cu o cravaşa nervoasă în mîna dreaptă, cuprinsă de o mîuuşă. Vorbea româneşte aproape foarte corect: servise într-un regiment de români, şi avea mat ales o corectiv tudine de expresii neobişnuită oamenilor care comandă gloatele nepricepute. La supărare, pocnea biciuşca de carîmbul cizmei şi striga o dată « Noi » — interjecţie învăţată de la ardeleni, — şi*i trecea Ochii iui, neînchipuit de albaştri dedesubtul sprîncenelor incolore ca pănuşa uscată de porumb, rîdeau numaidecît. Nici o injurie, nici o ofensă. Dimpotrivă, o meticuloasă grijă de oameni şi mult respect de ţărani. Dacă vedea că, prin preajma lui. omul care-şi făcuse datoria umbla după o ţigare, RiBer da un fluier, ca să

se uite omul la el, îi arunca tabachera, peste sfeclă ţi căruţe, ţi o primea pe aceeaş cale înnapoi, cu o ţigare mai puţin.

— Dumneata ai iăcut treabă bună: ia două! striga Rifler, — ţi omul lua două ţigări.

Laboratorului fabricii îi lipsea, pentru ziua în care trebuia să intre aburii în funcţiune, un laborant. Ion Trestie nu ştia ceti un laborant, dar cînd i s.a spus: « E un loc pentru dumneata la fabrica de zahăr, dacăfţi convine», sunetul cuvîntului 'un plăcut. Oriceiar fi fost, un laborant ţinea de laborator, şi un laborator era ceva dea* sebit de lucrul de toată ziua. Cînd i s<a mai spus că se poate să fie candidaţi mai mulţi şi că va trebui dat ţi un examen, simpatia lui pentru locul de laborant sporea deopotrivă cu temerea de a înfrunta încercarea.

Fuseseră angajaţi, anul precedent, şi alţi băieţi, dar unul după altul a trebuit să plece, mau putut face nimic. «Locul e greu», i s;a spus, cum i se spunea si la şcoală că profesorul cutare e « sever », dar condiţiile neclare ce trebuiau satis< făcute îl hotărau să se măsoare cu ele.

Ion Trestie se afla într.o pauză. învăţase pînă la [9 ani nişte carte, de nici un folos. Şi apucase să-şi desţelenească viaţa de mic.

De la 12 la 16 ani, solvent al unei cazărmi pedagogice, comandată de un preot unit, şi uitat de o familie dezordonată, cum era pe vremuri, şi cu taxele mereu întîrziate, el a iăcut ca toţi şcolarii fără mijloace, dînd lecţii şcolarilor ma'i tineri decît el. Fusese şi dascălul intimidat al unuia mult mai bătrîu, un sergent»major de administraţie, căruia ii intrase, întnun cap cu o frunte de un deget, ambiţia să iasă ofiţer, trecînd un examen, pe care ha ţi trecut. După clasă, — era pe atunci ionică, — Ionică se ducea, cu învoirea direcţiei, departe, într*o mahala de mîl şi zăpadă, şi sta, pînă tîrziu, nemîncat, în odaia elevului de trei ori mai în vîrstă ca el şi prevăzut cu patru perii de mustăţi şi sprîncene, cu care sperieturile lui nu se mai puteau deprinde. Elevul îl asculta totuş ca un copil mic, făcea

teme şi probleme cu toată încapăţînarea voinţei, pătruns de o mare admiraţie pentru ştiinţa prot fesoruluî degerat pe drum, căruia totuş nud dădea, în timpul penibil al lecţiei, un pahar cu ceai. Ba, de multe ori, lecţia era întreruptă. Sen gentului făcîndu'i'Se foame, mînca un ceas, lăsîndu'şi profesorul singur, să simtă pe gaura uşii aroma delicată a fripturii, şi Ionică trăgea folosul cătşi învăţa în răstimp lecţiile pe a doua zi. Leafa fiind mare pentru vîrsta şi timpul lui, patruzeci de lei pe lună, — era condiţionată de un efort îndrăzneţ: dascălul trebuia să înveţe, el întîi, materia de predat *si* să se descurce pe cît putea mai cinstit, învăţat la greu, silit să*şi facă ji şcoala lui şi şcoala viitorului ofiţer, să rabde mult şi să se odihnească puţin, ca o cioară întrio cracă de plop, obosit şi somnuros de luni de zile nedormite. Bine clădit însă de natură şi hrănit de optimismul absurd al norocoşilor, el nu s*a înfricoşat la u de ani de enigmele unei fabrici de zahăr. O să încerce, şi mare să moară dintru-tîta. Mat ales că era dalor să te apuce de ceva care nu trebuia să fie o « slujbj » de biurou puturos, întno judecătorie. Polii şi sutele cconoi miilor din trecut erau pe sfîrşite, şi băiatul se vedea lăsat în urmă de înnaintarea colegilor lui înstăriţi. Unul era şef de cabinet, alţii parazitau în situaţii politice şi străinătăţi. Cumva, tot o să răzbească el. odată şi odată, îl învăţase instinctul lui de oltean, şi nto să se dea înnapoi să num* ceaşcă orişice. Trebuie să răzbească fără protecţii, fără recomandaţii, singur! Ca să ieşi deasupra, o iei de dedesubt, de jos. Cine vrea să fie tuturor stăpîn e tuturora slugă. Hai la fabrică!

Dar examenul de chimist? Despre examen nu avea nici o noţiune. Cei care îl informase nu stia mai mult şi fusese numai o întîmplare că ha întîlnit. Singură data era precisă: proba trebuia

dată peste zece zile. Prudent şi cuminte, el s*a urcat în tren şi s-a dus la fabrică să se docui menteze.

Nu putea să intre fără să fie întîi descusut de domnul portar. în monumentul de grinzi şi scînduri oarbe al porţii era încadrată locuinţa confortabilă a iuncţionarului din poartă. A şovăit să sune şi a sunat, apucînd o vergea de fier de mîner. Zgomot exagerat, de clopot mare. I s>a părut că trăsese prea tare şi<i venea să se ascundă, ca după un început prost. Dar mai înnainte sâişi dea seama ce trebuia să urmeze, la ghişeul deschis cu un zgomot corespunzător, apăru, ca într-un tablou vechi, o figură slabă, cu ţăcălie căruntă, slăbită subt ochi, lungăreaţă şi cu gura amară. Ochii din ghişeu îl scotociră puţin, hau măsurat. Bătrîiorul scoase bine capul pe fereastră, ca un struţ de menajerie, ca să–I vadă întreg. Căutătură obosită şi aspră. « Seamănă cu cineva din istoric ≫, şira zis Trestie şi nu-şi aducea aminte cu ce portret cu gulerul creţ, de varză. Dar el nu mai începea să vorbească, şi ghişeul rămînea deschis. Un zîmbet se zări, modificînd duritatea figurii care se uita la el.

— Mi se pare că dumneata nuai sunat pe mine, nu eu pe dumneata. Nu vrei săimi spui, tinere, ce vrei? Ori ai sunat din greşeală? Ori n-ai sunat dumneata?

— Bună ziua, domnule p. . . , zise Trestie încet.

Era să zică «domnule portar», dar avea o ezitare. Portarul aducea cu Richelieu.

— Aici mi se zice Coşoiu, răspunse cu ironie dulce funcţionarul.

— Bună ziua, domnule Coşoiu. , . Uite de ce am venit. Mi s-a spus, dacă e adevărat, că trebuie un laborant, la laborator. . .

— De trebuit, nu zic că n.ar trebui. . ,

— Mi S'a mai spus că la io octombrie trebuie depus şi un examen.

— Şi asta e destul de adevărat, dar asta numai aşa, ca să se aleagă cineva, dacă se prezintă mai mulţi. Au mai fost şi alţii, degeaba. Dar poate că dumneata mo să ai nevoie de examen. . .

- D e ce-'

— Nu te priveşte pe dumneata, răspunse port tarul părinteşte.

— Niam mai pus piciorul într-o fabrică de zahăr şi nici nu ştiu ce trebuie să facă un « labo» rant ».

— Nu e cine ştie ce. Speli sticlăria murdărită a chimistului şi bagi de seamă să nu o spargi. Nu e propriuizis murdară, dar e subţire sticlăria, subţire ca foaia de ceapă, şi multă. De asta n.ai să te plîngi. O să ai ce spăla. . . Baloane, epru< bete, capsule, ţevi, aparate. . . Cel dinaintea dumitale a spart în două zile leafa pe o lună şi două lentile de la polarimetru. . . Pe urmă, trebuie să pregăteşti aparatele şi substanţele pentru analize, acizi, otrăvuri. . . Ai să te cocoţezi pe aparate, ai să urci scări lungi şi ai să te dai de pe ele jos, ca un pompier, cu multă băgare de seamă, ca la circ. . . Aproape că trebuie să umbli pe sîrmă. Te duci colo, dincolo, din rundul pămîntului pînă în creştetul turnului celui mai înnalt, ca să>i aduci domnului chimist, în labe rator, probe de peste tot, de la generatoare, de la cristalizare, de la filtre. . . N<ar fi nevoie de atîtea alergături, dar fabrica e veche, si toate maşinile o trădează şi fură cîte ceva. Laboratorul face poliţia aburilor şi a lăturii, şi duşmanii cei mai mari ai societăţii noastre sînt vacuumul şi condensarea. Şi sîntem, ca naiba, întnun timp cînd fuge prea mult zahăr la gîrlâ. . .

îl încurca, în programul de lucru al domnului Coşoiu, că ceea ce părea că trebuie sad intereseze era acoperit cu termeni prea mulţi îşi da seama clar de ceva, că intră întrio lume nouă, şi asta ha sedus. Şi i»a plăcut persoana doua cu care i se adresa Coşoiu, ca şi cum implica un anga* jament.

— Vedeţi, domnule Coşoiu, pricep ceva, dar nu ştiu nimic. Aţi spus: generatoare, vacuum. . . Un examen începe să rai se pară la locul lui. Dar şi fără examen, în cîtă vreme o să învăţ eu atîtea lucruri noi'

— După cît aş înţelege, ai făcut ceva studii, . .

— Nu pot zice că nu. Dar ce fac eu. cu ce va trebui să fac, se bate cap în cap. , .

— Dacă eşti deprins cu cartea, este ca şi cum te-ai deprins să vezi; merge. Desfaci lucrurile, ca după o tabelă de logaritmi. . .

« Portarul» îi plăcea din ce în ce mai mult, şi Trestie, surprins că vorbeşte la o poartă de uzină ca la universitate, căuta să vadă mai bine dedesubtul ciocului care se mişca odată cu gura.

— Nu vrei să vii înnăuntru? îi zise foarte potri< vit Coşoiu. Intră, te rog. IaiO la stînga.

Camera portarului era un biurou adevărat şi făcea parte dintre casă gospodărită meticulos.

Trestie se simţi bine.

— Cum te cheamă? zise Coşoiu, întinzîndu.i mîna cu simpatie

— Ion Trestie. . .

— Ia loc niţel,

Coşoiu deschise o uşă din fundul biuroului, ieşi pe jumătate din biurou, pînă la spinare, şi strigă pe franţuzeşte:

— *Celestine. . . Viens vcir. Celestine. . • II y a chez moi un jeune hcmme <jui ressemble â s y tromper â Marcel. II a jusqu'â sa voix.*

Şt întorcîndufse în biurou:

— Nevastă-mea e franţuzoaică. Marcel e nepotul nostru de la Dijon. . . înţelegi franţu..?..^

— Am înţeles ceiaţi spus.

— Nevastă-mea nu vorbeşte boabă românească, dar înţelege şi ea. . . Vreau să te prezint. O să fie emoţionată. N<am mai văzut atîta asemănare.

Doamna Celestine, întnadevăr, a rămas uimită. Era o cucoană mică şi sprintenă ca o vrabie, şi cu pârul alb, gătită cu o cochetărie gravă şi ciri. pind o franţuzească guturală, ca o rîndunică. Trestie nu ştia că vorbirea franţuzească poate fi atît de fermecătoare, chiar din tot ce nu putea înţelege, în muzica silabelor ei. Doamna Coşoiu, care s<a prezintat « Selestin Coşoa », avea o gură curată, potrivită cu limbajul, şi o prospeţime, Ia anii ei, de ducesă, ieşită dintrio cutie de bonn boane. Gestul îi era fraged, politeţea animată. îşi desprindea cuvintele aintrto minte clară, ca nişte flori de muşeţel noi dintrio poiană verde, şi sănătatea personalităţii ei ha impresionat.

— Nu cred că locul din fabrică e pentru dumi neata, ba spus doamna Celestine, pe franţuzeşte, îmi pare rău sătţi spui. Aici trebuiesc altfel de oameni.

— Ba da, răspunse el pe româneşte. Niciodată nu m<am simţit mai încîntat. Voi face tot ce mi se cere. Şi trebuie să fac şi pentru motivul că sînt. . . nevoiaş. . . Nu mă tem de nici o muncă.

— Foarte bine. Aşa trebuie, zise Coşoiu. Omul inteligent nu se dă înnapoi de Ia nici o greutate. Aşa e întocmită lumea: unii vor să se împotri* vească şi acceptă toate ruşiniîe, alţii dau de la ei, scîrbiţi de o luptă care în cele din urmă nu duce la nimic, şi scoboară înnapoi şubreda scară urcată. Nevastăimea e o fostă profesoară, şi eu am fost slujbaş. Noi sîntem de ăştia, şi sîntem mai mulţumiţi: posedăm realmente tot ce ne aparţine. Fă<te laborant, eşti tînăr, ai o viaţă de trăit şi ai să faci mai mult. Atîta doar: salariul e foarte mic, ca la început.

j
J
1
| |

" ?i"CÎ^ar ^dem'C' Zise Trestie- Un leu pe zi ?

— Nu. Doi lei pe zi.

-- Sînt încîntat.

— Şi răspunsul ăsta îmi place. Vino sănătos pe ziua de 10, dar fii în fabrică Ia opt dimineaţa.

— Negreşit, zise Trestie.

— Şi fiindcă orişicum e trebuinţă să te pui niţel în curent, o săiţi dau o carte. . . Din cîte văd, mi se pare că citeşti franţuzeşte.

— Da, de citit citesc cu oarecare uşurinţă.

— Răsfoieşte în zece zile acest manual.

Trestie citi pe copertă: *Traiti du fabricant de sucre.*

Cu cartea subsuoară, Ion Trestie pleca de lîngă soţii Coşoiu aproape fericii.

Ion Trestie îşi petrecuse timpul de tînăr fără lucru, colindînd împrejurimile, care puteau să fie ajunse cu piciorul. Oraşul, cu aspectele lui anemice şi mărginite, nufi izbutise săii ajungă plăcut. Trotuarele îmbîcsite de lume tărăgănată îl dezgustau de tîrgul costumelor şi al atitudinii, deghizată în gulere şi corsete, şi casele în care fusese primit îl înnăbuşeau. O natură falsă şi eoni' pusă amplifica odioasa caricatură a vieţii laolaltă, şi numărul proştilor importanţi şi al canaliei era covîrşitor.

Viaţa adevărată începea, pentru Trestie, ca pentru berze si cuci, de acolo unde pămîntul necivilizat dă lăstari şi unde pomii, nestînjeniţi de estetica municipală şi de ştiinţa urbanistică, prezîntată în parcuri cu foarfecă şi tulumbe, îşi ur< zesc slobod caierul de umbră şi frunze. îl chemau potecile strecurate prin iarbă, rîurile încă nemurt dare de vecinătatea omului, cîmpiile, satele, îşi strîngea curelele sacului de spinare pe umeri, lua bastonul şi pornea la drum, gîndindu'Se la zilele care pe nesimţite îi înjghebaseră, pînă Ia vîrsta lui de *11* de ani, un trecut, ca şi cum avea întrfo zi să le povestească.

Fabrica era chiar aceea pe care o contemplase, fără să ştie ce dă, în călătoriile lui, o dată sau de două ori pe an, din internat acasă. <i Acasă » era pentru Trestie o vorbă de direcţie, ca o săgeată de răspîntii şi ca un semn cu două furculiţe încru< cişate pe un tarif de cale ferată, fără nici o semnificare patriarhală. Colegii lui povesteau, după vacanţe, isprăvile de frăgezime ale vieţii de ţară, cu viţei, cu iarbă, cu pădure, izvoare şi pitulici. Refuzînd săişi stîrnească adueerilejaminte, care veneau singure şi se grupau ofilite, Trestie ar fi avut ispita să creadă că amintirile din copilărie sînt în mare parte minciunile născocite ale autorilor descurajaţi de un viitor, încheiat întotdeauna cu

U] .1 | | ' ! * .' \ I i ' | |

moartea, şi mîngîiaţi cu iluzii emanate dinlnun timp trăit. Să mai străbată o copilărie, în ruptul capului nu S>ar mai fi învoit.

La cincisprezece minute de oraş, zărea din fuga trenului clădirile uzinii, coşurile înnalte ca stîlpu, din cînd în cînd ca nişte şopronuri uriaşe, fără învelitoare, indicînd călătorului, în perspectivele

strîmbe ale zării, periferiile industriale, şi aspectele denivelate ale fabricii îl mîngîiau, din orizont, ca o speranţă.

Noaptea suprimînd peizajul, fabrica ieşea U iveală înnecată întno imensă văpaie albă, strălucită şi parcă apropiată de trenuri la O distanţă de baston.

Ion Trestie o învăţase pe dinafară, ca una din acele reclame imense din dreptul uliţelor şi măi' danelor mărginaşe, ca nişte paravane, şi care pre zintă călătorilor un ulei mineral sau o ceasorui' carie. Fermecat, în contrast cu internatul, cu don mitorul şi cu cenuşia încăpere a clasei, de constei laţiile grămădite, ca nişte roiuri luminoase, în etajele fabricii, el rămînea cu ochii la ele, iot timpul cît le trebuia să treacă, pe încetul, ca şi cum trenul nici nor fi mers, pe dinaintea geamului de compartiment. Era semnul, după un. drum de sute de kilometri, că se apropia capitala. Răbdarea de zeci de ore, petrecute pe un loc înghesuit, de un sfert de metru pătrat, în vaguanele populare, între lume adunată de pretutindeni, peste bagaje, se însufleţea deodată. Un murmur de forfotă şi o mişcare de azil străbăteau vagonul, ca la o comandă. Ţipa o găină, răscolită dedesubtul băncii, unde sta culcată, cu picioarele legate, guiţa un purcel dintno dăsagă lovită, pălăria de cucoană a unei servitoare cu rongediul isprăvii se clătina din locul ei, de mai multe ori pe rînd, la trecerea încoa şi încolo a călătorilor nerăbdători. Fata din casă se supăra după nor' mele învăţate de la stăpînele ia care servise.

Politicosul: «Pardon» se încrucişa cu: «Ce, eşti chior?», cu: «Te rog să nu mă plictiseşti», ori: «Cu dumneata am isprăvit». Un burduf de brînză cădea în capul cîte cuiva, se răsi turna *a* coşniţă cu prune, se vărsa dintno dai migeană vin, se destupa o sticlă de undelemn. Pantaloni, cioareci, fote, fuste şi uniforme milii tare. O harmonică întrerupea cu muzică somnot lenta pasagerilor, şi a stat. Opaiţul cu rapiţă, din tavan, pîlpîia leneş, sforăind întrtun miros, al vagonului, greu, de seu şi de hală de peşte. Dacă un călător mai simţitor voia să deschidă o fereastră, zece voci strigau că: «Trage!», şi geamul se închidea, cu zgomot, la loc.

— E cald şi cam miroase. . .

— X''e nasul prea subţire pentru clasa treia. . . răspundea provocator cîte un interpret al publb cuiui în iţari. Las', că nimeni no murit de căldură.

«E o fabrică», se gîndea Trestie, şi nu voia să întrebe ce fel de fabrică era. Se simţea mai mulţumit să nu ştie şi să i se pară că a trecut de cîteva ori, ca pe dinaintea închipuirilor realizate ale unui basm, cu atît mai atrăgător cu cît viaţa lui de copil şi de şcolar era mai urîtă. El visase povestiri, şi nu fusese nimeni să i Ie spuie, şi evadări din realităţile penibile ale unei familii destrămate şi ale liceului. în faţa unei frumuseţi existente şi evidentă în spectacolul splendorilor ei, pe un cîmp unde dansa şi se învîrtea ca un firmament de stele prins în catargul unui căluşel, cu poalele de argint tîrite pe pămînt, i se părea că el năzuieşte mai mult decît puteau săii dea un program încărcat, o atmosferă de drojdii morale, un pat prost şi o masă mai proastă şi decît patul, si veselia silită a camarazilor de clasă şi de dormitor, în şcoală, şi cărţile frumoase, în care apucase să se uite pe furiş, erau interzise, scăparea în insula

reveriei era păzită de regulamente, spionată de pedagogi, denunţată de colegi. Delictul era pedepsit cu asprimea Dumnezeului ebraic, posoi morît într.un paradis monoton, indiferent la gingăşia poamelor pîrguiţe şi la pofta tînără a. omului, slrîns între pravili şi împiedicat să muşte din mîzga lor gustoasă cu dinţi sănătoşi.

Lectura liceului fusese, — în afară de cărţile didactice, lăbărţate, barbare şi fără nici un îni ţeles, —• organizată de autorităţi. Nişte directori, fără imaginaţie nici sînge în cadavrul lor, suprai vegheau O listă de literatură convenţională, scrisă de morţi mediocri şi de morţi încă în viaţă. în pana lor băloasă, viaţa, şi cea de sus şi cea de jos de tot, era deopotrivă de rumegată, întoarsă, rumegată din nou, pînă la dispariţia sucului şi aromei îutr-o searbădă gelalină, oficial digestă. Şi scrisul cărţilor recomandate, în cea mai mare parte, şi alegerea lor erau făcute ca după o carte de bucate uniformă, compusă cu foarfecă din cărţile de bucătărie anterioare şi care dau pentru toate mîncările, variate numai pe listă, un singur sos şt un singur gust — peşte, fazan, macaroane, mazăre şi rasol. Friptura la grătar nu se servea în internat şi în literatură. Era nevoie de jar prea mult, de o dogoare costisitoare: nu ajungea ieftinul combustibil cu fum de surcele şi paie; pe cînd fierturile se găteau laolaltă pe aceeaş plită, oala cea mai mare fiind aşezată la mijloc, întrio ierarhie încăpătoare de crătiţi şi tigăi. Se recomanda povestirea vieţii aproape mijlocii, în proză ca şi în versuri, între de două ori «nici»: nici fierbinte, nici îngheţată, nici chiar caldă, nici chiar rece, de o temperatură medicală, între }6 şi)7 grade, încropită. Se cerea emoţia factice declarativă, sentimentul corcit şi ambigen, un seni timent caricatural, impersonal în raport cu oricare cititor, abstract, şi expresia suflului gol.

Părintele Simion, provizoriii internatului, un preot unit, inspecta, pe faţă şi în secret, tainele sufletului ţi cuferele încuiate ale elevilor, cu un instinct detectiv pervers. Descoperirea unui ziar sau a unei cărţi neprevăzuta în lista literaturii acceptate, da naştere unui proces în cancelaria liceului, inchizitorial. La şaptezeci de ani, barba reverendului era neagră ca la douăzeci şi cinci, pometele îi împrumutau rumeneală de la pămăf tufe, salvînd cu simulacre un obraz de stîrv palid ca tibişirul. Nimic nu era valid în giulgiul de muşama cu care se înveştmînta scheletul, lung cît două coşciuge puse cap în cap. Dinţii, gingiile şi poate că şi linia reverendului, un celib, erau fabri* cate dintrfaltc materiale decît ale naturii umane. Momîia întreagă era peticată. Chiar pasul şiret, catifelat cu tălpi de gumă, al părintelui provizor, neauzit la călcare, avea totuş un scrîşnet de automat cu sîrme interioare. Provizorul se apropia pe la spate, în recreaţie, ca să spioneze confidenţele băief ţilor, şi un fel de duhoare şi a ecoului făcea copiii atenţi. El dezlipea scrisorile şi le lipea fa loc. Avea o arhivă de date, de adrese, de extracte din scrisori, şi dosare, care urmăreau două sute cincizeci de bursieri, semibursierî şi solvenţi, din clasa întîia pînă la bacalaureat. Intruin limbaj fardat cu miere şi tincturat cu accente culese din Sfînta Scriptură, se comunicau discret direcţiei liceului observaţiile de psihologie, influenţînd cu o stăruinţă gratuită notele din cataloage. Ntavea decît o mîhnire, că nu putea să administreze şi mai bine sufletul internatului prin * duhovnicie, puterile confeso* rului fiindud interzise în calitate de preot unit.

— Ne lipseşte o armă, domnule director: măr* turisirea. Ne scapă băieţii printre degete, scanda părintele Simion, ca un latinist.

Şi latinismul lui era mai redus decît al unui elev corigent.

Dar antipatic şi şcolarilor, cît şi profesorilor, stingheriţi întotdeauna de vorba piezişă şi de inter» venţia inoportună a strigoiului în sutană neagră, şi unii şi alţii aveau în vecinătatea provizorului impresia că se lovesc de un cavou care sună si în care ţărîna mai trăieşte.

în clasa şaptea. Ion Trestie şi<a întrerupt vai canţa de Paşti Ia jumătate şi, întors în internatul gol, a putut să afle că uzina din zarea trenului era o fabrică de zahăr. Acest loc frumos scotea un lucru frumos. Se bucura în întristarea iui. Pe neaşteptate, din solvent, el trebuia să devie un bursier întreg, legătura cu familia hindu'î, în noaptea chiar a învierii, pe totdeauna ruptă. Pe cînd se ciocneau ouăle roşii în toate satele din întuneric, pe unde mijea încă bîjbiiala flăcărilor mici de luminare, purtate, în adăpostul palmei, de la biserici acasă, el se furişase, cu geamăn* tanul, în staţia de pe moşie, şi de acolo întrmn vagon, şi acela gol. Ciudată noapte de Paşti I Trestie ma mai uitata. încerc'nd să se deshn şească încă o dată în vechile lui obsesii tăinuite, şi ajuns la vîrsta întrebărilor fără soluţii, a izbutit să rămîie, in toată lumea, deodată pribeag. Tată* său, proprietar cu dare de mînă, îi ascunsese cu o încăpăţînate agresivă ceva. Mavna*î murise şi nuii vorbea de ea niciodată. Ar fi voit să ştie de ce a murit, cum a murit. Sătenii spuneau că odată tatăl s*a întors de la Bucureşti şi că şha găsit întîia soţie moartă, nu se ştie de ce, şi că pruncul a fost trimis, din conac, la sinul unei femei din sat şi lăsat în străini. Ori de cîte ori simţea că se apropie de tulburările lui, tatăl schimba vorba, iar Trestie îi respecta codirile, fără să le priceapă. Dar îşi acorda, din singură* tate, din întristare şi din căinţă că s<a născut,

mingîierea falsă că poate maica îi trăieşte. Maica lui se spunea că fusese bogată şi frumoasă. Urmele se şterseseră. Nici o fotografie. Trestie nu ştia cine a fost ea ţi ce sia făcut. Morţii lasă după ei numai un mormînt. în nopţile de şotii şi farse din internat, el se gîndea la ea, se iluziona că mai trăieşte ţi, iubind o necunoscută, îi venea să o acuze că nud caută la internat. Ar fi voit să o viseze în somn, şi nu o putea visa. De ce se ferea atît de aprig tatăisu săii vorbească de ea ? Crescut pe mîini vitrege, o predestinare făcuse să nufşi cunoască nici părintele decît foarte tîrziu. Pentru pacea vieţii lui, domnul Trestieitatâl îşi ascundea copilul la fiece nouă căsătorie. îi muriseră trei neveste. . . Duminica, ieşind cu internatul să viziteze statuile ţi muzeele, şcolarul îţi închipuia că maică«sa moartă a îmbătrînit, şi fiece femeie bătrînă îl făcea să tresară, şi mai ales cerşetoarele. . . La nouă ani, întrebînd din loc în loc, Trestie ajunse Ia gară, şi de*acolo la moşia tatălui, pe care nu'si mai aducea aminte sad fi văzut. S<a lipit de el numaidecît, însă ca de un lucru rece. Atunci, din orbire, sta încercat o cîrpeală şi o acomodare. Ultima nevastă, cu mult mai tînără decît tatăl, a trebuit să joace pe îndelete un rol stîngaci, de adopţiune, ţi Trestie n>a fost în stare să'i zică mamă. Era peste puterile lui. Tăcerile lungi de la masă, surîsurile rînjite, privirile iscoditoare, curiozitatea de ignoranţă cu care era scotocit in lipsa tatălui de la conac, plecat pe moşie călare, ţî lipsa de sîrguinţâ pe lîngă el, bau făcut să se iepede violent de figuraţia în care era constrîns să joace. Comedia era complicată şi absurdă, tar după ce s>a izolat în internat, unde sita morfolit ani de zile melancolia, a căpătat certitudini. întno noapte de vacanţă, ultima nevastă a tatălui s>a strecurat în camera lui, înlriun capot trandafiriu. Trestie avea cincisprezece ani şi o frumoasă bar;

băţie curată şi naivă. A fugit! S»a ascuns în grajdul cailor şi a plîns pînă la ziuă. Trenul de 10 dimit neaţa ba găsit în gară, însoţit de tatăl, intrigat că fiul lui pleacă la şcoală cu cîteva zile mai devreme decît ştia că e obiceiul, dar şi mulţumit că nevastăisa scapă de un mosafir greu de suportat. Nemaiputînd să tacă, nevasta i<a spus tatălui adevărul ei. . . Băiatul lipsea des de la conac, şi chiar în noaptea plecării fusese prins în sat, la o nevastă, şi pus pe fugă în cămaşa de noapte. Necutezîiid să intre în casă după miezul nopţii, s*a ascuns la cai.

— Pleacă de rutine. Nud împiedica. . . E mai bine.

Dar tatăl nu primise confidenţa nevestii fără un surîs de măgulire. Trestie ba simţit cu groază mîngîindud întîia oară, şi i*a fost şi milă şi scîrbă de el. Pe lîngă patru neveste ale lui, el mai avusese o sută de ale altora, şi îşi zicea, privinduişi copilul cu complicitate'. «Atît păcat să aibă băiatul meu! ».

Copleşit de inconştienţa tatălui, Trestie se gîndea la ce ar fi putut să fie o casă părintească, în care tatăl şi fiul ar fi trăit într.o cocină, amei stecaţi.

Nu a mai dat doi ani pe la conac, cheltuindu'şi vacanţele pe la unchii din Mehedinţi, dar, (a învierea din clasa şaptea, ros de remuşcări ce nu erau ale lui, sta dus hotărît să se explice. Sia găsit singur cu tatătsu de.abia în noaptea sfîntă, pe drumul dintre conac şi biserică, unde s>a ji pei trecut despărţirea. Pe drumul cu sălcii, tatăl a răspuns ca un om vexat de o cercetare care mergea drept Ia ţintă şi ca un om vinovat mai mult decît de o tăinuire. Refuzînd cu brutalitate să se Hm* pezească. Trestie pricepu că nici învierea nu era

a lui. . . Sunau clopotele de chemare la rugă, ţi, între copaci si umbră, prins ca asupra unei fără* delegi, tatăl şi<a pălmuit copilul, a cărui mustaţă fină încolţise. S*a zmuls de ceasul rău tocmai cînd mîinile lui căutau gîtlejul părintelui să id sucească. Refuzînd un incest, el era să se spurce cu sîngele din care s>a zămislit, ţi, dezmeticit din ceea ce era să se întîmple, a făcut cîţiva paşi înnapoi. Şi pe cînd luau lumină făcliile bisericii din deal, el a căzut în genunchi, ţi tot subt o salcie plîngăi toare a plîns.

Reverendul Simion îi purta încă de mult o ură înfăşurată în zîmbetele onctuoase cu care pîndea elevii inaccesibili la spiritul detectiv. Apoi. Ion Trestie era un elev fără regulă. O tolerantă mai veche decît numirea părintelui la locul de pro* vizor şi pe care, din pricina directorului de liceu, el nu putuse să o suprime, îi da voie să scape unui control permanent. Subt cuvîntul că dă lecţii, el putea să lipsească de Ia « meditaţie », chiar de Ia masă şi de la rugăciunea de culcare, şi clopotul de stingere nud găsea pe Trestie totdeauna în pat. Directorul nu era destul de atent şi respec» tuos faţă de disciplină. Acum era toată lumea în vacanţă, singur provizorul sta nemişcat la post. Nu se putea ceas mai binevenit. Din internatul deşert, cu marea curte pustie dintre salcîmi, Trestie a fost alungat de raţionamentul deductiv ţi logic al provizorului. Este foarte probabil, judeca el, că elevul a comis o faptă prea urîtă, dacă familia ha trimis înnapoi la internat de ziua Mîntuirii. Provizorul apăsa pe cuvîntul « familie » cu sfiiala afectată cu care rostea şi cuvintele «şcoala», «biserica», «Statul», solidarizat pu- ternic cu marile autorităţi. Trestie nu sfa apărat, afirmînd că nu se petrecuse nimic din partea lui,

ţi ceri sprijinul provizorului pentru un examen de bursă. Dar părintele, orgolios că este rugat şi satisfăcut că pedepseşte, se bucura că şi*a găsit, în vacanţa Paştilor, un subiect de specialitate şi, retras în cancelaria lui, compuse pentru minister un raport. Un « element rău » nu putea să găsească iertare în nici o zi a calendarului religios.

« Are unele din notele cele mai bune din clasă, e adevărat, îşi zicea părintele, dar cum ar mai putea să rabde internatul un rebel, care nici nu mai poate plăti?»

Cuvîntul «internat» trecea chiar înnaintea «Statului» şi a «bisericii», pâstrînd în radicalul lui dublu siîabic ceva din misterul în care toate lucrurile germinează. La început, — ar fi putut să predice reverendul, nu fără oarecare adevăr obsedant personal, — a fost internatul. Atras de o speţă nouă de manifestări, şi<a pus de gînd să scrie tatălui ca un procuror, sperînd sâ*şi înnavu' ţească arhiva cu noi amănunte, interpretate.

Metodele de investigaţie ale reverendului Simion făceau parte dintr.un proiect de studii asupra capacităţilor profesionale şi sociale descoperite la copii. între doisprezece şi optsprezece ani se puteau defini caracteristicile şi aşteptările, corn cretizate în spontaneităţi. Autoritatea şcolară apro* base săfşi specializeze resursele morale în psiho* logia experimentală, pe care, în urma repetatelor demonstraţii aie reverendului, socotite maladive de unele foruri, o găsea deocamdată utilă. Dar în preocuparea lui de faţadă se ascundea o plăcere, o pasiune. El umbla după lucrul ascuns, de pre* ferinţă, ca după un opium al personalităţii lui flămînde şi contrariate. Dacă nu se mai putea stabili o teocraţie a unui colegiu de mari preoţi pentru toată lumea, cu preoţbjudecători, preoţi* poliţişti şi preoţi*guvernanţi, cel puţin se putea administra tineretul şcolar. într*o bună zi el va

putea să prezinte conducătorilor, în capitole dis< tinete, soluţiile cuprinse întrtun cod, după care Statul să poată primi, legate cobză, generaţiile ieşite din licee şi universităţi. Baza era internatul, adoptat de toate autorităţile, o cazarmă eternă, supravegheată de o Siguranţă eternă, el căreia şef se mîngîia că va mai putea să fie el.

întîi, el stabilea o cartotecă de fişe individuale pentru fiece elev nou intrat, cu trimitere la un dosar. Numele, prenumele, vîrsta, semne pârtii culare, fotografia antropologică din falā şi profil, urmele celor cinci degete. Medicul internatului era însărcinat să complecteze fişa cu observaţiile Iui în rubrici cuprinzătoare, denumite: «corpoi lenta», «volumul», «inima», «lungimea trupu* Iui », * greutatea », « tensiunea », * gradul dinat mometric », a culoarea pielei », « starea organelor vizibile şi invizibile», «tarele». Rubrica observai ţiilor generale încuraja la opiniuni şi deducţii pe coloana cea mai lat intitulată: «ipoteze». Acolo, imaginaţia medicului, ales dintre medicii momentului, era amplificata şi dusă pînă la ultii mele consecinţe de către provizorul însuş, subtil în sterilitatea lui activa şi în diabolismui profesional.

Apoi, cerea fiecăruia dintre noîbveniţi o corni poziţie proprie despre preferinţele personale. O duminică veselă era consacrată acestui exerciţiu, şi, în ziua aleasă, elevii noi primeau o porţie de vin pentru degajarea sincerităţii. Compunerea se scria după amiază. Teia era o piesă de dosar.

Altă dată, după săptămîni de conflicte ti de poziţii luate, li se cerea elevilor o altă piesă pentru dosare: opiniunea lor personală asupra unui coleg sau mai mulţi, garantindudiise caracterul confiy denţial. Li se mai cereau caracterizări asupra proi fesorilor şi pedagogilor, asupra cît puteau să vadă din alcătuirea socială, şi toate aceste teze, destul

de interesante, erau propuse ca un amuzament literar, pentru a se putea verifica darul povestirii şi calitatea expresiei: «stilul», cum zicea părin* tele Simion, Pe de altă parte, o cutie mare de lemn, cu cheie, primea scrisorile şi plîngerile, fără obligaţia de a fi iscălite. Aceste manuscrise ane nime erau intercalate în dosarele elevilor calomi niali.

In sfîrşit, Ii se puneau elevilor întrebări, la care trebuiau să răspundă în scris, în cinci MU zece minute ori întnun sfert de ceas, însă cu iscăli* tură: « Ai iubit? Pe cine? cînd ' » — « Ai voit vreodată să fugi de acasă/ Cu ce prilej? Ce ai fi pus de gînd să faci?» —«Ai pus vreodată de gînd să furi? Ce ai fi furat şi în ce scop?» — «Poate că tisa trecut prin minte să te sinucizi? De ce?» — «Poale că ai 6 vrui să şi ucizi? Pe cine? Ideea asasinatului îţi face plăcere?» — « Vorbeşte ceva despre femei. Nu ascunde nimic: mărturisirile găsesc înţelegere deplină. »

Pe încetul, cancelaria provizorului crescu la două, la trei odăi, dulapurile cu încuietoare s<au înmulţit, cu dosare peste dosare, mii de manuscrise secrete, din care nici unul nu era indiferent, docui mentau tendinţele inconştiente, spionate, încă neclare şi din ce în ce mai difuze în urzeala psihot logică a romanelor lui anonime, îngrămădite pe generaţii. Dar din toate acestea, scheletul fardat al reverendului Simion, cu pleoapele prinse întno reţea de zbircituri pe piele, cu urechile moni struos desfăcute, clorotice şi străvezii şi sfrijite pe margini, parcă pîrhte, se hrănea sufleteşte ca dintno substanţă necesară personalităţii lui.

Trestie a fost silit să'si caute numaidecît un stăpîn şi, flăcău teafăr si fără teamă, pînă către seară intrase rîndaţ de birt, şi după două luni lua serviciul de chelner. Putînd să;şi scoată singur necesarul dintr.o muncă a lui, el avea nepreţuita satisfacţie a omului care creează şi se ştie stăpîni. De altfel, şi personalul, şi clienţii, si lăutarii, obişnuiţi de promiscuităţile contactelor să frater* niieze, îl chemau pe Trestie cu titlul de: « Dom< nule ». El încheia socotelile, scria listele de bucate, îi făcea patronului corespondenţa, supraveghea cinstea şi punctualii .iţea personalului; totul mergea în restaurant bine şi frumos, şi noaptea băiatul îşi pregătea bacalaureatul.

O intîmplare ii .icordase şi un prestigiu nedoril. Treziţi la o demnitate socială orgolioasă, chelnerii au cerut patronilor desfiinţarea bacşişului şi o compensaţie în salariu. Patronii s«au opus, dirijaţi de *o* societate de hoteluri şi restaurante, ai cărei acţionari numărau şi bărbaţi politici însemnaţi, nesupăraţi de beneficiile rîntaşului prăjit şi al camerelor închiriate cu ora. Apoi, au propus să urce preţurile la niîncările de peşte, Ia fripturile la tavă şi la grătar şi, întno proporţie mai mare, la prăjituri şi băutura. . . Atunci siau opus cheh ticni, care, subt noul lor nume de ospătari, cores< punzător la sentimentul demnităţii, interpretau, din ţenerozitălt de doctrină, interesele publicului consumator. Problema simplului bacşiş dete na< stere la discuţii şi teorii, strămutate Ia tribuna sindicatului profesional. Chelnerii aleseră, ca să le suslie revendicările în comitetele de trei patroni şi doi salariaţi, pe Ion Trestie, remarcat cu o egală stimă la garderobă, la bucătărie şt la mese, şi priceput în a pune de acord doi antagonişti, învrăjbiţi de un amănunt, la bufet, răcitor sau fise Oamenii nu mai duelau cu gävanele pe deai supra maşinii de gătit, nici cu stropiri de sifon

în figură, de cînd Trestie ştia să pună vorba trebuincioasă între inamicii cu chivără albă sau în smoching. Atitudinea elastică a lui Trestk îl făcea simpatic la toate etajele, la pivniţă, bucătărie şi direcţie. înţelegînd substratul tezelor mai bine decît cei interesaţi, şi documentat rapid, neaştep* tatul orator a determinat patronii să urce preţurile la cafele şi *liqucur,* şi, în aplauzele participanţilor, bacşişul deveni facultativ. Bacşişul căpăta o eoni sacrare nouă pnntr>un calificativ, şi ospătarii, păstrîndud cu demnitate, obţineau şi un spor de salariu. . .

Chelnerii, bucătarii şi talii bau oferit, drept recunoştinţă, lui Ion Trestie un banchet, şi secree tariatul sindicatului, sindicatele confederate 11 rugară să primească postul de secretar general sindical. într«o singură seară Trestie ajungea om politic şi « factor », o situaţie rîvnită de numeroşi hi distinşi ai burgheziei.

Părăsind treapta la care îl aduseră şorţul şi punga de piele aninată de cureaua pantalonului, la spate, şi cu economiile adunate, fostul chelner, renunţînd şi la restaurant, se duse să caute de lucru altceva, ceva independent de capriciile client telei, o îndeletnicire mai puţin servilă, care te poate ţine, ca un strung sau ca o daltă, în picioare, nu cu o stivă, în braţe, de farfurii. Omul şlefuit şi pomădat cu sut'îsuri, gudurat împrejurul unui stomac, îşi pierde profilul şi devine fus şi sfîrlează. Ar fi voit să ştie o meserie, al cărei obiect nu se degradează la contactul imediat cu zemurile fiziot logici, şi instinctele lui căutau pâmîntul, brazda si răsăritul, peste semănături.

Erau două feluri de oameni pretutindeni şi în toate păturile lumii. Unii munceau tăcut, părîn» dudi'se că nu fac nici o treabă, silindu'Se să scoată din trudă cît mai multă ispravă. Alţii, şi cei mai mulţi, cereau de la un simulacru de îndeletnicire,

r.";bdată cu dezgust, pretextul de aventură. în toate profesiile, un loc aşezat, — o catedră, o magistratură, un şervet, — era punctul provizoriu de tragere la semn. Era aşteptat vînatul dintrialte teritorii decît cel ales pentru pîndă, o vînătoare în care erau fluierate, ca nişte pasări păcălite, întîmplarea şi peripeţia, onoarea meseriei redusă la diletantism. Lumea era plină de vacanţe şi de absenţe, de jumătăţi şi pătrimi de oameni, buni numai pe a zecea parte din ei, fugaci întotdeauna, şi mai mărginiţi în fracţiile personalităţii şi de fracţiunile între care erau intercalaţi. Un contact de ondulări reciproce, de ocoliri, prevăzute cu o unsoare de alunecat, a bunelor procedee, comt punea, repetată de sute de mii şi de milioane de ori, o mecanică de aderenţe înghesuite comod, ca prin frecarea în ulei a părţilor de maşină, închise în ansamblul impulsului general. Se căpăta un stil anumit, în care individualitatea adevărată devenea, ca şi iniţiativa, inutilă, fiecare piesă din satehtismul vieţii organizate minţind cu cîţiva milimetri, pentru un rezultat final de lăbărţare.

Trestie se bucura să lucreze încoo uzină. Dar ucenicia, deprinderea înceată şi lungă, pentru care, la vîrsta lui, trăită întreit, nu mai avea râb» darea să o ia de la început, trebuia sărită. Tată<su ba trimis la şcoală ca să se scape de el, şi apoi ca să ajungă ceva în Stat, ofiţer, deputat, inspector general şi — de ce nu? — poate că *şi* ministru. O căsătorie şi averea părintească puteau să dea încă un exemplar social.

Fără să stăpînească nimic, Trestie nu se simţea bun de a fi poruncit de stăpîni mai proşti decît el. Dar pentru că viaţa trebuie trăită decent şi fără autoostracizarea boemului guraliv, indepem dent şi neputincios să se comande cu o voinţă care se alege ca argintul din gunoiul sufletesc şi îl siâpîne.şte, Trestie îşi făcea o cetate şi o stăpî< nire din conştiinţă, nealterat în substanţa lui lucidă şi gata să înfrunte piedicile şi furtuna cu sigui ranţele şi frînele lui ascunse, fără să cedeze nimic şi raportîndu'şi puterile neîncetat la izvoarele lor. El era liber să înceapă orice şi să suporte şi necazul şi nedreptatea cu atît mai voiniceşte. E o pro< blemă a sufletului şi a mîntuini, care domină şi nenorocul, lără trufia de sine.

Traili du fabricant de sucre a fost cartea cea mai frumoasă citită de Trestie. Din lectura ei, el afla o sumedenie de lucruri, mai adevărate decit multe lucruri cu aparenţe de adevăr. Evo* Iuţia era precisă între două extreme: între o gulie ţi un cristal. Este şi satisfacţia pe care o dau integral ştiinţa experimentală şi industriile, lipsite de rîia abstracţiilor şi de mucegaiul îndoielilor. Să' nătatea tare, opusă morbidităţii speculative. Cînd a isprăvit cartea, în Trestie intrase pasiunea de lucru şi de rezultate. I se părea că descăleca un cal voinic, care bar ft nurtat prin aer puternic şi şesuri îmi belşugate. In cîteva pagini el a învăţat mai mult decît întrto viaţă de zigzag de la un tărîm ia altul.

Din vocabularul tehnic şi manipulat iile de labof rator şi de chimie citite cu de*amănuntul, plus aplicările de fizică şi electricitate ale fabricaţiei, el simţea superioritatea omului cu un cleşte de strivit sîrma şi o bobină de şiret izolator, asupra tovarăşului palid, de planetă, intelectualizat, care, cu o păreche de patine sufleteşti improvizate şi fragile, face figuri de echilibru precipitat pe gheaţa filosofiei- Dacă muncitorii manuali sînt nefericiţi, este că nu pricep nobleţea şi eficacitatea puterii lor şi că trăiesc în dezordine consimţită. Ei fac lucruri utile din materiale pipăite şi incontestabile. Poţi - să te îndoieşti întîi dumneata, de isprava inte* lectuală pe care o săvîrşeşti, dar construind o temelie, un acoperiş, o masă, un scaun, o roată, eşti sigur că ceea ce ai făcut foloseşte numai* declt, că lucrul tău nu tolerează cuvintele: *pcate, daca, sâ vedem, să aşteptăm, cine ştie.'. . .*

Trei sferturi din timp se pierde în preparative, anticamera vieţii e vastă şi zadarnică galerie, un trotuar fără sfîrşit, de circulat între incertitudini. Pînă la douăzeci şi cinci de ani înveţi un lucru pe care nu ajungi sad foloseşti, şi pînă Ia treizeci şi cinci încerci oameni în Ioc de materiale de construit,

luptîndu'te să descui lacăte şi broaşte de cufere goale. Dacă întnacest timp, cînd ai împărechiat încălţă* minte pentru minte şi suflet şi experimentezi, pe lingă cîteva flori, veninurile înţelepciunii, ai făcut ***o*** greşeală de sentiment, te<ai încrezut întno slăbi) ciune, întno piezişă perspectivă a tinereţii, restul vieţii seamănă cu expierea unei condamnări.

Desinată după un model de reciprocităţi, sociei tatea devine, în atelierul de aplicare, o tortură a fiecărui ins, o neîntreruptă şicană, o jignire stărui* toare, pe care nu le îndulcesc nici fanatismul speranţei, nici, mai ales, satisfacţiile viciului, adoptat ca o insulă de fericire. Legile mari con* sacrau o sclavie teoretică şi lucrau nesimţite: la stabilirea lor colaborau moştenirile trăite şi capete multe. Degenerate şi devenind regulamente şi ordonanţe, ele sînt inspirate de tot ce poate fi mai primejdios în om, abstracţia, aceea care falşi* fică şi ofensează viaţa liberă şi virginităţile de sen* timent. Neputînd face bucurie, societatea face întristare; se divide, ca să cuprindă viaţa mai bine, în autorităţi, şi fiecare autoritate hîrţuieşte omul, cu dispoziţii, învăţături şi piedici, şi cuce* rirea individului comasat şi robit colectivităţii dă, subt un aspect de organizare pe pîlcuri şi canti* taţi, mizerie şi amărăciune. Dispare şoapta, refu* gintă în muzică şi cărţi, în regiunile ineficace, ca să se audă pînă la capătul rîndului comanda. Vocea mai bine timbrată şi uzată, nemaifiind nici a comandanţilor, e înlocuită cu megafonul subab ternilor şi cu instrumente, ca semnătura prin ştampilă. Omul merge cu fruntea plecată după tobă, cei care îl poruncesc provocîndu*i insulta de a*i fi inferiori.

Cu asemenea intuiţii, mai mult simţite confuz decît exprimate, Ion Trestie s*a prezintat în fabrică

la ziua fixată, dis>de.dimineaţă. întîia oară i se părea că trăieşte întnadevăr.

— Nu trebuia să vii aşa devreme. Mai puteai trage un pui de somn, zise Coşoiu.

-— Credeţi că de zece zile încoace mai imam gîndit vreodată să dorm? N<am aşteptat zilele să treacă, pe saltea.

— Numai eu trebuie să fiu la serviciu la 4. Directorul vine la 8, acum e abia 7 fără un sfert. Ce faci un ceas şi mai bine? că eu am treabă.

— Vă mulţumesc pentru carte. Am citit.o din scoarţâ.n scoarţă, şi cîteva capitole de mai multe ori.

îi dete portarului înnapoi volumul, înfăşurat într.o hirtie curată.

— îmi place că eşti gospodar, zise Coşoiu, im» presionat de felul îngrijit cum s.a prezintat ma> nualul. Dar poate o să»ţt mai trebuiască.

— Pentru lucrurile mai grele mi.am luat note întnun caiet şi pot să spui că m.am familia, rizat cu noua mea îndeletnicire. Desigur, dacă reuşesc. . .

— De asta să fii sigur. Numai si.i faci directo. rului o impresie bună. Eu am vorbit, şi teia scutit de examen. Ai şi căpătat o notă bună, că eşti matinal. Cîţiva candidaţi, care au venit boie. reşte, au fost refuzaţi numai pentru atît.

— Mi*a fost mai greu de pătruns capitolul polarimetrie. . . N.am văzut poîarimetrul decît acum, în gravură.

— Ai dat de termeni. . .

— De o parte din ei m.am achitat, mai mult sau mai puţin, cu ajutorul dicţionarului. Dar nu e vorba numai de o insuficienţă de limbă. . . N.am noţiuni.

— Lasă asta, zise Coşoiu rîzînd. Ştii să speli o sticlă? Treaba dumitale e la robinetul de apă.

— întrebarea e bună. Ştim cîteodată şi gre< ceste, şi nu ştim să spălăm un pahar.

— Păcatul e ca sticlele astea sint fragile si că ţi se sparg în şervet, dacă au scăpat din apa în> tregi. . . O să'ţi cam stea mîinile în hîrdău, vreo zece ore din opt, surise Coşoiu.

— N<am venit doar ca să mă numească sef. Vreau să văd şi eu de ce sînt în stare. Toate idealurile îmi sînt concentrate aci, un loc de laborant. Dar am o stricăciune: fumez. . .

Fabrica lucra la ultimele preparative. «Pifl Paf! ». Cîte un vîrf de ţeava de atelier scotea prin acoperişuri, din loc în loc, ritmicul strănut de abur al unui motor, şi zgomotele variate pe fondul de contrabase al marilor generatoare cen. trale, de care dîrdîia pămîntu! pînă la poartă, urzeau, subteran, un tărăboi de intern. Un ţiuit ca o vărsare de leşie pe o plită fierbinte: lipStul unui fierăstrău circular, răzbind o placă de her la cazangerie. Şi un urlet, subit izbucnit, gîtuit întnun coş ca de vapor, răcnea cu o voce groasă, de mare clapon, corectînd cîntecul de cocoşi tineri al fluierelor de «saturaţie», vesele şi încrucişate. Un şir de vagoane, cisterne gigantice, de păcură, — ca nişte elefanţi fără trompă, numai trunchiuri fără grumaz, şi care se miroseau, unul după altul, — aştepta să fie urnit.

Lucrătorii reclamau prezenţa imediată a cuiva care se chema Marîţa. . . Se auzea apelul repetat cu gravitate: «Mărita!».

Importanţa personajului cu nume de femeie era cu atît mai ciudată cu cît politeţea deia.i cere colaborarea se manifesta într.un stil de intimitate mojică. Mariţa nu putea să fie o bucătăreasa, dar nici o directoare.

lntrsadevăr, Mariţa era o locomotivă, dar o locomotivă domestică şi subalternă, o maşină care, comparativ cu maşinile, numite cu titlurile de

onoare ale rangului lor tehnic, era ceea ce>i faţă de stăpîni şi rudele lor, şi chiar faţă de slugile bine plătite, o a patra sau a cincea rîndăşoaică, un om de curte şi grajd, însărcinat cu trebile mur* dare şi grele, chemat în grabă, cu tîrnul şî lopata, cînd dogul casei depune în parc, printre musafirii de marcă, voluminosul şi nepotrivitul lui fabricat.

Iat'O desprinsă dintre depozitele şi magaziile din fundul şantierelor şi venind de^a fuga, cu o fantezie de şuiere şi mişcări, ca o cumătră în scurteică de la un botez. Era o locomotivă sinceră şi neserioasă, fără nimic din acea înfăţişare cu procedee protocolare şi răgazuri lente, care constii tuiesc autoritatea şi personalitatea unei adevărate locomotive, boantă/n cap ca un peşte de fluviu şi ca o balenă, ridîcîndu«se încet şi lată, de pe fum duri, la suprafaţă.

Era ca un epigramist, sau ca un autor de schiţe de humor între membrii unei academii, posomo* rîţi şt cu principii masive, aleşi mari printre cei dintîi pe temeiul unei enciclopedii, în douăsprezece volume monumentale, a conjuncţiei «că». Mariţa fluiera pe o roată şi sărea pe alta, apropiinduise ironică, zevzeacă şi naivă, de locul unde era aşteptată, anacronică şi bună de amuzat copiii. Avea aerul să spună: «Du-te dracului, nu m<ai lăsat măcar să mă pieptăn», şi scuipa odată un abur dintr-o tîrtiţă, de pe undeva Coşul, mai voluminos la gură decît la gît, aparţinea epocilor de odinioară, amănunt suplimentar pentru mei ritul numelui de Mariţa. Şid purta drept şi rigid din ceafă, ca o amforă lungă, de lut, cu fiertură, femeile de ţară, pe creştetul capului, Ia cosit. Era locomotiva de corvezi, care tran* sporta cisternele goale, cîte una, două, din fa< brică la gară. Cu un vagon plin, Mariţa gîfîia enorm şi risca să fie trasă de>a ndaratelea, ea. Bucuria ei începea numai cînd se simţea des<

hămată, în stare să fugă goală, ca o iapă scăpată din grajd. Atunci îşi aducea aminte din tinereţe.

Nici o complicaţie în organele ei, toate pe dinafară şi înlocuite cu ce a ieşit înnainte, treptat cu descompunerea scheletului. Mecanisme deslî< nate şi recompuse cu noduri de sîrmă, potloage de tinichea, petice de aventură, bucăţile eterogene de fontă, de plumb, ţevile, şaibele, concurau, într-o dezordine şi o destrăbălare a formei fante zistă, să dea osemintelor dezarticulate un corp de ciubotă cîrpită, aruncată de zeci de ori la fier vechi; cadavrul Măritei fusese tot de atîtea ori înviat, după un repaos în intemperii, şi însufleţit de bunăvoinţa cîte unui muncitor sentimental, nou venit în fabrică, de la vreo maşină de trei ierat. Unul din ei şi cel dintîi fusese loniţă.

— Ce-mi dai, domnule magazioner, a întrebat într»o îi loniţă, să ţiio pui pe picioare?

Ursuzul Grabînsky, cu profilul de pajură, lung ctt o turlă şi turtit ca un dovleac cînd şedea pe scaunul din hala de expediţii, răspunse:

— Vezi'ţi de treabă. . .

— Să niapuc să beau un chil pe nerăsuflate, de mo scol de jos!

— Au lăsat-o să ruginească inginerii, şî ai să-mi spui tu, observa cu drept cuvînt magazinerul, că te pricepi mai bine ca ei.

— Păi, n-am mai văzut eu, domnule maga< zioner?. . . Ăştia sînt ingineri? Nu ştiu nici în ce parte se învîrteşte rîjniţa de cafea. . . Damite să puie la drum o izmenitură ca asta. . . Să ştii dumneata cîte rable am dres eu, mi-ai da un butoi de ţuică, să o fac să necheze şi pe asta. Crezi dumneata că degeaba sînt mecanic potcovar?

— Să nu te audă directorul, călca Grabinsky răscăcărat, cu mîinile în buzunarele de subt burtă,

de la pantaloni, că înjuri inginerii . La adus personal din străinătate. Şi dînsul e tot inginer. . . Ai luat-o cam de dimineaţă, băiete. , .

— Să*l trăznească Dumnezeu pe ăl deia pus în gura lui măcar un cinzec. Dar pe Mariţa *o* fac. Să ştii că vorbesc serios. Dacă n-oi trage cu ea duminică la poarta directorului, să mă scuipi!. . , Am pipăitio eu şi-i ştiu tot beteşugul O vindec cu o sare amară.

— Te pomeneşti! zise Grabinsky. E cîte un nebun de ăsta. . .

— Ingineri?. . . Acu era să mai zic ceva. Ştiu ăştia să dreagă maşinile ca mine?. . . Din lucru nou, orice prost face ceva. Să.i vedem la vechituri. *Avidrrxen, her Grabinsky- - •*

lonită nu s.a lăudat. A făcut el ce-a făcut, şi într-o duminică, pe la prînz, i sia auzit chiotul Măritei, defunct de multă vreme, şi toata fabrica s>a înveselit. Lipsise. Fluierul ei împlinea în orchestra bombănită a uzinei un ton. ca naiul unui taraf de lăutari însufleţiţi de dominanta lui. A sărit din locomotivă jos, în faţa directorului con» sternat, care ieşise să se asigure că sa înşelat, şi la întrebarea lui, cum a făcut, fochistul a răspuns:

— Cum m<am priceput, să trăiţi, domnule director. Am oblojit<o cu sfoară, cu cîrpă, am bulgăritio pe ici'colea, bani mai pus cîteva seini duri pe unde trebuia, şi gata. Să nu mă faci cumva de rîs, Mariţo, că mă laşi fără bacşiş, zise loniţă întrio doară, uitîndu-se la coşul strîmb. Păi, bine stă, gogeamite fabrică, să tragă vagoanele cu boii'!

— *Verfiuchte Rumăner!* ar S zis directorul, şi i<a dat cincizeci de lei. . .

Părechile de boi, care o înlocuiau, numai între-ţinerea lor costa o avere pe 2i. Fabrica îşi cum. parase o cireada.

— Am şi botezat-o, domnule director, că de-aia nu umbla, (tindea era nebotezată. Cînd i-am zis; «Mariţo. să nu mă faci de ruşine!», a pornit numaidecît.

De cîte ori a mai căzut Mariţa în sincopă, directorul îşi lăsa inginerii lui deoparte, — foarte pri* cepuţi, nu era nimic de zis, dar care cu Mariţa nu ştiau să vorbească româneşte. Căuta pe Stoica sau pe Gavrilă, dintre morarii şi treierătorii băgaţi la fabrică. Mariţa mai învia o dată, şi mai trăia vreo cîteva luni, şi tot a murit şi a înviat şi mai trăia şi acum. Şi era de mare trebuinţă Mariţa. căci se şi mulţumea cu puţin, ca săteanul mă> măligii cu murături, care o scotea din nou la plimbare. Un butoi cu apă în cazan şi un braţ de coceni în gura grătarului, o mină de paie — îi dădeau viaţă şi combustibil gratuit. Mariţa, dacă ar fi vrut potcovarul, ar fi dat şt lapte dulce.

Mariţa se asimilase, devenise romånca şi at fi mers şi cu fasole, A recunoscut şi directorul, cînd i-a încuviinţat omagial lui Cîrnu Costache, actualul ei îmblînzitor şi care o scoate orişicum şi fără greş la muncă, să.i dea jos firma de alamă — « Korner und Sohne Werke. Wien » — şi să scrie pe burta ei, cu tibişir, ca la privata gării: «Ţaţa Mariţa ».

Ea nu mai avea în boarfele din care a fost, încetiîncet recompusă, nici un şurub de la fabrica de origine, de acum nu ştiu cîte veacuri. . .

— Cînd oi pleca, să mi.o dai mie, domnule director, să mă duc cu ea acasă, glumea Costache Cîrnu.

Ticălosul ar fi fost în stare să meargă cu ea şî pe hipodrom.

S.a simţit tocmai din capătul de.afară al bătăi turii că directorul pornise de acasă. Ritmul tuturor

braţelor şi sculelor care munceau în împînzirea cenuşie, dulce, a cetii de octombrie sta rectificat instantaneu. Ca un bun îndrumător de oameni, de maşini şi de procente, domnul Azner începea să fie nemulţumit îndată ce punea piciorul din grădina direcţiunii în maidanul fabricii. Coni trasîu! era neaşteptat de brusc, îşi sărutase, în văzul nebănuit al oamenilor, soţia, pe pragul uşii, dar numaidecît din şoapta dragostei intra în zbie< ralul şefului supărat, trecînCi dintno voce 3n alia. dintriO culoare întrtalta, ca semnalizarea unei răspîntii, de la verde*2marald la roşu<înflăcărat, înnaintarea autorităţii se vedea venind prin pîli curile de muncitori opintiţi in lopeţi şi furci şi aplecaţi pe rămgi, ca un păun proaspăt gătit şi căruia oamenii îi feresc penele de ţărînă şi se sfiiesc să nu4 calce pe coadă.

Autoritatea directorului n>avea nevoie de stil şî motiv. Ea se exercita indiferent de judecata împricinaţilor şi numai ca o manifestare de forţă generală şi de prezenţă. Fabrica nu trebuia să uite că are un director şi săişi închipuie că fiecare detaliu nu<i minuţios observat. L!n ţipat demon* strează energie, şi o nemulţumire permanentă descurajează veleităţile, propunerile şi speranţele. Sîmbăta plăţilor fiind si ziua reclamaţiilor, direci torul, afectînd că vrea să ştie precis starea de spirit a fiecăruia si nemulţumirile pricinuite de personalul mare şi mic, conducător, nu găsea o soluţie mai bună de a tăia dreptul lucrătorilor la jalbă împotriva instrneţiilor lui, date pe subt mînă şefilor şi contramaeştrilor, decît o sporire a neîntreruptelor lui nemulţumiri si o ridicare a tonului de exprimare.

în toate zilele, acest bărbat, care îşi alegea cu sentiment şi poezie punctul sărutat mai romantic între bărbia şi urechea bălană a nevestei, la o des* părţire, putea, pe o distanţă de trei sute de metri.

să vocifereze cu o sonoritate imensă, dar vinerea după amiază accentul i se înnăsprea afară din cale de mult, ca să culmineze a doua zi toată ziua, dacă totuş nu prefera sîmbăta să se eschii veze, lipsind din fabrică la ieşirea la raport.

Mai era în sentimentul lui de nemulţumire şi impresia că lucrătorii încasează prea mult, soco< tind după totalul apuntamentelor din state, şi neputinţa de a elimina plata şi dea reduce niun< citorii, inginerii şi funcţionarii în robie, îl irita ca o sfruntată nedreptate socială. «Tot ce ar trebui să agonisim intact, devoră viermii aceştia» era unul din principiile lui. După alte principii ale domnului Azner, organizarea socială trebuia să se mişte pe un ax precis, între privilegiile eapi< talului şi o sclavie inteligent stabilită. Pedeapsa corporală, aplicată chiar în uîină, din ordinul contabilităţii. Expulzarea prin solidaritate patrof nala din toate atelierele a lucrătorului dat afară. Salutul obligatoriu, chiar în absenţă, la simpla evocare a unui şef, începînd cu cel mai mic, şi interzicerea de a i se rosti numele, neînsoţit de rang şi de titlul tt Domnul». Carnetul de muncă.

Domnul Azner a dat în oras peste un om cu trăsura ţi ba osnorît, ţi s>a uimit văzindu-se tras la răspundere. Legile nu sînt bine făcute şi sînt făcute de demagogi. . .

Ajungînd în perspectiva ochilor lui Ion Trestie, acesta făcu analiza rapidă a personajului. Directorul Azner venea spre el în cizme ofiţereşti, îmbrăcat întrto scurtă cu gulerul de blană fină. Curat ca un sticlete, cu o şapcă dublă trasă pe ochi, domnul Azner, care se obişnuise să o rupă destul de bine româneşte, aveafigura rumenă, întrio barbă neagră scurtă şi creaţă, despicată cu pieptenele subt buză, pe toată băibia.

Venea după el un ţăran cu căciula în mînă, pe care nu reuşise să-l potolească repetatele

lui trimiteri arogante la plata sîmbetei ţi Ia Cotoiu.

— Stăm departe, domnule director, în cellalt judeţ, şi nu mai putem veni încă o dată. Vrem să ne plăteşti, ca să plecăm.

— Dacă trecem peste regulă, însemnează că să plătim în fiecare zi, şi după tine o să vie şi alţii, o să vie toată lumea.

— Sîntem din partea locului numai şase, zise săteanul, şi am umblat pînă la fabrică două zile.

— Poftim! va să zică şase. — Şi deodată, adui cînduişi aminte, pesemne, că un director trebuie să fie energic şi să nu cedeze, hotărî: Pînă sîmbătă nu se plăteşte nimic. Ai auzit? Ce stai ca un bou şi te uiţi la mine?

Tonul impertinent era excesiv. Săteanul, căruia nuii lipseau argumentele de împrejurare, era un flăcău voinic, întnun cojoc alb, cusut cu amici.

— Bine, domnule director, zise el, puindu<şi căciula neagră, ca o literă mare de capitol. O să stăm pînă sîmbătă pe socoteala fabricii: şase oameni şi douăsprezece vite, adică peste tot, zise batjocoritor săteanul, optsprezece boi. . .

Directorul îşi mestecă niţel mustaţa si înţelese că şi atribuţiile unui mare şef se mărginesc în punctul unde începe o personalitate clară. Ar mai fi zis ceva, dar fu împiedicat de căutătura omului ţi trimise oamenii la eassă.

— Fac o excepţie, zise el, nu prea fericit de excepţia Iui.

— Ce zice că face? a întrebat unul din săteni.

— Ne ia pe politică, răspunse flăcăul. N<am prea înţeles. Bine că ne înţelege el.

Ion Trestie îşi dete seama numaidecît de con< ţinutul adevărat al hapurelui poleit, şi cînd ajunse directorul cu întrebarea pînă la el:

— Ce cauţi domgniata în fabrică, n*ai văzut că intrarea e interzisă?

Trestie răspunse neîmpiedicat:

— Am venit pentru locul de laborant. . .

— No, dac<ai venit să intri în serviciu, începe prin a scoate pălăria, zise directorul.

Ion Trestie şiio scoase şi se luă după director, care apucă înnainte, cu ostentaţie autoritară. Intră în biurouri, unde se vedeau lucrînd, întrio sală vastă, mărginită de<a lungul intrării de o masă ca un dulap, din cap în cap, funcţionarii. Ei se seu* Iară în picioare odată toţi, ca şcolarii în bănci, şi directorul zise un:

— No, bună ziua!

Directorul îşi căpătase tresele în fabricile de zahăr ungureşti. «No» însemna: «Dacă v<aţi sculat în picioare, sînt nevoit să vă spui şi eu ceva». Sia uitat însă. un moment la toţi, ca să«i mai ţie în atitudinea respectului, şi zise, cu alese cuvinte gramaticale, ca şi cum traducea un text din gazeta lui de la Pesta:

— Acest băiat cere locul de laborant, Fink, — suprimînd pe cuvenitul * domnule », firesc vîrstei, dinaintea numelui directorului biurourilor din cancelarie.

Domnul Fink era un personaj scheletic. Barba căruntă, tăiată pătrat, se asorta cu ochelarii fumurii, agăţaţi de urechi.

— Dacă va corespunde cerinţelor laboratorului, îl veţi trece în serviciu pe ziua de mîine. Astăzi, preciza directorul, vei lua abia contact cu terenul. — Directorul era să intercaleze *tu,* dar a şovăit. — II veţi duce la laborator şbi veţi da în primire toată sticlăria. Ce se sparge se plăteşte. . . Salariu: doi lei pe zi. Pînocum am plătit un leu ţi cincizeci. Dar facem o excepţie, ţi să vedem cum te porţi.

Trestie observa că directorul era covîrşit de excepţii.

A urmat o listă de atribuţii şi îndatoriri, debii tate cu monotonie:

— Punctualitate ţi corectitudine în serviciu. Purtare exemplară afară din serviciu. Interzicerea fumatului. Respect faţă de superiorii toţi sînt superiori, prin capacitate şi vechime, — şi prin rang. Nu uita, apăsa directorul, inspectînd ţinuta îngrijită a candidatului şi jignit de scăpărarea ochilor lui, că eşti egal cu un salahor. . . — Cu* vîntul îi ieşi cam greu din gură, dar avea nevoie de el. — Eşti mulţumit? zise directorul, în deri' ziune.

— Foarte mulţumit, răspunse lapidar Ion Trestie.

Tonul cu care fusese dat răspunsul conţinea mai mult decît un răspuns afirmativ, şi directe* rului nuii scăpă realitatea.

— Cum te cheamă pe domgniata?

— Ion Trestie.

— Cu ce te*ai ocupat pîn*acum?

— Am fost la şcoală. . .

Directorul se uita la domnul Fink, contrariat.

— Nuimi convine absolut deloc să angajez, la un Ioc de servitor, un băiat de la şcoală.

Ion Trestie se roşi, intimidînd terminologia directorului, care căuta o rectificare.

— N>am vrut să vorbesc despre domgniata, zise directorul.

— Nici n*am luat pentru mine cuvintele doini nului director. . . silabisi Ion Trestie.

Figurile funcţionarilor din vecinătatea imediată avură o sclipire de satisfacţii.

— Staţi jos, zise directorul, supărat că funcţie narii mai stăteau în picioare, ca un derivativ.

— Naţionalitatea? întrebă directorul.

— Românească, răspunse Trestie.

— Din ce loc ?

— Judeţul Mehedinţi.

— E foarte frumos la Ver*ci>orova, zise direci torul, care nu se putea încă descurca şi voindu*se informat.

— Aşa se spune, puse punct Trestie.

Directorul se duse la biuroul lui, aşteptat, cu umerii încovoiaţi, de uşier.

Domnului Fînk, Trestie îi deveni simpatic, poate tocmai pentru că directorul fusese grof solan. El îi întinse mina lînărului, peste masă, şi ii spuse;

— Aşa e directorul, dar nu e om rău, — fără să adaoge « dimpotrivă ».

El tăcu. Nici nud scuza, nici nud acuza. Par* cursese o bucată din mister şi era, orişkum, în cîştig.

— Ai ceva bagaj ? zise directorul personalului. O săiţi dăm o camera, poate chiar aci sus, dea* supra administraţiei.

— Cum binevoiţi. O să*mi aduc bagajele dumi. nică — un geamantan cu haine şi unul cu nişte cărţi. . .

— Vino cu mine, zise domnul Fink.

Trestie salută cuviincios pe funcţionari, şi cîţiva dintre tineri săriră de la biurourile lor, cu mîinile întinse, prezintîndu*se noului*sosit.

Primul pas, se gîndea Trestie, urmînd pe bătrînul director al personalului, nu e chiar atît de rău. Ce putea cere mai mult de la o lume cu totul nouă şî străina, în care el venea ca un accident?

Trestie rămase dus cu gîndul în fereastra în care se încadra tabloul cîmpiilor ondulate, cu* prinse într*un văl de ceaţă albăstruie. Parcă nu mai văzuse niciodată ţară şi cădea de*a dreptul, ca dintrto închisoare, în gingaşul farmec al pămîni tului viu.

— Ce frumos e, domnule director! Uitaţi'vă numai. . .

— Noi, cei de Ia direcţie, vreau să spui din contabilitate, răspunse, nu fără un uşor indiciu

de humor, domnul Fink, nu ne prea pricepem. Cifra din vîrful nasului şi frumuseţile din dreptul ochilor nu se prea împacă. Un bun contabil trebuie să vază un singur lucru: registru!, şi să audă o singură poruncă: a şefului. . . îmi pare bine că'ţi place odaia. Deocamdată ai să stai aici.

— Dar nu se vede fabrica, domnule director! zise Trestie cu o uimită naivitate.

— Nici nu trebuie să se vadă. Ea e la nord, şi camera dumitale Ia sud. O să pui imediat să ţi se cureţe bine odaia, careţi, cum vezi, destul de curată, dar n.a mai fost locuită. Ce mobilier îţi trebuie ? Un pat, o masă. . . O săiţi pui şi o etajeră. . . Şi perdele. . . Cere un bec de la magazie, pentru lampă. Ai aşternut?... N.ai aşternut. O să Ie spui fetelor mele sătţi aranjeze toate astea frumos. Iţi mai trebuie un lighean, un broc, o carafă de apă, o noptieră. . .

Noptiera îi dete un sentiment de ruşine.

— Numii trebuie, domnule director. . ,

— Ei, nu>ţi trebuie! Parcă ai fi vinovat dumi neaLa căiţi trebuie. Cînd ne scoborîm, o săiti arăt unde sînt şi dependinţele. . . Dar parcă mai lipseşte ceva. . . zise domnul Fink. Spune *dum*< neata, că eu nu m.am mai montat de patruzeci de ani, de cînd eram flăcău. Ziceam şi eu petatunci că nuimi trebuie, dar mi<au trebuit multe de tot.

Ion Trestie, care nu>şi cunoscuse părintele la timp şi nici nu apucase un crîmpei de dragoste de mamă, se simţi încălzit ca de un ceai sufletesc şi ar fi voit sâ.şi manifeste cumva bucuria că e primit cu bunătate. Omul ăsta, caren era de două ori străin, şi de categorie şi de sînge, ar fi putut, în aceleaşi proporţii şi mai ales cu exponentul celei de a doua, să fie de o politeţe glacială, şi ar fi fost foarte de ajuns. Poate că norocul, care nu trebuie înlăturat din socotelile rezultatelor obscure, şi norocul de a fi, poate, fără să ştie,

simpatic, un noroc Concret şi el, şi poate că o constantă materializare a pricinii succeselor neaşi teptate, explicau, după slabele Iui dumiriri, bunăvoinţa întîmpinată, în cea mai mare măsură, comparată cu neutralitatea agresivă a directorului general. Domnul Fink putea să se dezintereseze de felul cum ar fi fost găzduit un băiat, care nici nu aparţinea serviciilor girate de el, săd trimită întrio oarecare odaie goală, însoţit de un servitor sau de un mic funcţionar. Atenţia lui, dimpot trivă, s<a întins pînă la amănuntele prieteniei unui părinte.

— Combustibilul, îi spuse domnul Fink, e de ta fabrică. Ai o sobă de teracotă bună.

Emoţionat şi intimidat, ca de un mare dar, al inimii, Trestie nici nu putea mulţumi îndeajuns. 1 se împlinea şi un vis: o cameră frumoasă, a lui, zestrea de căpetenie ce trebuie neapărat acordată fiecărei tinereţi. Stăpînirea unui pătrat mare de lumină şi aer şi de singurătate, începutul stăpîf nirii de sine şi al orientării în demnitatea vieţii. Camera lui, în fundul unei galerii izolate, da, de sus, cu ferestrele în grădina pămîntului, lăsat din unelte, brazde răscolite, mirişti, dungi de păduri depărtate, urmele belşugului şi ale muncii. Pasărea îşi are cuibul, păianjenul proprietatea reţelei, iepurele gaura, lupul vizuina; casa e trupul nou al făpturii, venită goală pe lume, şi o prelungire a lui; cînd îşi leapădă crisalida, omului i se cuvine, sătenii ştiu foarte bine legea, un bordei. Din pricina culcuşului şi a ogrăzii, careă dau nobleţe şi cuget, ţăranul se lipseşte de toate bunurile accesorii, concentrat subt un acoperiş de stuh, primeşte viaţa şi pleacă dini tr.însa cu simplicitate.

Pitit în cetate, la întuneric, Trestie nu mai văzuse de multă vreme lumea, de sus, privînd*o pe părţile urîte, deialături şi de pe dedesubt.

Nu mai mirosise pămîntul, nud mai adunase din zări eu ochii, — ţi era, fără exagerare, fericit.

— Vă mulţumesc, domnule director Fink, cum nici nu vă închipuiţi de recunoscător. E cea mai frumoasă zi din viaţa mea.

— Nu e rău să te grăbeşti, îi răspunse cu bunătate bătrînul, cît încă n<ai prea trăit. O să vie un timp cînd n.o săfţi mai aminteşti de pla> cerea zilei de azi.

La ieşirea din nou în ogradă, Coşoiu număra cu o baghetă sacii dintre un camion şi*i trecea cu creionul întmin carnet.

— Poţi să pleci, omule, îi zise Coşoiu. Trage la magazie şi dă domnului magaziner biletul ăsta.

•— Avem un mosahr, domnule Coşoiu, uite, să ţid prezint, zise domnul Fink.

— Ne cunoaştem. N*a trecut întîi pe la mine? Bună dimineaţa, tinere. Ei, ce^ai făcut?

— ham dat, ştii, camera de sus. . . Niisţi mai aduci aminte?. . .

— Uite că numii aduc aminte. Dumneata ai douăsprezece carnete sus. . .

— Da, în apartamentul meu. . . Dar mai aveam una, care sta goală, la etajul al doilea. . . Aia. . .

— Spune aşa, nenişorule, . . răspunse Coşoiu. îmi pare bine. . . Cu un tînăr frumos şi deştept se potriveşte o cameră ca asta. Să fie într'un ceas bun!

— O să te rog, pentru că nu trebuie să piardă vreme, să trimiţi o trăsură de*a fabricii săii aducă bagajele. Are o grămadă de lucruri: două gea> mantane. . . Şi să<i facem rost de la magazie de mobilierul necesar, îi dau eu mărunţişurile şi aşternutul. Dumneata procurări un pat curat, cu somieră, vreo douăitrei scaune, o masă, un dulap şî ce mai găseşti. . .

— Am Ia infirmerie un aranjament complect, nou.nouţ. . . Las', că îngrijesc eu. O săii dea şi nevastă^mea cîte ceva. N»o să<ţi vie să crezi, domnule Fink. Laborantul seamănă leit cu un nepot al nostru, din Franţa.

— A venit Mislin, de la Insbruck ? întrebă directorul personalului.

— N>a venit. . .

— Din ce în ce mai nepunctual. . . Iar o să avem supărare. Trebuia să sosească de joi.

— Domnul Misîin e de cîteva zile în Bucu> reşti, zise Oniha, un funcţionar de legătură între fabrică şi gară, şi care tocmai voia să plece cu un teanc de frahte desfăcute. M'am intîlnit cu el. Se ducea îa fotograf.

— Da? Şi nu neia făcut măcar onoarea să ne spuie? Frumos! Şi de unde ştii că se ducea Ia fotograf?

— Era cu o frumoasă doamnă, zise Oniha curtizan, atingîndu>şi mustaţa.

— Blondă ? întrebă directorul, niţel ştrengar.

— Foarte blondă!

— Nu s/a mai lăsat dc ea! O săd împuşte bărbat su într>o zi.

— Domnul doctor Mislin e şeful dumilalc, zise către Trestie domnul Fink, şi dumneata vei fi ajutorul lui. E un om foarte bine educat, dintno foarte distinsă familie din Viena. Numai că o să te înţelegi deocamdată mai greu cu el, că nu ştie româneşte, cu toate că lucrează de trei ani în România, Dar ceea ce nu o să poată spune vorba, o să spuie politeţea lui. . . Cum să facem să'l ducem la laborator ? zise domnul Fink, uitînduise plictisit spre poartă. Ştii ce? Pisko e în fabrică?

— L<am zărit adineaori, trecînd cu oamenii la melasă.

— Cheamă'] şi dă<i<l în primire. Domnul inginer Pisko este şi el « *Chemiker*». " explică lui Trestie, uşor ironic, domnul Fink, însă domnul director a preferat să»i încredinţeze supravegherea unui sector din fabrică tot atît de important. . . Pînă la sosirea domnului Mislin, care nu cred să mai întîrzle mult, căci aş & foarte mîhnit, o să te puie în curent cu laboratorul domnul Pisko. O dă niţel pe româneşte.

— Bună ziua, domnule Trestie, zise domnul Fink, fără săn mai dea mîna, şi ceva mai stilat, în cadrul reciprocităţilor de subalternare.

« De aci înnainte, se gîndea Trestie, nu voi mai fi nici „domnul" Trestie, nici „tînărul" Trestie, ci „laborantul", acela care spală şi şterge şi care sparge şi plăteşte. . . »

însoţit de laborant, Coşoiu a Căutat un sfert de oră pe domnul Pisko, care se descurca prost, şi mai mult cu răcnetul decît cu vorba, într>un număr de oameni, înnarmaţi cu pîrghii. îi dis> plăcea domnului Pisko îndemnul la colectivitatea precisă a sforţării: «Harup!», strigat de zece glasuri odată, cînd barele de fier apucau, pe dedesubt, cu vîrful, marginea unui bloc de piatră. Trebuiau mulate dintnun loc intnaltul, pe tăvăi lugi, vreo patruzeci de asemenea dreptunghiuri de calcar, ca un cimitir.

— Nu bun! zbiera inginerul Pisko. Nu bun « harup ». *Warum* harup ? — Cu degetul de la mîna dreaptă îşi bătea vîrful roşu al urechii, ca o pisică, repede, de muscă! — Harup! harup! *Klein Gclt!* se văita domnul Pisko, cu ochii lui albaştri ca scrobeala, la cer.

•— Are urechea muzicală, zise Coşoiu rîzînd. Neamţul s*a deprins cu Strauss şi<l supără, aşa, cîte o vorbă, îl obsedează. . , — Domnule ingb

ner! îl strigă Coşoiu. — Nu ştiu ceiau nemţii ăştia că nu ştie nici unul franţuzeşte. . . Mai repede o scoţi la capăt cu ei pe româneşte.

— E evreu? întrebă în limbaj respectuos labo' rantul.

— Nu ştiu ce neam de om o fi. E un fel de neamţ catolic sau protestant, şi are nume de italian. Dar afară de nemţeşte, sad pici cu ceară, nu ştie nimic, — şi mi se pare că nici chimia. Fabricaţia zahărului e ca marina, — îmi dai voie săiţi zic pe nume, — Trestie: toate neamurile de oameni. . . Ai să găseşti în acest mare port agitat, unde vin şi de unde pleacă aventurierii din toată lumea, o reducere a întregii planete: avem şi un harap, am avut şi nişte chinezi.

Domnul Pisko a înţeles că domnul Coşoiu avea o misiune. Şi<a ridicat mîna grasă şi lată, comandînd repaos, a mormăit ceva în nu se ştie ce limbă, a nu se ştie cărui suflet al lui, şi, trăgîn' duişi betelia bretelelor pe burtă'n sus, voi să notifice prin scuturarea volumelor lui, modelate luxuriant, ca o cîrnăţărie, că ascultă respectuos. Fără să se uite la Coşoiu, sia apropiat, cu privirea ţintă, de Trestie, deschisă în întregime, dar fără expresie, ca ochii unei păpuşi.

De rumenă cei era figura, părea vopsit şi con' fecţionat, întnadevăr, din porţelan. Nevinovăţia şi candoarea obrazului, în culori neverosimile şi rozuri de icoană litografiată, erau uimitoare. Deasupra ochilor, sprîncenele puneau două cir* conflexe spălăcite, şi o mustaţă stacojie îi ilustra fizionomia, terminată cu cioc tripluiroşcovan.

Urechi ascuţite, diavoleşti, îi păzeau tîmplele ciulite, şi forma lor ciudată dădea mai degrabă impresia că, odată, în mijlocul unei fraze, ele se vor apuca, în loc să mai audă, să bată ca tălpile de raţă şi să ţipe. Gras, obez, el se rotunjea cu exagerare, ca un pepene cu două picioare subţiri.

Neputînd nimeri cuvintele întrebării cu Cdre se apropia de Coşoiu, întoarse capul. îşi duse palma la auz şi aştepta.

— Tînărul, zise Coşoiu rar, este trimis de dom. nu! director Azner.

El înţelese numai cuvîntul « director », şi»a reci tificat atitudinea şi nu voia să înţeleagă mai mult.

— *Direfar!* zise el, cu tonul cu care un recrut ar striga: «Trăiţi! »

— Domnul director. . ,

Ah! iar *«Director»,* de două ori *«Dircktor»,* una după alta. . .

— Domnul director ba angajat în laborator. A mai înţeles un cuvînt: «laborator». S*a speriat şi mai mult, crezînd că directorul trimitea să>l cheme şi că îl aştepta, nervos, în laborator. Şi, fără să mai stea, o porni peste pietre, ajustîni dufşi acum şi bretelele, dar şi şapca de amiral şi buzunarele de la haină. Coşoiu a trebuit să.i sară înnainte, să«l înţfăce de braţ şi să<l oprească. Metoda de a te înţelege cu un străin fiind între-buinţarea aproape onomatopeică a vorbelor brute, fără caz, număr, gen şi acord, cu pauze şi cu gesturi, Coşoiu a încercat o lămurire:

— Director nu laborator. . . Director nu Pisko laborator. . . Laborator laborant. . . Asta labo; rant. . . laborant laborator. . . Mislin laborant.

Degetul, mîna şi ochii lui Coşoiu, cînd zicea « laborant », semgrămădeau pe Trestie demonstra* tiv, şî cînd zicea « laborator », îl apuca de mîneca hainei şid scutura. . . Sau arăta cu stingă spre laboratorul cu geamuri mari peste curte. Era toată limba lui nemţească.

în sfirşît, domnul Pisko, înţelegînd, a căscat gura victorios, şi*a lipit palma pe frunte şi a dat Strigătul: *«Ach.».*

Dar numaidecît inginerul se desluşi în carica* tură. Biruia savantul, şi ţinuta lui deveni ridiculă şi pedantă. îşi întoarse groasele mustăţi roşii, prinzîndude cu toată mîna, holba căutătura, rotunjită ca paharele de ouă. S*a mai uitat de două, de trei, de patru ori Ia Trestie, întorcîn» du'şi după fiecare uitătură capul cu ceafa la el, cu o cochetărie de bivol. Nu mai mergea cu jiletca descheiată, şi, pipăindu'şi nasturii ca notele de metal ale unei harmonici, şi<a încheiat doi. Şi-a butonat şi haina şi trase, ca un croitor o dată, de margini. Şi voind cu orice preţ să se cotorosească de ideile lui în româneşte, şt vexat că nu poate răsuci fraza pe care o căuta cu limba prin cerul gurii, lingîndu<şi suvenirea, zise:

— ***Laborant!. . . du Laborant. . . Chemikef-*** • - **Nu!. . . *Laborant.***

Coşoiu, pentru ca nu cumva totuş Pisko să se înşele şi cine ştie ce să facă pînă la urmă cu Trestie, îi însoţi pe scara cea mai scurtă, care ducea de<a dreptul în laborator — două camere mari între bîrnele şi încrucişările unui pod imens, populat cu rezervorii şi materiale orînduite pe inventar.

— Fabrica de.abia se prepară de lucru, zise Coşoiu, şi se verifică maşinile şi aparatele. Trebuie pregătit şi laboratorul. Uite, domnul inginer Pisko o să<ţi explice, dacă va putea, fiecare lucru în parte. . .

O fată zvellă dereticase cele două odăi. Trestie îi văzu pieptănătura curată, cu cosiţe împletite în jurul capului, şi cărarea precisă despicîndu'i părui din mijlocul frunţii.

— Da, da, răspunse afectat inginerul, care, auzind Uf şi numele şi titlul, făcu o mişcare de fudulie din guşă şi crezu că a şi înţeles.

— Da, da, repeta Pisko, sigur că această silabă e pronunţată bine.

— Da, da, da, da, da. . . mai zise de cîteva ori, apucat ca de o isterie afirmativă.

Pisko zise *da* de zeci de ori, modulînd grupurile de *da,* emiţîndude pe tonuri deosebite şi destul de satisfăcut, ca de o telegrafie «Morse», care cu aceeaş bătaie exprimă cuvinte variate.

— Ştii că niciodată întnun an de zile n>am vorbit atît de mult cu el, zise Coşoiu. Mi se pare nebun. . . Domnul Fink ma prea nimeritfo.

— Mai bine m<aş orienta singur. . . răspunse Trestie. Regăsesc lucrurile din cartea dumneai voastră.

Pisko ţinea cu amîndouă mîinite un flacon destul de mic, însă foarte greu, scos din rafturile cu chimicale.

— *Cveckzitber.'* zise Pisko vesel, jucînd cu borcanul de mercur în mîini. *Cveck,zilber.'. . .*

Zicînd ** QuecksiWcr-o,* vocea lui căpăta un accent de cucurigu, care pe nemţeşte se rosteşte: *<nKikerik,i».* Mai zise: ** Cveckzilber»* de vreo şaptezeci de ori în şaptezeci de feluri, *cvec, cuec, cvic, cuie. . .* ca o maimuţă care ar încerca sonorii taţile unei muzici de gură, sufiînd la întîmplare cu buzele strînse.

Domnul Coşoiu fiind reclamat la poartă, cei doi rămaseră în laborator, uitînduise unul la altul.

Pisko zise interogativ:

— *Laborant?*

Trestie răspunse:

— Laborant. . .

Pisko zise:

— *Labooraant?*

Trestie nu răspunse.

Pisko zise apăsat:

— *Laborator !*

Trestie răspunse:

— Laborator!

Pisko rîse cu o gură mare şi cu toţt dinţii lui surprinzător de simetrici şi de albi, ca un pepene galben crăpat în două, cu sîmburîi aparenţi, dar, ca o femeie frumoasa care ma cuvîntat un ceas, acoperită de prestigiul tăcerii, şi a vorbit o singură dată, el şba trădat stupiditatea. De la rîsul mare a trecut la rîsurile descreseînde, voind să şi le arate pe toate, ca un colecţionar cioburile strînse şi fragmentele de cioburi. Ceea ce irita în rîsul acestui prost, inginer şi chimist, nu era numai lipsa de cauză şi raportul monstruos inver* sat dintre cauză şi efect, dar mai ales admirabila lui păreche de gingii şi de şiruri de dinţi. Un rîs imbecil ofensa bijuteria gurii.

Dar domnul Pisko fiind, pe lîngă inginer, în felul lui, un glumeţ, şi un glumeţ cu orice preţ, nedotat de la natură, după cum alţii sînt anecdoi tişti fără haz şi calamburişti lamentabili, îşi substituia lipsa de spirit şi chiar de sumară intei ligenţă cu cîteva farse de buzunar, pe care Ie punea la momentul oportun în funcţiune.

în cursul dialogului cu inginerul, Trestie auzise de mai multe ori cîte un seîncet guiţat, cîte un strănut ca de pisică, strecurat printre silabe, ca un adaos ventriloc, şi care nu venea totuş din sistemul bucal al domnului Pisko. Ca săd stupei fieze pe român şi ca să>i provoace admiraţie şi umilinţă, ca pe timpuri Columb indigenilor din Veragua, cuceritorul Pisko îşi punea în mişcare minusculele divinităţi triviale de cauciuc, din buzunare, brevetate de>o mare firmă de speciali* taţi meschine, cu o dexteritate îndelung studiată. Individualitatea lui ştiinţifică făcea, pe nevăzute, ca musca, mugea înnăbuşit ca vaca, sforăia ca gîscanul. Inginerul ducea mîna subsuoară şi ieşea un măcăit de raţă. Se rădzima cu şoldul deio margine de masă şi gemea un suspin degradat, ca şi cum inginerul s*ar fi dezumflat. Uneori, îi sărea cravata şi revenea la loc, sau se aprindea în acul din mijlocul ei un bec. Manipulîndufşi

astfel uziiia Iui pe dedesubt, inginerul chimist se apropia cu ochii lui albaştri, holbaţi fix, de ochii Iui Trestie, ca un hipnotizor, trăgîndu*şi capul de cîte douăJtrei ori înnapoi şî împingîm du'şi.l înnainte, cu tertipurile manualului popular de fascinare.

Urmat de Trestie cu scîrbă, el făcea incom jurul păreţilor, citind etichetele flacoanelor şi borcanelor de cîte trei şi patru ori, ca şi cum rcpeţirea da claritate şi sens.

— *Aţidum sulfuricum. . . Kalk- • • Betriebsăure: . . Aţidum chlcrhidricum. . . AUchol. . . Ghift. . . Cveckxilbev- . .*

Pe un alt părete, cu o masă lungă, învelită cu zinc, erau fixate ţevile de fier, prelungite cu ţevi de cauciuc pentru becurile « Bunsen», a căror flacără era trebuincioasă la topirea tuburilor de sticlă curbate, la arderea în cuptor închis a capsulelor de platină şi la obţinerea cenuşii expei rimentale. Termometru, un minuscul autoclav, un cîntar ultrasensibil subt clopot. Un rastel acoperind jumătate din părete, ca o orgă de cristal, înşira la rînd şi la o înnălţime, intercalate în găuri duble, eprubetele pentru probe, cu dia* metre variate, Scoţînd cîteva din lăcaşurile lor rotunde, Trestie mîngîia în palmă gingaşa lor eleganţă, reaşezîndutle în găurile paralele, cînd văzu sărind prin aer, din sînul inginerului şi desfăcînduise treptat, ca un şarpe cu încheieturi, un cîrnat, compus din mai mulţi cîrnaţi înnădiţi şi scurţi, un şir. Era o farsă de Niirnberg, pe resort, şi care se stringca cu o copcă, la dimensiui nile unui disc de buzunar de jiletcă. Un grohăit subit, scăpat odată cu cîrnatul şi rîsul de triumf al domnului Pisko.

Scandalizat şi ofensat în judecăţile lui, Trestie fu cutremurat de o nevoie crîncenă de reacţiune, cu palmele, cu vîrful bocancilor, cu scaunele, pentru corectat neobrăzarea capului bucălat, de majolică, şi privirea de bleg ceresc a inginerului Pisko.

Fără nici o vorbă, gata să strice o situaţie care nici nu începuse, laborantul se dete vabvîrtej pe scări, pînă jos, şi se duse de>a dreptul la dorm nul Fink, aprins la faţă şi neputînduişi stăpîni mînia.

— Ce s*a putut întîmpla, domnule Trestie, de eşti atît de schimbaţi'

Povestindmi cu jumătăţi de cuvinte, directorul personalului fu apucat de o ilaritate de surpriză, care nud jigni, pentru că se vedea că e rezultatul unui contrast.

— Careţi situaţia mea acum? zise Trestie. Nu vi se pare că trebuie să mă'iitorc pe unde am venit?

Domnul Fink, recăpătînduişi calmul de sfinx simpatic, şi>a*nUns mîna ceti sta în cot pe lungul dulap de ghişee de la intrare, şisa pus*o părim teste pe degetele înnodate de enervare ale iui 1 restie şi zise:

— ham şi spus domnului director general că a făcut o greşeală. Dacă ri ai nimic deosebit de insuportabil, afară de contactul cu acest imbecii, sfatul meu e să te linişteşti. . .

— Dar vedeţi, el e omul de încredere al direo torului, mîna Iui dreaptă, şi eu sînt un individ abia venit, şi nici venit de tot. . . E o diferenţă de preferinţe.

— Săiţi spun ceva la ureche şi săimi permiţi să fiu trivial; e mîna dreaptă cu care directorul se scarpină. . .

Trestie surise.

— Stai niţel, să vorbesc cu directorul.

— Nu.i spuneţi, vă rog, domnului director. . . Nu v>aş fi spus nici dumneavoastră, dacă n«aţi

fi fost atît de atent cu mine. . . Aş fi plecat din fabrică pur şi simplu. . .

— Sînt lucruri care nu pot fi. ascunse fără complicitate: ia seama, tinere, zise domnul Fink, întorcîndutse spre uşa directorului.

Cum întoarse spatele, cîţiva din funcţionari se apropîară tiptil de Trestie, de peste dulap. Era evident că se petrecuse ceva, cum se zicea la contabilitate, * abnormal ».

— M'am mai preztntat cînd aţi plecat în fabrică, zise unul cu genele palide şi cu părul ridicat ca o perie de sîrmă blondă: Goldman. Aricescu. . . Sta întîmplat ceva?

— N>aş putea să zic. . .

— Niaţi putea să ziceţi e numai o vorbă. Aşa zic şi eu acasă, cînd mă«njură domnul Azner, că, ferească Dumnezeu, nu sta întîmplat nimic, dar domnul Azner deja mia înjurat. . .

— Nici mavea cine să mămjure. . .

— Am zis şi eu aşa, ca un apropo. . . Cine ar îndrăzni să te înjure pe dumneata?

— Păi, cine sînt eu, dacă pe dumneata te înjură ?

— Nu e un băgatei. . . Dumneata eşti roman. . .

— Şi dacă sînt român?. . .

— Eu sînt «jidan». . .

— Să fii sănătos, dar tot n«am înţeles.

-— Ai sătnţelegi mai bine: directorul e tot jidan. . .

— Atunci ?

— Vezi?. . . Cine a zis: corb la corb nuişi scoate ochii, a fost un prost. . . jidanul patron mănîncă pe evreul sărac. . . Eu sînt jidan, el e jidan: mare a face. Ieri mita dat în cap cu o linie. . . de metal. . . Aşa bine să am eu. . . Mie îmi dă cu linia în cap, fiindcă sînt un pîrlit de jidan. . . Dumitale n<o sătţi dea niciodată

cu linia în cap, că ai săti cirpeşti deja aşa una, zise cu sete Aricescu, că o să audă cîinii în Jurju. . .

Ceilalţi tovarăşi de confidenţă rîseră încet.

— Eu sînt Haimovici. . . Crezi că dacă n<aş fi Haimovici aş răbda?. . . Rabd fiindcă sînt Haimovici. . .

— O să te cerţi şi dumneata cu domnul Azner. . . fii sigur. . . n<avea nici o grijă. . . dar întnalt fel. . . Pe noi ne freacă fiindcă sîntem detai lui. . . Şi pe dumneata o să te frece, dar întrtalt fel. . . Ai văzut pe domnul Fink?. . . O dulceaţă de om. . .

— Altă mîucare de peşte, , . aprobă Izidor Berceanu, care strînse şi el cordial mîna lui Trestie. Noi sîntem bucuroşi cînd mai vine şi cîte un român. . . Vrem şi noi să vedem un român şi într.altă parte. . . Nu numai la sfecle, la cupi toare. . . şi la melasă. . .

— Nu te supăra de ceto sătţi zic, zise Haimo< viei, dar cînd mai e cîte un roman, parcă mai răsuflăm şi noi. . . Alt om. . . Nu fiindcă eşti dumneata. . . mai avem unul, la poartă, pe Coşoiu, dar parcă ăsta nu mai e roman. . .

— Dar dacă nu sînt nici eu român? zise Trestie.

Funcţionarii rîseră în hohote.

— Dumneata, jidan? zise Goldman.

Şi cu promptitudinea deprinderii, ei se făcură, ca şoarecii, nevăzuţi. . .

Pe uşa direcţiei, dată de părete, intra în cam celarie, treptat, vocea grandios bombată a dom* nului director, care vorbea cu domnul Fink din spatele lui, ca şi cum bar fi avut în faţă, cu pieptul înnainte şi numai în sus. . .

De pe soclul undei sta înşurubat capul cu barba neagră, directorul, ajungînd în dreptul lui Trestie, rosti, cu imensa plăcere a superio* rului energic, sentinţa, fără sătşi plece demnitatea la detalii:

— Mi s<a comunicat inţidentul. . . Domgniata merj la laborator. Domnul inginer Pisko este dat afară imediat. E un cai excepţional. . .

Ion Trestie mulţumi, contrariat că intrarea lui în fabrică e condiţionată de un cadavru. Vru să.l apere pe Pisko, să se retracteze. Domnul Fink îi făcu semn să tacă. Şi<ar h tras un pumn în ochi că sia grăbit să se lase jignit de bietul Pisko, a cărui situaţie în fabrică se vedea atît de şubredă, — şi nu mai era nimic de făcut.

Funcţionarii cared chestionaseră pe Trestie, ju' bilau.

— Nu ţiom spus eu că e ceva ? zise Izidor Berceanu.

— Ai văzut? zise Haimovici.

— Avem şi noi un goi. . . zise Goldenberg, cu sentimentul că şi«au găsit un protector. De cind vă zic ca ne trebuia?. . .

Trestie se temu să mai dea ochii cu Pisko, care în cîteva secunde devenise un nefericit. Tărăgăna pasul pe trepte, ca săd ajungă direc torul din urma, să nu mire singur în laborator. Şiiar fi dat o parte de viaţă numai să nu fie martor la tărăboiul ce avea să urmeze. Cruzimea direo torului, manifestată de obicei fără motiv, promitea să ia în asemenea împrejurare o formă de brutaln tate cu neputinţă de răbdat. Se socotea vinovat de ceea ce era să se petreacă, foarte vinovat. N>ar ft avut decît să-şi pună surdină la revoltă. Fără să vrea, era pîrîş. «A jignit în tine o şolti« carie de idiot nu ştiu ce pedantism într*atît încît să laşi un om fără pune? îţi începi cariera cu un denunţ? Eşti tînăr şi trebuie să înveţi să taci. Viaţa e făcută din concesii. O concesie azi, o concesie mîine, în toate zilele o concesie, pînă ce dispare facultatea impresiei şi nu mai reac< ţionezi la nimic: societatea ideală. E contribuţia generaţiilor succesive la cele mai vechi. De unde vine respectul zbîrciturilor şi al părului alb transportat în morală, dacă nu din autorizaţia pe care o dai celui mai vîrstnic să te subestimeze? Şi pentru că vîrsta este şi mai bine situată mai întotdeauna, religia autorităţii e gata.

Eu cred ceva mai mult, că intenţia lui Pisko a iost o batjocură directă, pe care şi>a exprimat<o cu mijloacele lui fireşti pentru valahi: superioi ritatea trebuie să/i aparţie neapărat. Ce însem» nează şi această fabrică de zahăr, în care tot personalul e o adunături de pretutindeni, şi un funcţionar autohton, priceput să orînduiască anonim toată gospodăria uzinei, găseşte califi* carea de portar? Se întîmplă că e angajat la un post de sluga un băiat care n<ar fi lipsit de însuşiri, şi atunci un inginer oarecare ii face o asemenea primire. Odinioară, pentru mai puţin, pentru că un oarecare bey african, jucîndutse cu evan* taliul în prezenţa reprezintantului unui Stat euroi pean, ba atins acestuia, în derîdere, obrazul, s>a iscat un război. Legăturile dintre oameni şi stări durează sau se rup în raporturi de multe ori abstracte.

Niam făcut prin urmare nimic nepermis, şi*a putut spune Ion Trestie, exagerînd situaţin catas* trofal. Eram în legitimă apărare. . . Şi totuş nu trebuia să fac nimic », adaose, confuz şi întristat.

— Dar ce, domgniata încă mai ajuns în labe rator? îţi place să te plimbi pe scară? Cine n>are acasă scară crede că asta e amuzant.

Muşcătura pe furiş a domnului doctor Azner era destinată boului de ţăran din neamul labo' rantului. Vocea aspră, ca o zgîrieturâ de pilă ştirbind o ruptura de sticlă pe dungă, îi strivi urechea.

«Dacă nu naş fi dator concesiile vîrstei şi ale simbriei, ar trebui săd cîrpesc peste gură», îşi zise Trestie. Dar tot nu s>a lăsat, cuprins

brusc, din evenimente, de o indiferenţă foarte nepotrivită cu sărăcia, faţă de numirea lui.

— Noi, românii, domnule director, sîntem sălbateci. Cînd vedem briciul, oglinda şi săpunul, credem că siut pentru ras ţi ne credem şi noi europeni.

Directorul îl privi accentuat.

— Poţi să'mi spui ce işcoală ai făcut!

— Vi s.a părut atît de prost răspunsul meu?.-. . Niam nici o scoală. Voi 6, vă asigur, un foarte bun spălător de sticle.

— Încă nta început să lucreze, şi deja nu'mi place acest băiat, pe care bai recomandat domi gniata, zise directorul, întorcîndu'Se către Coşoiu.

EI venea escortat.

— Dacă nu vă place, domnule director, e toarte simplu: nud angajaţi, a răspuns inimos Coşoiu.

— L<am angajat. — Şi tare, ca să se audă bine: Te rog să bagi bine de seamă, domnule Koşoii, proclamă sentenţios directorul, Azner are un singur cuvînt. . . *Ein Worth ist ein Aiann.*

EI aştepta răspunsul linguşitor, ca un orator aplauze. Dar şi Coşoiu fiind un om fără surîsuii ornamentale, a tăcui. Directorul pierdea un prilej de a intra în acele serii de considerente, generai luări şt autocomunicate care devin unicele moduri de expresie ale unui personaj ajuns la apogeul ambiţiilor lui, simţinduise obligat, de la o cifră de puteri în sus, să servească filosofia şi să corecteze universul.

Trecînd printre aparate şi rezervoni, direci torul îşi datora sieş să facă observaţii şi să indice neglijenţele discutabile. Uşile laboratorului erau deschise de părete, şi, cînd îşi făcu intrarea, grupul rămase consternat. Cu o neturburată siguranţă, domnul Pisko bătea o minge de gumă între podină şi palmă, răsurlînd asudat şi ritmic şi parcurgînd în zigzag încăperea.

— No! zise directorul, dezorientat. Mai trebuia un cărucior. . . Nici niam mai văzut aşa un prost

Şi nu putu zice mai mult.

De natură timidă, Pisko rămase anchilozat în poziţie suspendată, necutezînd să se mai reaşeze pe talpa întreagă. Şi ar li mers aşa, întrtun picior, prin toată fabrica şi prin toate ogrăzile, numai să scape de ameninţarea, ceti înspăimînta şi în somn, că într.o zi ar putea să fie dat afară. Un oftat adine ieşi din tot burduful lui, şi nefericitul zise, uitîndu'se fix în părete:

— *Mein Gott! mein Gotl!*

— Domgniata eşti un tiner serios, zise direct torul, cu degetul întins la Ion Trestie şi trecînd în camera alăturată. Este o notă bună la domgniata. Cînd directorul domgniatale vorbeşte aşa, direc< torul este mulţumit. . . Eu doresc ca directorul să fie totdeauna mulţumit de domgniata.

Vociferările, de care se înfricoşase laborantul, nu stau mai petrecut, orice explicaţie fiind de prisos. I sta lăsat domnului Pisko timpul să se strecoare şi sa plece din laborator.

Aphcîndijişi satira lui particulară faţă de un *Tzigeuner,* Pisko îşi manifestase sentimentul de patriotism colonizator. Cu atît putea să colabot reze personalitatea lui la steagul imperial, dar întrto monarhie poliglotă, unde multiplicitatea limbilor făcea ideile şi sentimentele neînţelese, atitudinea lui de măscărici grotesc putea să fie un dialect. Stilul lui de atşi pune în circulaţie convingerile politice îl utiliza între lucrători nestingherit. El da muncitorilor să fumeze ţigări cu iarbă ide«puşcă, praf de strănutat şi de scân pinat şi să miroasă amoniac, cu O rîvnă de chemare şi însărcinare specială să proclame, reatizîndutse

în articolele de păcăleală ale catalogului de farse din patrie, superioritatea civilizaţiei sale, ca ţi cum star fi gîndit, pe de o parte, la împărat şi ar ii strigat, — pe de altă parte, cu împuten nicirea vulturului cu două ciocuri: «*Meii!*». El simţea în insul lui, indistinct, adevărul aproape pascalîan că centrul e pretutindeni şi că periferia lui, circumferinţa, cuprinde în cercul ei totul, el mergînd cu centrul intercalat în sine.

Recunoscător Statului, care îl făcuse inginer chimist, cum har fi putut face orice altceva, recunoştinţa lui se preciza mai concret în raport cu marea societate de industrii ale zahărului, cu sediul în capitala imperiului, cînd patria mare nu ba putut oferi mai mult. Eduard Pisko făcea parte din acei oameni inapţi să.şi chiver* nisească un rost Ia ei acasă, aflaţi în fabrică la servicii felurite, şi care, fără să fie din spiţa cuceritorilor aventurieri, caută numai stâpîn, ca să fie, în toate împrejurările, proaste slugi. Strâ. bătuse cîteva ţări, înşirase o sumedenie de uzine, şi din fiecare fusese dat afară pentru incapacitate, în cîte o zi de vijelie neaşteptată, iscată dintnun crimpei de fapt divers, insignifiant, dar care umplea măsura, ca o fracţiune de centimetru lărgimea unui veston. Ceea ce putea să justifice judecata Iui că nu făcuse nimic şi o ipohondrie continuu evolutivă.

La patruzeci de ani încă neînsurat, jumătate din viaţă şbo pierduse în căutarea unei adaptări. în» chipuindufşi că e un perfect tehnician, identificat cu ţevile şi sufloaiele, în stăpînirea cărora şbar fi putut găsi o compensaţie morală şi uitarea de sine, făcută să.I consoleze, el nu era măcar un prost tehnician. Orice salahor, tocmit întno luni de dimineaţă, ştia pînă sîmbătă mai mult decît el, şi Pisko, pentru comandă şi execuţie, se vedea căzînd în subalternarea fiecăruia din muncitorii

lui. Nud ascultau nici materialele, nici piuliţele nici cheile, cu supunerea lor caracteristică şi disciplinată, îndată ce se simt manipulate de un meşter, ca un cal coşi ghiceşte călăreţul, i se face docil sau îl trînteşte. Dacă, supărat de încetineala sculelor, punea el mîna pe una, ca să dea un exemplu, numaidecît i se striveau degetele, încheieturile şi trebuia să alerge după un pansai ment, speriat ca un copil care crede câ aintno tăietură la ureche ar putea să.şi piardă viaţa, învîrtind violent manivela unei menghine, ca să stabilească lucrătorului unghiul de reducere cu pila al unei piese, i s*a scrîntit odată mîna întrmn loc unde ea nu se scrînteşte niciodată, în mijlocul ei, degetul mare atîrnînduii cu sub» suoara şi şoldul palmei ca o aripă de umbrelă, rupta. Nici bătaie nu ştia să dea, singur dreptul de lovire şid asigura sîeş, ca o aristocraţie. Vrînd să cîrpească obrazul negru de funingine al unui fochist, a nimerit în cazanul fierbinte, şi faţa ba fost dezlipită de fier fără o bucată de guşă şi de ţăcălie.

Şi fizicul îi suferea de un mare defect. îi lipsea din talpă adîncitura încovoiată dintre perina degei telor şi coltucul călcîiuluî. Micul neajuns îi dezorganiza cumpăna şi da mersului o crăcănare, picioarele căutînd un umblet oblic pe apucate, pe o grosime şoldie a gleznei, ca şi cum o natură ironică îi lipise labele dea dreptul pe genunchi. Problemă de rasă şi levitaţie, natura filtrîndmşi formele prin degetare din ce în ce mai subţiri şi dînd liniei verticale a formei umane un contact păsăresc, cît mai uşor şi provizoriu, cu ţărîna. . .

încălţămintea domnului Pisko, cu obezităţi şi spinări, părea să conţie, între şireturile încrucişate ca pe nişte umplutură puhavă, doi cobai articulaţi pe anatomie. Ca la chelnerii bătrîni, şovăitori pe o atitudine de gîscă, umbletul era o suferinţă.

Pisko asuda repede şi mult, eu o abundenţă porcească, lichid şi umed, şi licăritor, ca şi cum o pensulă îl spăla cu bale. Podul palmelor anini lînind în permanenţa, o mîzgă id sleia cu guturai, parcă o nară de cîine cîrn se isprăvea în mijlocul ei. Insul întreg scotea un miros de ţap şi berbec.

Din familie îi rămăsese o soră, domnişoara Ludovica, fată bătrînă, care îl crescuse şi era ca o mamă a lui, plină de grije şi de gingăşii pentru fratele mai mic. Dar şi ea trebuia sâd corecteze şi să<i atragă atenţia de multe ori asupra unor lucruri pe care domnul Pisko ar fi preferat să le vadă trecînd fără dialog şi comentarii. Aşa că întno parte a sufletului, dacă avea, întnadevăr, şi poate că nu'i lipsea, revelat uneori printnun geamăt, printnun suspin, inginerul Pisko era cu totul singur şi închis, fără totuş săişi dea clar seama de sine. Ar fi. vrut uneori să fugă prin lume, cu un geamantan, fără o soră între bagaje, fără două bilete de tren întotdeauna, departe de direc« tor, de laboratoare, printno lume care ar fi putut să fie ca o fabrică goală.

în zilele prea încărcate de necazuri, el se trîntea pe canapeaua fabricii din apartamentul lui şi spunea că e ostenit şi că are temperatură. Cerea termometrul, şid punea subsuoară în părul roşu, se învelea cu o pătură de sanatoriu, şi după un sfert de ceas, cînd mercurul arăta 36 cu r grade ale unei perfecte sănătăţi, supărat, domnul Pisko se sfădea cu sora lui că instrumentul e deranjat. Dar dacă se încredinţa că termometrul e verificat la maximă şt minimă şi garantat, şi că venea de la fabrica furnizoare, pe care o ştia el, i se părea căii trece temperatura, şi atunci se întorcea la o veche mare pasiune a lui, refulată: flautul.

El era sigur că dacă star fi. apucat de muzică, şi nu de ingineria chimică, ar li fost un bun instrui mentist şi poate chiar un *fCompcnist.* Niar mai fi plecat de acasă decît în turnee. Ar fi fost în orice caz mai bine, ar fi. fost şi mult mai plăcut, Cînd zicea «*Ktinst*» i se înflăcăra privirea, şi dacă zicea « *A4uzik*», de bucurie leşina.

Şi în vreme ce sora lui prepara cina pe un colţ de maşină, Pisko, juvenil şi naiv, lua flautul din coşciugul lui de catifea violetă, îl ducea Ia buze şi scotea din el un balamuc de ţipete strii dente şi aglomerate, de vaiete şi hodorogeli, silindu'Se să împletească o armonie. Şi toţi vecinii de apartament ocărau, revoltaţi, «melodia».

Domnişoara Ludovica se arăta în uşă, cu o lingură în mînă, şid ruga cu sentiment:

— Nu te supăra, Eduard, iar îmi spargi urc chile. . . Nu ţiiam spus să cumpărăm un ariston ?

Nici asta nu putea să facă domnul Pisko, să cînte. . . Şî atunci, cînta din băşici discrete de cauciuc, din pungi cu mecanism, făcea ca broasca, pisica şi gîsca, consolat să realizeze pentru arta lui pe omuborchestră.

— Aici e departamentul dumitalc, zise direci torul, arătîndud lui Ion Trestie eprubetele, ca nişte degete lungi de sticlă, baloanele cu gît, în care se fierbeau pe flacără albastră lichidele, pîiniile aşezate în beţe de lemn oblice deia lungul unui stelaj şi stiva ţevilor, orînduite, ca nişte znopi de macaroane şi de paie de mazagran, întno despărţitură mare, de raft. Directorul trase o ţeava frumoasă dintnun pachet, aprinse un bec şi făcu o demonstraţie de plăcere. — E un material de mare consumaţie în laboratorul nostru, dar care trebuie cheltuit cu economie. O ţeava serveşte adeseori la înlocuirea alteia sparte, însă trebuie lucrată şi încovoiată. . . în acest scop luăm această ţeava în ambele mîini, o plimbăm

pe deasupra flăcării, ca să se încălzească în punctul dorit, ţi o lăsăm în flacără pînă se roteşte. Atunci trajem de capete, ţi ţeava lunjită prin tracţiune se despărţeşte în două ţevi mai scurte, cu vîrf. Cîteodată ne trebuiesc ţevi aşa astupate, alteori ţeava trebuie găurită la cap. Lovim puţin peste vîrf şi obţinem o ţeava cu gaura redusă. . . Ca să o încovoiem, o trecem de cîteva ori prin lampă si facem un cot cu deschizătura unghiului netei sar. . . în fiecare zi laborantul trebuie să prepare un număr de ţevi de rezervă. Vreau să văd ce poţi să faci ţi domgniata.

Ion Trestie repetă exact ceea ce făcuse direct torul, însă de cîteva ori mai repede ca el.

— Ai mai fost întnun laborator? îl întrebă directorul.

— Nu.

— De ce ascunzi că ai mai fost?

— Ntaş avea de ce ascunde, domnule director, ţi ar fi neinteligent să ascund un bun cîştigat.

— Poate că ai părăsit locul în condiţiuni care nu trebuiesc ştiute la noi. . .

— Vă afirm şi vă repet, domnule director, că pentru întîia oară am pus piciorul întnun labot rator şi mîna pe o ţeava de sticlă şi o ţeava pe foc.

— *Schrecklich!* zise directorul, contrariat. Şi adaose: Eu o sâ.mi fac datoria să mă informez. Hîrtiile domgniatale au fost depuse la biurou?

— Desigur, răspunse Trestie, roşu la faţă.

Ca sătl împiedice de la vre un răspuns pripit, Coşoiu îl trase din spate de haină.

— Chimistul lucrează, Ia probele ce le face, cu variate aţîde. . . în acest dulap sînt toate aţidele conţentrate, de care laboratorul are nevoie. Toate sînt toxice, evident, însă cele toxice, chiar Ia o întrebuinţare foarte atentă, fiind cele mai primejdioase, eticheta lor, cum vezi, are un cap de mort şi menţiunea cu litere mari: « *Giff*».

— Ghift însemnează otravă, traduse Trestie.

— Poate ştii şi nemţeşte? îl întrebă directorul, bănuitor.

— Aş vrea să ştiu, dar ţtiu numai cele cîteva cuvinte pe care oricine le ştie.

— Ai pronunţat însă foarte bine cuvîntul *Gift*. . . Ia te rog să mai citeşti trebpatru etb chete.

— *Betriebsăare. . . Kalk. • • CyankflU. . .* citi Trestie din mulţimea de flacoane şi borcane înşb rate pe poliţele dulapului.

— Foarte corect pronunţat! zise directorul, măsurîndutl cu căutătura, ca un detectiv. Sînt tot mai sigur că ai mai lucrat întnun laborator.

— Aş fi. de părere ca otrăvurile mari să fie izolate, zise Trestie, întnun dulap cu cheie, mai ales că, domnule director, lîngă dulapul cu substanţe pentru analize se găseşte dulapul fan maciei. . . Aş fi chiar de părere să se depărteze mult medicamentele de otrăvuri. . ,

Directorul nu se putu opri să rîdă.

— De zece ani aceste două dulapuri stau unul lingă altul. . .

Trestie nu.şi dete seama dacă era o dezaprobare.

— Şi nimeni nia văzut acest lucru atît de simplu şi evident, că moartea nu trebuie să stea lîngă viaţă. . .

Directorul rise cu satisfacţie de această formulă găsită de el. Riscînd o figură, directorul se simţi flatat, şi Coşoiu nu pierdu prilejul.

— Vă aduceţi aminte cum a murit mecanicul Robert. . .

Directorul, care era şi un sensitiv, duse mîna la ochi, ca de o amintire de groază.

— I so dat să bea âţidum sulfuricum. . . *Ach!* făcu directorul, scuturat, ca şi cum îl băuse el. Să se mute dulapul fără nici o întîrziere. Să alejem un loc. . .

— Mi s<ar părea că locul e de ta sine indicat: infirmeria, zise Trestie.

O cameră fără uşe, mascată de c perdea, purta, într> adevăr, pe păretele comun cu laboratorul, placa respectivă.

— *Matiirlkh. . . tujtiirtich. . .* zise directorul, enervat că laborantul trebuia să aibă de atît de multe ori dreptate.

Neplăcîndu'i însă direcţia In care apucau reia' ţiile de la director general, administrator delegat, la un laborant, domnul Azner arătă cuptorul, un dulap de aramă căptuşit cu şamotă, construit cu patru picioare şi aşezat pe masa cu becuri. Un termometru era vîrît prin dopul de azbest, cu spicul gradaţiilor fine, în creştetul aparatului. Dedesubt, floarea rotundă a unui bec arăta că focul trebuia să încălzească fundul cuptorului, puternic.

— Arderea materiilor străine şi cîntărirea cei nuşii, obţinută întrio capsulă de platină, asta e de resortul chimistului, nu e pentru domgniata. . . Datoria domgniatale este să întreţii cuptorul în perfectă curăţenie, şi arama să fie în toate zilele lustruită ca oglinda. . , Eu fac inspecţie şi dau amenzi. . . Atrag atenţia că avem trei capsule de platină şi că sînt foarte scumpe: nu va lipsi nici una din inventariu. . . — Dar crezînd că se corectează: Sînt foarte sever, dar sînt şi foarte drept. . . zise directorul. Aş dori să cunoşti mai mult spiritul meu de dreptate decît de severitate. Sînt o mînă de fier, mai zise domnul Azner, aducînduişi aminte, probabil, de Bismarcli, care fusese întreg de metal.

Directorul Azner era abonat la revistele viene< ze şi din Pesta, în paginile cărora reflexiunile ilu> strate ale personajelor de roman cu «urmare», ii sugerau forme şi expresii menite să servească de stil situaţiei sale din registrele societăţii.

Ion Trestie ar fi voit să.i modifice oarecum seninălăţile cu o replică, fireşte, respectuoasă, dar, simţindu-l, Coşoiu îl călca din cînd în cînd uşor pe picior, Strîngîndu*şi buzele ca o gură de pungă, Trestie înţelese că e neapărat necesar să cedeze.

— Aici e spălătorul domgniatale. . . Toate instrumentele şi stklele se vor spăla şi şterje pe măsură ce se vor murdări. Spălătorul are trei părţi: într'Una se adună obiectele, întna doua se spală bine de mai multe ori, şi ultima e secţiunea pentru scurjere. Ai douăzeci şi patru de cîrpe. . . Spălatul e important, căci toate sticlele conţinând urme de zahăr de la analiză, aceste urme trebuie să dispară radical, în vederea analizelor viitoare. . . Ca să înţeleji bine, trebuie săiţi explic rostul acestui laborator şi acestor analize, care costă foarte inult, dar de care fabrica nu se poate încă lipsi. Ce analizăm noi? Analizele noastre contro* lează aburii şi condensarea, pretutindeni unde apele, trecînd pe lîngă zahăr, se duc la canal, şi din canal în gărlă. . .

Forma verbală îi făcu Iui Trestie cuvîntul ncin< ţeles. dar, reflectînd cu un surîs, directorul nu<i pierdu sensul, reproşîndu'şi vizibil, de astS dată sieş, o dicţiune care lăsa de dorit.

— Citeva puncte de contact ale fabricii cu canalul sînt foarte primejdioase, adaose directorul, niţel turburat. Prin ele se poate pierde zahăr, pe care nud mai putem recupera, şi se pierdea, după evaluările noastre, prea mult Cred că nu se va mai pierde. Chimistul la la fiecare sfert de oră în eprubete, de la toate robinetele de întîluire a ţevilor cu conducta de evacuare, cîteva zeci de probe, le analizează, şi, dacă găseşte ceva suspect, dă alarma în fabrică, şi injinerii examinează punctul slab. II izolează, şi o întreagă arteră poate fi sus< pendat.i din activitate numaidecît. . . Chimistul

poate să uite, din sutele de analize pe care le face, una. Datoria domgniatale este să pleci in fabrică şi să te întorci continuu cu eprubetele pline. . . Not lucrăm foarte mult cu *Ltifi.* Avem pompele de jos, în subsol. Penultima operaţie a obţinerii zahărului e cristalizarea, şi cristalizarea se face exclusiv întnun *Lufi* absolut, în aparatele din sala mare, de o capacitate de trei şi patru vagoane unul... în ele zace aurul nostru alb. . . Ca să se facă *tujtul,* adică vid, — directorul găsise în sfîrşit cuvîntul mai înţeles, — pompele trag aerul de pe toate ţevile, şi în toate ţevile ele întreţin un vînt iute şi tare care garantează vidul hermetic al unui rezervoriu de cristalizare. Fabrica are undeva o bubă nedescoperită, şi eu cred că buba e aci. Dacă o canalizare a vidului e defec tuoasă, zahărul fuje (a gurlă (directorul, experb mentînd a doua oară rostirea defectuoasă, dete, contrariat, lui *t* volumul lui u) tocmai în mo> mentul cînd el trebuie separat în cristale din materia îngroşată. Mişcarea e strict mecanică: *tuftul* traje zahăr afară, ca o sfoară dopul dintno sticlă goală, şi nici o putere nud mai poate împie> dica să nu dea năvală. E o problemă care în zece ani a rămas fără soluţie. O pierdere admisibilă e normală. Fabrica are pierderi inadmisibile. . . De aceea domgniata trebuie să te uiţi, la ceasornicul laboratorului, cu precizie, şi aproape Ia fiece jumătate de minut, ta fiece treizeci de secunde, după începerea campaniei, să aduci în laborator o eprubetă. Injinerii îţi vor arăta fiecare punct de unde trebuie să iei cîte o probă. . .

— La fiece punct, domnule director, trebuie să fie, desigur, un robinet. . .

— Da, cîte un mic robinet, zise directorul.

— Şi, desigur, robinetele şi eprubetele sînt nume» rotate. . . zise Trestie.

— Vezi, asta nu, răspunse directorul. Nu sînt numerotate. . . şi'şi strînse nervii din mîna, frai mîntînduii în palmă.

— Dacă întrio oră se trimit laboratorului şaizeci şi o sută douăzeci de eprubete, din treizeci de părţi deosebite ale fabricii, cum le deosibeşte chimistul ţi ce valoare mai are o analiză care nu se ştie la ce robinet corespunde? Şi cum poate direcţia sS aibă orientări precise întnun haos dezordonat. . .

— *Exaltf-'* zise directorul, pe care ha luat gura pe dinainte. Am uitat numele domgniatale. . .

— Ion Trestie.

•— Trestie este o plantă. . . zise directorul.

— Da. O plantă de mocirlă, zise Trestie.

Coşoiu scoase un oftat.

— Ce e asta, cum ai zis. . . moimoci. . .?

— Mocirlă, explică surîzînd Coşoiu, se zice mai bine zmîrc. Trestia creşte pe bălţi şi în teren umed. . .

— Da. . . da. . . căuta directorul. Pe nemţeşte asta mi se pare că se cheamă *Rphr. . . Sahilfrchr. . .* De ce te cheamă aşa?

— Aşa ha chemat pe tatăimeu. . . zise Trestie, Dar trebuie să v3 mai rog ceva. . . La minut o dată sau de două ori cîte o probă, e cu neputinţă să o iau de la robinet, să o duc în laborator şi să mă întorc la robinetul următor. . . Distanţele de cîteva sute de metri, . .

— *Exakţ!* zise directorul.

— Am nevoie de un ajutor. . . cel puţin de unul.

— Un al doilea laborant, Ion?. . .

— Nu ştiu dacă se cheamă tot laborant, dar ani nevoie de patru picioare în loc de două. . . Rog să mi se mai dea o păreche.

— Nu permite bujetul, Ion, zise directorul.

— Dacă nu permite bugetul, şi chimistul e inutil , .

— Din ce în ce mai *exakt*! zise directorul, bucuros, dar ţi întunecîndu>se în acelaş timp.

Justeţea simplă a laborantului îşi da seama că aparţinea naturii, ţi o asemenea natură putea să fie plină de surprize.

— Dacă există un plan, cum trebuie să existe, al fabricii, voi însemna un număr pe fiece robinet, şi de fiecare robinet, cîteva zeci de eprubete, pentru ca de la început orice eroare să fie exclusă. Mă rog, se face, desigur, un raport zilnic al labo< ratarului la cancelarie. . .

— Nu se face. . . Se comunică numai observa* ţiile abnormale,

— Nu cred că e bine. . • zise Trestie. Pe un formular în care analizele vor fi numerotate cu numărul eprubetei şi al robinetului trebuie scris, în chiar momentul cînd £*a făcut analiza, rezul. tatul. Formularul trebuie să fie dublu în fiece zi şi să facă parte dintr.un registru, în care rezulta' tele se scriu cu indigo, o foaie rămînînd iu cotor si alta trimiţîndu.se. tăiată, la direcţie; nu zilnic, cel puţin de trei ori pe zi. Un control implică alt control, şi rapoartele pot fi comparate.

— *Sckrecklich!* răspunse directorul. Prepară, Ion, domgniata toate aceste lucruri. Dar etichetele eprubete lor. . ,

— Lăsaţi pe mine, domnule director, zise Ion Trestie. N*o să am naivitatea să le fac din hirtie, să le lipesc şi să se spele. . . Le gravez cu acid fluorhidric pe parafină. . . Am văzut că avem. . .

— Spuneai că mai mai lucrat în nici un labo* rator, Ion. . .

— Vă afirm, din nou, domnule director, că niam lucrat. Am citit şi am reţinut. Cunosc toate operaţiile laboratorului. La început fusesem in* format că pentru postul de laborant trebuia să dau un examen, şi am învăţat pentru examen.

Deiabia la fabrică am aflat că postul meu echiva. lează cu o situaţie de servitor. . .

Directorul era jenat.

— De lucrător. . .

— Orişicum, eu sînt mulţumit, domnule dii rector. Ceea ce pare mai important, cred că este să dovedesc ceva lucrînd. . .

— Ceii aparatul acesta, din camera neagră? întrebă directorul.

— Un polarimetru, domnule director. Dozează într.un tub. închis între două lentile în dreptul unei iămpî, zahărul dintrmn lichid.

lntrînd în camera neagră, Trestie demonta piesele mobile ale aparatului, explicînd gradaţiile discului de control.

— Faceţi dozarea materiilor străine dîntnun sirop. . .

— Puneţi în funcţiune şi citiţi cîntarul superi sensibil, . .

— Aţi putea să faceţi schema unei analize de ulei de unjere la celalalt aparat? . . .

— Manipularea unei analize de melasă . .

— Puteţi distila o sută de grame de ţiţei?. . .

— înnălbiţi întîia zeamă neagră de sfeclă. . .

întrebările directorului se exprimau în piu* ralul de catedră.

Ion Trestie lămuri toate problemele bucătăriei laboratorului, răspunzînd limpede şi executînd în principiu experienţele propuse. . .

— Văd că domnul Mislin tot nu a venit încă, zise directorul. Domgniata ia în primire labora< torul în detaliu şt pregăteşte.

— înnainte de toate voi face un inventarîu, căci am constatat că nu există.

— Da, zise directorul, sec. Şi să i se dea un ajutor, domnule Koşoii. Bună ziua. . .

Rămînînd singur în laborator, Ion Trestie deschise toate dulapurile, cercetă infirmeria, în*

cercă funcţiunea mai multor aparate, farmacia, instrumentele chirurgicale dintriun dulap de sticlă, acoperite, în dezordine, cu praf. Cu o cîrpă de lînâ începu să le şteargă.

Directorul se întoarse din drum pînă la uşa deschisă a laboratorului. Şi asta numai ca să resta< bilească dependinţele dezechilibrate.

— Mai ai o atribuţie, Ion, — zise directorul, apăsînd pe Ion, — pentru domgniata: farmacia şi pansamentele în cazurile de acţidente uşoare. Pentru cazurile mai grele, doctorul face două vizite pe săptămînă.

judecăţile îl însoţeau pe Ion Trestie, lucrînd, schimbînd o masă din loc ori un raft, aducînd o nouă ordine, mai inteligentă, în laborator. Metit culos pînă la obsesie şi manie, dulapurile fură golite, reaşezate şi puse la linie, fără să depăi şească orizontala nici un obiect. Cu oameni chei maţi din fabrică, au fost mutate mobiliereie grele. Infirmeria s*a prezintat ca o infirmerie, şi labora< torul ca un laborator. O masă a fost destinată exclusiv arderilor la becuri «Bunsen», alta filtra) rilor, alta probelor consecutive, transportate din fabrică. Masa neacoperită cu zinc s*a rezervat acidelor şi sticlăriilor speciale. A luat de la ma< gazie pînză nouă, a chemat lucrătoarele şi a croit halate albe, le-a cusut şi le>a atîrnat în cuier. Din opt scaune, cîte maveau nici un rost în labot rator, şi două fotolii moi, de piele, a oprit două scaune, trimiţînd restul la magazie.

« Laboratorul nu e loc de taifas, şba zis Trestie, şi scaunele adînci sînt trîndâve. Aş interzice scau< nele şi aş obliga la lucru în picioare, la pupitru. »

O călimară de cristal murdară a spălat*o, dîndud o tinereţe curată, pe care mo mai cunoi scuse de cîţiva ani. A spălat condeiele şi înlocuit peniţele. A sfîşiat hîrtia veche care masca muşa* maua verdeiSticloasă a biuroului de notat rezub tatele, înlocuindto ca două pătrate de sugătoare. A dat afară scuipătoarea.

«Oamenii trebuiesc dezvăţaţi să scuipe şi să sufle nasul. »

Uşa laboratorului mavea cheie şi se închidea cu cîrlige. A chemat din fabrică un lăcătuş care ba făcut două chei: una şifa pus>o în buzunar. A venit vopsitorul şi a vopsit uşa exterioară cu alb. Tîmplarul a rectificat închizătorile ferestretor, broaştele. Camera de arderi fiind afumată, a pus să fie spoită din nou.

Seara, cînd, văzind încă lumină în laborator, s-a suit să vadă de n«a fost uitată aprinsă, domnul Fink a rămas consternat. Totul era nou, proaspăt si întinerit. Laboratorul părea de două ori mai mare, şi simplicitatea interiorului căpătase o arhii tectură de gust.

— Sînt gata, domnule director, zise Ion Trestie, salutînd. Mîine pot să pornesc. Mifar mai trebui nişte caiete cu formulare, pe care o să vă rog să Ie procuraţi. Iată un model, creionat în grabă, dar desluşit. E de mare trebuinţă. Regretabil că pînă astăzi sia lucrat fără noimă,

— Eşti extraordinar! zise domnul Fink. Ai cerut voie de la cineva să întorci lucrurile cu josul în sus?

— Da, de la bunubsimţ, domnule director. Mi>am făcut şi halate. . . Nu era nici un halat, nici în laborator, nici la magazie. Cum lucrează domnul Mislin? In pantofi şi cravată?

— Scoate haina şi răsuceşte mînecile de la cămaşă. . . nu vrea să puie halat, ca să i se va2ă Janţul de aur de Ia mînă, de care spînzură un breloc de grof. . . Aşa a lucrat cel puţin anii trecuţi, anul ăsta poale că o să puie şi un colier. . . încă nu s<a prezintat în fabrică, decît de bună ziua, şi trebuia să vie să<şi prepare laboratorul încă de trei zile.

— Tot nu începe propriiyzis fabricaţiunea. . . Cred că mai avem vreo zece zile.

— Dar aşa Sfar fi cuvenit. El nu e plătit cu doi lei pe zi, domnule Trestie, şi are răspunderi. Mai erau comenzi de făcut, materiale, şi trebuia să ne dea o notă detaliată. . . Domnul director e extrem de supărat. Am făcut o comandă din imaginaţie.

— Nu e nevoie de nimic, domnule director, zise Trestie. Avem din toate, şi ne mai rămîu şi pentru anul viitor. . .

— Poţi să ştii dumneata?

— Cum de nu? Am inventariat totul... Şi v;;>ş spune că am început să mă cam pricep. E o jucărie, domnule director.

— Ce vorbeşti, domnule Trestie? Ştii dumneata că de trei ani încoace toată atenţia direcţiei se concentrează numai în laborator, că directorul şi inginerii stau nopţi întregi mobilizaţi aici, lîngă aparatul ăsta blesetmat, care indică invariabil pierderi peste pierderi şi că nimeni nufi poate da dt capăt întunericului din registre?

— Anul acesta cred că o să meargă altfel, domnule director. Foatc o fi şî altă cauză, care n.a fost căutată, nu zic cu destoinicie, nu mă îndoiesc de ştiinţa nimănui, dar cu ordine. Am toate dovezile. în destoinicie trebuie şi metodă, şi metodă ma fost. Uitaţifvă numai, vă rog, la arhiva chimistului din campania trecută, în zdrcn< ţele astea de hîrtie. Data zilei lipseşte peste tot. Indicaţia locului pentru care s>a făcut o analiză, lipseşte. Lipseşte unitatea. Lipseşte. . . parcă totul e dezorganizat întnadins. Şi repeţirea aceloraşi cifre, exact, de zeci de ori, de sute de ori, e ciudată. Nu cred că două analize pot să dea acelaş rezultat, identic la o distanţă de un sfert de ceas. Polarimetrul dozează pînă aproape de infinit.

— Chimistul lucrează ziua, rareori şi numai în cazurile cu totul anoţ-male noaptea, cînd se în> tîmplă să doarmă în fabrică, aproape niciodată. . . Noaptea a fost controlat de director, care e şi el chimist. Ar fi dat directorul de ceva dacă era ceva. . . E drept că odată a voit sad congedieze brusc, fără motiv clar şi fără desluşire clară: numai pentru că î star fi părut ceva, nu ştiu ce. Nu a putut: Mislin are contract cu despăgubiri enorme.

— Totuş, e ceva aici dedesubt. Să începem prin a inaugura o metodă riguroasă de lucru,

introducînd rapoartele la cîte trei ore, cu cifrele cronometrate, din registrul de formulare.

— Dacă le va accepta chimistul. . .

— Cu ordinul direcţiei. . . De altfel, ham vorbit domnului director, şi a fost de părerea mea.

— Da, tocmai vream să te întreb, că nu ham mai văzut: a plecat în oraş. Ai vorbit cu el?. . .

— Destul de mult, domnule director. Dar mi se pare căd supără ceva cînd mă găsesc pe lîngă domniaisa. . . Nu mă ştiu parcă atît de antif patic, încît cineva să prefere săfmi vorbească mai mult cu spatele decît cu faţa. . .

Domnul Fink şi rîse, şi nu.

— Treci cu vederea. . . Aşan el. . . Om ca> rios. . . Noi sîntem prieteni de aproape treizeci de ani, 11 ştiu de cînd, şi iarna şi vara, avea un singur pardesiu şi o singură păreche de ghete. . . începuturile Iui Azner au fost penibil de grele. . . Şi, totuş, vreau să zic, trebuie săii trec multe lucruri cu vederea. . . poate că prea multe, dar, în sfîrşit. . . El e stăpîn aci, şi Pesta îl ascultă cu evlavie. în zahăr e o autoritate.

— Prietenii îşi mai pot lesne trece unul altuia cîte ceva, zise Trestie. Mai greu e pentru ceii lalţi. . .

— Dar, să mă crezi, — zise domnul Fink, — că nici prietenia nu poate trece, cîteodată, peste orice.. .

Era momentul să facă un pas.

— îmi permiteţi o întrebare, domnule director, aproape confidenţială? E domnul director general un om foarte capabil şi foarte inteligent?

Domnul Fink se uită în ochii lui Ion Trestie atent.

— Puteţi să nuimi răspundeţi, domnule director. Şi din tăcerea dumneavoastră aş ajunge să înţeleg ceva.

— Prefer să te consulţi cu tăcerea mea. . .

— Aşa mi S'a părut şi mie, zise Trestie, ca după o calificare.

— Un om care vede bine nu poate să se înşele, zise domnul Fink. Dar trebuia să te duci sâ<ti aduci bagajele, ţi s<a pregătit şi o brişcă. Trăsura e cu domnul director.

— M'aş simţi rău în trăsura domnului director, vă mulţumesc. M<am luat cu treaba. Niam stat toată ziua.

— Unde ai mîncat la prînz?

— Uite, abia acum mă gîndesc că nu mba fost foame, cînd mă întrebaţi dumneavoastră.

— Ai stat toată ziua flămînd?

— Ferească Dumnezeu, domnule director. în> semnează că, dacă n>am mîncat, sînt flămînd?

— Cui munceşte i se face foame. . .

— Foame de>a face lucru de ispravă. . . Am voit să isprăvesc pînă seara, şi am isprăvit. Acum merit o bucată de pîine: am cîştigat/o. . .

Domnul Fink, căruia băiatul îi era tot mai drag, îi dete mîna şi bo strînse cu inima în palmă.

— Dumneata ai să faci treabă, îi zise.

— Numai să pot, răspunse Trestie. Dar am uitat să vă întreb ce s>a făcut cu sărmanul inginer Pisko. . .

— 1 S'a mai îngăduit să stea cincisprezece zile în fabrică şi să>şi caute un rost. Domnişoara Pisko s>a dus la doamna Azner şi s>a rugat să li se lase beneficiul apartamentului cîtva timp.

— Nu se mai poate face altceva nimic pentru domnul Pisko?. . . zise Trestie.

— De ce această întrebare?

— Pentru că sînt foarte mîhnit de congedierea lui, . .

Mărturisirea înduioşa,

— Cred că nu mai e de făcut nimic, zise domnul Fink. Cînd directorul zice aşa, rămîne aşa.

— Pînă cînd îi trece criza de autoritate. . .

— Vezi, asta e, nu-i cam trece, şi nici nu prea îl apucă, e permanent în continuare.

— Mi«ar fi permit să fac eu o încercare ? zise Trestie.

— Fenomenal! zise rîzînd domnul Fink. Te pomeneşti. . .

— Acum, domnule director, binevoiţi să vă duceţi acasă, unde vă aşteaptă bucuriile familiei. E ora de închidere a laboratorului, care acum are şi cheie, ba două chei. Una rămîne la laborant, şi pe cealaltă laborantul o duce domnului Coşoiu.

Ieşind amtndoi, domnul Fink, referindii'se la o întrebare, zise şoptind:

— Toată problema este să nu se pară că cineva ar putea săd întreacă în pricepere sau vat loare. . .

— Asta e nenorocirea, domnule director! răs> punse Trestie. Am simţit că omului acestuia nU'i trebuie turburată nici din greşeală iluzia că e unic şi fără păreche. . .

— *Entrez.,'*

La bătaia în uşa cancelariei de la poartă, îi răspunse lui Trestie glasul fluid al franţuzoaicei. Doamna Coşoiu desfăcea în faţa soţului cu ochei larii pe nas, o mandarină.

— Viam adus cheia de la laborator. . . Vă nii> raţi? Laboratorul rămînea deschis, şi sînt obiecte şi substanţe scumpe, de păzit, şi otrăvuri. . .

— Tcai gîndit bine, zise Coşoiu. Dar de unde vii aşa de tîrziu?

— Din laborator. Puteţi să vă duceţi sâd vedeţi: e ferchezuit radical. Sia întors domnul director?

— Nu. AstâfSeară e la teatru, , . A venit o trupă de operete. . .

— Eu o să plec să.-mi aduc geamăn tai iele. Cred că mam prea mult de aşteptat în gară.

— Ai cîteva trenuri. Dacă te grăbeai, îl apucai pe«ăl de opt, care trecu adineaori. Ai unul la nouă. . .

în zarea neagră a ferestrei se mai desluşea trenul în mers, ca un şir de lampioane bătute de vînt.

— Mă mai duc în laborator, o să mai găsesc cîte ceva de făcut, ca să nu stau degeaba un ceas. . .

— Ca să*ţi treacă vremea, şezi colea şi ia un creion. . . Ştii să aduni fără greşeală? în coloana din dreapta sînt carele, şi în coloana următoare, kilogramele de sfeclă.

— Daţifini toate foile mie.

— Las', că le facem amîndoi, merge mai iute.

— Pînă isprăviţi dumneavoastră mandarina, sînt şi ele gata. Vedeţi, cam aşa ar trebui să fie şi foile de analize. în stînga — numărul de ordine al robinetelor, şi pe linia pătratelor, orizontală, fie' care analiză în dreptul orei, tipărită sus: nouăzeci şi şase de rubrici verticale, la cincisprezece minute una. înnainte de orice, un grafic de orientare e sigur necesar.

— Ideea dumitale iia plăcut directorului, cu părerea de rău că nu i*a venit Iui. . . E de felul Iui cam gelos. Ai văzut că te*a aprobat în tot ceiai propus. . . şi cu aceeaş părere de rău.

— V.a spus ceva? Aţi plecat împreună. . .

— Mifar fi făcut plăcere să mă felicite că te-am recomandat: nici n*a suDat. . . Ca să nu se desi chidă vorba, nu misa mai pomenit nici despre Pisko. . . Mna vorbit de *Voievodul ţiganilor* şi s«a despărţit de mine cam bosumflat. . .

— Curios om, pare că ţine mai mult decît la fabrică la sine. . .

~- în orice caz, întîi la el. . . Domnul director nu concepe fabrică fără doctor Azner, şi e eoni vins că toată industria din lume a fost pregătită

pentru ivirea lui întno suburbie a Pestei. . . E Messia zahărului cubic şi tos. . . Se respectă pe sine atît de mult, încît o idee care nud vine lui, ci altuia, îl ofensează, pentru că orgoliul găseşte întno împrejurare normală prilejul să se subestb meze, ceea ce el nu poate în ruptul capului să admită. . .

— Cred că nu e nici o greşeala, zise Trestie, întocmind foile pe biurou. Le.am verificat de două ori...

— Glumeşti. . . zise Coşoiu, Prea repede, şt nu poţi face două lucruri deodată — şi socoteli, şt conversaţie.

— Nu e nici un merit, dar am o înlesnire firească pentru adunările din oricîte cifre: adun din patru în patru numerile întregi. . . Aveţi o situaţie mai veche, gata calculată şi verificată? Să facem o probă. Astupaţi totalul dumneavoastră, şi vă voi da totalul meu. . .

— Vreau s>o văd şi p>asta. zise Coşoiu, scoţînd o listă şi acoperindud totalul.

— Două milioane patru sute nouăzeci şi şapte de mii trei sute douăsprezece kilograme, zise Trestie, păşind cu creionul în jos de cîteva ori peste cifre.

— Exact! constata Coşoiu. Dacăd aşa, deschidem o baracă la Moşi . . . Deocamdată, îţi propui o afacere pe picior. Calcularea zilnică a foilor de materiale intrate, mie îmi ia toată seara; sînt departe deia avea talentul dumitale, şt mă mai ajută şi biata nevastă.mea. Fă.le dumneata. . .

— Nu mă întrerupe. . . Ai în schimb cafeaua cu lapte şi masa de la prînz. Nu refuza, că mă superi.

— Mulţumesc. . . răspunse Trestie. Cu alte cuvinte, fabrica îmi dă şi masă. Ce mai fac atunci cu salariul *1*

Doamna Coşoiu, care înţelesese destul de bine şi aducîndu.şi aminte că e din rasa ei, din Grenoble:

— *Des economies, mort petit. . .*

— Şi acum, pentru că mai ai o jumătate de ceas pînă vine trenul, firani plăcerea şi treci în sufragerie, Nevastă'mea o să te roage să îmbuci un artan de pui cu maioneză, şi pe urmă du'te sănătos şi vino mîine dimineaţă cu bagajele. Găseşti în gară brişcă,

A doua zi, Ion Trestie se duse să ia în primire robinetele, întîrziind sad vie planul pe cared ceruse, el s.a dus din om în om, s.a prezintat tuturor şefilor de fabricaţie şi a descoperit, rînd pe rînd, toate robinetele, le-a numerotat provii zoriu cu cîte o foaie de caiet atîrnată de o gaură ruptă în hîrtie.

De cîteva ori a fost nevoit să urce pînă la ultimele tavane ale sălilor suprapuse, scările de fier, înguste de co centimetri şi lungi, unele după altele, de cîte *10* şi 30 de metri. Mai complicat decît urcuşul era puţul de scoborît Ia pompa principală, în care, deşi larg, treptele^de fier, late de două degete şi lunecoase, urmau verticalitatea pâretelui umed, în linie frîntă.

Acolo bătea inima fabricii întregi, prevăzută cu două artere voluminoase, de diametru uriaş, prinse de corpul pompei monumental; Budha de fontă, aşezat efunezeşte şi purtînd în cap un enorm turban de aramă. Un tub aducea pe subt pămînt apa din rîu, pe celălalt vărsa întnun heleşteu artificial, legat prin filtre cu rîul în aval, spălăi turile, lăturile, toate scurgerile din sudoarea vapot rilor uzinei, primite din circulaţia interioară pe şute de vine de fontă, de fier şi de metale galbene

şi albe. Şi totul semăna şi cu o narghilea corni plicată.

întîia scoborîre în acest cavou zgomotos, în care părea că se răscolesc nişte cimitire şi bat în păreţi cu pumnii, să li se deschidă, morţii, a impresionat pe Trestie ca o realitate de spaimă, şi dacă s>ar fi simţit mai puţin singur, poate că nici n<ar fi cutezat să scoboare. Un inginer, răzimat în parapetul de fier al mormîntului, îl orienta să caute şi să pipăie just. Faimoasa pompă a Bourton » îşi consacrase reputaţia asasină, de la moartea întemeietorului fabricii, un boier singuratec şi straniu, care şi>a refuzat satisfacţiile trîndave, câu* tînd să dea unei averi facile, moştenită, nobleţea visului şi a tragediei. Cumpărătorii bunului scos în vînzare cu toba, au respectat originile fabuloase ale fabricii, conservînd scaunul eroic de lîngă parapetul pompei, unde a veghiat zi şi noapte, ani de zile, întemeietorul, cu ochii fixaţi în bezna maşinii şi a problemei lui personale, şi unde ba ajuns boala care ba ucis. Era ca un scaun domnesc, al unui prinţ răpit de o nălucă, şi pe care nu mai cuteza să şadă nimeni, stînjenit de o pre* zenţă fantomală.

Un robinet îngropat în unsoare şi mocirlă soli* dificatâ da, din pîntecul canalului de evacuare, picătura lui de zeamă suspectă, cînd era întors. El a trebuit scos la lumină cu dalta şi ciocanul. Convingerea lui Trestie era făcută: de ani de zile laboratorul nu fusese niciodată servit cu probe luate din acest robinet principal. El deveni robii netul nr. 9.

Aceeaş neglijenţă se repeta Ia majoritatea robi* netelor, şi cu deosebire (a cele mai inaccesibile. Trestie le>a găsit pe toate împietrite.

Prin capriciul aburilor unor anumite aparate, care implicau în uriaşa sală din mijloc a fabricii o aşezare dominantă, pe cel mai ridicat etaj interior al diverselor rînduri de schele şi punţi de fier, robinetul nr. *16* era fixat pe nişte tuburi din creştetul uzinei. Ajungînd pînă la el, Trestie avu o intîlnire neaşteptată, deasupra golului des» chîs între grinzi şi traverse. Pe una din marile şine care susţineau, dintriun capăt în celălalt al imensului acoperiş, osatura construcţiei, lucrată ca un pod de fier fluvial, înnainta, câlărindu<i profilul, un om în haine albastre, cu barba neagră, scurtă. Trestie ba salutat de departe, ca pe un pitic de basm, şi omul răspunse rapid, atent la lucrul lui. Era un electrician, trimis provizoriu din stretnătate, pentru verificarea cablurilor de curent. Era şi neobişnuit de curat. Un guler foarte alb îi depăşea nasturele de la gît al bluzei albastre, şi o cravată moale îi lungea barba puţin. Şi mîinile lui lucrau cu mînuşi.

Trestie avea impresia, în haosul metalic, în* tocmit ca o horbotă de fier, că s*a suit în creştetul unui gheţar şi că acolo a dat de un helf însărcinat cu cîrpirea cerului şi proprietar al păinjentşului bolţii. Arătarea, nebănuită de jos, dintre maşini, evolua pe speteze cu o lulea între dinţi, scurtă şî boantă. De*a latul pieptului şi pe mijloc electri* cianul era încins, ca un vînător, cu cartuşiere, în care licăreau cleşti de forme variate, pentru tăiat, sucit, strîns şi tras, o lampă pentru lipit, vergi de cositor, un letcolm, un cuţit de ras materia izolantă, o foarfecă, un mosor de cauciuc, o roată de şiret lipicios şi, pe umăr, încovrigată ca o sculă de coşar, sîrmă îmbrăcată neagră. Un diavol azuriu, spînzurat în văzduh.

Trestie ba urmărit cum lucrează, cum îşi ia şi pune uneltele la loc, cum îi umbîă degetele, cum îşi mută trupul mobil ca pe o şa, din şolduri. Din cînd în cînd, întno pauză, dintnun buzunar al piepţilor scotea punga cu tutun, dintnaltul chibriturile, şi pipa din colţul bărbii reîncepea

să facă fum. Cînd sia scoborît pînă la podini şi s»a uitat în sus. Trestie ba văzut cît un scarabeu.

Directorul a lipsit din fabrică o săptămînâ, venind noaptea tîrziu şi plecînd disidei dimineaţă. Un mare acţionar al consorţiului, în trecere prin Bucureşti, înspre Rusia, voia să aibă o situaţie detaliată a fabricii celei mai recent cumpărate, intenţiile societăţii fiind să mai construiască ţi alte fabrici, cu utilajul cel mai modern, în ferii citele condiţii consimţite de Stat. Dar prezenţa lîngă marele acţionar a domnului doctor Azner era pentru alte motive neapărat necesară. Doctorul Tolnai venea cu însărcinări speciale. El trebuia să cunoască oameni publici, deputaţi şi ziarişti, să convertească opoziţiile la o înţelegere nouă a intereselor Statului, păzite de capitalurile străine, făcîndmi să zărească ţi foarte plăcute interese personale. Doctorul Azner era ;i cel mai bun interpret întno convorbire de care europeanul central nu putea să se achite elegant cu dicţio< narele maghiar sau german. La Bucureşti, vor* hinduse de preferinţă franţuzeşte în relaţii, şi uzul acestei limbi fiind, în monarhia vecină, defii citar, româneasca directorului, destul de bună şi de aleasă, putea să ofere marilor funcţionari »atis(facţia, urmărită ca un cloroform, că afacerile interi naţionale se tratează în limba naţională.

Cu Trimisul împărăţiei, doctorul Azner dis< punea de maniera dorită. Curtenitor şi atent pînă la desprinderea din cui a bastonului şi a pălăriei, evîtînd opiniile şi răspunsul direct, şi totdeauna de acord în totul şi cu stupidităţile marelui acţionar, servilismul lui era preţuit, asigurător şi tonic. Două personalităţi extreme şi opuse puteau să stea alături, fără să se incomodeze şi fără să func< ţioneze greşit, în sufletul lui de director delegat.

comandat şi de disciplina ordinii sociale din Moi narhie, bunul industriaş, trimis să cîştige dividende întno ţară străină, soeotinduise, pe toate dimen. siunile lui morale, că serveşte patria şi capitalurile ei întno colonie. Cînd doctorul Azner vorbea în fabrică oamenilor cu ceafa, aroganţa lui era mobif Uzată pentru prestigiul steagului imperial şi ex. prima o părere politică precisă, ca şi atunci cînd, la hotel, întinzînduii domnului Tolnai umbrela, cu un compliment ţi cu ciocnirea tocurilor de la călcîie ceremonioasă, devotamentul lui adera la ciocul dublu al acvilei Monarhiei.

Ion Trestie avu răgazul .trebuincios să se famii liarizeze cu toată uzina, cu toate maşinile ţi cu acţiunea lor, să cunoască materialele, oamenii, urzeala întinsă a unei admirabile activităţi, a căreia ultimă marfă, perfect curată, obţinută, nu era zahărul, ci aurul — punctul de ajungere al tuturor răbdătoarelor strădanii. Meşteşugurile au realizat reţeta multcăutatei pietre fiiosofale, pe care„ mîinile oamenilor o aveau concentrată în nodurile degetelor şi în pălmile bătătorite. Din toate mocirlele se aleg tainele care au participat la zămislirea lumii şi siau ascuns. Plugarul leia găsit seăpărînd în vîrful spicului muncit un an — o firimitură. Ea e pe fundul zăcătorilor tâbăi carului, înnecată în drojdiile puturoase ale zmîn cuiui de argăseli, o păstrează incompatibilă gu< noiul şi bălegarul, steaua de sus, sudoarea caznei, lacrima amărăciunii şi potcoava încovoiată de faur pe ilău. Corăbiile o caută peste mări. Tîrnăi copul şi burghiele — adînc, în pămînt şi piatra, oştirile — în războaie, şi credincioşii — în ceruri, scînteia preacurată.

La rafanerie, care lucra rămăşiţele anului trecut, Trestie scoase din lada cu bucăţi un paralelipiped

de cristal şid duse la ochi, în dreptul luminii zilei, ca un ou. Cine ar putea să creadă că diamantul Iui a ieşit dintoo sfeclă şi că în miezul lui se furişează, ca în sînul oceanului, o perlă? La frumuseţile moştenite ale pămîntu'ui, industria adaogă frumuseţile zmulse lui cu de*a sila, avuţiile aproape mistice, căpătate prin întoarcerea materiei din drumul şi predestinările ei, la rezultate fără legi. Văzduhul se preface în calipuri tari, şi piatra dură se face curgătoare, putregaiul e constrins să dea din cadavrul lui mineral culori şi arome. Nici o murdărie nu trebuie aruncată. Dar şi nici un om nu trebuie dispreţuit.

«Văd viaţa pe zi ce trece mai scumpă, şi dinaintea omului, rob încă al suferinţei şi al morţii, tărîmul făgăduit: viaţa neisprăvită şi omul stăpînindio într>o eprubetă. Prin complicaţii tot mai subtile şi mai amplificate, omul de ştiinţă şi de laborator, chimistul, medicul, fizicianul, industria, vor ajunge la osimpli ficare esenţială, Ia o unitate statornică şi definitivă, pe care nu sîntem încă destul de evoluaţi ca să o descoperim şi să o merităm. însă nu trebuie subestimată nici comoara adunată pînă azi. Omul e de cîteva ori mai mare decît acum o sută de ani, şi de cîteva mii de ori mai puternic. Trebuie să ne silim să<i sporim, şi în pierderea noastră individuală pe drumul de urcuş, neîntrerupt, încrederea, ştiinţa şi biruinţa. »

Poate că la optimismul juvenil al lui Trestie contribuia şi camera pe care si<o făcea acum a lui, aşezîndutşi meticulos obiectele din geamantane şi mobilierul trimis de la magazie. Era camera confortabilă, vastă, cu ferestrele şi lumina mari, visată de el în mahalalele triste pe unde a trecut, chiriaş urmărit de muşte, de ploşniţe, purici şi de proprietarese, dezgustat şi sfiios. în faţa gea> mului, înnălţat peste un orizont vînăt de păduri.

îşi aducea cu groază aminte de curţile înguste şi lungi, cutreierate, pe ploaie, de raţe, rîndul de case>bordeie, cu streaşină la pălărie, ocupate de * familii», — cîte şapteiopt oameni de toate vîrstele într*o odaie. Căţelul plouat de la uşă, lada de gunoi deslînată, de<a lungul gardului imens, de conţinutul ei. Şi peticele de hîrtie, nobilul material devenind cel mai cumplit excrement, gogoloaiele, mototoalele, zăcute în puroiul bătăturii sau purtate de vînt, mînjit şi el de atin< gerea zdrenţelor de ziare. Umezeala păreţilor, urcată la geamuri ca o sudoare de untură aparentă subt braţele unei dansatoare bătrîne. Mucegaiul nesfîrşit al «camerelor mobilate» şi ochiul profe* sional, iscoditor şi vulgar al patroanei, care, după ce i*au murit bărbatul şi copiii, utilizează resturile căsniciei lucrativ.

Scursorile pîrîului de lături în poartă şi — oroare! — magazia de scînduri, cu o gaură triunghiulară în mijlocul ei, pentru 40 de locui' tori ai unei «proprietăţi». Şi promiscuitatea vulgară.

îşi aducea aminte, desfăcîndu<şi pachetele cu cărţi, de toate băltoacele prin care a trebuit să treacă, mînjinduişi numai picioarele; de şovăirile lui, ca subt o cobiliţă cu două cofe cu apă curată, ce trebuiau duse nevărsate pînă la capătul terito< riului, bolnav de descompunerea pămîntului, de mucegăirea văzduhului, de scorojirea sufletelor. A fost s>o ia pasul lui devale, de cîteva ori, şi s<a oprit în piedica hotărîrii. Ca un schior pe noroi, tălpile îl puteau scoate departe, întmin scufundiş. L<au pîndit săd îmbuce nişte păianjeni, proprie* tari de latifundii de aţă lipicioasă, babele Ia streche, cocoşneţele, amatoare de bovarism ga> rantat de soţi consimţitori. A trebuit să se apere de asaltul nocturn cînd al stăpînei şi cînd al servii toarei. Petrecuse o lume întreagă prin mîinile lui,

ca nişte găoci cu miezul descompus şi care nu se mai puteau întoarce la coaja verde şi la fructul sănătos din pom. Căpătase atîtea noţiuni verifi< cate, încît era sigur că dedesubtul măştilor obrazul era înlăcrimat şi că în fiecare personaj victorios se văieta un infirm, cînd nu era un prost, şi sta gata de confidenţe un nefericit.

Mu era de pizmuit nici rangul, nici avuţia, şi el scăpase din vreme de poftă, de ispită şi de orgoliu. Pentru orice dobîndire învăţase că înnainte de a porni trebuie să se întemeieze pe sine şi să se cheltuiască pe sine, ca şi cum ar fi fost singur întrto lume pustie şi pe care ar fi începutto el. Abecedarul acestei înţelepciuni e elementar. Faci o dată în tine goi, aruncînd afară tot ceai deprins din învăţ, fără confruntare şi control, păstrîndu*ţi numai datele experienţei personale. Scazi valorile curente şi refuzi de a le recunoaşte sincer, pro» fund şi fără ostentaţie, şbţi faci valori cu puterile tale proprii: cunoscîndu'fe întocmirea, te poţi orienta şi fortifica în ele. Viaţa poate să primească un ţel, de care să răspunzi.

O elită aparţine jocului de şah şi are personaj lităţile eî ilustre, dc comitet. E o elită a rachetei, una de club, în care se citează cazul fenomenal: patru aşi apăruţi în acelaş timp într'O singură mînă. Există elita cîntarului, cu membri de **100** kg unul. Cea mai populară şi mai invidiată este elita ambiţiei, a pasiunii de ridicare, a răzbunării, a faptelor de istorie, a căror memorie se datoreşte celui mai artificial material — negreala pe hîrtie. O morală de păgînătate o serveşte şi'i propagă derizoriile energii.

O turmă de oi trece peste Babilonul acoperit cu pămînt de cimitir. Dacă întrebi undei Babi> Ionul, ciobanul, care tocmai stă întins peste împă. raţie, nu ştie. Oaia nici atît, şi mătrăguna, care şi.a înfipt rădăcina pînă în gloria de odinioară a

cetăţii, e preocupată să facă sămînţă şi să şiio semencn vînt.

Pe treptele dinspre pivniţă ale imobilului cern trai, în care Trestie ţinuse o cameră de mansardă, dormeau zeci de copii desculţi, vînzători de ziare. Fără război şi nesiliţi de tunuri să fugă şi să se ascundă, ei erau nişte izgoniţi, urmăriţi de cala< mităţile pacifice. La ora cînd un pat curat şi un dormitor cald lear fi putut bucura copilăria şi pregăti o viaţă, visul îi găsea vîrîţi unii în zdrenţele altora, cu capetele spînzurate, cu genunchii rupţi, obosiţi şi flămînzi. Un cîine, rătăcit ca şi ei, îşi amesteca spaima de viaţă cu destinul acestor agenţi ai slovelor tipărite.

O ceaţă fină învăluia cu canavaua ei de sită albăstruie împrejurimile noului domiciliu, şi cîmpia în care, din loc în loc, se desinau ramurile cîle unui copac, intra prin trei ferestre, din trei părţi deodată. Locuinţa îl făcea mai sigur de sine şi mai demn. Cu o dragoste nouă de sculele neîn< semnatei lui căsnicii de flăcău pribeag, dar îngrijit, îşi rinduia briciul, cutiile şi fiacoanele, şterse cu deiamănuntul. Doua gravuri şi le<a pus de<a dreapta şi dea stînga unei oglinzi curate, înca' drată cu metal nichelat. Avea un binoclu şi un aparat fotografic, pe care ha întovărăşit cu cele vreo ro de cărţi legate, puse la rînd pe o poliţă de părete, — şi singurei averi părinteşti, o icoană veche de lemn, cu sfîntul indescifrabil în negura ei, îi dete un loc în pireţele din răsărit. Mama Sultana, care murise fată, avea, cînd i<a dat>o, **80** de ani şi o rumeneală, în obrajii ei cu ochii albaştri, de copil. « Să nu te desparţi de icoana asta, mamă, niciodată. Aşa am pomenit'O, neagră şi veche, aşa au pomenit<o. Dumnezeu sâ<i ierte, şi bunicii mei. » Atît avut, atîta ştiinţă a moştenit

Trestie din tot neamul lui, un semn de scîndură sfîntă, de care întnadevăr nu s*a mai putut des> părţi. Colţul în care o aşeza era biserica lui, şi trebuie să fie sfinte cu adevărat moaştele strînse în zugrăveala ei fumurie, de vreme ce, cînd s*a închinat de culcare dinaintea lor, S'a simţit întoti deauna mai liniştit, mai cinstit şi mai tare.

Domnul Coşoiu alesese pentru laborant tot ceia găsit mai bun şi mai de gust în magazie şiu da cu împrumut şi o faţă de masă, pentru biuroul cu cinci sertare, cît şi un preş de aşternut la pat. Patul era nou şi alb, ca de sanatoriu, curbat din ţeava groasă şi cu fundul elastic, de sîrmă. O saltea de lînă proaspătă fusese căutată pentru el, şi nu lipseau nici perinele, înfăţate atunci, nici rufăria, care mirosea a casă bine ţinută şi a ceară. Cearşafurile, desfăcute din dunga alcătuirii, au răspîndit în odaia laborantului o mireasmă de izvor în piatră, şi după ceişi aşternu şi pătura gălbuie cu dungi cafenii, paralele în capete, peste pat, Trestie sia simţit alt om în mijlocul zestrei căreia trebuia să'i facă deiaci înnainte onoare. Coşoiu nu uitase nici ştergătorul de la uşe, întins pe o rogojină nouă, nici peria de haine. Lin cuier cu trei picioare era pentru şapca şi pentru bluza de lucru. în dulapul cu despărţituri şi coarne de lemn, Trestie şi<a pus două costume, pălăria nouă, rtndurile de rufe, şi în cutia dulapului de jos încălţămintea. Pentru pantaloni avea un cleşte de lemn cu cîrlig, şi pentru toată îmbrăcămintea, pentru cravate şi legături de gît, umere. învăţase dintnun instinct, de care nu răspundeau eduf caţia, nici exemplul, că omului nu>i sînt permise mizeria aparentă şi înfăţişarea demoralizatoare, că orice tînăr trebuie neapărat să aibă cel puţin două rînduri de haine, trei părechi de încălţă< minte, şase rînduri de rufe, douăsprezece părechi de ciorapi şi o duzină de batiste. Că obrazul trebuie zilnic ras, dinţii îngrijiţi, părul tuns, unghiile tăiate scurt, încălţămintea lustruită. Ri< goare de decenţă. Garderoba obligatorie se poate căpăta şi cu renunţarea la masă.

Ca să>şi poată instala interiorul strict. Trestie a prînzit de multe ori cu un covrig şi o tabletă de ciocolată, bucuros că>şi poate derivă foamea, stăpîni rîvna gustului şi a mirosului şi atracţiile spectacolului alimentar, conştient că, stăpînin< dutse pe sine, este întrucîtva un stăpînitor al vieţii. EI scotea din puterile lui, care erau şi ele un noroc, satisfacţiile, pe care alţii le cereau la vîrsta lui împrejurărilor lenevoase. Belşugul căpătat era compensat la el cu lepădarea de neoe< sităţi. Pentru că izbutise să-şi lege viaţa de o con< ştiinţă, conştiinţa lui intra în joc ori de cîte ori a găsit de lucru, preferind o muncă brută unui aspect de activitate cu complicităţi. La cercetarea de seară, pe care şito făcea sieş în fiece zi, ca o rugăciune, Trestie voia să nufşi aibă nimic de ascuns şi să răspundă drept.

Anevoioasa lui viaţă s*a strecurat între lecţii şi între munci de salahor, ajutor de cîte o va> cauă întreagă al unui meşter şi plătit întotdeauna pentru dibăcia, rapiditatea şi corectitudinea lui Ia muncă. A fost chelner şi plasator îa teatru. Cînd iia trebuit o carte mai scumpă sau un palton mai bun, a slujit, intact în suflet şi în minte, spă* lînd farfuriile şi primind comanda. Nud împle* dicaseră stricăciunea şi pofta, din linia lui geo* metrică, de>a lungul căreia era ca o aşteptare bănuită de îmbunătăţire, nu numai a vieţii lui, ci şi a tuturor celorlalţi.

Trăind cu încredinţarea că avuţia ostentativă, care duce la o concepţie silită a simţului de datorie, nu poate fi decît rareori efectul valorii şi al meritului personal şi că de cele mai multe ori e fructul unui incest moral si al unei asociaţii

de vicii, starea sufletească a lui Ion Trestie era foarte apropiată de a creştinilor primitivi, integral exprimată întrio atitudine de ascultare mai presus de interese şi de pămînt. 1 se părea că lui, ca om, nu i se cuvine şi nu i se datoreşte de către oameni nimic, că el bar fi dator cuiva, mai repede din cer decît de pe pămînt, bucuria că trăieşte teafăr şi curat, dar semenilor lui, dragoste şi mîngîiere, cu atît mai mari cu cît ar fi mai nefericiţi, şi simţea că nefericirea celor mai mulţi vine, ca şi a celor puţini, de la scăderile şi viciile fiecăruia. Cît vor fi alcooi, mişelie şi prostituţie, viaţa nea' murilor rămîne închisă între tavernă, spital şi cimitir. Ca să uite de sine, omul trebuie să fie covîrşiţ de o chemare. Chiar numai gîndul că eşti chemat, fără să ştii la ce chemare, este de ajuns ca să te transfigureze, oricare ar fi chei marea. De cîte mii de ani aşteaptă Iuda pe Messia, şi cîte mii de ani o să<l mai aştepte după ce a trecut? Dar îi aşteaptă, şi rabdăm aşteptarea lui. Ceia fost Hristos? Nu e nevoie de prea multă învăţătură, e de ajuns un om nou, care săiţî aducă o chemare. Chemarea vine întnascuns, de la om la om, uneori pe furiş, ca un Lucru nelăi murit, fiindcă nimeni nu îl cunoaşte, nici omul cel nou, şi fără altă pricină face oameni noi din oamenii vechi, îi simplifică, îi reduce, şi pentru chemarea lui omul îşi lasă mamă şi fraţi şi se ia după nălucă. E viaţa altceva decît o splendidă nălucă? O altă nălucă o întraripează şiio duce ca o scînteie furată de altă scînteie către înflăcă» rărea sau stingerea ei.

Trestie băgase de seamă, nu fără sfiială, că abnegarea lui şi refuzul de a se întrece cu alţii şi de a lupta pentru sine, cedîndu'şi bucuros pasul oricui voia să iio ia înnainte, fuga după scaune şi trepte părîndudtse urîtă, îi da o putere asupra celorlalţi, izvorîtă din însăşi această simplă

realitate. Ochiul nun şovăia, atitudiiiea îi era firească, deplină şi sinceră, ca a unui animal con> secvent cu rasa lui. Vorbati era ca tipărită. Răsi pundea conform cu fiinţa, nu cu trebuinţa lui. Puteai să afirmi despre el, cu sentimentul că nu greşeşti, şi cu atît mai neobişnuit cu cît era vorba de un tînăr; că e un om. Faptul că era numai un om, atunci cînd oamenii se împuţinează şi se varsă unii întrialţii, ca paharele, împrumut, îl făcea numaidecît remarcabil. El se silea să se eschiveze întnun suris sau întno retragere, care îl defineau şi mai precis. Determinaţi de o natură falacioasă, unii îl urau, îndată ce dovedeau în mijloacele lui o organizare, găsindu^se îndatoraţi să se apere ca de o cotropire.

O sută de oameni, strînşi în filosofia abnegării deliberate, au făcut creştinismul primelor veacuri, creştinismul săracilor, al călugărilor, al plebei, — uitarea de sine şi chemarea nu durează decît în răbdare; victoria aduce abuz, decrepitudine şi bătrineţe. Ce ar putea să facă pentru valoarea lui particulară un popor întreg chemat să se depăşească, faţă de alte popoare cu o viaţă de « poftă bună » şi de « un' te duci diseară? », dacă şbar acorda constrîngerile benevol, fără înfumii' rare, lără să iasă din matca Iui, hotărît exclusiv la o perfecţionare interioară? Puterile Iui morale ar atinge niveluri îngereşti, şi opera lui ar indica în om pe Dumnezeu.

Din trei perdele, Trestie putuse găsi numai două, şi singura iui perdea din geamantane era prea mică faţă de dimensiunile ferestrei, rămasă dezbrăcată. Mai lipsea şi o bară de metal, pe care foaia de pînză trebuia să circule pe cîteva inele. Dar mulţumit că în toată lumea are patru pâreţi frumoşi, o încăpere neaşteptat de favorabilă creşi terii lui sufleteşti şi un mobilier, Trestie sia mai uitat o dată in uiată odaia şi a ieşit pe galerie cîntînd.

în starea lui de entuziasm şi lirism, Ion Trestie băga de seamă că se strecurase tiptil o putere dinafară, şi din cînd în cînd îşi surprindea sufletul în ochii unei fete zvelte, cu o garoafă la piept.

Laboratorul, în comunicarea lui cu fabrica, da cu o uşe de*a dreptul în podul aripii din stînga, construit ca o succesiune de clopotnîţi, din grinzi puternice de lemn, încrucişate geometric. Cioi plită cu săcurea, a căreia urmă vizibilă se cunoştea ca pasul ritmic şî egal al dălţilor pe o statuie, bîrnele, deopotrivă de groase, pînă la milimetru, prezintau acea estetică monumentală obţinută din rigoarea măsurii juste şi a echilibrului dintre dimensiuni. Aplecarea lor pe două scoborîşuri vaste, dîntno singură lungime, întîlnită, fiecare, vîrf în vîrf, bîrnă cu bîrnă, în creştetul podului, imens ca un acoperiş de gară, era încleştată, subt coamă, de o cherestea mai îngustă, care strîngea curmeziş, din loc în loc, braţele împârechiate. Cîte două spiţe, croite din cuşad, multiplicau rigiditatea de sus a schelei, asigurată, împotriva şovăirii pe laturi, de costoroabe, în talpa cărora se intercalau picioare verticale.

Podul întreg se adîncea pe şirul de capre şi de chei, galerie de triunghiuri succesiv micşorate în perspectivă, şi profilul bolţii, derivat în poli* foane, avea perfecţiunea tăieturilor unui diamant, încrucişările oblice şi perpendiculare erau metî< CLIIOS deschise la un grad identic, bucăţile îmbu> cate unele cu altele matematic, nici o scoabă de corecţiune nu indica o eroare de semn sau de săpătură cu dalta în nici un punct al uriaşei corăbii, şi aderenţa osaturii întnun corp aproape viu şi de sine stătător era opera sculelor şi a sin* gurului meşteşug al dulgheriei, adaos la râs* cruci.

Era un parc al geometriei în spaţiu, o privelişte muzicală a materiei tăcute, care răsplătea dobo* rîrea unei falnice păduri de terebinţi, orchestrată de uneltele grave, detunătoare şi delicate, ale vîntului, cu armonia simfonică, variată în accente şi unitară în prismatica ei robusteţe, a inteli* genţei. Şi opera merita să poarte numele autorului, ars cu urmele fierului roşu pe o traversă diagonală. Ion Trestie, care se plimba visător deta lungul catedralei podului de subt învelitoare, a citit slovele arse ale celui ce sia lăsat pomenit: ***Fredj Jchansen, 1S/O.***

Dumnezeu săd ierte, acest meşter danez, dul* gher în şantierele navale din Copenhaga, venise adus întrodins din nordul scandinav, cu o echipă de ageri şi pricepuţi lucrători. Tovarăşii s*au întors fiecare în insula lui cu o pungă de aur. Singuratec, meşterul s*a îndrăgostit de o văduvă nurlie din sat şi de ulceaua de lut, a băut fără măsură din amîndouă şi a murit. Morţii dintnun cătun, primitori şi în cimitir, l.au luat între ei şi l.au culcat alături. Trestie i*a văzut şi mor* mîntul, şi fata lui din flori, o bălană albicioasă, care are şi ea doi copii, negri ca tăciunii, cu scîntei de ochi, de safir.

Nebănuită, în pod şi alături de uşa din dos a laboratorului, era magazia de accesorii de mare consumaţie, şuruburi, buloane, nituri, fitinguri, robinete, becuri, garnituri, materiale de lipit şi izolat, fibră, azbest, pentru cazangerie, lăcătu* şerîe şi electricitate. La un ghişeu practicat în păretele magaziei şi pe care încă nud zărise în pod, Trestie dete, întorcîndu.se în laborator, de o arătare mută, cuprinsă în pervaz. O secundă, a tresărit.

Un cap măsliniu, cu cioc şi două urechi în creştet, ca de lup, încovoiate. Chica, sculată ca foile de varză, pe o pieptănătură involtă de clovn,

părea mişcată din buzunar cu o băşică a la Pisko. I sia părut că i se pare. A dat de două ori din pleoape, a nedumerire, şi a voit să treacă de ghişeu, după colţ. Dar capul din părete a surîs. Şira desfăcut buzele pînă !a urechi, ca o foarfecă de vie, curbă, care, şi dacă taie şi daca ciupeşte, trebuie să se deschidă toată.

— Dumneavoastră sînteţi domnul Trestie de la laborator? ba întîmpinat omul din fereastră, a cărui figură de Lucifer satirică se desluşi mai bine.

Trestie mai văzuse asemenea chip răsucit şi patetic, zgîriat cu cărbunele şi tibişirul pe cîte undeva, pe păreţi, după o iconografie care îşi împrumută liniile de la găină şi băţ, dar nud mai întîlnise atît de murdar nici pe spoiala celui lelor din staţii. Cu o familiaritate jignitoare, per. sonajul verde.gălbui scoase o mînâ, trasă ca din. tr.un buzunar cu ulei, al cărui fund părea să comunice cu intestinul.

•— îmi permiţi să mă prezint: Fotache, maga. zioner ajutor, fost ziarist. . . — Numindu.se, tînă< rul cu pielea clocită strînse din ochii înnecaţi într.o pleoapă groasă ca o jumătate boboşată de prună, surise cu înţelesuri ce i se părură labo> rantului ironice şi adaogă: Sînt fericit!

Atîta fericire pentru atîta lucru, la un nenorocit, pe Trestie ha ofensat.

Trestie rămase cu mîna spînzurată departe de halat, parcă bar fi alunecat în bale şi trebuia spălată. îşi simţi pielea brobonatâ pe toată spii narea. Atingerea cu laba « magazionerului » ajutor de Ia magazia de scule, care ţinuse să puie în relief ca o particulă exotică silaba «zio», deri. vată de la «magazion», i.a revelat prezenţa anatomică monstruoasă în podul palmei, şi lui, a unui orificiu poros, ca un burete şi ca un frag.

ment de ficat, prin care, insuficient ventilat pe intervalele normale, mustea organismul.

Individul părea un adept al unui rit estetic, de care avea motive să fie încîntat, O lavalieră îi sta spînzurată de gît ca o cioară, şi o tărîţe cenuşie îi umplea umerii de drojdii. S.ar fi crezut că spinarea lui, supusă la povară, cărase la magazie saci de mătreaţă, în rebeliune cu peria, săpunul şi apa, el trăgea din dezordine, care i se părea artistică si intelectualizantâ, un accent de distincţie, miloasă faţă de meticuloasa prospeţime a îngrijirii de sine şi zeflemistă. Mintea lui avea conştiinţa că nu trebuie să se oprească la detaliul van al înfăţişării decente, chemată către preocupări neîn* ţelese de oamenii de rînd. îşi acorda un nivel şi o superioritate, şi unghiile neretezate şi Ie con. serva intacte, parcă tratate cu cosmeticuri persO' nale. Zarindu.i şi dinţii prinşi în mucegai alimen< tar şi în descompuneri asociate, i se făcu labe rantului rău.

— Mi se mai zice şi Dagta.ni.an, — adaose dilatat şi cu confidenţă de augur către un semen care putea să înţeleagă aristocraţia unui spirit desfăcut de contingenţe. El rosti acest nume de firmă armeană cu o preciozitate visătoare. — Şi chiar îl prefer. . . zise şoptind in parenteză. Vă rog să mă numiţi în intimitate Dagta.ni.an,

— în ce fel de intimitate? întrebă strîngîn. du>şi sprîncenele laborantul.

— în colegialitate. . .

Lui Trestie îi veni să'i ardă o palmă cu mîna pe care şbo ţinea crăcănată.

— Mi.a rămas numele Dagta.ni.an de la muş. chetari. . . Mi.au plăcut, bineînţeles, se explica «magazionerul», apăsînd analitic pe accentele notate aci, şi Atos, şi Portos, şi Arâmis, însă Dagta.ni.an le este superior. . . Şi adevărul este că există între mine şi el asemănare.

Trestie se simţi cutreierat de o imensă calam.ii tate. Se zmuci brusc şi se duse în laborator, deia dreptul la robinetul de apă.

Parcă i<ar fi intrat o nuia în ureche şi parcă noroiul de gălbenuş verzui de pe gingiile vorbii torului i.ar fi umplut gura, ca o mîncare ce se întoarce odată toată din rînză pînă la dinţi.

Era întîia gravă neplăcere din fabrică, vecină cu disperarea. De aci înnainte el avea să se întîb neascâ mereu cu acest crocodil vorbăreţ, idiot şi emfatic. Amănunt infamant: individul avea în rostirea lui de ţigan, cititor de romane de togă şi spadă, şi un ce franţuzesc, guturalizînd pe r şi pronunţînd «Dagtami.an», ca un parizian sinistru. Obosit ca de o lovitură primită în cap cu o bucată de lemn, Trestie s*a lăsat pe scaun, cu braţele în gol şi gata să părăsească fabrica, odaia lui, situaţia şi bunăvoinţa atîtora care bau îmbrăţişat. Se temea de o reacţiune din descm rajare violentă, să nud scape un pumn, un ciocan în făptura lut Dagtamiian. O nouă convorbire cu admiratorul muşchetarilor putea să.i fie fatală. . .

Ciocănitură în uşa laboratorului înnainte de a răspunde, apăru Dagta.ni.an. L-ar fi opărit cu vitriol. Rămase încremenit.

— Portos, zise fără tranziţie Dagtamiian, era un uriaş, însă cel mai mic dintre muşchetari era Aramis. Vreau să.ţi explic. Dar la duel îi bătea pe toţi Dagtamiian.

Trestie putea săii vadă acum întreg, din cap la picioare, pe Dagtaini.an.

Părul bogat, dat peste cap, îi ajungea cu feri feniţele inegale, sălbatec, la gulerul unsuros. Dagtamiian purta jachetă cu coadă pînă aproape de câlcîie, pe picioarele scurte disproporţionat. Un miros greu ieşea din asocierile absurde ale trupului cu costumul terminat în josul pantaloi nilor cu nişte căpute de ştofă, care, încălţate de fudulie, par nişte ciorapi fără vîrfuri, traşi boie. reşte peste ghete. La spate, aceşti galoşi de culoare palidă, mai lungi decît tocurile tocite strîmb, atingeau nivelul pingelei, conservînd, ca o hîrtie sugătoare de postav, conturele zvîntate ale noroi iului parcurs, pînă la fabrică, pe ploaie.

Ca niciodată în toată viaţa lui sfiioasă şi măsui rată, Trestie simţi, ca o sentinţă, mai puternică decît facultatea lui de adaptare şi decît caractei ristica lui politeţe, imperativul de a isprăvi cu fiara din ghişeu, de la început.

îşi aminti că, vorbindu.i în treacăt de persoi najele profesionale din fabrică, domnul Coşoiu pomenise şi de numitul Fotache, dat afară de la un ziar, unde, lipind pachetele de expediţie şi ţinînd paltonul directorului, făcea operă de agent secret, furînd din coşurile de biurou ale redaci ţiei şi din dulapuri manuscrise, corecturi şi scrisori.

— Dumneata mai nici o treabă? întrerupse Trestie pe vizitator.

El găsi cu cale să execute numaidecît pe Dagtai ni'an şi să facă o nouă convorbire cu el impoi sibilă. Dagtamiian parcă înţelese ceva, dar nu4 venea să creadă că nu se înşeală. Buzele hli groase încercară un surîs.

— Cred că fabrica nu te plăteşte ca să mă ţii de vorbă pe mine şi săimi faci teorii de muşi chetar, zise Trestie, mai rupîndu.i o floare din ghirlandă. Şi te rog să nuimi împuţeşti laborai torul cu duhoarea dumitale. Fără să.mi ceri voie, intri cu ţigarea în gură. Nu.ţi dai seama unde te găseşti?. . .

Dagta.ni.an îşi înnăbuşi ţigarea în palmă şi zise, şi consternat, dar şi provocator:

— în fabrică toată lumea fumează, şi încă ri'im auzit să facă cineva observaţii.

— O fi fumînd; nu în laborator. . . Dumneata du.te şi fumează la magazie, dacă ţi se dă voie să fumezi. . . Ai înţeles?

Era precis. Dagta.ni.an ar fi voit să răspundă si nu mai putea. A mai cutezat să se lupte cu situaţia printr.un rînjet insultător, dar nehotSrît.

— Eşti un caraghios, zise Trestie. In loc să faci baie, să te tunzi, să te speli pe dinţi şi sâ.ţi tai unghiile astea, îmi vorbeşti de muşchetarii lui Dumas şi te consideri şi muşchetar. Te mai cheamă şi Dagtatnban. frumosule. Nici nu ştii să citeşti numele eroilor, şi vrei să te asemeni cu ei. Ţi.ai pus un petic de cravată soioasă, o redingotă spălăcită de soare şi ţi.ai lăsat şi cioc. Nu ţi.e ruşine? Ai căzut ca un dobitoc într.un roman care ma fost scris pentru căpăţînile proaste, şi tcai asimilat. . .

Dagta.ni.an nuişi mai putea apăra poziţia.

— Am citit şi pe *Contele de Monte.Crtsto,* zise el, şi pe *Fiul Contelui de MonteiCristo. , . Călăreţul fără cap. . . fcsef Balsamc-. . .* Am citit cincizeci de. . . voind sincer să<şi demonstreze erudiţia.

— Miguel Cervantes! adaose Trestie. Ai vrea să faci şi pe Don Quichotte. Bine că nud cunoşti. . .

Această citaţie, secretă pentru el, îl făcu să şovăie pe Dagta.ni.an. Nu înţelegea ce mai vroia să spuie laborantul, însă pricepu că e vorba de ceva care îl întrece. . . îşi văzu universul ruinat, orgoliul de comentator redus în ţăndări.

— Ia.ţî pălăria jegoasă şi fă/nu plăcerea să dispari imediat şi să nu te mai întîlnesc în drumul meu. . . Ai înţeles?

El căuta o replică şi se legăna cu pălăria în mînâ.

— Ai înţeles, ori n-ai înţeles să pleci? Du.te la magazie!

Cruzimea, pe care nu şi.o cunoştea încă nici el, surprinse conştiinţa lui Trestie şi a carbonizat pe Dagta.ni.an. El trăise pînă atunci întno iluzie vastă şi într.o utopie de sine miraculoasă, care.i permitea să se neglijeze fiziceşte, crezîndu.se împuternicit intelectualmente şi amăgindu.şi nai* vităţile si ignoranţa cu lectura romanelor de senzaţie, traduse în fascicole comerciale. Se prâ< buşi în sine ca o scară şi simţi toate spetezele risipindu.i.se dezarticulate. Dete un oftat şi plînse, învîrtindu-şi pălăria în labele murdare.

— Să trăiţi! zise, din tot sufletul lui, Dagta* nban.

— Aşa! zise Trestie, la.ţi locul ce ţi se cuvine. Bine că ţi.au rămas măcar lacrimile curate în atîta jeg.

Dagta.niian ieşi de.a.ndaratelea, închizînd uşa foarte încet.

« Bine, băiete! îşi zise Trestie, cam cu părere de râu. Dacă nu tăiai scurt, ai fi fost ameninţat să trăieşti eu obsesia acestui animal, şi subt domb naţia unui romantism ineluctabil, de rîndaş înfu* murat, să tragi cu revolverul sau sa te sinucizi. »

Trestie se răzbuna din întîmplare, în perso. najul penibil a! ajutorului de magaziner, de toate abuzurile şi încălcările de care a trebuit să sufere sensibilitatea tui pînă atunci, în toate stîngăciile lui gingaşe, exploatate ca o laşitate.

Politeţea excesivă, care era stilul lui propriu de contact cu oamenii, fără să.şi divulge bunurile secrete, impresiile, îi apărase împotriva expani siunilor şi sincerităţilor vulgare, şi erau păstrate cu o discreţie simplificatoare şi neîntinată de nici o trufie, ca o cartotecă personală pentru perfecţi» bilităţile lui. Cei care mau privit<o ca o şiretenie, o considerau ca o slugărnicie, judecată piezişă cu atît mai iritantă cu cît atitudinile sufleteşti nu pot să fie obiect de explicaţii şi de documentare.

Laborantul se născuse şi cu o moralitate neo* bişnuită despre drepturi, datorită probabil unei

obscure lungi origini rurale. Nefiind nimeni din neamul lui sUpinitor, el se simţea In toate împre> jurărde un iobag, căruia îi sînt interzise bucuriile nediscutate, rezervate privilegiaţilor de la natură, intrigă fi noroc. Nuii ura pe aceştia, dar nici nu^şi propunea ambiţia de a se intercala printre ei şi, mulţumit totdeauna cu puţin şi chiar cu foarte puţin şi aproape cu nimic, el se simţea mai atras de suferinţă decît de satisfacţia neîn< triîtată de analiză, totdeauna dator şi niciodată îndreptăţit. Lupta pentru biruinţa insului măsui rat cu dimensiunile poftelor şi lichidat pe unicul volum al unui sicriu 11 dezgusta ca spectacol şi mai cu seamă ca actor Foarte multe lucruri îi ramîneau neînţelese, biruinţe zadarnice, victorii caricaturale. Dinaintea spectacolului, în care fie- care suceşte coapsa la bătaia degetelor întno tobă cu zurgălăi, jucată deasupra capului, pe o parte înveliţi cu o piele de burduf Şi pe o parte goală, el nu s.a văzut nici muzical, nici concurent. Cînd i sta părut căin linia lui dreaptă, de străbătut lumina zilei, calcă un urmăritor, minat de alte ţeluri, so oprit, ba lăsat să treacă, şi drumul şi ba schimbat, luînd pe cel mai greu şi mai aspru, totdeauna pustju, pentru singurătatea omului care merge gîndind.

Tot preţul caznei şi.l Căuta în tihna de sineş. Şi.a dat în fiece zi seama de solicitările pribege ale simţurilor, ramase fără control, şi, interzi* cîndu'şi beţia speranţei şi delirul mîndriei, S>a silit să se lepede de toate sugestiile iresponsabil lităţii, care îşi dispută trei sferturi din personali, tatea omenească, datoare brutei un temperament.

El avea totuţ de salvat o comoară de nuanţe, un mărgăritar cu irizări candide, şi pentru ca mulţi fuseseră porcii care l-au mirosit şi bălăcit, maturitatea noţiunilor de echilibru şi nobleţe i.a impus trebuinţa unui pumn cu mînuşa de

fier. Acum tntîia oara şi ba strîns şi a lovit cu el Bietul ajutor era numai un simbol. Dar din mediocritatea trivială a nefericitului ar fi avut să iasă, odată lăsată să se desfacă, ca dintrto cutie de circ, imagini la nesfîrşit.

Odată, în gospodăria de acasă, se pripăşise un cîine străin, mărunt de stat. Primit cu bună. voinţă, el ma mai voit să părăsească bătătura şi să se întoarcă la foştii lui stăpîni, mai harnic decît toţi ceilalţi ciini din curte si mai săritor. EL dormea la fereastra conacului, de care îl lega o datorie misterioasă. Cîinii curţii, întovărăşiţi împotriva pribeagului, mau încetat săd tăvăleai scă, să.l muşte, săd sîngere spinarea. între labele dulăilor, cîinele era cît o pisică. Cuviincios si timid, el se lăsa cu burtam sus cînd se arunca unul pe el, — un semn de supunere şi ascultare la cîini. îl întîmpina cu bucurie, voia să<! lingă, îşi cerea iertare că nu făcuse nimic. Colţii dulăului intrau dea dreptul în pîntecul neapărat şi oferit al lui Lăbuş. Ieşea cîte cineva cu o mătură sau cu o oală de apă.

Asta a durat vreo patru luni. Lăbuş începuse să nu se mai răstoarne pe spate a desfătare. Aştepta în picioare, mai stăptn pe labele lui îngroşate. Din gura surîzătoare pîmatunci, se arăta rînjetul cîrn al maxilarelor hotărîte: masca blajină sta schimbat deodată. Mîrîitul fusese atît de adînc şi nasul i se strînsese alît de mult deasupra gingiilor fortificate, încît adversarul, uimit, rămase dina. intea lui şovăitor, stete la gînduri şi dete înnapoi. Noua lui atitudine nu i.a fost însă iertată, şi atacul, pentru suprimarea lui radicală, veni, in ziua următoare, din spate, cu un salt de panteră.

întîlnirea fuse decisivă. Lăbuş avu replica scurtă. Aruncîndu'se de>amd aratele în spinarea

dulăului, îl prinse aprig de ceafă. Şiia mutat colţii în beregată, a scuturat voiniceşte şi, ameste* caţi unul cu altul, întnun vîrtej, cîteva minute nu se mai văzu din cîini decît o momîie de praf, în care se zbătea, urlînd de durere, dulăul. El izbuti să scape din măselele lui Lăbuş, şchio< pătînd dîn şolduri, răguşit şi tuşind, şi mai mult tîrîndu>se pe o latură, pieziş.

Atunci se ivi solidaritatea. Ceilalţi patru dulăi năvăliră peste Lăbuş, negru flocos si licăritor. El se trase întnun unglier, apărat din două părţi de garduri, şi, rînd pe rînd, şba pus duşmanii pe goană, flecare urlînd de o durere a Iui. Doi din ei au fugit şi nu s.au mai întors niciodată, iar cei rămaşi au primit condiţia respectului cuvenit. Cu simplicitate şi sigur acum de el şi>a luat Lăbuş un loc în mijlocul ogrăzii, stăpînind deiatunci liniştea şi pacea gospodăriei, conştient, dar smerit.

Concluziile lui Ion Trestie începeau, spre părerea lut de rău, să se generalizeze.

Oamenii, cum îi cunoscuse ei, se deosibesc de clini prin făţărnicie şi lipsa de bravură cinstită, în împrejurări egale, ei nu trebuiesc mîngîiaţi, ci înfricoşaţi. Despotii au înţeles acest secret, care dă, de cîte ori e aplicat şi de un salahor, autoritate şi putere. Nu legăna oamenii în braţe şi nu le vindeca rănile, pe care şi le fac singuri: scormoneştedide, ca să fie mereu aţîţate şi duret roase, şi dă cu oamenii de pămînt, biciuied, loveşted cu frînghia şi nagaica. înspăimîntaţi, ei te vor şi iubi mai mult. Pe Iisus îl insultă în toate zilele toţi cîţi afirmă că el a venit, cînd a venit, pentru mîntuirea şi fericirea lor.

Sectoarele fabricii porneau să'şi desluşească o activitate personală în armonia lucrului general. Cisternele rezervoarelor verticale aşteptau cură' ţite, vopsite cu asfalt, cu alămurile lustruite în ferestrele înguste ale cazanelor de cristalizare, de oţel şi fontă, aşezate la rînd, ca nişte turnuri rotunde interioare, şi sala marilor maşini părea un templu păzit de statui de monştri fără figură, încremeniţi întno roată sau îngenunchiaţi pe un postament, în care Le<a îngheţat un elan.

Misterul transformării mocirlelor, din ce în ce mai îngroşate, în cristale fine cît boaba de orez, aparţinea acestor giganţi aproape muţi. Totul se petrecea în întregime în pîntecele lor hermetic închise. Numai un suspin, ca de violoncel înnăf buşit, însoţea coacerea tihnită a vidului absolut. Lucrătorii cei mai calificaţi făceau de sentinelă prin faţa sistemului ca de planete, unite între ele printr'O punte largă cu parapet. Manometrele, imobile ca nişte luni în miniatură, indicau obsen vatorului permanenta transformare geologică din marile vase. O cădere a unui ac, paralizat ca o sprinceană, semnala dezastrul şi iremediabila catastrofă. Temperatura, de acord cu presiunea, două abstracţii, trebuiau ţinute încleştate. Oamenii obosind, posturile de observare erau dublate, trb plate cîteodată, pentru ca în secunda cînd ochiul începe să nu mai distingă linia gradată şi exacta funcţie a unei săgeţi arătătoare, vigilenţa să nu fie întreruptă.

De aceea ducerea la bun sfîrşit a unui cazan, care îşi schimbă progresiv neantul îngroşat în puncte stelare, cu strălucirea argintie, e o victorie sărbătorită cu satisfacţia zgomotoasă a colaborai torilor, lucrători şi ingineri. Identificat cu aparatul ce i se încredinţează, muncitorul uită, ca întnun război, şi de sine, si de ai Iui, şid scapă din vedere

si atitudinea pasivă pe care o implică situaţia lui de salariat faţă de uzină.

Trestie aduse, unul după altul, termometrele aparatelor de cristalizare, distribuind ude maeştrilor şi contra maeştrilor, după numărul gravat pe bronzul plâselei. Fusese verificată elasticitatea justă a mercurului, şi tuburile capilare de sticla care întîrziau sincronizarea cu celelalte erau schimbate cu tuburi noi. Delicata avuţie era păstrată într<un dulap masiv, cu cheie, în interi vale de catifea, ca uneltele muzicale.

Bijuteriile acestea, compuse ca să măsoare însufleţirile materiei şi să traducă nevăzutul întno cifră citită pe un fir, să răstească înnălţimile si scădeule căldurii şi presiunii, acţiuni subtile, ca impresia şi gîndirea, în semne desluşite de ochiul brut, raportate la o linie roşie care desparte extremele la punctul confuz de unde iau naştere neutră, aveau asupra laborantului o influenţă de admiraţie şi de turburare. Argintul.viu putea să afirme cu preciziune matematică ceea ce nici pipăitul expert al cunoscătorului de diamante şi rubine, care preţuieşte după răcoare autenticii tatea unei pietre preţioase, apăsată în mijlocul palmei, ta întretăierea (miilor norocului şi a vieţii, cu degetele strinse, nu este în state să definească variaţia unui sfert de grad a elastici» lăţit şi căldurii. încolăcit în cuibul rotund al băşicii de sticlă, metalul lichid, care luge de om şî de ştiinţa în strîmtorile din pămînt şt se ascunde în stîncă, simţitor Ia văpaie şi dogoare, se scoală din somn şi se întinde ca un şarpe, fără să'şi micşoreze cantitatea şi inodificîndu'şi numai volui mul, pînă în capul tubului în care urcă.

Termometrele, îmbrăcate pentru autoclavele de cristalizare, se înfăţişau ca nişte scafandri, grele în armatura de rezistenţă. Un om putea să ducă numai unul, şchiopătînd şi odihninduise

în drum, aşezat pe braţe ca un lemn. Montarea for, primenită după fiecare campanie de lucru, cerea prudenţe şi materiale complicate şi prezenţa lîngă mecanici a unui controlor inginer. Gîtul fără şurub era intercalat întno înghiţitoare care răspundea în abdomenul cisternei, alunecînd pe o niîzgă frămîntată cu uleiuri şi prafuri roşii de plumb, şi marginile de întîlnire, strînse cu o piuliţa grea, erau îmbucate cu o garnitură rotundă, întreită, de foi de aramă şi amiantă. Fuiorul cînepii era un material preţios, ca şi materiile exotice, slujind să astupe o miime de interval cu un fir cenuşiu. Peste ultima piuliţă de oţel cu muchea hexagonală, învîrtitâ cu cheia mare şi mopsul, inginerul adaogă gogoloiul plastic de mastic, corectat în forma lui, pentru aderenţa totală, cu lingura modelatoare, şi care trebuia pietrii ficat cu flacăra vîjîitoare albastră, a lămpii de lipit. Materialul, devenit alb, era acoperit cu pensula de lac, şi rămînea pe întinderea arterei de comunicaţie a rezervorului cu termometrul, ca o glandă sau o embolie, O presiune cu abur verifica hermeticitatea, şi echipa monteurilor se deplasa la cazanul urmilor.

Trestie a intrat în vorbă cu lucrătorii şi ingii neru, gravi ca nişte chirurgi. Cel mai tînăr avea fruntea mare, rotundă, de norvegian, şi un obraz cu buzele grele, de dramaturg. Ochii de miop, îmbrăcaţi cu sticle groase atîrnate de urechi, capul pătrat, figura încruntată, îi dădeau o expresie de bondar şi de prunc îmbătrînit la ne timp. Era un englez. Ce putea să caute un englez la Topliceni, şt ce vicii, cc necazuri, ce dezordine morală bau putut sili să-şi părăsească ţara, ca săişi îngroape viaţa întno fabrică străină, între un heleşteu cu ţînţari şi un orizont pitit în cîmpie? Nu. Englezul călătorea de nouă ani prm toată lumea şi mai avea un an ca să termine ciclul de

zece, ce şid propusese de împlinit la obţinerea unei diplome de inginer eminent. Peste cîteva luni el se va întoarce în patrie, săfşi întemeieze un cămin cu tînăra gospodină din fotografia din buzunar. Ea îl aştepta întnun castel cu vîrfuri, dintrmn parc frumos, pe care de asemeni inginerul îl purta în buzunar, cu aceeaş fidelitate a fetei blonde, aplecată pe fotografia de pe o masă cu flori a logodnicului călător.

Englezul învăţa o limbă în patru luni. O metodă personală, aplicată tuturor limbilor, a dat acelaş rezultat, acelaş succes şi aceeaş rapiditate. Cu dificultăţile fireşti ale rostirilor britanice, inginerul se descurca destul de bine în româneşte. El socoj tise suficiente o mie de cuvinte ca să exprime ideea curentă. Metoda consista nu în a învăţa cuvintele dezorganizate, deia dreptul din limba în care începea să lucreze, ci exclusiv cuvintele utile graiului ideilor lui. Putea să aibă o limbă trei sute de mii de cuvinte, el îşi alegea din toate o mie, ca să se poată face înţeles: biblioteca nu prezintă din acest punct de vedere un interes. Pentru informaţie, el citea în limba lui.

Opt sute de substantive, cîteva verbe de legat tură, conjuncţiile şi prepoziţiile principale şi un număr de adjective, numeralul şi atît. Verbele lucrau toate la prezentul imediat şi, afară de cîteva plurale de mare nevoie, totul era trăit la singular, în propoziţia simplă.

Un caiet ilustrat cu fiinţe şi lucruri, — şi în dreptul desenului care reprezintă un om, un copil, un bătrîn, un animal şi o casă, scris cuvîntul corespunzător. O culoare specializa un cuvînt. Iar cuvintele în funcţiune, verbele indispensabile, figurau şi ele în desene, întrto schemă simplă, adaptată limbii natale. Pentru «fug» — două picioare. Pentru « beau » — sticla la gură. Pentru « mănînc » — mişcarea necesară. Adverbul ieşea.

la trebuinţele limbajului schelet, din adjectiv. Şi pe o mie de cuvinte învăţate, veneau de la sine, prin compunere sau rădăcină, altă mie de cuvinte, şi nici nu era nevoie de mai multe. Daca douăzeci şi cinci de litere servesc la scrisul unei limbi întregi, cu atît mai mult o mie de vorbe cuprind o limbă în elementul ei principal.

— Cînd vrei să înveţi să citeşti într.o limbă, argumenta inginerul, ştergîndutşi ochelarii cu un dos de mînuşe, utilizezi două texte paralele, unul în limba ta şi cellalt în limba de învăţat, — metoda cea mai bună, a «juxtei», pe care şcoala din timpul studiilor lui Trestie, o repudiase.

Vrînd să'i dea o ţigare, dar greşind buzunarul, englezul scoase, în loc de portţigaretul de argint, revolverul.

— Nu vreau sârti ofer un glonţ, zise rîzînd, ci o ţigaretă. Şi puse browningul la loc.

— Dar ce faceţi cu un pistol?

— Slujeşte siguranţa de sine şi te face optimist. Ai o putere permanentă cu tine, pe care ţi<a datio natura. . . Un corn de oţel de o sută de metri.

în duminica de absenţă a domnului Azner, Trestie se duse să viziteze ruina bisericii pe care o văzuse de zeci de ori din tren pe cîmp, singu> ratecă în zare. I se păruse, din fereastra odăii, că scoboară, în amurg, înlăuntrul ei, vulturii, osteniţi de cer. Vrăjitorul fabricii, care ghicea în cărţi ţi da cu bobii, o ştia, şi ha întovărăşit, diavol uscăţiv şi cocoşat ca un pelican, Au mers patru ceasuri, pînă la via din măgură, distrusă, cu o casă în mijlocul ei, sălbâtecită. Buruienile se urziseră în toată podgoria, des. Nucii erau ca nişte umbrele rămase deschise în pădurea de bălării, cu ştofa mîncată. Geamurile nu mai zăreau. Rădăcinile se munceau să tragă crama în pămînt, înhămată în otgoane, funii şi sfori vegetale. Casele mor ca oamenii, şi ele.

Biserica văzută de Trestie pe linia căii ferate, de atîtea ori, se adăoga la podgoria pustie şi la casa fără ferestre, fusese o uunăstire. în altarul bisericii se omorîseră. pe timpuri, la slujbă, unul pe altul, cu junghiurile, doi arhimandriţi. Acum cincizeci de ani, spunea însoţitorul, se mai număt rau o sută de la cea din urmă liturghie rămasă neisprăvită, cu darurile sfinţite.

Călugării părăsiseră schitul, de o sută cincizeci de ani, şi oamenii fugeau de zidurile mînăstirii. Din fioroasa moarte rămîneau în viaţă urîtul şi frica. Cheia bisericii stătuse în cui cîtăva vreme la preotul mirean din satul de mai departe.

Un boier din Bucureşti, tînăr, ca de vreo 30 de ani, venind în plimbare călare, a cerutio odată preotului, cîndva, ca să calce, el întîi, pragul nemaiumblat, de un veac, al sihăstriei, Preotul bar fi răspuns să nu se ducă întnun loc uitat şi de Dumnezeu, dar sfatul lui aţîţa şi mai mult

dorinţa tînărului boier, purtător al unui vechi nume de curtean.

«Nu te teme, părinte, bar fi zis. Nu-s om care să mă sperii. Dacă mînăstirea nu mai e din lumea asta şiioi găsi'o virită în pămînt, o să<ţi spui cînd mioi întoarce. Lasăimă să mă duc să văd, că nu mai plec deiaici, după cele ceiam auzit.»

Boierul şba legat calul de un copac răzleţ. întîi, desfăcînd poarta de subt clopotniţa de.a, fară, ca să intre în grădina şi via fostei chinovii, se putu strecura numai cu mare greutate prin căscătura ei împînzită de sîrmele buruienilor negre. Balamalele ţepene se mişcară odată cu stîlpii, şi se cam clătina şi bolta. Porţile — legate cu frînghii groase de pir; în dreptul lor, pe dînă< untru, crescuse un gutui bătrîn, care le împiedica să se mişte, cu crâcile ca nişte spinări opintite. Toată bolta era cuprinsă de adîncul lui păinjeniş de ramuri şi frunze. Tînărul boier trebui să treacă prin pom. Alţi pomi, nepuşi, stăpineau ograda mînăstirii cu mărăcinii întunecaţi în hăţi< şuri. Un stejar trecuse prin acoperişul chiliilor alăturate pe cerdacul lung, ridicînd din locul ei pe braţe şindrila, risipită prin frunze şi ramuri ca nişte vinete oseminte. întnun vîrf de cracă ciută sennălţase peste mînăstire, ca o lună neagră, o căldare, furată de pom din cuiul ei.

Nişte pasări tăcute se mutară cu o fîlfîire scurtă dintnun întuneric întnalt întuneric. Era un ţinut al veşnicei singurătăţi şi al şoaptei, şi boierul se gîndea să se întoarcă, învelit întno pîclă de tăceri murmurate. Toaca de lemn, coclită de muşchi, sta răzimată de o scară, aşa cum o lăsase din mîini paracliserul, care bătuse sunetul ei de os cu o lulea de frasin uscată, şi prin ochiul fără pleoape, de scîndură, al turlei, se zăreau clopotele rămase spînzurate ca întnun beci înnalt. Boierul era zgîriat la faţă şi pe mîini.

Cînd a tuşit fără să vrea, îi răspunse o hohotîre venită din lut. A voit să zică «daa! », cam gura unei putini goale un copil, şi n<a putut să zică. Nia putut nici să cînte, ca să audă glas de om, nici să fluiere, cum a încercat. Dacă ar fi avut la el o vioară, ar fi stîrnit vocile răsunetului cu arcuşul.

Avea dreptate popa: curtea era blestemată. Blestemul clocea între schivniciile ei. Dar vrînd să se întoarcă, boierul se ispitea să mai rămîie. Era pe Ia vecernie, ceasul rugăciunii de pe înserat, cînd călugării, învălumdmşi scufiile cu camilăvci, treceau, cu un veac mai înnainte, tiptil, din chilii în biserică, şi din biserică la chilii.

Vîrînd boierul cheia mare în rugina broaştei, uşa bisericii *sta* sfărimat. Clanţa, cu broască şi cheie cu tot, căzu din podul palmei, dintno bucată, peste vîrful picioarelor, ca o nicovală de putregai, stricîndu'i degetul cizmei de călăreţ.

Biserica dădea în văzduh dea dreptul, dezvelită de treierul vremii pînă în altar, şi buruienile, din care ieşeau miresme amare, urzeau pardoi seala, cu pietrele pătrate ridicate pe muchi. Era o biserică de cele ce nu se mai văd, cu trei despăn ţituri lungi, de Ia uşi pînă la altar, alăturate, şi cu şase rînduri de străni, spaten spate, pe cele două rînduri despărţite. Analogul, pe care, fără îndoială, citise diaconul Evanghelia, era pus în mijlocul rotund al bisericii, acolo unde se face în timpul slujbelor văhodlul preoţilor şi arhie* reilor, cu cădelniţi şi trichere. Numai catifeaua analogului şi pielea de pe el nu mai erau Ia locul lor, cum sta în picioare, cu spetezele lungi încrucişate.

Păşind spre uşile împărăteşti, boierul a intrat în altar. Pe sfînta masă erau sfintele vase ale slujbei, rămasă neisprăvită de o sută de ani. Sfînta Evanghelie era prefăcută întno ţarină cu slove, pe care a vrut să o atingă: dar degetul i.a intrat întno cenuşe cu catarămi de argint. Potirul sta pe piatră, aşteptînd încă purcederea sau plecarea Sfîntului Duh.

Cizma nimerind un ciot, călătorul îşi dete seama, străbătut de un ac rece prin şira spinării, că morţii nici nu fuseseră ridicaţi din faţa preas* toiului, după ce s.au înjunghiat, lăsaţi să se topească neîngropaţi. Scormonind cu ciubota, se întoarseră prin pătlagini oasele şi S»a mişcat din locul Iui şi un cuţit, lîngă o cruce de piept.

O Iadă lungă era la păretele din dreapta alta* rului. A ridicat capacul şi a dat de odăjdii întoo mite. Dar începînd odăjdiile să umble, boierul scăpă capacul din mînă. Din veştminte zbucniră guzganii, cuibăriţi în stihare şi zvite.

începuse să se facă seară, — boierul trebuia să plece. O icoană de toată frumuseţea sta într.un cui, în altar. A desprinsio şi a luat.o cu el în sat.

— De ce aţi luat.o din locul ei? zise popa. N.o să vă poarte noroc. . .

— Acum mo să mă sileşti să o duc înnapoi, zise boierul. O iau cu mine la Bucureşti şi o îmbrac frumos în argint. Pe la mînăstire nu mai dau cîte zile*oi avea. Dar era să uit cheia.

Tînărul se duse la cal şi scoase din cobur un gogoloi de fier.

— Ţbam adus şi broasca, părinte. Nu mai vrea să se despartă de ea.

— Ai zmuls cheia şi broasca. . . zise preotul.

— Cum am băgat.o, a căzut şi broasca: nu se mai ţinea. Şi a căzut şi uşa.

— Cine s«0 puie la loc?

— Fii fără grije, părintele, că nu mai are ce pune la loc. S>a sfărîmat de parcă'a fost de tărîţe.

— De ce nu m.aţi ascultat? Nu vtam spus să nu vă duceţi? A rămas biserica fără uşi.

— Atîta supărare să ai, sfinţia.ta. Ori cu uşi, ori fără uşi, totunn.i, în biserică e ca afară. Au crescut copaci deşi, pînă în altar, şi rădăcinile groase au răsturnat pardoseala şi au rupt păreţii. Amvonul s>a coborit între străni, şi stranile s*au închinat unele la altele.

— A rămas vorba în sat că morţii mar fi fost scoşi din biserică.

— Trebuie să fie adevărat, răspunse tînărul boier. Miam împiedicat, în altar, de oase şi am dat cu piciorul şimtr.un cuţit.

— Mare blestem! zise preotul. Unul din călu. gări S'ar fi tîrît, cu cuţitul în el, afară din altar, şi oamenii fugeau dinaintea Iui. De atunci dum. neavoastrâ sînteţi cel dintîi care aţi intrat în mînăstire. Un veac întreg!. . . Nu trebuia să vă duceţi.

— Nu mi s.a întîmplat nimic, zise tînărul, cu oareşcare îndoială.

— Nu se ştie, răspunse preotul. în lucrurile astea nu se ştie niciodată nimic.

— în care «lucrurile astea»? întrebă tînărul, contrariat. Nu sînt toate lucrurile de un fel?

— O să vă *rugăm* ceva, zise preotul. Să nu înnoptaţi în sat cu icoana asta.

Tînărul nu înţelese

— Au aflat oamenii şi au căzut în zmin. teală.

— Eşti şi sfinţia.ta de părerea lor?

— Sînt de părerea lor, zise preotul, hotărît. încălecaţi şi duceţbvă degrabă.

Lui Trestie îi trecu pe dinainte un pom tînăr, înnalt, cărei aduse aminte silueta fetei din fabrică. Ar fi voit mai bine să fie însoţit de ea decît de bătrînul vrăjitor, antipatic în această mare tăcere a mînăstirii, ca o emanaţie demonică a buruienii.

« Am făcut aşa, povestea pe la vîrsta de 60 de ani călcătorul mînăstirii, un om călătorit mult. Jvham grăbit să plec şi am ajuns cu icoana în Bucureşti. Ce să vă spui? De cum a intrat icoana în casa mea, a murit mama şi repede şi tatătmeu. Am dat icoana unei mătusi, a căreia familie întreagă a pierit în cîteva luni; ba ba ars şi casa. Băgîndujse de seamă, mi S.a adus întrio noapte icoana îndărăt. Am găsit(O, întoreînduimă tîrziu, lîngă cuierul de la uşe. Ani mai dăruit>o de trei ori la mai multe rude, şi toate au murit la netimp, şi de alte trei ori mi s.a întors icoana acasă. Am dus.o în satul de unde am luat.o. Preotul murise, şi urmaşul lui mai tînăr a refuzat.o. N.o mai puteam păstra nici Ia mine. îmi intrase în cap că sfîntul obiect aduce nenorocire şi mai aveam şi toţi morţii familiei amestecaţi în duhul meu, care mă ţinea de rău. »

Cum s.a scăpat de ea, tot boierul a spus.

« Nu o să vă vie să credeţi. Mi.am luat inima.n dinţi şi m.am mai dus o dată la mînăstire, cu icoana subsuoară. îmi bătea inima cînd am intrat, ca o toacă. Biserica se prăbuşise, dimpreună cu toate chiliile dimprejur. Clopotele zăceau pe dărî< mături. Am pus.o şi eu deasupra unei movile de cărămizi şi tencuieli, aşezată în picioare. Nu ştiam că pe tăcute sufletul meu se făcuse credincios. Am îngenunchiat, am făcut semnul crucii şi am sărutat marginea icoanei. îmbrăcată în argint şi aur, figura Maicii Preciste mi se păru deosebit de frumoasă. Părea mulţumită că se întoarce. Dar s.a întîmplat şi ceva neînchipuit. După ce am sărutat icoana, i s.a desprins numaidecît îmbrăcămintea de metal şi a căzut ca o coajă. Maica Domnului nu primea adaos.

Dar era să rămîn şi eu acolo. Mai aveam un pas de făcut ca să ies din mînăstire, şi am fost apucat de pelerină şi tras înnapoi. Am încre.

menit. . . Mi se agăţase pulpana de un piron cu vîrf. . . M«am uitat. . . era un cuţit ruginit, prins în pietre cu vîrful în sus ţi oblic... Călugărul înjunghiat, care încă nu murise. Ia fuga din biserică a oamenilor, acum o sută şi atîţi aman de ani, se tîrîse pîn-aeolo, în poarta mînăstirii. »

— Uite icoana, zise însoţitorul lui Trestie, vră» jitorul. O plouă ţi o viscoleşte şi a cotropitfo iarba. . . Uite şi platoşa ei de argint.

— E de mirare că nimeni nu le fură. . .

— Mai pot să treacă zece mii de ani, ţi nu se atinge om de ele. . . Afară dacă nu o uita. Dar asta nu se uită niciodată. . .

— Trebuie să fie pe sub troscoturile astea şi cuţitele arhimandriţilor, . .

Vizitatorii înconjurară golul altarului de după fostele ziduri prăbuşite, ţi ceea cei izbi cu deosebire fu starea curată ţi licăritoare a vaselor sfinte. Fiind pe la amiază, o flacără de soare sta în luciul lor aprins. Instinctiv, ei scoaseră pălăria şi păşiră lin. Şi se închinară amîndoi.

— Mi se părea că sînt ulii. . . zise Trestie.

O sumedenie de porumbiei bătură din aripi deasupra lor, şi un grîngurit se auzea dintrmn pom, de pe o schelă şi de pe ziduri, de turturele. . .

— Aş sta aici şi nu nvaş mai duce, zise Trestie, care scormonea cu bastonul între nişte rămăşiţe nedesluşite. Se simte Dumnezeu. . .

Era un colţ de hirtie, o margine de carte, ferită de un ciob de sticlă. . . Trestie o scoase ca dintrio vatră, arsă de jurîmprejur, căutînd să descifreze o rămăşiţă chirilică frîntă. . . Şi citi, scoţînd Ia lumină, slovă cu slovă, câteva cuvinte:

— * Zis*a Domnul că nu este bine să fie omul singur», citi Trestie, şoptind, şi privi în ochii fostului preot.

— E molitva cununiei, zise vrăjitorul.

Ultima rămăşiţă a fabricii de zahăr se chema pe greceşte melasă. Concentrată întrfo sală, poate de patru pogoane, în rezervorii întinse ca nişte heleştaic, ea dospea subt un plafon scoborît la înnălţimea omului, într-o temperatură de cuptor. Piscine simetrice dreptunghiulare, suprafaţa lor neagră ca păcura zăcea neclătinată pe fundurile adînci, în care, ce mai poate să rămîie dulce în groasele lături de smoală amară, se răscoace tihnit în straturi cristalizate diafan.

Foile fine, de cristalizare, scoboară impercepi tibile ca nişte năvoade de păinjeniş, de ani de zile de timp, prin masa lacurilor stătute, şi, învelite unele cu altele, pînzele de zahăr negru fac un aşternut nisipos. Găleţile, hîrdaiele, butiile, lopeţile şi cazmaua dau de un strat împietrit.

Capacitatea unui singur bazin, adormit în profunzimile undei uleioase, ar fi putut permite plutirea cu lotca pe înconjurul ei, şi se traducea, în comerţul de materii prime, cu un tren de mîzgă şi şaptezeci de tone de zahăr încă bun de rafinat. O altă încăpere vastă suprapusă aduna pe un cubaj de piramide, an de an, miile de saci, din muntele cărora se prelingea un nămol închegat ca de sînge, stors de la sine, pe podina de mozaic, spălată cu măturoiul. Aspectul de cimitir în cătai combe de cadavre decapitate întriO execuţie colectivă sumară, şi înţesate, răspundea bolţilor de cripte ale sălii de melasă.

Un om, ca un miner, îngrijea de aceste tăcute bălţi rectangulare, ascunse, ca un cărbune vîseos. Cu braţele si pieptul fără cămaşe şi în picioarele goale, el era ca un pescar sălbatec al unor ape subterane, în care crapii orbi şi morunii sătui putrezesc în lenea cleiului dens El muta jghiaburile venite de la turbine, care storceau de mocirlă sâmînţa diamantină. Fiecare baltă avea numărul şî vîrsta ei, înscrise pe plăci, iar pe marginile late,

pentru talpă, ca nişte poteci înguste, supraveghe. torul înnainta cu băgare de seamă, trădat de alunecuşul mocirlei. Un cîmp de coşciuge fără isprăvit, de morminte descoperite, ca să se vadă ce rămîne din o sută de mii de hoituri descompuse.

Privind din uşe succesiunea gropilor vaste, rîndurile simetrice în perspectiva acestui interior parcă infinit, Ion Trestie se simţi înfricoşat. Un om umbla pe brînci printre ele, ca un strigoi cocoşat, dispărînd în lupta cu cleiul. El era departe, tocmai în marginea opusă a districtului de zăcăi tori. Părea un animal ghebos, o hienă oloagă, care căuta să se culce. Solul îngroşat, ca de o vărsături de fiere, tîra încălţămintea, minţea piciorul.

Se povestea că în fundul unui rezervoriu, nemaivizitat, de ciubere şi ciuturi, de douăzeci de ani, a căzut un om, odată. Silindu.se să.l zmulgă materiei groase, alţi doi lucrători s.au pierdut, şi au rămas pierduţi cu toţii. O fabulă, dezminţită de direcţie.

îngrijitorul melasei, figură de hingher şi de călău mînjit cu stropii săcurii, venea din zările neguroase ale sălii. Apropiindu.se de laborant, scîlciat ca o statuie de templu, strîmb. el şi.a ridicat mîna prinsă într.o mînuşe de argilă neagră, ce.i curgea pe musculatură.

— Nu te speria, cucoane. . . Dă.mi o ţigare.

Pieptul lînos îi era îmbîcsit, şi zeama grea îi curgea şi din mustaţă.

— Cum ai s.o apuci?

— Aprinde.o dumneata şi pune.mi.o în gură. . . Să trag măcar o dată. Mi.e sete de ium, . . Nu te uita urît la mine. . . Sînt în specialitate. De cincisprezece ani de cînd fac aici pe groparul, nu s.au mai pierdut în melasă decît vreo patru. , . Am scăpat, cum vezi, şi eu. . . Cînd te uitai la mine, era de două ori să mă scufund: asa e

meseria. Altădată intra omul dimineaţa, cînd fluiera Mariţa, şi nu mai ieşea. . , sau, cum da cu ochii de treaba asta, se ducea pe-aci încolo. Trebuie să fii născut pentru orice meşteşug. Eu ştiu după pipăit cîţi ani are o melasă. . . Bag mîna în ea, o trag afară şi am aflat. . . Cînd e gata să mi.o scrîntească, melasa e tocmai bună de rafinare din nou. Chem lopeţile, sapele, hîr< daiele. Să te păzească Dumnezeu să.ţi scape piciorul, . . Ştii cum te duci? încet de tot, ca lingura în ciulama, şi nu te mai aude nimeni dacă strigi din mămăliga asta . . . Şi dacă te aude,ii degeaba, te lasă să vezi cu ochii cum te duci. . . Am colo în fund o melasă bătrînă ca bunica. Dacă mi.aş vîrî labele în ea, ar trebui cineva să mi le taie cu fierăstrăul ca să mai scap. Te apucă de un deşti, pe urmă de două, de trei, te strînge, şi te trage tot. . . Aici sînt optsprezece suflete, nu spune Ia nimeni. . . Ştiu numai eu şi domnul doctor. . . Cînd beau niţel mai mult şi vreau să.l întărit puţin, mă duc la direcţie si numai mă uit în ochii lui şi înţelege. . . Şi dacă se face că nu înţelege, Ii zic aşa: «Mă, neamţule, vreau sâ.ţt spui ceva: Ştii *cîţi* sînt în rezerva numărul patruzeci?» El clipeşte iute. . . Sîntem complici. , . Spune drept, ţbe frică de domnul Azner? Toţi tremură de el. . . Numai unul nici nu tremură, nici nu>i pasă: Costache Vulpe; ăla sînt eu. Şi mai e unul ca mine, la cuptoarele de var. Cînd ţbo face cumva ceva, vino la Costache Vulpe. . . Sînt optsprezece numai întnun cazan. . . auzi? numai într.unul. . . Mă găseşti totdeauna aici. . . Nu mă mai pot despărţi de puroiul ăsta negru, îmi dă sănătate şi mă plăteşte bine. . .

Trestie l.a ajutat să fumeze o ţigare întreagă. I.a pus'O în gură şi i<a scos.o din gură, ferindu.şi degetele de mustaţa lui, pînă ce a băut.o pe toată.

— Aruncm ici, în doisprezece. Să vezi că nu se stinge. . . Şi*o să'ţi arăt acum cum se duce cineva la fund de încet. . . Am nişte pietroaie.

Vulpe căută între două cazane un cub greu, de granit. Cît putu mai de sus, îi dete drumul într«un cazan. . .

— Mă iubeşti? îl întrebă, aşa deodată, paznicul melasei.

— Nu înţeleg întrebarea. . .

— Aşa vine vorba. Dacă mă iubeşti, stai puţin să mă spăl. . .

Trestie nu sia mirat să.i placă Vulpe. L-a aşteptat să se spele. Dintriun părete atîrna un robinet mare, cu duş. Aşezîndu<se aplecat subt bătaia mare de apă, suâînd şi frecînduişi părul, Costache reapăru curat şi frumos. . .

— Mă credeai mai scîrbos, cucoane, spune drept. Acum m«am spălat şi la moral. . . Dar nu vrei sămii spui cum te cheamă?

— Ba da, Ion Trestie. . .

— Vezi, aî nume de baltă. . . Al_ meu e de ĭădure. . . Şi ce faci la fabrică?. . . Ai fi niscaiva laborant?. . . Mi'a spus Grabinsky: a! ce mai om, leahul ăsta! Nutmi dădeai cincizeci de ani. . . mă credeai de o sută. . . merg pe cincizeci şi unu şi mă ţiu bine. . . Melasa!. . . îmi vine SJO pui la borcan şi s*o vind la cucoane. . . Ţine obrazul tînăr şi dă poftă de mîncare. . . Acum, dacă mă iubeşti, vino şi pe la mine. . . Aici nu eşti la mtne. . . Uite, colea, alături, am şi eu vreo două chilii. Aşteaptă două minute, să mă şterg, să mâ>mbrac niţel, şi să pofteşti. . .

Oamenii îi păreau, pentru misterul fiecăruia din ei, lui Trestie, ca nişte dungi în întuneric, întîlnite în punctul unde se văd pierdute, fără sfîrşit, fără început, linii de călătorie ale spaţiului descompus. în dreptul unei lămpi se zăreşte o licărire şi atît, şi ca să>i descoperi, trebuie să umbli de«a lungul lor, ca pe nişte şine de tren, îndreptate în depărtări, o viaţă întreagă, cu lampa oscilantă.

— Sînt al dumitale.

în dreptul uşii apăru un alt ora, îmbrăcat frumos, cu obrazul ras, cu pieptănătura curată.

— Tot dumneata eşti? a întrebat Trestie. Parcă ai fi copilul celuilalt.

— Tatăl şi Fiul, şi nu lipseşte nici Simţul Duh. Ce ţi>am spus, că fiecare om e făcut pentru meseria Iui?. . . Nu te uita Ia ceas. Eu nu sînt nici cu ceasul, nici cu ziua, sînt cu viaţa întreagă. De multe ori mă găseşti în melasă după miezul nopţii, potrivind jghiaburile. Alteori nu dau cu zilele pe acolo. Nare cine*mi ţine socoteală. Ajutoare nu pot să am, ajutoarele sînt în numărul patruzeci. . . Cum am avut cîte unul, a făcut ce.a făcut şl sia înnecat. . . Cînd apucă să intre cîte unul, ştiu că nu mai iese. . . îl las acolo, să se potolească singur, şi vede cu ochii lui cum moare fără scăpare. . . şi mă duc să mă îmbât, căci nu pot săd fiu de nici un ajutor. înnecul ţine vreo două zile. . . După vreo patruzeci şi opt de ore, melasa ajunge la gură şi nas, şi pe ia miezul nopţii nu se mai cunoaşte nimic. . . Ai văzut nişte cruci pe păretele cazanelor? Fie* care are dreptul la una de tibişir. Pînă ce se şterge, — şi se şterge singură foarte greu. . . ăsta e popa: tibişirul. . . «N*aţi mai văzut cumva pe Niculaie? întreabă cîteodatâ cîte o femeie. Nu s>a mai întors acasă. . .» «Nu bam mai văzut de trei săptămîni. . .» «Cam de pe atunci n*a mai venit. . .» Şi director, inginer, nu e peste melasă: s*ar înneca şi el. Dar am băgat de seamă un lucru, domnule Trestie. . . că omul nu<i făcut să stea în picioare. . . şi nici măcar pe patru labe. . . Dacă nud ajută pămîntul şi drumul, nici opt nu i«ar ajunge, şi nu«L bun de nimic. . . Merge

pămîntul, nu merge omul. E făcut vierme, să doarmă şi să stea pe burtă.

Vorbind cu el. Trestie intra în odaia Iui Vulpe, o foarte vie încăpere, care da întna doua şi a treia, toate în bună ordine, bine ţinute, spilcuite. Mobilier simplu, dar ales. Nici fotografii, nici cărţi poştale ilustrate şi nimic din luxul prost al mahalagiilor, fermecaţi de o ramă, de o masă cu picioarele încrucişate şi cu ciucuri de nuci poleite împrejur. Obiecte, dimpotrivă, neobişnuite. Şi un raft cu cărţi. . . Şi o masă cu cărţi . . . «Ce sînt astea?», se întreba Trestie.

— Mă cam ocup cu numerile, zise Vulpe. Asta e o meserie pentru sufletul meu. Caut şi eu ceva, ca omul. . . Poate că pînă la sfîrşitul vieţii oi găsi. Viaţa c făcută numai din numere; materia e un pretext, ca şi vorbele pentru idei. Slâi colea jos şi să luăm o ţuică. . . Ce.ai venit să faci la fabrică? Te văd băiat, cum se zice, subţire. . . Ce şcoală ai/

Trestie simţi că trebuie să i se încredinţeze. Fără să ceară explicaţii, văzu că îngrijitorul me< laşei nud un om de rînd. Fabula lui har fi interesat, dar îi ajungea deocamdată săd aşeze pe neştiute în linia oamenilor scăpaţi de muţită şi ridicaţi, pe undeva, prin lumină. Era pregătit prin fire şi meditaţie să accepte orişice, fără iscodire şi înlănţuiri. . . îţi iese înnainte deodată un om, care nu seamănă cu oamenii de toată ziua, şi ii primeşti, cum ai primi o pasăre din văzduh, ale cărei pene albastre nu ştii cum s>au putut face albastre şi cînd siau făcut în timpul tău şi al ignoranţei tale. Oamenii adevăraţi nu sînt aceia care trăiesc laolaltă cu noi, ci cei din închipuire; se nasc milioane şi sînt cîţiva: majoritatea — schiţe şi încercări repetate pentru a nimeri cîte unul. Zămislirea e neîntreruptă, pentru că omul cel mai adevărat încă nu a fost nimerit şi trebuie

odată şi odată nimerit. Nici nu poate avea alt scop belşugul nestăvilit şi zilnic înnoit, de oameni.

Ar putea misterul să studieze un exemplar si săd dea desăvîrşit. Misterul niare răbdare prostească, concepe lucrurile prin har subit şi spontan. Ca un fumător, care trage din tutun o dată şi aruncă ţigarea, toate ţigările fiind amare şi amestecînd în doze şi proporţii, se va descoperi una, o singură ţigare cu aroma unică. Pe dinafară misterul nu vrea săd cunoască, îl răsuceşte, îl aprinde, îl gustă. Şid tot aruncă. . . Mucuri şi scrumuri, omenire fumată, încercată la gust şi rămasă cu tristeţea reminiscenţei că o secundă a fost sărutată de buzele cercetătoare ale tainei. Cum vrei să intereseze mai mult ca o snoavă asemenea vieţi tîrîte în amestec şi împletituri ? De ced plac omului poveştile, azvîrlit în gunoiul vieţii laolaltă ? Pentru că a rămas cu gustul curiozităţii lipit de el odată cu saliva celui ce i-a încercat aroma.

Cum S'a fabricat Vulpe ăsta în tăcerea lui? Dar cum şi din ce au ieşit cîntecele, stihurile, ţi nu numai stihurile, dar mai ales melodiile, nescrise, negîndite, neimitate în arsa ţarină de soare a cîmpiei, dar mai ales limbile, — fără sămînţă? Tocite pe partea pe care au tot fost mereu apucate, lucrurile trebuiesc luate pe altă lăture, mereu.

— Dacă ai venit in fabrică, trebuie să te ţii de ea, domnule Trestie. Societatea străină vrea ingineri români, chimişti români, specialişti ro< mâni. E interesul ei să aibă în fiecare ţară oameni de/ai ţării. Sînt prevăzute burse de studii, care niau fost întrebuinţate niciodată. . . Fabricaţia zahărului nu se învaţă Ia noi, şi numai de cînd e director Azner, la fiece dobtrei ani a fost îndem< nat de la Viena să aleagă bursieri dintre lucrători şi funcţionari şi să lege de societate cîte un rînd

de oameni capabili. El s«a oprit la cazangerie şi ţevi şi a trimis cîţiva oameni la Praga. îi e frică de concurenţa, ştiind bine că un bun director român ar fi orişicînd preferat. . . EI s*a silit să înveţe bine româneşte, şi cotuş tot anapoda o ia. Ornul îşi trădează naţionalitatea la accent şi la socoteală. Dacă are de dat un total de două sute de lei, Azner o ia numaidecît pe limba lui. înţelegi bine ce impresie face întrmn consiliu de administraţie, unde ştii că de obicei sînt şi cîte unubdoi deputaţi şi foşti miniştri de ai noştri. E natural, nu? •

La toate lucrurile de încrucişare n<ai să vezi în fabrică români. Politică fără greş: pe un străin îl ţii în respect, fiindcă întotdeauna poţi să*i faci bagajele şi săd expediezi. Un român îţi poate face bagajele el. Cum te simte Azner, te mul* ţumeşti cu ce îţi oferă el. Şi nud prea place omul deştept, ca să'i poată zice toată vremea « prostule » fără săd mustre conştiinţa. Prostul nu răspunde ŞL'Î totdeauna de acord. Deşteptul spune cîte ceva, gîndeşte, îndreptează . . . E nesuferit! Dar ce rău îi, domnule Trestie, sâ<ţi fie stăpînul mai prost ca tine, să primeşti poruncile unuia mai prost ca tine si să le execuţi. Politica noastră, a celor mici, este să ne ascundem inteligenţa. Ai auzit de un Papă, ales, cu speranţa că trăieşte puţin, în persoana unui călugăr cocoşat? După alegere, ghebosul sita lăsat cîrja jos, sta sculat în capul oaselor voiniceşte şi a surîs. Surîsul spunea îndeajuns: « De aci nainte aveţi de*a face cu mine! ».

Este, desigur, foarte greu să pari altul decît eşti, dar nu cu neputinţă. Ca să te contrafaci, trebuie o educaţie. Râmîne de văzut dacă e necesar să te pui din punctul de vedere al moralei în sine sau să adopţi pentru salvarea personală o morală personală, fără să păgubeşti pe cea coleo

tivă, ba putînd.o amplifica, dacă ştii ce vrei şi dacă vrerea ta este tangentă pe un ideal.

Dat fiind că minciuna şi făţărnicia sînt sociale şi că fiecare din noi minte într.un fel, — ce ne supără, la urma urmei, excesul acestor tertipuri? — criteriul nu.i nejustificat pentru conştiinţă. Ascundetţi inteligenţa întno politeţe de accep. tare, din care poţi face o eleganţă. Păcatul inte* ligenţei este că vexează prin atitudine voluntară, indiscreţie şi criticism. Dacă tatăl ţite prost, otensa intelectului se compensează prin sentiment, — şi, apoi, vezi, omul are şi acest drept, să fie şi prost.

Nu cred că am descoperit eu această sfoară de tăiat mămăliga: inteligenţa are păcate, armo< nizate cu gradul ei, de ta sacrificiul personal pînă Ia variabilitate şi lipsă de ceea ce se cbeamă caracter. Cu exponentul lui potrivit, lichelismul e în general inteligent. Cum vrei să n«ai încredere în prostia credincioasă şi în mărginirea devotată? îţi trebuie un instrument cu destinaţie precisă. Ntai să pretinzi ciocanului decît să bată şi să aibă coada bună. Şi, decît o inteligenţă incomplectă, de mimică şi de vitrină, de sensibilitatea căreia eşti nesigur ca om inteligent, mai bine o prostie cu dimensiunile hotărîle. Un ordin nu trebuie gîndit, trebuie executat. O nefericire mai mare chiar decît porunca unui prost e gîndirea proastă a unui subaltern inteligent.

Directorul nu*i un om inteligent, aşa cum aş concepe eu calificarea: e o mediocritate răscăi cărată, stabilită în ierarhie: cea mai primejdioasă calitate. Crimele şi nedreptăţile mari sînt opera acestui număr de inteligenţă, îndrăzneaţă în a se măsura cu un eveniment, însă incapabilă săd înconjoare. Eşti tînăr şi poate că eşti cusut, pe subt broderie, cu aţa ce ţi se vede pe faţă, ca melasa mea, netedă şi nesimţitoare Ia suprafaţă şi cristalizînd în interior, tocmai la fund. Lasătte

căutat şi descoperit: plăcerea e mai mare. Poate, cine ştie! că vei fi cel dintîi roman cum vrea societatea, săii facă educaţia tehnică în străinătate. Aş insista să te pui bine cu directorul, cu toate că nici n>ai cum, nici nu ştii niciodată. întîi, trebuie săd eviţi. Dar te caută el. Evităd şi atunci.

— M'a căutat, şi nu ham evitat. Dar am făcut cîteva lucruri bune în fabrică, aprobate fi de el. . .

— Aoleo! Te«ai fript! măi băiete. . .

Trestie rămase confuz, deşi vedea că Vulpe avea dreptate.

Costache Vulpe bătuse un inspector, se povestea în fabrică, nu fără respect faţa de persoana şi de actul lui. Fusese profesor tînăr şi eminent profesor la un gimnaziu, în conflict de metodă cu colegii iui mai batrîni, cared priveau cu tot atîta pizmă cît şi dispreţ. — un sentiment cu o balansare şi un deghizament în celălalt. Pârtii zan al camaraderiei în şcoală şi al prietenescului tratament al elevului, izbutise să fie iubit de masa şcolară şi hulit de corpul, cum i se zice, profesoral. Matematicile, calamitatea liceelor, de* veniseră obiectul de studiu agreabil şi facil. Cla> sele lui erau disciplinate şi active, şi încă din primul an de şcoală, cu copiii de 1; ani, situaţia matematică generală lua proporţii atît de remar» cabile, încît el îşi permitea să parcurgă. în atenţia neobosită a elevilor, spaţiul numerelor şi al ideilor, cu uşurinţă. La t(5 ani şcolarii lui dezlegau proi blemele lui Le Verrier şi refăceau instinctiv etapele clasice ale ştiinţei.

Secretul era simplu. Nu studiul era de vină, ci dascălul. Un dascăl care ar fi fost un bun cîri cîumar, dacă nmşi greşea cariera, era fatal să facă din materia lui, chiar plăcută, cum ar fi istoria, geografia, ştiinţele naturale şi toate specia'

lităţile documentare, o marfă. Căpătînd încrederea ucenicilor lui, profesorul Vulpe se identificase cu nevoile şi bucuriile lor, pe care le apăra faţă de profesori. Măsurile lor împotriva unui tineret cu care metodele îi obligau să trăiască într*o permanentă adversitate erau cenzurate şi verificate de profesorul de matematici, pasionat să răstoarne vechile mentalităţi şi să împiedice nedreptatea. Ministrul, care a trebuit să-l cheme personal de cîteva ori la ordine, a sfîrşit prin a>l înţelege şi aproba. Dar hula colegilor rămîne, miniştrii se schimbă. Inspecţii inopinate, şicane repetate, pîri şi calomnii erau răsplata unei rivne mai presus de profesie şi care venea de la vocaţie.

Un inspector mărginit, primind însărcinarea săd disloce cu orice preţ, ştia împlinit mandatul cu o reaicredinţă grosolană, stînd două ore cont secutiv în clasa elevilor celor mai mari. Ignoranţa inspectorului era evidentă. întno manieră înfumu< rată şi agresivă. De mai multe ori, un murmur s<a stîrnil printre elevi, înnainte ca profesorul săişi fi pierdut răbdarea, primind cu bravură obiect ţiile şi reducîndude, în asistenţa unei clase de cincizeci de şcolari, la neant. Ştiinţa acestora era ireproşabilă. Dar inspectorul lua note pentru viitorul lui raport de incapacitate, şi Vulpe ştia ce i se pregăteşte, din iniţiativa directorului de liceu şi a consiliului profesoral. Colegii voiau să scape de el, şi participau la inspecţie, ca un juriu de martori, principalele putregaiuri ale învă' ţămîntului.

La terminarea inspecţiei, atunci cînd inspectorul şba strîns în ghiozdan hîrtiile, carnetele, fişele şi materialul de procuror cu care sosise, Vulpe ha lăsat să se îmbrace si, ca şi cum ar fi vrut să ţie un discurs, ssa aşezat în picioare lîngă el, şi siau rinduit lîngă el şi anchetatorii. Apăsaţi de o mare suferinţă morală, elevii s>au ridicat din

bănci. Situaţia nu putea să aibă decît un logic sfîrşit, în faţa clasei şi a comisiei, profesorul Vulpe îşi puse de zece ori iute palmele pe obrajii inspectorului, în aplauzele clasei.

Proces, excludere, scandal. Vulpe înţelesese că valabilitatea metodelor trebuia încercată peste cincizeci de ani, după decesul unei generaţii, şi, plecînd înfierat din învăţămînt, îşi alese munca braţelor şi a spinării, pentru care trebuia pregătit neapărat, după vederile lui, cărturarul, împăcat în conştiinţă şi faţă de responsabilitatea mistică secretă că nu girează cu prezenţa şi semnătura lui eternizarea somnului amorţitor şi a sterilizării prin falsă activitate.

De altfel, fabrica era refugiul izolat, ca o insulă din calea corăbiilor, al tuturor soiurilor de delic> venţi, obligaţi să se ascundă şi hotărîţi, după o greşeală sau o lovitură a impulsiei nestăpînite, săişi vindece o hemoragie sufletească muncind, şi bucuroşi că dezordinea temperamentului poate fi captată şi comandată.

— Să nu te miri cînd vei găsi aci tipurile cele mai extravagante pe care leta corcit universul, oameni veniţi de pe toate tărîmurile lumii, cioi burile tuturor dramelor, tragediilor şi formelor de simţire, de nesimţire şi demenţă. Cum ajung aci aceste epave, tocmai aci, la Topliceni, unii veniţi de Ia douăsprezece mii de kilometri? Tot ce născoceşte romanul, închipuie teatrul, scrutează ştiinţa şi prevede codul penal, totul la un loc e floare la ureche, şi floare artificială, pe lîngă ceea ce se trăieşte de mii de oameni pe aceste o sută de hectare zidite, toate formele de excepţii şi de absurdităţi din existenţă. E un instinct care grupează originalităţile, de la starea sufle< tească inspirată pînă la asasin, care le împinge către această oază fantastică, în care putregaiurile tehnice sînt silite să exprime un cristal. Dumneata

crezi că ai venit degeaba aici? că veneai dacă erai un om ca toată lumea, o autoritate, un burghez, un om normal, o cifră adiţională obişnuită? în matematici se petrec fenomene identice, dincolo de tabla lui Pitagora, făcută pentru negustori şi beneficii, reguli neregulate, numere unice, stări de precizie inutile registrului, imponderabile şt esenţiale.

Dovadă că în fond, din eternitate, toţi maziliţii contradictorii şi variaţi ai existenţei, toţi exilaţii pornesc din aceeaş serie de ciudate determinări, e că se adună, se înţeleg, se tolerează şi se apropie unii de alţii şi se înfrăţesc, fără să le recomande solidaritate şi întovărăşire nici o inscripţie în fabrică, nici un discurs de intrare. Ei trăiesc întno conştiinţă supremă, obscură, concretă în ei. E o internaţională secretă, în care se pierd rasele şi declarările, o miniatură de America.

în constatările lui Vulpe nu era nimic exagerat. Bîlci permanent al miilor de oameni închişi între ziduri şi strădanii de zi şi noapte, cu o viaţă organizată pe loc şi fără alt contact exterior decît meteorologia, muncitorii şi funcţionarii trăiau ca întno planetă depărtată. Poliţia şi Parchetul nu intrau în acest Vatican al zahărului, ferit de viata rînduită, ca o casă de nebuni, ca o temniţă, în care vinovaţii se osîndeau singuri la ispăşire. Minăsttre de izbăvire, noubvenit nu era întrebat de unde soseşte şi ce a făcut pîmatunci. Meritul probat în ateliere era singura referinţă curată, bandiţii internaţionali mergeau în front cu eoni templativii, rataţii şi neadaptabilii, căutînd în severitatea unei discipline un punct de sprijin moral şi un echilibru pe care răzleţii societăţii nu şi bau putut impune din proprie voinţă, dar în stare totuş de mîntuire prin muncă şi eroism.

Direcţia trăgea foloase din lipsa documentelor, din starea suspectă a indivizilor prezintaţi fără

acte şi cu nume schimbate. Se mulţumea cu tariful scăzut şi era o asigurare împotriva grevei. Din muncitori, unii se căsătoreau în fabrică, îşi creşteau copiu în pîcla de cărbune şi în şuierul sirenelor de început şi de sfirşit de zi, de ani de zile, nemişcaţi din acest univers redus. Făcînd o muncă utilă, justiţiei îi putea fi indiferent să caute tîlharii pocăiţi şi ocnaşii, evadaţi din munca silnică şi din sare în zahăr, dacă o deţinere volum tară putea să dea îndreptarea şi reforma spirb tului. urmărite de cod cu o pedeapsă limitată.

în fabrică nu putea să uimească nimic, nici împrejurările stupefiante. Colonie în mare parte seruaţională. intrarea în rîndurile şi pilcurile anonime a cîte unui personaj care s-a bucurat odinioară de un loc invidiat era primită cu o tăcută, bună camaraderie, care făcea surghiunul de voie bună uman. Veniseră întîi la lucru ispaşiţii pedepselor grele, care, întrerupînduişi viaţa liberă întriurt punct şi trecuţi pe cellalt emisfer al lumii, rămîneau fără timp şi speranţă şi purtau în sufletul intimidat de libertate tiparul puşcăriei şi funcţiunea iniţiativei isprăvită. Ei nici nu mai aveau încrederea de a se folosi, fără controlul unei reguli şi al unui serviciu de pază, de gindul şi pornirea lor; ceasornice destrăbălate, indiclnd ora fals, cînd cu o întîrziere, cînd cu un avans insolit Şovăiala copilăriei în care zăceau, la confruntarea analitică a faptelor cu pravila, avea nevoie toată vremea de un apel, de un clopot, de o sirena, de o trezire, dc o protecţie, cu atit mas înţeleasă de ei cu cît lua forme mai brutale în cazărmile muncitorilor fără familie, din ori tierul locuinţelor, aşezat în fundul tuturor întins deriior, dincoace de un gard care răspundea într-o pădure şi un pîrîu, erau surprinşi destăb nuinduise nopţii, în somn, în sinceritatea mîhnirii. Cinicii erau puţini şi ocoliţi. Ceilalţi, cei mai

mulţi, nuişi puteau dezlipi cugetul de ştampila ineluctabilei sentinţe care lid apăsa şi mîinile din întunericul prins de fantoma amintirii. Aici fiecare era ros ca un ciolan de o namilă furişată în el şi care lingea un singe ce nu mai înceta să curgă pe dinlăuntru, dintrio rană închisă. Şi, urmăriţi de visuri neîncetate, care se înmulţeau pe măsură ce voiau să le suporte, şi le povesteau în de ei, în aşa fel că groaza visului, deopotrivă de vehementă la fiecare, dăduse naţtere unei atmosfere, înfiripata cu încetul, unui climat moral de teroare superstiţioasă şi teamă de Dum> nezeu, pe care masa muncitorilor, neturburaţi în fabrică de reminiscenţe, nuil simţeau cu aceeaş tărie prezent şi martor de toată ora la evenimen' tele secrete ale spaimei. Şi, în lipsa unei filosofii, întemeiată pe criterii ştiinţifice şi experimentată pentru stabilirea unei unităţi morale, împăcată cu sentimentul de frică nemotivată, şi de iertare, de care se simţeau, poate, nevrednici, şoau proi curat o Biblie veche, cocoloşită şi cu foile deslînate, în care citeau grupaţi în cîte un ungher de cazarma, unul citind şi ceilalţi ascultînd şi voind să înţei (eagă. peste slova cărţilor sacre, un drum personal pentru cazul lor, retrăind epocile de jertfă. în simplicitatea lor mintală. îşi asimilau trăirea de suferinţă cu viaţa mucenicilor de odinioară. Era unica lor mîngîicre.

O sectă sia şi schiţat de la sine, în cazărmi, con> formată drumurilor deosebit de aspre ale bieţilor oameni, exemplarele Bibliei siau înmulţit, noii adepţi şhnu creat un rit, un fel de a fi, o preocui pare, un ideal, fără îndoială propriu, pentru treizeci de oameni: o biserică pribeagă. Dintrmn timp, ei au început să se roage cu mintea, muţi şi cu ochii închişi, şi apoi să cînte cu toţii, şi, simţind că in cercul închis ai năpăstuiţilor se petrece un lucru adînc şi grav, de felul renaşterii

şi al învierii, grosul muncitorilor îi urmărea cu acel respect care face pe om, apucat de noapte pe un drum lung, să se închine. Sîmbăta, la rugăciunea de seară, şi duminica, Ia binecuvîn' tarea dimineţii, ei renunţau tot mai mulţi la petrecerea salariului săptămînal, şi tot mai mulţi împresurau grupul cititorilor, pînă ce una din cele douăzeci de cazărmi vaste se umplu ca o casă de rugăciuni, oamenii aşezaţi unii lîngă alţii pe paturi şi alţii în picioare. Citirea *sta* făcut cu voce tare, oamenii au ascultat'O, şi moravurile, influenţate de o stare de spiritualitate, siau îndulcit. Au fost cercetaţi bolnăvii, ajutaţi copiii, îngrijite lăuzele, ca într>o familie mare. Oamenii au ajuns mai îngrijiţi, hainele şi cămaşa le'au fost mai curate: o bună voie frăţească s>a întins peste toţi, sta cunoscut în munca făcută şi în rezultatele generale ale fabricii. Vinovaţii unui trecut, adeseori infam, mau mai visat: se împăcaseră cu Dum* nezeu. turburătorul şi înseninătorul de inimi.

— Vino să mergem diseară la ei, zise Vulpe, să vezi ceva ce nu se vede. Oameni de toate neamurile şi vîrstele, întovărăşiţi în frica lui Dumnezeu. Cîteodată le vorbesc şi eu: înţeleg şi ascultă. Le sînt şi profesor: i.am învăţat să citească pe mulţi şi fac şcoală cu copiii şi cu femeile. Direcţia, cu destulă greutate la început, nea dat o cazarmă mică pe seama noastră. Sînt, în mijlociu, douăzeci de noi copii de şcoală aproape în fiecare an, şi fabrica şiia dat seama că e ajutată şi în interesele băneşti de o populaţie de lucrători pătrunsă de o disciplină recunoscută şi pe care şi-o supraveghează singuri. Sărbătorile se fac în comun. De Paşti şi Crăciun avem daruri, copiii sînt îmbrăcaţi din nou. Muncitorii sînt, în ce priveşte toată viaţa unei săptămîni, mult mai stăpîniţi decît acum cîţîva ani, nu'ţi mai vorbesc de acum cincisprezece ani, cînd fabrica era o

simplă tabără de tîlhari, oricare le*a fost originea — satul de peste drum, codrul, puşcăria sau Europa.

Lipsa directorului din fabrică na dat putinţa să cunoască uzina, pregătită de lucru, la în. ceputul unei «campanii», după ce, obosită şase luni în arterele, încheieturile şi toate conductele ei, si.a lăsat, alte şase luni, giganticele măruntaie, neînsufleţite de aburi, în seama sculelor chirurgiei mecanice.

Ţevile, copiate de industrie după natură, căreia îi aparţine invenţia drumurilor închise dintre organe, au fost cercetate bucată cu bucată, în articulaţii, la cotituri şi curbe. Diametrul variat al grosimilor parcurgînd o scară de dimeni siuni, — încrucişate, paralele sau împletite, — extremele atingeau volumul bivolului şi al rimei. Masiv fi compact, pe burlanele pîntecoase de fontă circula dampful. Pe altele înnainta golul, element pozitiv şi precis, neant activ, germen de nimic, mărturisit totuş creator, — în rezult tate. Şi toate forţele conţinute şi constrînse să ia căile indicate de voinţa tehnicităţii, cînd fabrica muncea solidară, în ritmul tuturor mişcărilor urzite pentru scop, scoteau geamătul orchestrei în surdină.

îmbucăturile tuburilor, construite din două discuri hermetic aderente, au fost, în sute de puncte si sucituri, dublate cu cercuri de amiantă. Zi cu zi şi ceas cu ceas isprava omului, împresu< rată de duhurile rele care prăvălesc zidirea Meşi terului Manole, era măcinată, pulverizată şi pîn< gărită, şi neîntrerupta priveghere ferea lucrul inteligenţei de asaltul milenar al morbului firimii ţării, al invizibilei molecule, al firului de praf, molie subtilă, de ruină a ţarinii, stăpînită numai

la suprafaţă. Rugina tuberculiza (ierul, redus ia slăbiciunea unui burete. Răscopt în ceaţă, oţelul se sfărîma în strîngerea miinii ca o franzelă, bulonul se clătina ca un dinte într'O gingie lărgită de carie, nitul se strepezea. O eczemă cenuşie reducea zincul în scrumuri. însaş arama, oxidată în leşiile de oţet ale intemperiei, încerca să fugă din stăpînirea omului şi să se întoarcă la săibătecie şi odihnă, între disciplina omului şi trlndăvia metalelor se da lupta pentru trezirea somnolenţei.

Rezervoriile de păcură au fost încă o dată acoperite cu pendula înmuiată în vopseaua degra* dată periodic de curgerea vîntului, a ploilor şi de stagnarea arşiţei, armele şi muniţia timpului contradictoriu, care slăbeşte tot ce ajută şi dizolvă ce a edificat, deopotrivă de biruitor şi cînd creează şi cînd a devastat, pasionat să ridice şi învierşunat să răstoarne. Indiferent la formele născocite de imaginaţia lui infinită şi de geniul lui de a complica un detaliu pînă la expresia capodoperei, dorită cît a căutat'O, şi dispreţuită după ce o găseşte şi o intercalează ca o nouă celulă în moştenirea posibilităţilor mereu amplificate aU vieţii, el nu putea iă fie mai cruţător cu formele şi aspectele datorite voinţei, calculului şi geniului unei ome. niri lăsată la bunuhplac al răzvrătirilor de ele' mente. Un instrument rotund, cu două ace de compas mobil ţi douăsprezece crestături, crede că îl măsoară, pentru ca, orientat în haos cu un minutar ced bate la ureche, ucenicul Iui Tacit să cuprindă faptele atîrnate de secundele lui indiferente, între secole numerotate, unele deiam- daratele şi altele înnainte. Ca să se mai mişte firul de oţel care motorizează maşinăria şi pune ornicul în pas cu clipa şi în alergare cu uraganul, trebuie o picătură de ulei.

încins cu brîie şi hamuri de nituri, două- sprezece rezervorii gemene, uriaşe, in jurul cărora,

sprijiniţi pe funii de echilibru, vopsitorii se depla; sau ca nişte arahnee, pîntecul acestor soiuri de orizonturi erau adunate ca la o demonstraţie de cosmografie, ceruri în reducere, planete de zodiac Caravană de clopote sau de mausolee, noi piramide rotunde şi boltite, bazilici clădite din placi de blindaj, cripte împărăteşti ale sîngelui negru, de petrol, edificate în cinstea religiei im dustriale. Clopote, desigur, lăsate cu gura pe pămînt pentru a fi odată şi odată trase pe otgoane şi înnălţate în bolta cerului, ca întno clopotniţă a păcii, şi sunate la triumful marilor înfrăţiri, — o singură şi unică omenire, — şi la izbinda ciocanului, ridicat de pe spada, suliţa şi săgeata bătute pe nicovală, şi mutat pe secure, coasă şi plug.

Zece lucrători cu braţele goale şi cu grumazul slobod construiau o serpentină, şi ahe grupuri de cîte zece, alte serpentine, mai departe, pe toată întinderea vastă a cazangeriei. Umplute cu nisip fierbinte şi ciocănite mărunt cu maiuri mniusculr, tuburile luau încovoierea spirală ddaf tau şi păreau nişte şerpi gigantici fermecaţi de c.amenn dimprejur ca să joace învîrtiţi p£ coadă, un dans ca al cîntecului de greieri. Un desen comanda încolăcirea geometrică şi dimensiunea golului dintre jpire, pe unde, în cazanele de coacere lentă, avea să curgă magma, să se îngroaşe şi să dea naştere cristalului diamantin. Un inginer purta sculele delicate, reproducătoare ale dimen* siunilor variate, intervale, grosimi şi diametre; echerul de oţel, ca o lăcustă, cu gu^a căscată de-a lungul unei cozi lucii, gradata; bolobocul, cared o răgace de metal cu un ochi de sticlă, în interiorul căruia fuge sensibilitatea nervoasă a unui sîmbure de aer preţios pentru stabilirea orizontalei Un compas cu piedică ţi arc.

Alte ţevi, mai subţiri şi din ce în ce mai fine, de aramă, alamă, nichel şi alpaca, luau linia de

vîrtej a burghiului, pentru întrebuinţările distb leriei mai delicate, unele de grosimea nâpîrcii şi altele cît firul de beteală, silite să imite, pentru străbaterea unui drum lung, ocolit întriun spaţiu redus, curbele unei spirale. Sala ţevăriei era ca un parchet de bal dintno ţară de alte tărîmuri, astrale, în care fiinţele rafinate, corespunzătoare omului, ar ii luat, fără să ruşineze munca lui Dumnezeu, înfăţişarea cobrei, cu capul vertical, crescut pe gîtlejuri de platină.

Aceste metalice încolăciri mai gingaşe aveau să împodobească exteriorul marilor aparate, so< lemne ca nişte papi şi patriarhi în odăjdii şi cu căciulile de aur, aşezaţi la rînd, şi pe piepturile cărora crucile, zmalţurile sacre şi engolpioanele aveau să fie nişte manometre, cu inscripţia subt cristal.

Inginerul işef, care corecta lucrătorii, inginerii şi dimensiunile, cu o voce de tunet şi cu o violentă intervenţie de om blajin, văzu pe Trestie ducînd la gură o ţigare fără fum. El scoase, bombănind, din buzunarul de la centură o brichetă şi, apăsînd arcul cu unghia degetului gros, noduros ca o pipă, dete o flacără albă în ţigare, ca la o luminare de acatist.

— Nu pot să sufăr o ţigare stinsă, zise pe frani ţuzeşte. Cînd stă în gură, trebuie să aibă fum. Altfel, o ţineai în buzunar. — Şi s>a prezintat, cu mîna lui groasă întinsă: Meurens Gerard, le Belge.

— V'am mai cunoscut, zise Trestie, lăsîndu>si mîna apucată ca întno menghină cu cinci maxilare.

Francezul voia să se ştie numaidecît că e belg.

«Mosio Jerar», cum îl rugau lucrătorii cînd voiau să capete un congediu, era un personaj atletic. întnun tricou de lînă cu gît, care i se urca pe înghiţitoare şi>i cobora peste pîntecul proeminent pînă jos, umerii înnalţi şi musculaţi Ia nivelul lobului urechii îi dădeau linia unui ridicător de sote de kilograme întno halteră de iarmaroc. Minecile, de lînă groasă, împletită cu noduri decorative, i se umflau între subsuoară şi cot cu o gîlcă de piatră elastică, în care belgianul se juca să lovească, din toată puterea mîinii opuse, cu vinciul de oţel, purtat la el pentru verificarea materialelor cu colţuri şi perpendiculare. Oţelul in biceps da un sunet de diapazon, ţipînd ca plumbul vărsat în apă fierbinte.

—• *Touchez^moi şa.'* striga, lăsînd să i se pipăie nuca braţului, de fier. *Cestpas du chichi, hein?. . .*

Cu toate acestea, antrenînduise, ca să nuişi piardă mişcările masiva lui elasticitate, mai ales sîmbăta, se lua la luptă cu lucrătorii lui cei mai temuţi. « Mosio Jerar » era fără prea multă greuf tate răsturnat, pe podina atelierului, de Niculaie Potca, un ţîr spînatec şi iabraş, care pe toate suprafeţele fizicului uscat n.avea de remarcat nici o proeminenţă. Dintno palmă, belgianul bar fi lipit de părete şi bar fi trecut în tencuială, dar la luptă dreaptă, cu mîinile înfipte în cureaua burţii şi legănînduise prins de adversar, încăiei rărea se isprăvea întotdeauna cu biruinţa acestuia, ceea ced pricinuise din partea şefului o sporire de salariu.

Potcă era şi un bun lucrător intuitiv, al căruia instinct de precizie infailibil îi da, fără nici o socoteală, priceperea pe care nici calculul nu e în stare să o deducă, — a rezistenţei mai slabe a unei molecule faţă de toate celelalte, putînd spune, de pildă, la un bloc de fontă, care trebuia găurit cu burghiul şi apoi tăiat în interiorul găurii cu «ganguri» pentru şurubul mecanic, unde se rupe mai repede scula decît se lasă metalul slredelit, simţind, ca un căutător de izvoare cu ramura de alun. locul potrivit şi punctul neutru, numai lingînd cu buricele degetelor faţa materiai (ului destinat fabricării unei piese accesorii. în

pipăitul lui indefinit se petrecea sensaţia de iden. tificare. Pentru acest cuvînt, la tăierea unui tub de tuci de diametru mare, cu dalta, operaţie totdeauna riscată şi încheiată de obicei cu pagubă, Potca era chemat să însemne cu o linie de cretă locul în care trebuia de preferinţă dată pe daltă întîia lovitură de ciocan, fără să se sfărîme burlanul ca un clondir.

— *Montremioi voir, Pctcâ, ccmment estice cjue tu te prends?* îl întreba şefuhinginer, intrigat de metoda de luptător a mecanicului şi voind să afle de la el un amănunt inedit de a dărîma un turn cu o boabă de nisip.

Lupta mai începea o dată, analitic. Belgianul urmărea mişcărde, oprindu-se la cîte una. reluînd figura, şi tocmai cînd mai rămînea foarte puţin săişi explice, decisiva venea brusc, şi el era întins pe toată spinarea.

•—iVom *de DieuJ* se înfuria învinsul. *Je ti'v comprend plus rien.*

Era timp de lupte romane şi franceze la un circ din Bucureşti, la care Meurens Gerard pârtii cipa mascat şi anonim, amestecînd cu terenul egalizat Ia greblă sumedenii de campioni şi refuzînd să.şi arate identitatea şi figura Iui de prunc matur, cu mustăţile roşii lăsate pe gură. încă un om de limbă franceză, neputincios să înveţe, în cinci ani de lucru la o fabrică din România, zece cuvinte româneşti, meşteşugar re putat, enciclopedist al uzinei de zahăr, consilier destoinic şi angajat de direcţie la Maubeuge, cu un contract de mare cîntăreţ.

— Sa vezi ca o să puie mîna pe dumneata, Trestie, zise Coşoiu, ca să înveţe româneşte: e marota lui, să ştie, măcar după ce o pleca, să înjure româneşte în ţările străine.

— Mi<a şi propus, zise Trestie, şi m.a întrebat, ieşind din atelier şi uitîndu.se la buzele mele ca

într.un ghioc, cum se rostesc două cuvinte: *sfînl* şi *luminare.*

Coşoiu rîse cu poftă.

— Nud mai slăbesc cu nici un preţ vorbele astea, e obsedat. Zice *şfuit* şi *lumuiniar* de cinci ani încheiaţi. Ţi le«a rostit şi el?

— Pe cîteva ori, . ,

— Şi pe urmă?

— A strigat *merde!* şi a dat cu pumnul în vînt.

— Să nu te formalizezi, în franţuzeşte e ca vorba aia românească. . . Se repetă toată ziua, şi în cele mai bune case.

— S'ar putea, Nu.i antipatică nici vorba, dar franţuzul şi mai puţin.

— Mindria lui de poliglot s.a oprit la întrebarea: «De ce mai venit la şase?». Pe asta, cel puţin, a învăţat.o, şi face cu ea o întrebuinţare universală. O sad vezi, Ia toate orele din zi, stînd în dreptul uşii lucrătorilor şi interpelînd pe toţi întîrziaţii, ieşiţi pentru vreo treabă oarecare sau întorşi de.acasă ori de la masă: «Te şe nu venit la şes?». întreabă la uşe, întreabă In atelier, întreabă cînd s.a rupt un cleşte, cînd s.a stricat un material. Orice.l supără şi iese din regulă, e interpelat cu vorbele: «De ce n*ai venit la şase? », puse să exprime toate ideile şi toate stările sufleteşti prezintate Iui pe franţuzeşte.

— L.am auzit încă de cînd am venit.

— E toată limba lui românească, vocabularul şi sintaxa. Ca la raţe, limbajul *tnacimacmac.*

— Duite pe la cuploarele de var, unde se fabrică acidul carbonic. Cuptoarele au început, îi zise Coşoiu. O iei pe scara asta de din dos şi mergi pînă la capătul de sus de tot. Acidul carbonic e o secţie independentă şi deosebită de toate atelierele. întreabă de scful Oreste. O să

te primească în pielea goală, costumul profesiei, la o căldură de ecuator.

Trestie făcu după spusa lui Coşoiu si se sui pînă la turnul legat cu fabrica prin retorta colo< sală a unui corp de metal.

Uşa era încuiată pe dinăuntru şi, lipită pe ea, o poruncă interzicea intrarea. Trestie bătu cu nodul degetului mijlociu, şi vocile groase, auzite de pe scară tăcură ca să asculte.

Oreste lucra dezlegat de orice biurou şi control al fabricii, dictatorial, cu o echipă de robi per< sonali, îmblînziţi cu pumnul. A fost de mai multe ori să fie ucis în somn, dar dormind ca un iepure şi cu junghiul gata de luptă, vîrît în brîu, a simţit întotdeauna şi a biruit. Erau şapte oameni cu el, tîlhari, asasini, osîndiţi, evadaţi, pribegi, izolaţi de lume şi de ispăşire, într.o turlă de patruzeci de metri, clădită de jurîm. prejurul unui coş de cărămidă, înnalt pînă Ia cer, şi unde se vărsau unul după altul cîteva vagonete de:a dreptul din vagoanele Măritei.

Oreste lua cu arendă acidul carbonic şi varul, — stăpînea republica turlei de cîţiva ani, temut de toată uzina, ca un om primejdios, necruţător şi invincibil. Mîncarea oamenilor le*o aducea ei, de la cantină, si ieşind din infernul lui alb, încuia uşa de sus cu un cîrlig pe dinafară şi întor* cea de două ori cheia, pe care o lua cu el, din broasca uşii de jos, încălţat cu opinci de sfoară, pasul la suirea scării înnapoi era mut, şi, în tumub tul vocilor dinlăuntru, auzul bănuitor al vărarului putea să descifreze, în obişnuitul bombănit, graiul revoltei, intenţiile împărtăşite şi hotărîrile, luate în absenţa stăpînului, de slugi.

Cuptorul mergînd zi şi noapte neîntrerupt, odihna se făcea în cuptor, somnul între două cuptoare, şi nici o trebuinţă cuvenită muşi cerea răgazul de la nişte oameni identificaţi cu calcarul

şi mineralizaţi în toată fiinţa lor, ca scoicile incrus' tate în lespezile de piatră prăvălite din munţi. Sudoarea lor însăş, compusă dintnalte substanţe decît a broboanelor de apă, avea o asprime îngroi şatâ, de sare lichidă, şi scuipatul albicios şi uscat desabia le ajungea să se radă. Căci meşterul ţinea la acest lucru: briciul în fiece dimineaţă şi tunsul la piele cu maşina comună. El singur purta în creştetul capului, îmbrăcat întrtun păr ca un sac de sîrmâ, o buhă ridicata ca o bidinea, coiful lui de şef. Libertatea le era inutilă sclavilor lui, înfricoşaţi, unii, de ocna de unde au fugit şi mulţumiţi că pot să prefere disciplinei legale jugul mai greu al unui stăpîn dintr.ai lor, bandit ca şi ei, si putînd, la rigoare, răzbiţi de bru. talitatea lui, să se scape de el, aruncîndud în foc. E o dragoste, orişicum, şi măcar conştiinţa unei camaraderii, — şi o speranţă a personalităţii, inexistentă în munca silnică, hotărîtă şi păzită de autorităţi.

Oreste, cel mai dibaci arzător de piatră şi producător de acid carbonic din cîţi trecuseră prin fabrică, se bucura de un prestigiu meritat şi de punctualităţile lui. Lucrul mergea cu preci. ziunea dorită, şi omul de la cuptoare nu se îmbăta niciodată. Beţia lui era o muncă tenace, o mîndrie sau mai bine zis o siguranţă de sine impresionantă şi neputînd să fie luatăm glumă, fără pedeapsă. Corpolenţa masivă îl punea în stare să facă, dintrio sută de oameni care sar fi încumetat săd atace fără arme, un singur vîrtej şi o singură claie. Omul care star fi « legat» de el, era ridicat de ceafă într*o mînă, scuipat în figură şi lăsat să cadă singur pe genunchi. Cantinierului, care şi.a permis să.i încerce cuirasa cu o batjocură odată, i-a dat drumul întriiin rezervoriu cu apă clocită, din dreptul radiatorului de la topitorie. Belgianul G^rard profesa pentru Oreste o admit

raţie totala. Se ducea la el în vărărie ca săfi mai vadă din cînd în cînd, pe trei sferturi gol, întno arşiţă de iad, împletiturile de rădăcini şi buturugi ale trupului, răsucite în spinare, ia piept, la braţe, Ia coapse, pulpe şi gambe, ca nişte znopi de cabluri,

— Ce *bougreslă,* striga de bucurie Meurens Gerard, *battra Ies deux Amc'riques. . . Cest un fameux gailiard, va! Af' cntcndez'vc/s bieţi? El plus <jue ţa, c'est un phencmene. — Saligaud!* zbiera la el belgianul, *mcntreimci ţa.', . .*

Şi Oreste se arăta admiraţiei şefului mecanic în tot ce avea, cu neruşinare, ca între bărbaţi. Şi nici nu putea să fie vorba de ruşine în sănă; toasa preocupare de estetică animală a inginc* rului, şi cu atît mai puţin cu cît nici proprietarul muşchilor nu se lăuda ostentativ cu ea, nici admiratorul nu era împins la un spectacol de exhibiţionism depravat.

Oreste, însă, ca să se arate în toată armonia lui, îşi lepăda pantalonii şi bluza, subt cuvînt că, dacă şnar fi arătat numai ce voia atletul, ar fi fost un porc, pe cînd în întregime el arăta pe Adam, cel făcut de Dumnezeu de*a dreptul, simţind că spectacolul unui organ, separat de ansamblul lui, e scîrnav, inestetic şi atestă desfrînare, ca un citat tendenţios separat de text.

Omul actual, fie că acuză, cu sau fără ipocrizie, natura de imoralitate, fie că i se supune cu des* frînare, aparţine în amîndouă cazurile perverşi* taţii de a<şi fi pierdut purităţile sufleteşti şi res; pectul de onestităţile naturii, încă intacte la omul pămîntului, ţăranul. înlăturînd concepţia prin avort şi transformînd actul vegetal şi poruncile firii în plăceri, el preacurveşte, şi preacurveşte de asemenea cînd vrea să ascundă întnun gen de rafinament cerebral originea comună a naşterii pe ţarină, îmbrăcată în fraze şi declamaţii, în care se străvăd absenţa virilităţii şi viciile solit tare. Am văzut la ţară familia săteanului, ocolind, cu mic cu mare, împreunarea vitelor şi îndem» nîndude, cu o religiozitate scutită de rînjetul ticălos al omului cultivat din hîrtie, la fecundare. Taurul dă viţelul, şi vaca laptele, pe care cărturarul falsificat, incapabil să dea din el un ou de găină, mare cum săd producă în biblio* tecă.

Statura lui Oreste, fabricată din cel mai bun metal omenesc, năvalnică, violentă şi brutală, se amuza să răstoarne « mora» populară a italiei nilor la cantină, strînşi în jurul unei mese, dintnun pumn, trîntit în mijlocul cuţitelor, înfipte, după obiceiul furlan, dedesubt. Douăzeci de tunete injurioase îl asaltau din douăzeci de locuri, astîm' parate cu o căutătură. Oreste avea, după părerea pietrarilor şi zidarilor, jetatura, şi femeile din fabrică învăţaseră să se ferească de el, că le deochia copiii, vinerea mai ales. Un fulger al privirii se concentra în ochii vărarului pînă la jar, şi atunci, dacă nu cedau, adversarii ştiau că « fenomenul» duduie, se cleatină şi irumpe, ca un cazan de aburi sfărîmat de o presiune explozivă, zvîrlind petice de fontă împrejur. Uneori, vărarul îşi arunca mîna pe cuţit, şi nimeni nu se îndoia de măcelul iminent. Hotărîrea îm cruntării lui şi repezirea braţului în lături cu degetele încleştate pe plăseaua bine apucată între nodurile mîinii, ca o invitaţie Ia spintecare, ridicau pielea în răspăr, şi numărul primea pacea impusă de cel unul singur. Un englez de la filtre a voit cîndva să'l boxeze, şi Oreste, ridicînd un scaun din cantină, i ba spart în cap: englezul nu se gîndise că boxul ar putea să fie suprimat aşa de simplu şi, dezmeticit cu ajutorul chiar al lui Oreste, care l.,\ stropit cu ţuică, s>a ridicat ameţit şi ba felicitat. A fost odată hotărit să fie dărimat

un părete gros, de cărămizi. Oreste a dat lucrai torîi deoparte şi, opLntindu.se, La prăvălit.

Dar capul de o frumuseţe masivă dacică al vărarului, în care rasa nu pusese nimic din întîm. plare, purtînd grijă de ochii Iui imenşi în lungime, de nasul puternic şi fin, de bărbia plină, cu zbenghi, şi de gura desinată delicat! Surîsul namilei superbe gravita ca un zbor de fluture pe buze alb, bătea din aripi pe pleoape şi.i înflorea cu o înfăţişare nevinovată obrajii, parcă veniţi deodată din beatb tudini supranaturale.

— Cinefi acolo? s.a zdruncinat brusc lemnăria de o întrebare, la bătaia lui Trestie în uşe.

— Oameni buni. . , răspunse Trestie.

— Pe dracu! răspunse văraru. Oamenii buni sînt duşi de pe lume.

— Deschide şi vezi!

Se trase zăvorul, şi laborantul intră întrio regiune de Tartar, albă, o regiune de tibişir, lunară, cu oameni albi ca nişte statui rupte din cremene albă.

— Sînt noul laborant al fabricii, zise Trestie, şi am venit să văd şi atelierul dumitale.

— Şi.ai nimerit la tribunal! răspunse Oreste. Eu sînt Oreste, sluga dumitale, vărarul, dar pentru moment judecător de instrucţie. Canalia asta mi.a căzut în labă, nu te mira, şi tocmai o judecam.

Oreste îi arăta un om urît, legat cu betele de o grindă diagonală, şi povesti vina lui:

—• Canalia asta are muncă silnică pe viaţă. A ucis o mamă, un tată şi patru copii: le<a tăiat beregata. Pe copii ba prins între picioare ca pe nişte miei şt le.a retezat.o şi lor. E.adevărat, tîlharule?

Acuzatul dete afirmativ din cap,

— A jefuit casa, ba dat foc, dar a fost prins şi condamnat la ocnă, de unde a fugit şi a venit

la mine. A lucrat patru ani aici, cot la cot cu toţi tîlharii âştialalţi, şi, făcînd ceva parale, a fugit, după ce s.a furişat şi pînă la beregata mea. . . Credea că dorm, dar Oreste nu doarme ca Hristos între tîlhari. Crezi că munca asta o poate face un om cumsecade? La cuptor şi var nu pot să rabde decît spărgătorii şi asasinii care n.au unde se ascunde. Nu ştiu cum mi.a scăpat atunci din mîini, că.l bagam în var şi isprăveam cu el în zece minute. Ar fi ars ca un fitil, şi nici nu i se mai cunoşteau oasele, numai acidul carbonic ar fi fost poate mai puturos. M.am mai scăpat de trei lichele, zise Oreste făcîndu.i lui Trestie cu ochiul, — şi cred că toţi golanii âştia, pe care.i vezi aici, o să sfârşească tot în clocot şi văpaie, cîte unul, pe rînd. Numai să mă mai supere mult. . .

Asasinul a mai umblat ceia umblat, a mai dat cîteva lovituri şi a mai omorît un om. Dar i s.au scurtat drumurile şi, urmărit de poteri, a nimerit, prin papuri şi păduri, iarăş la mine. Are în spinare un glonţ de carabina. M<am pome* nit cu el alaltăieri, şi mi.a căzut în genunchi, L.am scuturat bine de păr şi ham legat, — şi pînă să.l judec de tot, îl pleznesc din cînd în cînd cu frînghia asta din ligheanul cu saramură.

Oreste scoase frînghia din apă şi îl izbi, cum se frămînta tîlharul la răsucirea frînghiei prin aer, atît de rău peste pîntec, încît Trestie, închii zînd ochii, dete un ţipăt şi şovăi pe picioare.

— Dumneata ţipi, dar el n.a ţipat, domnişoară, zise Oreste. El ştie că i se cuvin mai multe. Il auzi cum înghite în sec? Şi.i mai cîrpi o palmă cît o lopată pe mijlocul figurii.

— Te rog, domnule Oreste, fii bun şi lipseş. le.mă de această mărturie.

— Ai mai auzit dumneata? Le.a tăiat copiilor beregata! A încălecat pe ei şi, liîrştl. . . Şi mba

spus, spurcatul, intr/o zi, rîzînd, că nud tăia bine cuţitul ştirb şi că a trebuit sa Ie roază gîturile ca un fierăstrău.

De astă dată palma lui Oreste căzu peste urechea omului legat.

— bai spart, fără îndoială, timpanul, se îngrozi Trestie.

— Lasăd să se spargă. De auz mai are nevoie bestia asta? Tot îl omor la urmă, dar pînă atunci îi zdrobesc toate mădularele. Vrei să<ţi arăt? Daţid, mă, iţarii pe vine, porunci Oreste muncitorilor Iui, să vază şi domnul laborant cum trebuiesc pedepsiţi făcătorii de rele mari!

Trestie păşi către uşe, oprit de Oreste.

— Păi, n<am făcut nimic, fetiţo, dacă niii milă de aşa lepădături. De două ori pe zi îl pleznesc cu un elastic, supliment la porţia de bătaie.

Oreste avea la mînă un elastic subţire roşu, ca o brăţară. îl scoase, îl întinse ca o praştie şi.i dete drumul.

— Valeu! răcni din rărunchi banditul.

— Traged iţarii la loc. Azi are trei porţii de gumilastic.

— Domnule Oreste! strigă Trestie.

— Nu mă mai domni, că numii stă bine. Zbmi pe numele meu, Oreste. . . Are noroc că mam început încă să fac var. Deocamdată, arde cuptorul gol, ca să se deprinză cu fierbim ţeala. Dar tot acolo isprăveşte.

— Totuş, eu am să raportez isprava dumitale la cancelarie. . . Nu pot să tac ce am văzut. E peste puterile mele.

Oreste porni într.un mare hohot de rîs, pe cînd lucrătorii lui se uitau la Trestie chiorîş.

— Atîta rău cît mă sperie cancelaria pe mine! Cîte n.am mai auzit eu de astea! Crezi că bar plăcea directorului un denunţ caraghios?

— înţeleg, dacă a venit şi dacă eşti convins că omul ăsta e un tîlhar, săd dai pe mîna poliţiei, să nud chinuieşti. Nu ai dreptul să te faci dumneata poliţie, justiţie şi ocnă . . .

Aluzia la omenia judiciară în loc săd aducă aprobarea celor de faţă, un murmur s<a ridicat în vărărie, şi Trestie avu o clipă să zărească sala varniţei de jurîmprejur pînă în fund, ca o grotă de stalactite prăbuşită. O sensaţie de frică îi ciuli spinarea, înfiorată ca de o vînă de frig. Ban. diţii cuptorului de var, torturaţi şi rupţi în bătaie, treceau de partea ferocităţii stăpînului.

— Direcţia şbar fi băgat odată nasul în trei burile mele. dar i ham tăiat. Varul nu se face cu chimişti, ingineri şi diplome Se face cu hoţi. cu pungaşi, cu tîlhari, — ori nu se face deloc. Fără bandiţi, nud acid carbonic şi var. şi fără astea, nu e zahăr. Direcţia a înţeles. Şi direcţia mare nici un interes să primească vizita postului de jandarmi. Dacă s>ar arăta pe-aici, ei ar pleca mai repede de cum au venit, cu toate că îngreuiaţi de cîte o căpăţînă de zahăr. Ai înţeles, domnişoară?. . . Cred că n<o să te mat întîlnesc pe aici. Fă bine şi du.te şi vezbţi de treabă.

Oreste dete uşa de părete şi pofti cu o strîm' bătură batjocoritoare pe Trestie să plece.

La cazarma numărul 14 era un salahor care se bucura de trei haruri deosebite, vindecînd deochiul cu cărbuni stinşi în apă, adunînd şoarecii şi şobolanii şi ieşind cu ei pe poartă, pînă la gîrlă, — şi stringînd ploşniţele din fabrică îa comandă. El mai tîlmăcea şi visele,

în dormitoare, cu atîta omenire cîtă sălăşluia în paturile de lemn suprapuse, ca întrio magazie cu merinde vii şi gustoase, activitatea ploşniţelor

era justificată şi la locul ei. Sîmbăta. vrăjitorul le făcea de petrecanie, şi oamenii, cîştigînd cîte patru zile, începeau să se scarpine din nou abia de cu miercuri.

«Numai asupra ouâlelor ivam nici o putere, spunea vrăjitorul. Ouăle nu sînt încă fiinţe, cu care te poţi înţelege. . . »

Dar ce căuta puturosul rac lătăreţ, clocit în duhoarea lui aprigă de ardei iute, în secţia cea mai curată a rafineriei? Acolo totul era alb, oamenii în halate, mesele, pâreţii şi ultima expresie a zahărului, pătratul tăiat egal cu scula lungă automata, de oţel. Pe cînd briciul cuţitului despica pe masa de metal cîte o sută de ciubuce lungi prismatice odată, ieşite cu miile şi neîntrerupt din prese şi uscâtoare, morbida insectă ataca industria în funcţiunea ei delicată şi pură.

Povesteau lucrătorii isprăvile inteligenţei acestei vomitive bestiole. Natura amplifică şi caricaturii zează pînă şi creaturile ei batjocorite, acordîndu-le beneficiile rezervate mîndriei omului, care are monopol şi pe suflet, şi pe minte. Aţi văzut cum se apără de complexitatea omului musca. . , Urmărită cu o bătătoare, a căreia recentă intrare în activitatea casnică a putut totuş să o experi» menteze, ea se piteşte după dulapuri, se instalează în dosul cărţilor din bibliotecă, intră în desenul unei flori pe ştofă. Cînd n.are timp, se compune instantaneu cu linia din marginea zugrăvelii, în care se aşează. La rigoare, simulează moartea. Ea cade îndată ce loveşti alături, din greşeală, cu o cădere teatrală, cu tot corpul pe spate. De jos, unde s«a trîntit în atitudine de actor, trăznit de fatalitate, spionează, chiteşte. N.ar fi surprinzător din partea intuiţiilor muştei să te aştepţi că sita asimilat noţiunea deplasării efec. tului la distanţă prin explozie şt că se bizuie, ca să scape teafără, pe fizică şi balistică. Ca să

aduci musca, seara, la locul potrivit, unde poate fi desfiinţată mai uşor, stingi lampa şi suceşti butonul luminii din odaia de alături, separată printrio uşă de sticlă. Mai nainte musca se ducea drept la geamul cu lumină, şi, după ce te necăjise un ceas cu o pretinsă melodie muzi« caia, o doborai. Nu se mai prinde! Şi<a mutat punctul de vedere, schimbîndufşi prin adaptare preferinţele şi căutînd contrastul de întuneric. Te lupţi uneori o seară întreagă cu strategiile ei, ca să ajungi să o birui şi să.i tragi şireteniile pe sfoară, cu o politică de tertipuri.

Ploşniţa venea în fabrică din materialele care o exclud, din beton, din grinzile de fier ale pla* fonului, din alamă şi nichel. Păduchele-dedemn se face pâduche'de.metal. La o festivitate fericită, de cununii, ai găsit.o subt farfurie, încălzindu.se la felul de bucate cu nume franţuzesc din talerul de porţelan, şi ţi-ai dat seama ce rol joacă ploşniţa în viaţa socială, gîndindu*te îa desfacerea unei distinse logodne, din pricină că un exemplar fusese zărit pe dantela primăvăratică a frumoasei albe domnişoare.

E uimitoare preciziunea facultăţii de calcul a numitului păduche. El se deplasa pe o dungă de umbră pe plafon, pînă deasupra lucrătorului aplecat pe lucrul lui, şi, alegîndu.şi ţinta exact, îi cădea în ceafă, ca pe un fir ideal de mătase. Purcede încet, dar se ascunde subit, servită de o imaginaţie subtilă.

Ca să dispară întno cămaşe, în singurul punct cu neputinţă de cercetat al unui labirint de cute şi cusături, e tot ceti poate fi ploşniţei mai fami' har. Ţi.ai scos de cinci ori cămaşa, de cinci ori te.a pişcat, şi a şasea oară ai descoperitio dede. subtul nasturelui de sidef.

Comparativ cu sinistra ploşniţă, musca'i ele. gantă, variază mişcarea, o complică şi o distri.

buieşte. Dacă mar cînta fals, soprana murdăriilor descompuse, îngrijită de ţinută, lingîndu>se ca pisica şi totdeauna preocupată de toaletă şi de frizura pieptănată cu două fire de labe, pe colţul pupitrnlui tău, bai trece cu vederea purtările şi cîteva impertinenţe. Dar nu'i poţi ierta nici exhibiţionismul amoros şi pasiunea că* şi pune pretutindeni muşîţa şi punctul ei pe *i* cu un vanitos şi omniscient dispreţ. Roasă de viermele publicităţii şi al opiniuniior ce trebuiesc orişicum şi totdeauna exprimate, în nestare să*şi aleagă obiectul, timpul şi împrejurarea, bîzîie şi se rosteşte. La ţărmul mării ca peruzeaua, în tihna divină a cîmpiei de ape calme, defilează în dreptul liniei de orizont, îndreptate în acelaş sens, una după alta, în august, mii de libelule, anormal de lungi, ca nişte şopîrle aeriene. Ai luat ocheanul: e zborul pârechilor licăritoare, înnădite, şi uitarea lor de sine indecentă nu te jigneşte. Muştele fac uneori ca libelulele şi, zburînd încîrligate prin odaie, revoltă ca o imitaţie scandaloasă. Fără figură vizibilă, fără aripi, fără picioare, inelastică şi otova, ploşniţa merge în direcţie necunoscută, numai spinare şi burtă.

Vrăjitorul avea barbă de popă şi se purta cu tichie. Fusese, se spunea, înnainte de fabrică, preot. Avea ceva de altar, de schit, în umblet şi braţe, călcînd ca în anteriu şi păstrînd în solerm nitatea pasului un aer de maslu cu epitrahil. Da mîna cu o legănare de cădelniţă şi răspunsuri călugăreşti: «Dacă vrea Dumnezeu. . . » — «Bine, frate. . . » — « Să ne ierte pe toţi. . . » — « Domnul să te binecuvinteze. . . »

Povestea lui nu ba aflabo nimeni la nici o isco* dire. Era un om căruia îi plăcea să tacă şi să se resoarbă, supărat de relief. Laudele şi sensatio< naiul amintirilor, obişnuit la cei ce se narau tovarăşilor avizi să se producă, nu făceau parte

din viaţa lui trăită. Se hrănea cu o ciuguleală, se ferea de vin, şi tutunul şid socotea ca un păcat. « Sâptămîna » şba punea deoparte, împru> mutînd camarazilor strîmtoraţi. Se spunea că în opt ani de fabrică strînsese o avere, din care nu cheltuia nimic, îmbrăcămintea de lucru şi de sărbătoare fiindun bine păstrată.

Trestie ba văzut operînd. Se aşeza pe un scăunel întnunul din unghere, intra întrio stare de beţie aţipită. Şoptea ceva, mai mult în gînd, morfolind cu buzele închise. Se vedea mişclm du*bse barba. Deocamdată, apăreau ploşniţele din apropiere, cîte una, două, trei. începeau să se înmulţească. Veneau cu sutele, în convoiuri şi pilcuri, pe toţi pâreţii, zorite, grăbite, ca la o chemare neslăpînită, şi în colţul diavoliei se strîm geau muşuroi. Şi în vremea asta, de suprimare a voinţei proprii şi de transă morală entuziastă, nici nu puţeau, mirosul fiind probabil convertit în amăgirile psihologiei. « Părintele » punea făra* şui, şi ghemul de păduchi se răsturna, strins ca un bulgăre, pe tava lui, fără să se risipească. . .

Pe şobolani şi şoareci îi minţea cu un fluier. Ei se luau turme după popa lor, şi erau duşi în voia lui.

--- Cum faci, părinte? întrebau oamenii, sfiioşi de harurile vrăjitorului.

— Nu ştiu! răspundea vrăjitorul, — şi spunea adevărul.

— Spurcatul ista, zise un om de lîngă Trestie, poate să ne ia sufletul în somn şi să nbl ducă la Antifurt. . .

Şi cu toată cuvioşia lor faţă de el, lucrătorii urau puterile lui necunoscute. în ziua cînd a fost găsit mort în patul etajului al treilea, n.a fost nici o mirare.

Dar cel mai bun tîlmădtor din fabrică era Tănase. Tarif: o ţigare de vis. El da şi cu bobii,

şi descîntecul lor tămăduia mat bine decît ai popii. Lega şi dezlega, făcea şt desfăcea. între oameni cresc *cam* bălării buruienile de folos, şi baba născută cu ştiinţa sigură a leacurilor şi a bolilor ivite face mai mult decît o carte de medicină.

Grăjdarul prost din sat, Filip, venea duminica pe la fabrică, la un var. El nu ştia mai mult decît două unelte, furca şi lopata, de strîns baliga şi de aşternut paiele la vite. Ursuz şi sucit, nu scoteai de la el o vorbă. Slujind, de copil, la proprietarul moşiei, nuişi ceruse încă simbria pînă la încărunţire. Avea un har: oprea scurgerea de sînge. După ce treceau moaşele şi medicii, boierii care aveau norocul să fi aflat de el, veneau cu trăsurile din depărtare şi trăgeau la Filip la grajd, şid luau pe sus. Ascultînd despre ce era vorba, că o femeie îşi pierdea sîngele şi viaţa, i se lumina faţa. Filip ridica fruntea din pămînt şi se uita nedesluşit. în trăsură, voia să stea numai pc capră, lîngă vizitiu, şi sosea neprimenit şi împuţit de staul. Se apropia de bolnavă, închidea ochii şi rămînea o clipă nemişcat şi palid şi tresărind Sîngele sta numaidecît: Filip simţea în sine, cu ochii închişi, vindecarea. Şi pleca, fără să prii mească daruri şi plată.

«Aşa vrea Dumnezeu», spunea Filip, trăgim duişi cu groază mîinile în care boierii strecurau delicat argintul.

Mînia doftorilor, care ar fi voit să'l bage în puşcărie, se frîngea în refuzul violent al lui Filip să primească bani, intimidată de simpli/ cttatea lui înfiorătoare. Ei nu puteau să înţeleagă, şi nici nu trebuia, absurditatea raportului dmtre un argat nerod şi însănătoşire, întnadevâr inadi misibil. Totuş, Filip suprima hemoragia cn o rugăciune, pe care o ştia, neînvăţată, numai el, şi cu o putere să vindece numai a lui. . .

După faţă şi după meşteşugul lui de ghicitor, Tănase părea să fie ţigan. Femeile de fabrică, cît şi cucoanele, de credincioase la farmece şi profeţii, şiiar fi dat tot ce aveau pe o potrivire a proorocului cu ziua de mîine şi cu viitorul. Ele visau mereu şi din ce în ce mai mult, şi ce nu puteau să viseze? Şarpe, cîine, mîţă, oştean, masă mare, popă, înmormîntare, botez, drum, întuneric, grădină, groapă, fată în alb, voinic frumos. . . Şi se spovedeau lui Tănase, care părea să creadă şi el în vise şi prezicea tot soiul de buchii curi destăinuite Iui de bunul Dumnezeu în somn, şi cum destăinuite ? Nu de<a dreptul şi pe înţelesul orişicui, dar numai din pilde, ce trebuiau dezle* gate, şi care puteau să aibă deiabia mat multe dezlegări.

Doamna Azner, soţia directorului general doctor Azner, începuse să înveţe româneşte de la Tănase, careii da cu bobii întnascuns, după ce ghicise şi servitoarei, o fată din Hamburg, la bucătărie. Geloasă de absenţele prea dese ale bărbatului, voia să se încredinţeze dacă interesele uzinei si nu bătăile inimii îl reţineau în Bucureşti, şi uneori Tănase era chemat de cîte douăitrei ori întno zi, ori de cîte ori vedea, din cerdac, doamna directoare că treceau toate trenurile eoni venite.

— Doamna vrea să ştie ce face domnul în acest minut, spunea servitoarea.

Isteţ, Tănase nu ar fi făcut greşeala să<şi strice situaţia comodă de « chiulangiu » în fabrică, stîn nind un conflict între soţi, şi da un răspuns liniştitor:

— îl văd, să trăieşti, în adunare multă, stînd Ia gîlceavă cu un crai de verde. . . Şi mai e şi un lungan cu dumnealor. . . Vorbesc de hîrtii şi de bani. Zău. . . să n-apuc ziua de mîine. Şî e pe drum. . . acum intră pe uşe, întnun ceas.

— întreabă*!, îi spunea fetei doamna pe nem* ţeste, ca să nu prea pară curioasă şi să nuişi mic< şoreze prestigiul, dacă nu sînt ţi doamne în această adunare. . . Mai ales una blondă ţi mai tînără ca mine. . . Pe nemţeşte, scăderea presti' giului putea să rămîie intim naţională.

Tănase pricepea, fără să înţeleagă. Arăta prin semne, ducînduţşi mina deschisă peste figură, deg etul în arc pe sprîncene, strîngîndu.şi gura a coconită şi legănînduişi ochii, că nu putea să fie vorba de o femeie. Dimpotrivă, el indica un pîntec de burghez, şi apucîndu*se de nişte favorite imaginare invoalte, cum. se purtau la Curtea din Viena, pe modelul, popularizat la bărbieri, al figurii împăratului, şi pipăind, între aceste orna* mente masculine din epocă, ceea ce ar fi fost o guşe, şi cu arătătorul musca de subt buza de jos, un atribut măgulitor. Ca sa fie şi mai bine crezut, Tănase se scula de la masa cu bobii ţi juca un per* sonaj bătrîn, cam cocoţat şi cu câlcîiele depărtate.

Doamna vedea numaidecît despre cine era vorba, din cunoscuţii soţului, îl evoca exact şi, rîzînd de plăcere, intra în apartament, cînta şi se aşeza la pian, împrospătată şi optimistă. Iar Tănase, a căruia influenţă în fabrică putea să riva* tizeze cu a directorului, pleca pe o uşă din dos, cu braţele încărcate.

— Ce tot faci, mă, la domnul director, îl întreba Willy, de te cheamă aşa de des?

Contra maestrul Willy nu putea să intre în casa directorului niciodată, măcar în bucătărie. Şiret, Tănase răspundea, deviind cu dibăcie curiozitatea sasului cu o jignire:

— Mai dau ajutor şi eu la vase, meştere, . . Dumneata nu o să te duci să*i lingi directorului farfuriile, ca mine. . ,

Situaţia lui Tănase S'a întărit în fabrică pe măsură cu înmulţirea clientelei de cucoane de

ingineri şi funcţionari, şi de muncitoare. El a primit fără voie toată arhiva de confidenţe, de care vicleşugul lui avea trebuinţă ca să.şi facă bobii să spuie şi ce nu ştiau, şi stăpînea misterele fiecăruia ca un confesor, distribuindu*şi cu băgare de seamă prin teritoriile fabricii păinjenişul.

întrio seară i*a ieşit înnainte lui Tănase, la cantină, întunecat şi hotărit, temutul Oreste.

— Vreau să beau un chil de rachiu cu tine, zise Oreste, aruncîndu'Şt mîna după Tănase, care voia să scape, şi prinzindu*! de braţ.

— Tocmai un chil. săracul de mine?

— Plătesc şi mai mult! Tu ştii că nu beau, dar azi vreau să măimbăt.

— Dar nu zici că ţuica mă dă peste cap?. . .

— Ce, mă refuzi? răcni Oreste.

— Da' nu le refuz, omule. . ,

— o Omule»? Ia seama. Mă cheamă Oreste.

— Păi mo săfţi zic pe nume. . . dumitale,

— Intră! îi porunci. Şid împinse îmbrîncit în cantină, unde lucrătorii străini, la o masă, pe două bănci lungi, jucau, strigînd după datina lor, aruncîud o mină cu un deget înnainte pe masă. . ,

— Adă o sticlă, . . de.a mea, porunci in picioare Oreste, şi două pahare!

Statura lui monumentală creştea şi mai mult, înfierbîntată de o cruntă căutătură neagră. . .

— Şi să nu mă măsoare aşa, de jos pînă sus, astă.seară nimeni. . . ameninţa Oreste. Că astă* seară nu glumesc.

Zărind pe vrăjitor, care voia să plece cu un petec de brînză pe o felie de pline, a strigat la el:

— Să le dai camarazilor, din partea mea, cinci» zeci de şobolani graşi, aleşi. . .

Oreste ar fi dorit să-i dezlintuiască. Aştepta în picioare, cti mîna în buzunar. .. Jucătorii tresăriră.

— Iţi tremură ţăcălia, mă!. , . Şi ni vrea să faci ceva, dar ţi«e frică. . . tu, cel mai viteaz din toţi. . . Ori poate că eşti mai viteaz pe la spate. . .

Oreste se întoarse ostentativ cu spinarea. . .

— Nici aşa nu vrei să dai? a strigat Oreste.

Cel designat se făcu palid şi voia să se scoale, nu prea nemulţumit că e împiedicat de către tovarăş. . .

— Vino, dragule, vino, haide!. . . zise făcînduu cu degetul semn. Nu vrei să vii? Te<ai supărat şi ţi<a trecut. . .

Oreste s-a apropiat de masa lor, şi'a vîrît mîinile, goale pînă în coate, adînc în buzunare, s*a ridicat pe vlrful sandalelor şi, cu o traiectorie calculată, s>a făcut că scuipă în mijlocul mesei jucătorilor, care au dat mai mulţi să se scoale, ţinuţi de camarai zii lor. . .

— N*a fost scuipat, mă proştilor. . . M<am strîmbat. . . Dar veniţi şi cu toţii. . . Vă aştept. . .

Nici unul nu sia sculat de tot, şi Oreste rîse cu dinţii şi măselele afară, obraznic.

— Vă cunosc, scumpii met. . . mai zise. Voi sînteţi bravi numai pe întuneric.

5<a clătinat masa toată, dar nici unul nu s<a ridicat.

— Aha! vă gîndiţi că cincizeci grămadă pe unul ar fi. mai bine. . . Dar tot vă e frică. . . Staţi jos. . . E mai cuminte.

întnun fund întunecos se zărea o masă rotundă.

— Mişcă! zise Oreste, bem acolo. . . Şi»l duse pe Tănase.

— Ce băutură asta, cu atîtea etichete, nene Oreste? întrebă Tănase. Miroase a enîbahar. . .

— Băutură străină, prăpăditule. . . îţi ia berc gata foc. . . Da*i bună. . . Nu gusta, că te otră< veşti, bea pînă la fund.

Tănase dete ascultător paharul pe gît şi sări de cîteva ori de pe scaun, ca şi cum i<ar fi fost capul retezat.

— Zi că nu e bună, mă! şi că nu zbiară mărun> taiele din tine.

Băutura era întnadevâr gustoasă, simţea şi Tănase, dar îi rămase căscată gura, şi ochii înnecaţi în lacrimi. . . Era să sughiţă. . .

— Cît se poale de bună, nea Oreste. . .

— Nus-mi place nici « nea ». îmi plăcea « nene » mai mult, dacă mă respecţi atît şi muţi vine să<mi zici cum mă cheamă, Oreste. . .

— îmi vîjîie capul, neiculiţă. . .

•— Nici « neiculiţă» nu<mi place. . .

Oreste începu să scoată din toate buzunarele bancnote, argint, aur, cu pumnii plini, şi făcu un muşuroi pe masă cît o căciulă. . . Se ştia că are bani mulţi şi căfi cîştigâ cît vrea. Varul şi acidul carbonic, două materiale de valoare în uzină, erau, dimpreună cu munca pe care nu o putea nimeni face ca el, proprietatea nediscutată şi necontrolabilă a Iui Oreste şi constituiau, de cînd porneau vagoanele cu piatră din munte pînă la ţîşnirea carbonicului pe conductă, un buget independent, guvernat de Oreste. în bene» ficiile imense ale uzinei intrau şi marile lui bene ficii personale, de brută harnică, sălbatecă şi blajină. . .

— Nu pot să-i întărit, . . zise Oreste. Ştii că îşi mărită fata şi pîrlitul ăla de fochist de la cazane? Vreau săii cumpăr vite şi căruţă. . . Nuii dau în mînă, căd risipeşte la crîşmă pe poşircă. . . Dar să nu crezi că am luat la masa mea un nerod ca tine numai ca să beau. . . Nu prea beau în doi, şi nici de unul singur, zise Oreste, arătîndu'Se pe sine. Vreau să te încerc ce ştii. . . la scoate bobii şi dă<mi şi mie o dată. . . Am două daraveri astă>seară, şi trebuie să<mi

dai de arnîndoufi. . , Si nu.mi spui braşoave şi prostii, că te îngrop îu păreţi. . .

Pînă să bea Tănase unul, Oreste se adapă cu şase pahare. . .

Pribeag aventuros, de tînăr de tot, Oreste pîecase pe un vapor în Argentina, de unde s.a răspîndit prin toate republicile americane, pe toate mările, ţi în Africa. La Legiunea Străină a omcrlt un sergent ţi a muncit piatra patru ani la Biribi, osîndit pe viaţă, dar a evadat, omorind un paznic. S-au tras cîteva sute de salve de gloanţe după el, în vînt, şi a scăpat în mare. Pe braţul drept, fierul roşu ba pus urma lui de foc, şi pieptul, spinarea şi toata carnea mădm larelor, pînă Ia curea, purtau, ca un părete de templu egipţian, sute de zgîrieturi albastre, cu gîngănii, papagali, pantere, pelicani, rîndunîci, un cap de mort, ca nişte decoraţii barbare, evocînd pe piele însemnele căpătate de actori, muzicanţi si prestidigitatori la Curţile imperiale. Cînd i.a venit dorul de ţară, Oreste sia întors. Şi-a găsit părinţii morţi de mîhnire, ca după un copil pierit. A pltns, s.a izbit cu pumnii în cap, dar n>a stat degeaba, alegtndu.fi, din obişnuinţă, mun. cile grele,

— Deschide.ţi urechile bine, măh . . Umblă unii să mă ucidă. A fost de mai multe ori să mă omoare cîte unul, şt nu m.am ferit. . . Mi.era totuna — viu sau mort,.. Atîta grije să ai tu cîtă am avut eu de mo-irte. . . Acum trebuie să ştiu cine vrea să mă omoare. . . Acum vreau să trăiesc, mi.e foame de viaţă, . . întinde bobii şi spune.mi. . . Nu mai vreau să mor, vreau să trăiesc, Tănase, zise mai încet Oreste, Uită.te în ochii mei,

Oreste surîse, aplecîndu se blînd ţi nevinovat. Tănase, emoţionat deodată de dulceaţa zîitibetului şi a căutăturii, se uita la frumosul goril. O suvită

de păr alb, pe coama neagră cu scîrlionţii grei ai capului, strecura o lumină de lună în atît întuneric lucios. Vinele albăstrui ale grumazului înhămau puternic bărbăţia lui tare şi zveltă. Mustaţa bogată, frizată şi scurtă, răzvrătită, era ca muşchiul de piatră, umbrindu.i carnea rumenă a buzelor cu conturul nervos, potrivite cu dinţii ca o cutie de catifea roşie cu giuvaerul din gingia ei.

— Vino mai încoace, aă maudă nimeni, Tănase. . . Sînt îndrăgostit! N-am mat fost, în toată lumea asta, niciodată îndrăgostit. . . Să nu mă batjocoreşti. . . Nici nu ştiu pînă la vîrsta mea ce.i femeia. . . Fără dragoste, nu înţeleg femeie. . . Nu mba plăcut ce place. . . Am trăit speriat şi înverşunat şi, să.ţi spui drept, omul îmi pute, şi femeia mă îngreţoşeazS. , . Varul n.are miros. . . Acum, mi.e dragă o fată. . . Numai cît îi aud pasul, şi mi.e frig în şira spb nării. . . Şi mă tem de ea. . . Mi se înmoaie inima cînd m3 gîndesc. . . Sa mă omoare acum, nu mai vreau. . . Cunoşti pe Lina de la cutii?. . . Aia e. , . întinde acum bobii şi spune.mi pe cine iubeşte Lina, că nu vrea nici să se uite la mine. . . Am cam bănuit. . . Laborantul, , . E tînăr. . . e frumos. . . e cărturar, . . şi e deştept. , , laborantul. Vreau să ştiu, îi vărs matele, sau nu? Spune adevărul. . . ţine Lina la el? Mi se pare că umblă să mă omoare tocmai acum, ticăloşii. . . Haide, întinde.ţi bobii şi spune, Tănase, zise Oreste, strîngînd cu prietenie, lin, mîna lui Tănase, întinsă pe masă. Ce.mi vei spune tu e adevărat.

Lui Tănase, înfricoşat de contrast, i se făcu milă de Oreste. . ,

— Dragă Oreste, zise Tănase, vreau să spui şi eu ceva, . .

— F.i, vezi, aşa îmi place.

— Bobii mint. . . şi nu mint bobii, săracii. . minte Tănase . . . Mă întinde toată lumea să

ghicesc, şi nu ştiu de ce m<am putut hotărî să mint. Mi s.a dus vestea de ghicitor. . . Şi sînt un mincinos. . . Ţie n<aş putea să.ţi spui minciuni, Oreste. . .

Oreste tăcu. Plăti. . . Se sculă greu de pe scaun, înmuiat, ca o pînză de corabie, frîntă, care ar vrea să se mai ridice pe catarg şi nu poate. . . Nu era beat, era întristat. . . A voit săişi alunge melancolia, ca un miros searbăd, ceii trecea pe la nas, şi goni aerul din dreptul feţei. . . Alături de Tănase, trecu prin tot golul sălii cantinei şovăind, şi se mai opri o dată în dreptul jucătorilor, reaprinşi, niţel cherchefiţi. . . Primit cu o mişcare de ameninţare, Oreste s<a uitat la ei şi a zîmbtt. Prieteneşte . . . iia salutat cu capul plecat. . .

— Umblă de cîteva zile beat şi turbat, au zis jucătorii.

în vederea repetiţiei generale, care n.avea să întîrzieze, toate atelierele isprăviseră aproape de înlocuit organele monstrului uzinei degradate de uzură. Simplificată la schema de unde pornise cîndva, fabrica nu era decît o imensă ţeava, un intestin care începea cu gura în sfeclă şi sfîrşea cu coada în sacii de cristale, gata de trans< portat la un etaj de moară, unde, măcinat făină, zahărul era fasonat la presă în ciubuce lungi şi retezat, în sfîrşit, ritmic, în * bucăţi », aşezat în lăzi şi cutii şi trimis la depozitul de expediţie. Acolo, cîteva lucrătoare, înnegrite pînă în vîrful nasului, tipăreau pe păretele lăzilor o inscripţie eliptică, trăgînd cu o pensulă peste găurile unui şablon. Un atelier tăia scîndurile primite cu vagonul şi încheia lăzile în cuie ca de argint. Un alt atelier Ie căptuşea cu hîrtie şi prindea cutiile de mucava, intri unele ateliere lucrătorii erau albi, curaţi, în halate, ca nişte medici, care scoteau obuzele de zahăr căpăţîni, ca nişte prunci imaculaţi, din turbinele rotative.

Cazangeria, în secţia ei principală, a cazanelor propriuizise, scotea un cîntec cu sute de ecouri al ciocanelor care striveau niturile din cîte două părţi, şi rezervoriul pătrat, destinat unei săli de răcire, unde vechiul cazan rămăsese mic, vibra de o mie de murmure, variate, compuse întno orchestră de haos. Muzica muncii învăluia toată fabrica pe zecile de hectare clădite, ageră, energică şi trezind în sufletele apucate de dansul braţelor şi sculelor o mulţumire bărbătească. Ţipau nicof văile. Drugii roşii de fier, loviţi ca o cocă de jar de baroase, dădeau un zgomot înnâbuşit. Ciripitul pilelor vioaie însoţea ţiuirea stridentă a circut larelor intrate în aramă şi măcinatul gros pe meni ghini al raşpelei, rozătoare de blocuri de fontă, rumegată după model. Bronzul îşi adăoga şi el, tocit de scula cu dinţi, horcăitul ventriloc, de

mistreţ. Un sunet evoca saltul pe un pictor al dansatorului care fluieră cu chivără pe ceafă, altul silabisea ca o copilă, şi mugetul genera* toarelor, de tauri mulţi, se încrucişa cu strigătul în zigzag, de iad, al unui eşapament. O maşină tuşind, un aparat strănuta. Peste toate, la ora lăsatului de lucru, răcnea măgarul semnalului cu abur. Şi întnun minut nu se mai auzea nimic, ca şi cum o armată în marş, cu tobe, cu trîmbiţi, cu escadroane şi artilerie zmuncită din glod, a leşinat la o comandă.

— Anul trecut neta ieşit zahărul vinăt, spunea Oniha, înttininduise cu Trestie la uşa cancelariei. A trebuit săd vindem pe ce ni s>a dat, ca să scăpăm de el. Ştii, asta confidenţial: e secret de fabricaţie. Supraveghează dumneata să se puie albastru mai puţin. Albastru puţin înnaibeşte, albastru mai mult înnegreşte. Şi nici presele de la cubic mau făcut în campania trecută treabă bună. Cum pui o bucăţică la cafeaua cu lapte, dispare. Un zahăr bine fabricat are ţinută, se cere să fie com* pact, şi săd tntîlneştt în ceaşcă şi pahar cu lingu* riţa. Dar ccam auzit, să fie cu noroc. . .

— Ceai fi putut auzi dumneata? Domnul Oniha, mi se pare, — şi întinse mîna.

— A, pardon! nici nu m.am prezintat. Noi, aici, la fabrică, ne cunoaştem şi cînd nici nu neiam cunoscut, şi, cum ne frecăm toată ziua unii cu alţii, nici nu ne mai dăm bună ziua. . . *Cutentag, colega!* zise unui contramaestru, care se apropia în bluză albastră curată.

Acela saluta cu un deget la şapcă.

— - E şeful atelierului de ţevărie. bar plăcea săd zică « domnule inginer », dar nu«i zice decît nevasi tă.sa, care.i cunoaşte meritele tehnice mai bine.

— Cum se numeşte'

- N u ştii? Wiily.

— Neamţ?

— Dumnezeu mai ştie. Vorbeşte româneşte ca mine şi ca dumneata, ungureşte ca un ungur, nemţeşte ca un neamţ, greceşte ca un grec şi aşa mat departe, ca toată lumea. .. un cosmo. polit. . . Singura limbă care s*a opintit degeaba să o.nveţe e franceza. Ar vrea să facă politică niţel cu inginerul Gerard şi ştie să zică numai: «Mossie *. Pe Gerard cred că îl cunoşti. . .

— Da, răspunse Trestie.

Gerard trecu şi el, căznindu.se să.şi vîre braţele în bluză. . .

Oniha voia să.şi ia rămas bun.

— Ştiu franţuzeşte cît ştie şi el româneşte, şi prefer să mă car.

— *Charcgne!* zise Gerard, apropitndu.se de ei.

Vî'illy ascultase caracterizările lui Oniha cu bunătate. . .

— Nu te lua după ce ţi.o spune el, îi atrase atenţia Iui Trestie, strîngîndu.i mîna. E o secă' tură. . .

Pata lui Trestie S'a întunecat, vâzîndud sosind pe Dagta.ni.an, care îşi ascundea, fără să ştie, prostia într.un ztmbet al ochilor cu găluşti, ironic. Se părta că el ar şti mai mult decît spune şi că ar spune mai mult decît poate. Pardesiul cu jeg juca în vînt, descheiat, şi lavaliera rîncedă, în grăsimile gulerului, da firului de cioc spînatic, subt colţurile spurcatei guri cu caş. importanţă.

[ptinzind mîna, Gerard i.a scuipat.o.

-- *Capuc!..* .

— E totdeauna glumeţ, zise Dagta.ni.an, în nes tare să refuze scuipatul,

Coşoiu întoarse capul. Oniha căuta în ghioz. danul cu frahte.

— Mai spală*te, mă murdarule! îi zise Willy.

Trestie îşi vîrî mîinile amîndouă în buzunare. Dagta.ni.an, rămas cu laba în sus, nu mai ştia ce se poate face cu ea.

— Toţi ne.am făcut glumeţi, zise Trestie.

— Nu ştiu ce voiam sa vă spui. . . zise Daglaliban.

— Nu vreai să spui nimic, ZÎae Trestie.

— Fiindcă nu ştii cuni să ieşi din încurcătură, zise Gerard, bagă.ţi degetul în nas şi scobeşted serios, ca de obicei. . . Făimî plăcerea şi uită.te la unghiile Iui, dacă nu-ţi vine să verşi; pline cu coji de muci. . .

— Ceiaţi spus? întreba Dagta.ni.an, inconştient.

Grupul s.a mişcat, şi el rămase locului, ca un muşchetar în pielea goall.

Doctorul Mislin pierduse mai multe trenuri în două săptămîni şi venea din Bucureşti la fabrică agnat şi haotic, ca un vinovat Tîrzielnic din fire, confortabil şi scrupulos temperat, mai mult de lene decît din rea.voinţă, el rămînea neîn. trerupt timpului şi datoriilor dator. Mereu amî< nate, scadenţele se grămădeau deocamdată lent şi progresiv mai accelerat, cu coincidenţe de fata. lilate, şi.i încolţiseră în acelaş timp, parcă după o hotarîre malefica.

Pînă una.alta, o neregulă a putut si fie esca< moţată cu altă nereguli, două *ituaţii delicate, de aceeaş natură, au putut cîleodată să fie supra. puse şi mascate între ele Titlul de Graf, sărăcit încă din ascendenţă, şi personalitatea lui boic rească aveau nevoie de arătare şi de bani mult!, pentru prestigiu, mai pe urmă pentru viciile, deşteptate, ca o moştenire concietă, în sîngele noului doctor chimist. Armoariile căpătau o întinerire prin aceea că un nobil accepta o discb plină şi răscumpăra trîndăvia strămoşească printr-o muncă profesională, dar creditul a fost, şi el, trecător. Industria primise pe noul.venit dintr.o clasă socială care pe vremuri s.a fălit că nu ştia

să scrie şi să citească, rezervată pentru porunci şi obedienţă, cu superstiţiile, despre rang şi stare, ale parveniţilor la capitaluri fără blazon, în bună parte o altă elită de ignoranţă. Butonii de la manşetele chimistului purtau, în argint şi zmal* ţuri, insigna vulturului şi un braţ înmînuşat în zale, ridicat întrtun compartiment cu stele al scutului, din cot. Ceea ce nu i se putea contestă noului doctor era o autenticitate seculară.

Buna lui creştere şi stilul de om de politeţe aleasă îl deosibeau, de asemeni, de cei mai mulţi, făcîndu.l, la începutul carierei, şefilor ceremo> nioşi — simpatic, lucrătorilor — ascultat, şi egalilor lui de condiţie salariată — bine primit Dar nevoile luxuriante, tocindu.i suliţa de castelan, bau şters cîte puţin şi relieful acvilei ereditare. De la ne< punctualităţile memoriei, lunecînd pe nesimţite, s.a scoborît, cu un rest de inocenţă a inconştienţei, în incorectitudinea încă necalificată şi a căreia hartă, cu cotituri şi ulicioare, mai ţinuse o bucată de vreme.

Leafa lui, încasată cu cîteva luni înnainte, şi tantiemele scontate la bănci, se duceau pe buchete, pe fotolii de orchestră, pe hoteluri ascunse şi separeuri cu şampanie, pe bijuterii. Tînăra doamnă blondă, iubită ca o nebunie, în Bucureşti, era măritată, şi idila fantastică pe care o trăia cu ca de doi ani, împărtăşită cu elan de frumoasa femeie, părea să fie fără sfîrşit. Pasiunea, în loc să scadă, o bucată de vreme a crescut. Tinerii o duceau cu ei orbeşte, împărechiaţi într<o luntre ameninţată să se răstoarne. Iubită cu aceeaş frenezie de un bărbat amăgit şi scufundat într»o minciună eternă, ea trebuia săişi împărtăşească fermecătoarele graţii între un soţ aproape indii ferent şi un amant adorat.

în momentul deschiderii din nou a lucrului din fabrică, Mislin, căruia vălmăşagul penpei

ţiilor îi diminuase titlul de *von,* moştenit eroic, venea beat de dragoste ţi sătul. Femeia fusese gonită din căsnicia ei, cu o graviditate bastardă, st amantul era urmărit cu pistolul. A trebuit să refuze contele din chimist un duel.

Coples.it de răspunderi ţi panică, nesigur de viaţă, ţi la fabrică ji în oraş, zăpăcit si laţ, un senti* mcnt de penitenţă catolică, mai primejdios decît rîpa deschisă din drumul lui, începea să>i evoce originile ca un glas al libertăţii destrăbălate, la care nu putea conştiinţa lui şovăitoare să renunţe. Prizonieri întnun apartament de cartier, femeia se simţea culpabilă de încolţirea în sînul ei a mugurehu maternităţii, ca de o fărădelege, care fericeşte femeia iubita cu adevărat. Amantul rămî. nea tăcui ca niciodată pe un fotoliu, volubilitatea amoroasă îi dispăruse, ţi vitejeasca înrămurire a heraldicei părinteşti era incapabilă său dea virii lîtatea responsabilităţii luate de bunăvoie.

O frumoasă buclă castanie îi juca pe frunte dinaintea ochilor verzi, ca o iederă, spînzurată acum în fereastra unei clopotniţe de vechi preş* biteriu. Cînd a înţeles femeia gindul ascuns, că pruncul trebuie sacrificat şi că iubitul se dă înnapoi (5>şi împreune mîinile cu ea dinaintea unui allar, decepţia a ridicat în sufletul ei naiv, de nevastă necredincioasă, o furtună amară. . . Aristocratul se bizuia pe o impunitate a naturii, fărS termen, ţi pe o legătură de simplu roman, după care rămîn consolările amintirii, şi se împui ţinase atît de mult ultima rămăşiţă a fostului cavalerism de dinastie, încît el nu inai simţea, din toată tragedia vieţilor pe care le pîngănse cîntînd, decît frica meschină de două revob vere.

La fabrică, portarul i'a prezintat chiar în poartă o înştiinţare prin ambasadă. Domnul doctor Wolfgang Mislin era somat să achite hotelul şi

restaurantul, pentru două persoane, pe două luni, petrecute Ia Insbruck.

Al doilea personaj ieşit înnainte a fost domnul Ritter von Riffler, căruia i se păstra rangul militar şi social. Mişcarea lui familiară de tragere a mustă. ţilor albe'CÎnepii prin toată mîna, ca o cosiţă de popuşoi, era însoţită de o privire de albăstrele dulce, mai îndulcită încă de bălanele sprîncene transcendentale. Intendentul Riffler era trandafiriu şi tînăr ca o faţă de copil din reclamele de făină lactată şi săpun de toaletă.

— Te aşteaptă o porţie cum n-ai mai mincal. . . zise Riffler, în nemţeşte, dînd mîna cu el, Azner e scos din pepeni, şid cunoşti. . ,

Mislin S'a cutremurat.

— Nu vrei să mergem să.l salutăm amîndoi?. . .

— Ai nevoie de un însoţitor tampon, desigur. . . zise RifRer. Porţia o să fie cam mare şi te temi de o indigestie. . . Fii liniştit, domnule doctor, nu are să ţi.o servească prea cu multă zmîntînă. . .

— Aveai reputaţia unui camarad bun, Riffler. . .

— Numai la datorie, dragă Mislin, nu şi la drepturi. . . Descurcă.te şi dumneata o dată singur şi nu te supăra prea mult.

Mislin se simţea tot mai străin şi, dezorientat, rămase legat de bastonul cu măciulia de aur, ca uri om care vine să ceară de lucru şi nu îndrăz' neşte, între poartă şi cancelarie. O splendidă cravată roşie.garanţă ti înflorea ca un mărgăritar, bine înnodată, colţurile răsfrînte ale gulerului cămăşii sticlos.

Darany, un păianjen gros, cu ochelari, îmbrăcat cu o eleganţă nordică exagerată, întnun costum castaniu. deschis, cu zigzaguri mari, cărămizii, părea, în mers, un borduf de harmonicî în dila< tare, încreţit şi descreţit de tiparul ştofei. Venea din fabrică. Darany era ungur şi conducea, gras şi bine ras, cu aroganţă, o secţie a contabilităţii.

— Lume noul! zise Darany, venind către Mislin. Era aproape să'ţi uităm figura de cînd lipseşti. . . Am auzit că ai petrecut foarte bine. . . Păcat că mizeria asta de fabrică reîncepe lucrul aşa devreme. . . Ai patru telegrame Ia cancelarie, învechite de cîte patru ori. . .

Mislin îngălbeni.

— Le/a văzut şi Azner?

— Nu numai atît: le<a şi citit. . .

— De ce nu mi leiai păstrat în sertarul dumb tale, Darany?. . . Nu eşti un bun camarad. . .

— Să nu facem nici o confuzie, domnule Mislin, răspunse Darany, dîndu'se pe spate. Eu sînt contabil, nu factor poştal. . . şi pentru întîia oară sînt însărcinat cu buna camaraderie.

— Am onoare! zise Oniha evaziv, vîrîndu<şi nasul, cum ieşea spre poartă, în foile de cale ferată.

Nici WiUy nu fu mai atent, cînd, cu degetul ridicat la şapcă, zise mai mult pentru direcţie decît pentru nouhvenit:

— *AUa!. . .*

Mislin a chemat la el pe Bişeta Coşoilor, ca să se poată sprijini pe ceva, măcar pe un cîine. Căţeluşa trecea, ca un puf alb cu labe minuscule, printre pietre. O mîngîiase de atîtea ori. Cîinele a clipit din ochi Ia el şi sia depărtat. Nu ha mai cunoscut.

«, Tot e bine că nu mia lătrat», şna zis chimistul.

Un tînăr lucrător italian tocmai intra între clădiri, cu pălăria pe cot, ca un castron, plină de fructe. Muşcînd dintr.un măr, a surîs din ochi, aplecindu'şi capul cu gura plină. . . Mislin s/a bucurat de bucuria din ochii lui. N*a făcut nici douăzeci de paşi de.a lungul zidului alb, italianul. O traversă de fier, aruncată din fabrică, de sus, îl izbi cu câpătîiul în frunte. Mislin dete fuga. Din biurouri şi din ateliere venea o goană de

funcţionari şi lucrători. Elăcăul cu părul vîlvoi, în inele, şi de paliditatea negricioasă a nobilei rase de sud, scuipase în prăbuşire o gură de sînge amestecat cu măr. Şina de fier se prăvălise peste el. Mislin, Ingenunchiat, îi pipăia pulsul şi inima în cămaşă, puinduţşi mîna, pe lîngă grumazul zvelt, în părul curat al ţîţei. Emoţionat, îşi scoase pălăria, ca la morţi, şi, fără să'l vadă, se lovi de directorul Azner, venit în grabă şi trezit în mijlocul oamenilor ca de o jignire că se găsea între ei cu capul gol. Trestie avusese timp să scoboare iute scara laboratorului în curte, cu pansamente. Giovanni murise în mai puţin de un minut, fără o zvîrcoîire, şi nici nu a ştiut. Uriaşa grindă de metal abia sticlise în prăbuşire, ca o scînteie, lucrătorii de pe înnălţime avuseseră numai timpul să ţipe de zbucium, crispaţi grămadă pe muchia zidului, de unde o doborau.

— No! începe bine campania. . . zise direc torul general cu ochii Ia Mislin. N.ai mai putut întîrzia o zi?. . .

Mislin se văzu acuzat şi de răspunderea accii dentului şi nu putea să zică măcar bună ziua, în nici o limbă. De la mort, ochibi rătăceau la barba directorului, care cerii să i se aducă numai> decît căciula de biber, şi la halatul alb, de labo' rator. . , înţelegea că de astă dată nu şba putut alege el laborantul şi, depăşit de un angajament impus, îşi da seama că a venit, întnadevăr, în fabrică, prea tîrziu. . .

— Ce facem cu Giovanni, domnule director? a întrebat Trestie cu o şoaptă.

Din ton şi căutătură, Mishn cunoscu că labo< rantul avusese timp să capete un început de tradiţie de relaţii. împrejurarea ba displăcut ca o subalternare, mai ales văzînd pe domnul Azner, prompt în răspunsuri brutale, nehotărît. Direc torului bar fi venit mai bine să nu fie întrebat

şi să dispară cadavrul cum o ştii, absorbit de pămînt, ca zahărul uzinei.

Domnul Fink documenta cu datele din registru: Giovanni Turetmi, născut la Palermo. tocilar. . . Catolic. De douăzeci şi trei de ani. Lucra In fabrică de doi ani . . Angajat la Galaţi de domnul inginer Meurens Gerard. . . Bun lucrător. Mamă văduvă în Italia. . ,

Inginerul Gerard călca spre grămada de oameni, posomorit şi murmurind:

— *Nom dc Dîeu.'. . . nctn de Dieu!. . . Quelle sale journie'.. . . Je le l'avais bien dit, hein? que ce sera une sale jaurnee. . .* îşi spunea sieş ingis nerul, care se sculase în ziua aceea fără chef. *Ten ai eu Ic pressermnient. . .*

— Trebuie să anunţăm procurorul, zise domnul Fink, dind cu ochii de căutătura enervată a dom» nului Azner.

— *Bien sur,* zise Gerard.

— Şi trebuie să înştiinţăm legaţia, familia. . . adaose domnul Fink. Aşa e corect, a subliniat directorul contabilităţii, observînd treptata impu- tare din privirea directorului general, care ştia ca moartea lui Giov.tnni putea să aibă consecinţe.

— *Ca ra .ic sci. . .* apăsa Gerard. *Cest asiez. embetant. . .*

Apărură italienii, cu pălăriile în mină. F.rau în fabrică treizeci şi doi. . . Ei vociferau cu ochii în sus la grupul de lucrători, consternaţi, pe cărămizi, şi care dăduseră drumul grinzii uriaşe, fără să se asigure că nu se găsea nimeni dedesubt. . . Contro* versa nu putea, la ancheta domnului Azner, să he imediat lămurită. A fluierat semnalul de 8 înnainte sau după aruncarea traversei i. . . Nu se putea să fi fluierat înnainte de terminarea repaosului de un sfert de ceas. . . Giovanni, un lucrător foarte conştiincios, nu arfi putut să seducă să cumpere mere şi să se întoarcă după sunare.

— Cine a condus echipa? a întrebat domnul Fink.

— Domnul inginer Pisko, au răspuns muncb torii din echipă, care ajunseseră jos. Ne.a chemat la lucru înnainte de fluier. .

— *Enccre cel imbecile!* a strigat Gerard.

Ştiindu»se congediat, nefericitul Pisko făcea exces de zel, ca săişi dreagă greşeala şi să şi»o ispăşească.

— Bravo, domnule Pisko!. . . După ce eşti un dobitok, mai eşti şi un asasin! a strigat la el, cum venise să vadă, directorul.

Inconştient, Pisko rîse şi zise pe nemţeşte:

— Se face!. . . Să vedeţi cum îl scol eu de jos. Drepţi, Giovanni! nu eşti la teatru, eşti la fabrică! a zbierai Pisko la cadavru, voind să.l izbească în genunchi cu bocancul.

Vărarul, care venise din urmă, ba prins de ceafă, ha scuturat şi ha aruncat înnapoi. . .

— Canalie! te trîntesc cu capul de pămînt, zise Oreste.

De.abia putu pricepe atunci Pisko realitatea, iar Trestie văzu că orice intervenţie şi insistenţă a lui pentru menţinerea în serviciu a lui Pisko era zadarnică şi devenea stupidă

între cei de faţă erau şi lucrătoarele de la împachetat, cu care contrasta silueta deosebită a Linei, amănunţit îngrijită şi cu o garoafă în piept. Dar domnul Azner îşi aduse aminte că e director şi că trebuie să fie riguros.

— No!. . . a strigat. Nu mai lucră nimeni?. . . Se va scădea la plată o jumătate de ceas din săptă* mîna tuturor, domnule contabil . Asta face în total cel puţin o sută de ore. . .

— Ridicaţid şi duceţid pe banca din biuroul meu, porunci supărat inginerul Gerard prin Coşoiu.

Domnul Azner ar mai fi voit să spuie ceva cu autoritate, dar privirea lui, întrebătoare ca o

imputare, se lovi de sprîncencle zbîrlite de ciudă ale belgianului şi de maxilarul strîns al lui Oreste.

— Dacă ar fi după el, adaose inginerul, ar trebui săd aruncăm la borhot sau în melasă.

— Ceia spus?. . . a întrebat Azner, care nu pricepea franţuzeşte, pe Coşoiu, tresărind.

— Lăsaţid, că e foarte supărat. . .

— Nu dau voie să fie nimeni superat contra directorului în fabrica: asta nu se cheamă disţii plină, spuse, ca şi cum ar fi despicat o scîndură, domnul Azner.

Coşoiu strînse buzele, uscate ca mucavaua, şi un accent aspru i se ivi în ochi.

— Atunci trebuia să vă ceară voie şi Giovanni să fie ucis în serviciu. . .

Coşoiu ştia unde nimereşte, şi directorul simţi împunsătura la locul exact, căci voia să eludeze răspunderea şi despăgubirea, portarul nu avea nici o îndoială.

— Mai erau cinci minute pînă la semnal. . . zise cu un ton silit, care afirma îndoiala, domnul Azner.

— Ceasul dumneavoastră merge prea adeseori prost, răspunse Coşoiu, iritat,

—-Săd ducă la spălătoreasă! zise Oreste cu vocea lui cea mai groasă. Mai sînt şi alte lucruri de spălat în fabrica asta, . .

Simţind că ţinuta poate să degenereze, domnul Azner sia eschivat. . . Ii trecură poate pe dinainte cadavrele înnecate în drojdiile de zahăr, aşezate în conştiinţa lui Ia rînd, unul alăturea de altul, şi desluşi că într.un singur minut putea să i se dezumfle autoritatea. . .

— Mă iertaţi, domnule Coşoiu, vreau să va întreb ceva. . . se gîngăvi Ion Trestie, însoţindud cîţiva paşi. Pot să ştiu cined persoana ceea cu o floare la sîn?

— Ai zis bine «persoana», că nu seamănă cu celelalte lucrătoare. . . Am văzut că, pe furiş, n.ai mai stăbit<o din ochi. . . Nu te roşi. . . Am mai văzut ceva. . . adaose Coşoiu părinteşte. Se uita şi ea ţintă la dumneata. . .

Trestie se roşi mai tare: nu văzuse, dar îi făcea mare plăcere.

— Să ştii că e o fată foarte cuminte. . . adaose Coşoiu, Siau aruncat ei, toţi domnii din fabrică, dar i<a pus cu botul pe labe. ba dat şi lui Azner inima brînci. . . Nu merge!. . . în fabrică e poreclită a Plorâreasa ». . .

— E lucrătoare, nu-i aşa? voia să ştie, totuş, cu toată preciziunea. Trestie.

— Ca toată lumea de-aci, răspunse Coşoiu. La ambalajele de hîrtie, unde lucrează, îi zice « Domnişoara», ca dumitale «Domnişorul», toată lumea.

Nici o bănuială necuviincioasă, nici o aluzie oblică din partea lui Coşoiu nu au venit să turbure însufleţirea laborantului. Secţia de ambalaj nu fusese încă vizitată de Trestie, şi clădirea din fundul aripii drepte, legată de uzină cu un coridor, îi rămase acum ca o literă mare, ornată cu volute, de Biblie, pe pagina cu textul încă netipărit.

— Aşa puţină inimă are domnul Azner faţă de moartea unui lucrător căzut la datorie? s-a mirat laborantul.

— N-am mai putut să rabd. . . zise Coşoiu.

Mislin, afară de limba lui de acasă, vorbea, precipitat, un grai internaţional patruped, ame; stecînd cuvinte nemţeşti bune, dar neînţelese, cu vorbe româneşti stricate, cu silabe de reminii scenţa franceză barbară, împlinind intervalele cu gestul, legînd fraza cu intervenţiile întregii ana» tomii, cu umărul, cu mimica feţei, cu piciorul. . . Cînd şid întindea, uita de ce vrea să spuie, admii rîiiduişi pantalonul şi rămînînd cu ochii la încăb ţămintea galbenă, încinsă cu ghetre cafenii. Se purta încă puţin această haină de căţel, peste pantofi.

Prezenţa în laborator a lui Trestie ba turburat. Nu ştia cum trebuia să înceapă ca săfşi exprime nemulţumirea că totul era bine schimbat din loc şi că laboratorul era transformat. . . Examinînd încăperile amănunţit şi descoperind inovaţiile cîte una, surpriza din ochii lui se dezmeticea. . , Lua o hîrtie nouă, o mototolea şi o frămînta furios, arunca un scaun, îmbrîncea o masă. Tînărul din faţa lui însemna o altă rînduială şi un stil pre> cizat. îl supăra mai ales căii ghicea pe figură un semn de voinţă, care pe un om dizolvat îl întărită, ca un miros. Ideile lui confuz negative se zăreau din interjecţii înnăbuşite. Totul era bine, dar nimic nu era bun.

Scaunele şi canapeaua, unde erau scaunele şi canapeaua? Trestie a răspuns, la imputarea lui mută, ca un mut, arătînd cu braţul întins la magazie. Panourile, dulapurile, mesele, rafturile nu se mai găseau unde le lăsase cu trei luni mai nainle Mislin. Biuroul, limpede şi curat, aducea lumină, sertarele erau proaspete. Caietul jerpelit, de probe, cu încă multe file albe, pierise: oglinda dezordinei din laborator. Trestie observase, ascunse între date şi rezultate, formulele tip ale unui tehnician borfaş. El nu dăduse caietul la arhiva cancelariei, fără motiv. . . Pierderea caietului era,

vădit, o pierdere considerabilă pentru chimistul oficial al fabricii. . . îl căuta vehement, fără săd ceară. . . Un grafic bine desinat, pe un carton încadrat, se instalase în păretele de lîngă biurou. Altă inovaţie alarmantă: robinetele numerotate.

Ceea ce scoase cu totul din sărite pe Mislin fu registrul perforat, de rapoarte. Fără să priceapă ce sta tipărit pe foi, una albă, una albastră şi alta trandafirie, purtînd cîte un acelaş număr, el simţea că se va exercita în laborator un control şi că o undă de bănuială îl împresoară. Simţi că începea o luptă, nesigur de echilibrul lui, ca un joc de popice, aşezat în picioare, dar pe care şi o minge moale, de cauciuc, îl doboară. Era ostenit şi angajat şi solicitat întrtalte lupte. Parcă, tocmai din depărtare, venea în fuga mare spre el, mic deocamdată cît o mîţă, un bivol, săd ia în coarne, şi nu se putea feri, neputînduise mişca din îocul unde va trebui să fie ucis. . . Avea nevoie de ceva, de o măsură, de o atitudine, dar îi lipsea acum autoritatea, interioară şi colectivă, ca să le ia. Poate că, lămurit de intuiţii, ar fi demisionat, ca să se dea singur deoparte din calea ameninţ ţării, dar luase leafa înnainte, de la fabrică, pe un an.

Lăsîndutse dus de o ciudă sălbatecă, a scoborît scara întmm suflet. Se găsi în cancelarie dinaintea domnului Fink, care ha primit cu o voce stinsă şi cu o răbdare în agonie.

Ceru ca laborantul să fie îndepărtat numaidecît şi înlocuit cu o femeie din fabrică. . . Pentru spălatul pîlniilor ntavea laboratorul chiar nevoie de un băiat cu scrutarea rece. Dar îi trebui mai puţin de un minut ca să vadă ce greş dă. Necăjit că nu şiia putut stăpîni mînia cared umilea acum, Mislin îşi dete seama că nud mai funcţionează nici o frînă just. Domnul Fink nu crezu necesar săd dea răspunsul, care i=ar fi făcut să sufere

mîndria poate că şi mai mult decît o tăcere cori' cludentă. întors cu faţa*n fereastră, el urmărea ciorile, ridicate din pămînt, dar atitudinea Iui de absenţă îi permise chimistului sâişi afle un alibi şi să poată părăsi biurourile fără să salute, dar fără să zdruncine definitiv o situaţie ajunsă gingaşă. încercarea răzvrătirii neizbutite îl făcu dintr>odată subaltern.

— Ai văzut, tu, Haimovici, zise un funcţionar, că venirea laborantului modifică fabrica pe ne* simţite?

Calculatorii contabilităţii, brutalizaţi şi nedrep* tăţiţi, aveau în speranţele lor compensaţia neca* zurilor îndurate şi, întnadevăr, obişnuinţele şi datinele se dislocau rînd pe rînd, de la venirea în laborator a tînărului, pe care resentimentele practicanţilor şi*l asociau ca pe un aliat.

Lui Mislin îi trebuia o lungă convorbire cu Trestie, şi nu o avea la îndemînă. Niciodată nu'şi închipuise că ar putea să aibă nevoie de limba sclavilor în profesia lui, împlinită onoma* topeic şi cu porunca vocală, scurtă. Realizînd din toate lucrurile infima parte, deficitul general se însuma la un minus enorm. Ar fi voit să înveţe româneşte în treizeci de minute, răsfoind nervos cartea de buzunar, ce*o ducea cu el în tren şi localuri şi în care frazele uzuale, neutilizate, aparţineau unui idiom de confecţie: «Ai dum* neata cheile mele?...» «Unde este pălăria mea?. . .» «Fratele vărului meu e fiul mătuşii mele...» «Doriţi cafea cu lapte, sau cacao? Eu prefer ceai. . .» « Cît costă acest obiect? . . . » « Drept înnainte şi Ia stînga e strada pe care o doriţi. . .» «Aceasta este recipisa bagajelor mele. . .»

Toate capitolele purtau titluri de specialitate: Agricultură (f.H *Ackerbau* <m.), Marină şi Navb gaţiune <fj: *Seewesen* (n.), *Schiffahrt* cf.). Ustensile

de bucătărie (f. pl.): *Kuchengerăthe* (m. pi.)- . . Ouă. . . Salade. . . Un tapiţer negustor de mo* bilier: *Ein Tapezirer und AtdbelhândUr. . .* Teatre şi concerte. . . La nici o pagină a manualului, cu figuraţia rostirii cuneiformă, nu dete Mislin de capitolele ce*l interesau şi care se rezumau în problema: Cum converteşti un laborant de labo* rator de fabrică de zahăr? Pînă la apariţia unei ediţii complecte a manualului de conversaţie, rămînea un gol ce trebuia acoperit de urgenţă, fără interpret indiscret.

Mislin a încercat farmecul. . . Laborantul, adîncit în etichetare, lucra de*am picioare, la o masă. . . îi puse un scaun la spate, făcîndud semn, cu zîmbetul şi cu mîna, să nu se simtă stingherit de prezenţa lui şi să stea jos. . . Şi*a pus şi el un scaun lîngă scaunul gol. Laborantul a mulţumit din cap, a luat scaunele şi le*a dus fa locul lor. . . Răsfoind vocabularul, Mislin dete de cuvintele *ostenit s'ifatigue'. . .* şi le*a pronunţat după rostirea figurată în dreptul fiecăruia, silabb sind, . . în concepţia ce*şi făcea despre valahi, care vorbeau şi franţuzeşte, chimistul găsea o justificare la acest lux, atribuit oricărui român, ca o harmonică de gură.

Se plimba în camerele laboratorului şi nutşi găsea de lucru. . . Se uita de zeci de ori îm* prcjur. . . Făcea cîte un pas, doi. . . Verifica fără voie scripetele rezervoriului, în care se acumula, degajat dintr.un lichid, subt un clopot de metal, aerul gazos, canalizat pe tuburi pînă la becurile de ars. . . Zicea tare, numai ca să vorbească: «Gazotin». . . Intra în camera neagră, cît un dulap, încăleca puţin scaunul şi întorcea ţeava de la polarimetru, construit cu pivot, ca o lunetă. . . Se apropia cu nasul de cupola de sticlă a micro* scopului. . . Deschidea geamul cîntarului de mare sensibilitate, în care un fir de sprinceană atîrna

cît na elefant. . . Avea mii de idei şi nici un cuvînt. . Se învîrtea întnun toc şi troznea din două degete, ca ia ceardaş. . .

Halatul alb, din cele două, făcute de laborant, atîrna bine călcat în cuierul de părete dintre uşi. . .

—*Mersi,* zise în sfîrşit chimistul, care ura ca o cămaşă de forţă orice halat. Şi mai zise o dată *rtwr&t* degeaba, ca la un birt dintno ţară străină, unde ţiie foame dinaintea unei liste neînţelese şi zici: «Să vă fie de bine», în loc de: «Poftă bună ». . . Puse mîna pe halat, ca degetul pe un fel de bucate la întîmplare. . . A încercat şi halatul, dar nu i sia potrivit. . , îl elimina de> stinul. Şi<a simţit gura aspră, ca şi cum ar fi supt o bomboană de calaican. . .

Trestie nu fuma în laborator. O idee de apro> piere: Mislin scoase un portofel cu ţigarete, îl deschise şi oferi. . . Trestie a refuzat respectuos. . . Dacă nu putea vorbi, se putea căuta măcar o apropiere de atmosferă. . . E şi asta o elocinţă. . Scoase din buzunar fotografii, . . Dar şiia făcut singur amărăciune. Fotografia doamnei blonde nu mai era aceeaş pentru el şi a întors*o pe dos Fotografia bătrînei Grăfin, maica lui, care trăia dintno pensie de mizerie la Briinn, na adus în ochi umezeala melancoliei. . . Nu leia mai arătat. . . Orgoliul lui la strîmtoare cădea în naivitate. . . Voia săii arate lui Trestie ceva de-a! lui, ca o manifestare de prietenie, si iiar fi arătat ciorapii, monograma cu blazon, brodată pe betelia pantalonului de pe dedesubt. . , Nu ştia ce să facă şi ar fi cîntat, dar nud venea să cînte. Ca săd seducă pe laborant, era nevoie în gîtlej de un gîlgîit sonor, de primadonă sau de privi, ghetoare. . . Ar fi dansat, ca o baletistă, şi mavea fustultţe. . . Nu mai trecuse niciodată prin stări sufleteşti atît de degradante. Sufletul i se uza

întnun sfert de ceas ca o monetă, după o circui laţie, prin degete tari şi tijghele, de douăzeci de ani.

Se făcuse n, ora prînzului, şi după o nouă răsfoire a lexiconului de conversaţie, Mislin îi propuse lui Trestie, care lucra neîntrerupt;

— *S'e Ier. . . Mânji. . . Manjezavec meu. . .*

Chimistul ar fi voit să stea la prinz cu Trestie şi sâ.i conrupă rezerva cu un şniţel, doandoar în timpul mesei se va produce vraja înţelesului clar al *Kcrwersatictabuchi\Aw* Cu toată cuviinţa, laborantul a refuzat şi această camaraderie la nelocul ei. . . Fluierînd fabrica de încetarea lucrului, cu răguşeala puţinului abur rătăcit în ţevile de încercare, Mislin se duse singuratec la cantină, urmărit de vocea alambicată a sirenei ca de trombonul grotesc al unei âsîne, suită pe acos perişul uzinei.

După avizul tehnic al conducătorilor de secţii, adunaţi în cancelarie, fabrica putea să pornească. Toate măruntaiele funcţionau individual bine şi, prin deducţie, ansamblul nu putea să lase simţitor de dorit. Probele cu aburi nu făcuseră să asude nici una din miile de subsuori ale ţevăriei, şi toate gîtlejurile comunicau în bună coincidenţă. Auzul era mulţumit cu tonalitatea generală, corn. pusă din sumedenii de naturi şi viori. Bătaia motoarelor în ulei, la toate întîlnirile a două articulaţii şi mişcări derivate din mecanismul de pornire, era absorbită întnun ecou ca de pas de cireada şi care, pe un drum de pulbere moale.

Riffler şiia prezintat raportul de la sfecle. Erau în ordine silozurile şi canalizările pe şanţuri, legate de spălătorul cu burghiu. Curăţind leguma de pămînt subt un torent de apă, un vagon odată, spirala ridica în acelaş timp, în mişcarea ei oblică.

circulară, sfeclele curate, pînă la cuţite, corect, în dreptul maşinilor de tăiat ca fideaua, se arătau cîte două.trei sute de căpăţîni, odată, la rînd, şi automat dispăreau tocate, zdrenţe. Satisfăcător şi normal. Toată producţia trebuincioasă unei campanii de lucru era gata înmagazinată. Lui Riffler, gătit cu cizmele de călărie, licăritoare, înmînuşat în piele de căprioară şi purtîndu.şi cravaşa cu cap de cal ca un tic al mîinii drepte, îi rămînea, deia lungul duminicii neîntrerupte, care începea pentru el odată cu adunarea orga' nizată a materiei prime la un loc, un singur lucru de făcut: să supravegheze circulaţia corn tinuă pe canale a clădăriilor de sfeclă, diminuate cu furcile în fiecare zi. Era o specialitate, şi o foarte grea specialitate, potrivită cu firea lui de paşnică şi metodică energie.

Inginerul cuţitelor a garantat bunul mers al rindelelor lui, cu şanţuri şi dinţi, şi exactitatea în strîngere a măselelor ce apucau sfecla şi o fixau orizontal la tăiat. El îngrijea şi filtrele-prese, în care Una şi talaju! de sfeclă îşi lepădau zeama cenuşie, filtrată prin pînze şi var, primind o prealabilă deznegrire. Cu trei contramaeştri, el administra şi decolorarea lichidului fiert. Laboi rantul mai trebuia să ştie să aprecieze calitatea oaselor arse, subt denumirea de negru animal, importat, un adjuvant al curăţirii progresive a viitorului sirop.

Inginerul electrician a putut să afirme că stăpî. neşte uzina deosebită a curentului, ea singură o fabrică, emoţionantă prin gigantismul roţilor de transmisie şi al dinamurilor, înlocuite, în timpul vacanţei, cu altele mai puternice şi mai mari. Conductele pe cabluri, rezistenţele, heblurile, tablourile succesive de siguranţă, arterele, vinele şi firele care duceau jarul rece al focului alb, aprins în globurile cu tungsten din tavane şi de

la aparate, de pe galerii şi scări, din puţuri, din răspîntti subterane şi ateliere, funcţionau în insta< laţia lor nouă precis. Pentru o demonstraţie ime diată, grupul directorilor şi şefilor s>a deplasat pînă la uzina de curent, pardosită ca un joc de şah, cu pătrate şi romburi, negre şi albe, căptui sită pe tot înnaltul păreţilor cu faianţă. încăperea era ideal de curată şi luxoasă ca un sanctuar. Scoborînd un mîner de contacte şi sucind patru întrerupătoare de porţelan din tablou, inginerul aprinse toate sectoarele interioare şi exterioare ale fabricii întregi, atelierele, biuorourile, depoui rile, magaziile, cazărmile şi apartamentele. O exclamaţie de mirare fericită primi darul luminii, diamantată ca întno constelaţie deasă, de univers, şi planetele albe, atîrnate de stîlpii de fier, încoi voiaţi la vîrf ca nişte cirji episcopale romane şi care repetau luna plină deasupra ţinutului zahărului alb, de o sută douăzeci de ori.

în specialitatea aceluiaş inginer intra şi reţeaua telefoanelor, ramificată pînă în cele mai pierdute unghiuri ale domeniilor zidite. Ea era instalată în întregime abia atunci, în vederea semnalizărilor imediate pentru ateliere şi laborator. Un accident la o ţeava delicată putea să fie reparat numaidecît prin izolarea de cîteva minute a mădularului interesat, fără ca funcţiunea întregii fabrici să aibă de suferit, telefonul putînd să scurteze un ceas de lucru, cu ducere şi întoarcere de cîteva ori după scule, la zece minute. Din rezerva de organe supuse stricăciunilor repetate şi pregătite la cazangerie, o ţeava putea să fie demontată şi montată numaidecît,

O repetiţie generală era necesară măcar pentru onoarea profesională a inginerului electrician, care, suspendînd şedinţa ambulantă pe cîteva mii nute, risipi grupul conducătorilor şi distribui şefii, unul cîte unul, la cîte un aparat, pe toată suprai

faţa uzinei, de la sfecle pînă la ultimul depozit, pe puncte distante la kilometri între ele. Trezit de soneria telefonului, pe care fa crezut un obiect decorativ pe părete, Ion Trestie sta speriat şi era să.i scape din mînă tocmai lentilele scumpe ale polarimetrului desfăcut, pe care le ştergea cu pielea de căprioară. Soneria s*a repetat, şi el se duse la aparat. Inima na făcut o săritură. Glasul feminin care i<a spus: «Vorbiţi cu direcţia» îl mai auzise. Se putea să fie al ei. N<a cutezat să întrebe. A răspuns domnului Azner, care se punea în comunicaţie cu laboratorul.

— Se aude bine? a întrebat directorul general, bucuros că aude.

— Foarte bine, răspunse Trestie, silinduise să înţeleagă.

— Desigur că domnul doctor Wolfgang Mislin nu e la datorie, zise directorul, apăsînd pe titluri şi pe silabe.

— Pentru moment, lipseşte din laborator, ba scuzat Trestie.

— Momentul durează de cîteva ceasuri. . . Allo! Atenţiune!... Luni dimineaţa la 6 por* neşte toată fabrica. . . Ai înţeles?

— Am înţeles, domnule director. , .

Trestie nu ştia că, trebuind o telefonistă, plătită cu salariul unei lucrătoare, i sia recomandat din cancelarie, pentru centrala fabricii, cea mai vioaie şi mai prezintabilă dintre toate — Lina Floră* reasa.

A mai stat o jumătate de ceas pe lîngă aparat, ca să mai fie chemat o dată. Ar ti voit să ridice receptorul, dar teama ca nu va şti ce să mai spuie după apelul «Alo!» ba turburat.

Proba telefonică fiind încercată cu succes, ingi* nerul a fost felicitat cu mulţumirea pe care o dă omului harnic un adaos ta puterile şi la mij' loacele lui de lucru.

J

Toate echipele erau pregătite. Un neastîmpăr de ajun de bătălie animă şefii şi inginerii. Activii tatea de luptă a tehnicii cu rădăcina pămîntului merita întnadevăr numele de « campanie ». Meu* rens Gerard simţea, la începutul fiecărui an de fabricaţie, o sfîrşeală, un *trac* de actor şi cîntăret, pasionat de meserie. *«J'ai mal au coeur»,* îi răspunse directorului Fink, impresionat de palidi* tatea lui. Sensibilitatea i se împărtăşea cu a cazan* giului Martin, un boem bătrîn, cu luleaua în gură, stinsă. Un singur por într*o ţeava sau la o lipitură putea să dea naştere unui bucluc râmi* ficat: ţevăria şi cazangeria făceau parte din depar* tamentul inginerului Gerard, răspunzător de etan* şeitatea fabricii întregi. El nu mîncase de o săptă* mînă, fără gust la nimic, afară de glomotocul de tutun, trecut prin gură, de subt un obraz întnaltul, ca un abces negru al gingiei. Postise, şi, în felul lui, se ruga de izbăvire.

Abia a treia zi, către seară, îi revenea o poftă de mîncare furioasă, care ţinea o noapte. Ştiin* dutşi fabrica în plină viaţă, el putea să se lene< vească, de luni de zile muncite greu, două zile, congediul lut de an întreg. Bine mîncat şi băut, el dormea douăzeci şi patru de ore încheiate, visînd în pilota Iui de puf că ţevăriile de orgă ale uzinei cîntă fără pauză imnul dreptului la odihnă. El putea să se trezească şi să dea fuga la fabrică, noaptea, aproape în pielea goală, la oprirea unei singure artere de aramă din concertul activităţii, atît de complex ajustată îi fusese de experienţă urechea. Sarcina iui, în fabrica odată pusă la punct, era să fie de faţă. Cu mîinile în buzunarele pantalonilor de catifea, cu bereta pe ureche, el călca meditativ dintr*un cap în celălalt al sălii centrale. Cînd striga o dată: «Af™ *d'un ncm!»* sau: *«Ncm d'une pipe!»,* însemna că auzul lui de şef de orchestră a mirosit ceva. . . Ştia, din

locul unde se oprea ca să dea un ordin şi ca să repeadă precipitat, anume ce accesoriu de instrui ment începea să se sterpezească şi, neînşelîndu'se niciodată, căpătase o autoritate stăpînitoare, şi un respect superstiţios îl însoţea pretutindeni, de la direcţie pînă la salahori. Putea să se lipsească fabrica de toţi: singur Meurens Gerard era indis' perisabil, zi şi noapte, în toată secunda. El avea, pe lîngă priceperea tehnică şi disciplina riguroasa a muncii, patriotismul fanatic al uzinei şi a! meşteşugului, identificat cu totalitatea şi cu dei taliul. Fabrica era ca a lui, rezultatele îl măguleau mai mult decît o recompensă personală. Din primul sac ieşit de la turbine, el aducea întot' deauna un pumn de cristale strînse în palmă şi le punea pe masa de sticlă a directorului general, şi bucuria îi era mare, ca şi cum şiiar fi vîrît mîna în Calea/Lactee, şi din firmament ar fi scosio plină de stele. Era recolta de spice coapte a griului chimiei.

Magazinerul Grabinsky, uriaşul slab, cu silueta nasului imens, ca o proteză de bal mascat, era şi el la adunare, factor de mare însemnătate al păstrării marelui cules. Avînd răspunderea tuturor materialelor, de la cuiul «de cinci» şi de la coala de aramă de subţirimea foiţei de ţigare, pînă la cele mai scumpe, şi a produsului întreg, de mii de vagoane, magaziile lui numeroase şi numerotate cu toate literile alfabetului, asociate cu toate cifrele, cînd nu mai erau de ajuns, trebuiau să fie ţinute în starea îngrijită a sălilor de chi> rurgie. Memoria îi era cît şi trupul: de două ori un om. El ştia ce>i în fiece magazie, în fiece cămară şi pod, în fiece dulap şi sertar, în fiece despâr; ţîtură, Iadă şi cutie, şi sutele de chei, pe verigi de toată mărimea, fără putinţă să fie vreodată confundate, erau sintaxa precisă a complicatei lui activităţi. Tăcut şi posomorit, el nu răspundea

decît la întrebările traduse In materie, în cantităţi şi volum, socotind că orice idee fără o magazie în dosul ei era o superfluitate. Ochii cenuşii, ca nişte mărgele minuscule, însămînţate în gropile frunţii cu sprîncene de stuf, îi dădeau expresia unui idol, care trebuia rugat mult ca să se milo< stivească, poate, cu o căutătură de linia orizon' tului mai jos.

Domnul Azner ţinu obişnuitul discurs de început de an, îndemnînd inginerii şi şefii la lucru voios, făgăduind din nou gratificaţiile uitate, locul comun uzat ai tuturor cuvlntărilor lui de pornire. Era sîmbătă după amiază.

— Luni dimineaţă, toată lumea la posturi! zise directorul, dînd mîna cu fiecare din cei prezenţi şi scuturînduii de mînă,

— Numai domnul Mislin lipseşte, a observat directorul Azner. Nu a fost convocat?

— L<a durut o măsea şi s.a dus la un dentist, în oraş, a răspuns Coşoiu,

— Absent, totdeauna absent, spuse domnul Azner.

Mislin se ascunsese în apartamentul lui din fabrică, repetînd, într>un tratat de Fresenius, înda. toririie unui şef de laborator nepăsător şi buimac. Nu mai pusese mîna pe cartea asta veche, de zece ani, şi pierduse din vedere pînă şi terminoi logia.

— ha fost frică să mai dea ochii cu directorul, de la accidentul lui Giovanni, a explicat Coşoiu inginerului Gerard, şi directorul îl evită şi el.

— *Kiais il est fou, ce gaiiiard. . .* spuse Gerard.

Cu mîna pe la tîmplă, inginerul făcu semnul caracteristic care indica scrinteala, şi fluiera.

— *Que vcutezivcus!.* . . a încheiat Coşoiu.

— Fiecare doarme cum îşi aşterne. . . a încheiat Grabinsky, care ieşise din cancelarie cu ei. Dar ce vă vine să rîdeţî aşa?

Coşoiu şi Gerard izbucniseră intnadevăr. Nu mai auziseră vocea mărăcinoasă 3 magazinerului de mult. . ,

— Vorbeşte rar, ca Dumnezeu, zise inginerul, si atunci în sentinţe. . .

Molatec si blînd, Grabinsky se despărţi de ei lîngă o movilă de sfecle, zicîndude cu un glas milenar:

— Vă credeam oameni mai serioşi. . .

Incepînd lucrul, eprubetele siau grămădit şi excedau tabietul şi lenevia tolănită a domnului Mislin. Doi băieţi, Trestie şi ajutorul lui, instruit de el, aduceau succesiv mostrele de apă şi aburi condensaţi, în cantitate. Un singur operator nu putea să biruiască atîtea tuburi cîte cotropeau întno singură oră masa cea mai lungă din labot rator, dar, la fiece intrare de probe noi, sticlele erau goale, pentru spălat. Pe furiş, doctorul Mislin le vărsa la canal, oprind cîte una din cînd în cînd. Rezultatele fictive erau însă înscrise pe rînd întnun caiet personal al doctorului chimist, — formularele fiind înlăturate de cum au început să apară cifrele de analiză.

— *Se coşonri,* zise cu dispreţ Mislin, în ce fel de limbă nici el nu ştia, aruncîndude pe o poliţă, undeva. Căutase în dicţionar corespondentul ideii că foile constituiau o porcărie, şi ba găsit cu pronunţia lui.

Din elementele de franţuzească muncite confuz, Mislin nu putea deosebi verbele *conmttre* şi *savoir* şi înlocuia cu inocenţă pe *savez<vcus?* cu *connaissez.*

— *VciJr nom?* zise apăsat Mislin.

— Ion Trestie, răspunse laborantul.

Numele Trestie ba încurcat. Stătu puţin să răspice.

— ***Ion se Jan. . . vui? Conese. . . Jan. . . mea Chemiker, loa*** nori ***Chemiker. . . toa Laborant. . . moa Dofâr. . . toa. . . Rstmăner. . .***

Trestie nu dete nici un răspuns. Ar fi vrut să răspundă cu cîtă nemţească păstrase în incen titudinile lui: « ***Mein Herr Chemik.fr, ich bin ein Tzigeuner».*** . . Cu mîinile în buzunare şi făcînd un compliment şi o piruetă pe călcîie în dreptul unei ferestre cu sute de speteze pătrate, de fier, Mislin cînta un început de romanţă personală:

— Mainuliga, Matmdai,
Verfluchte Walachei.

Apoi, într.o limbă peticată ţi cirpită, şi.a schimbat dulceaţa tonului şi a ideilor. Abilitatea lui de căruţă de chiristigerie, cu prăjina cozii rigidă, şi care se întoarce dintno bucată, ba dat lui Trestie siguranţa că *dckţtrul* se vedea încolţit. . . Intenţia lui era să conrupă pe laborant cu tot ce are o inteligenţă proastă ia îndemînă mai trivial, echilibrîndu'ţi silabele amorfe şi preocu. părea brută pe insuficienţele unui salariu modest. Fără să fie silit, chimistul îşi arăta măruntaiele unei conştiinţe de vierme şi, văzîndu.l pe Trestie zbîrcind din nas ca de o duhoare, avu sensaţia că apucase cu degetul un tăciune roşu şbşi trase, arsă, mîna înnapoi.

— *Non. , . dizc . . Direkţer . . Juţf. . . ritn*

întrebînd directorul la telefon, după amiază, cum se arată scursorile după cîteva ore de lucru, Mislin a răspuns pe nemţeşte că totul e în perfectă ordine. Dar închizînd receptorul, rosti aproape franţuzeşte cuvîntul «*Jttif!*» adresat rasei căreia îi aparţinea domnul Azner. Cîteva sute de epru. bete au fost spălate în prima zi, fără să scoată Trestie şi să i se spuie un cuvînt. Mislin se resemnase să nu mai comunice cu laborantul, cu toate că vecinătatea ochilor lui, în care se petreceau cîteva semne nedescifrate, dar de un singur sens, îl supăra cu atît mai mult cu cît nu se simţea în stare să fi se împotrivească.

Seara, chimistul trebuia urmat pentru lucrul de noapte de un alt chimist, aşteptat de la Pesta, dar care nu sta prezintat la post. tn preocuparea să rămîie singur stăpîn pe laborator, Mislin lucrase cu abilitate la sediul centrai şi s.a scăpat de el. Motivele erau nenumărate şi, la Pesta, doctorul, care a ştiut să se insinueze, era protejat de cel

mai mare acţionar, un metalurgist interesat la toate industriile central europene.

Fabrica nici nu pierdea, nici nu recupera mai mult zahăr decît sta în puterile ei, în douăzeci şi patru de ore decît în douăsprezece, şi un al doilea chimist, inutil, da naştere şi la mai multe cheltuieli. Spiritul de economie al puternicului acţionar a ştiut să preţ ţuiască grija de risipă a protejatului din România.

La ieşirea de seară, Trestie a întîrziat întnadins şi, oprindu'şi ajutorul în laborator, a lucrat pînă la miezul nopţii din nou probele găsite bune. Deficitul era prezent şi vădit: toate apele de evacuare conţineau zahăr în proporţii nepermise şi într.o măsură revelată, pînă la dozarea cantita. tivă, de cercul violet al lichidului, tratat cu stre. eurarea pe păretele tubului de sticlă a unei pică» turi de acid sulfuric. Pînă ce întîia materie dulce avea să ajungă îngroşată la coacere şi cristalizare, mai lipseau cîteva zile, şi se găsea pe drumul pierderilor în masă. Ce trebuia să facă laborantul, să tacă, sau să intre, el, un ignorant, cu chimistul întno situaţie de conflicte, care nu se ştia unde putea ajunge? Tăcerea ar fi fost o semicompli. citate. Sau poate că inexperienţa laboratorului ha înşelat.

A înmulţit probele, le.a verificat, Ie.a refăcut de sute de ori. Rezultatul rămînea identic.

A treia zi, la prînz, mîncînd la Coşoiu, Trestie era confuz şi trist.

— Nu prea te văd în apele dumitale, a con. statat Coşoiu. De vreo două zile încoace nu/mi place că fugi de toate întrebările mele. Aţ fi voit să.mi spui cum te împaci cu chimistul, şi ai schimbat vorba de cîteva ori. Te.am cercetat cum îţi umblă mîna, şi nu.mi răspunzi. Ai ceva. Ce ai, şi de ce nu spui?. . . Aţ bănui că eşti amorezat, dar chiar deiai fi, ai altfel de cap decît de om îndrăgostit. . . Nu trebuie să roşeşti, e

vîrsta dumitale. . . mo să aştepţi pînă Ia anii mei. . . Atunci nu se mai prinde de inimă nimic... Omul a văzut şi a înţeles cum merge viaţa. . . Ca să ne placă, trebuie să ne grăbim a ne înşela. . . Pe urmă, dacă am întîrziat, nu ne mai place, şi rămînem ca bascula de la poartă, simţitori numai la greutate. . . — Ce ţitam spus eu, Celestine?. . . Simpaticul nostru pensionar e îndrăgostit!

— Poate că ar fi şi asta adevărat, dar mă muni ceste ceva mai grav. . ,

— Ce<ar putea să fie. Doamne, aşa de grav?

— Vream să vă spui că trebuie să plec din fabrică şi să mă apuc de altceva. . .

— Miiai mai spus asta o dată, şi de două ori pe rînd nu merge. . . Ce fel? Aşa ştii să reacţiot nezi dumneata faţă de micile neplăceri inevitai bile, dînd bir cu fugiţii?. . . Asta se poate chema o sinucidere înceată, să renunţi şi să mori cîte niţel Ia fiece eveniment. , . Hai, spune, ce te mai apasă?

— De spus, trebuie să vă spui dumneavoastră... Vă sînt dator această sinceritate, şi o sînt dator şi conştiinţei mele. . .

— Bre! cîtămai introducere!. . . Ia să vedem. . . în definitiv, Mislin nu e un om aşa de antipatic. , . şi poate că e şi binecrescut. . . Numai că puţintel cam zevzec. . . Dar asta nu ne priveşte, nu este aşa?

— Tocmai de Mislin e vorba, zise Trestie, suprimînd pe «domnul».

— Teiai certat cu el?

— Nu. Nici nu s<ar putea. . . Nici nu aş avea limbă în care să mă cert cu el, şi, personal, nici maş avea de ce. . .

— Atunci?. , .

— Mi se pare că, odată, după cîteva observaţii făcute de mine, voş fi strecurat o aluzie la el.

— Da? Nu*mi aduc aminte. . . Cînd?

— Mai demult. . . Găsisem în laborator nişte note de lucru de.ale lui şi mi s<au părut suspecte. . .

— Asta sătţi fie amărăciunea. . .

— Vorbesc serios, domnule Coşoiu'.. . . Mislin e incorect. . . Nu vreau să caut alte cuvinte, căci aş putea să par impertinent. . .

— Am auzit. . . A despărţit o femeie de soţ. . . i.a pus un copil în burtă şi a părăsit.o. . . Pe fran« ţuzeşte, «în burtă» se zice, mai decent, *«.dans U ventrt».*

— Asta n<o ştiam, şi chiar dacă aş fi ştiut, aş fi zis că e numai o canalie. . . E altceva, zise Trestie, şoptind, ca să fie abia auzit: rezultatele probelor lui sînt falsificate. . . Curge zahăr la gîrlă cu toptanul, şi el raportează: «Bine»...

— Ce spui?. . . Eşti sigur? Nu e o eroare?. . .

— Aş fi dorit să fie o eroare şi aş fi preferat să fiu un laborant prost decît omul descurajat care stă în faţa dumneavoastră. Am repetat de sute de ori analizele lui, date ca bune. . . Noaptea de ieri am petrecut/o întreagă, după alte nopţi, în laborator, obosit, dar îndîrjit. Vream să văd dacă pot cu conştiinţa curată să mărturisesc că nu mă înşel. . . Ca să fiu cît mai treaz Ia minte, şi să nu adorm, căci abia mă mai ţin picioarele, mi-am făcut injecţii cu cafeina. . . Dragă domnule Coşoiu, nu mtam înşelat, e absolut adevărat. . . Mislin e un bandit, şi eu trăiesc o tragedie neno< rocită. . . Nu pot sa mai stau. . . Dacă dau lucrurile pe faţă, mă tem de mine, să nu mi se pară iar că sînt un vulgar denunţător. . . Să ştiu, şi să ascund, iarăş tiu pot să rabd. . . M.am chib< zuit, şi nu pot scăpa de încleştarea în care mă zbat decît plecînd pe ici încolo. . . N<am cel puţin calificarea autorizată de a controla şt aprecia pe un şef a! meu direct. . .

Doamna Celestine, care a stat să asculte, zise pe franţuzeşte:

— Nu ţbam spus de la început că dumneata nu eşti un om pentru fabrica asta?

— Spui prostii! răspunse Coşoiu. După judecata asta, nici noi nu sîntem potriviţi şi, slavă Dom» nului, stăm deiatîta vreme în serviciul fabricii. . . şi, dacă.mi dai voie, am făcut aci treabă cinstită şi bună, . . Nu<ţi aduci aminte cît fura pori tarul dinaintea mea, de acord cu fostul maga< ziner?. . .

—• Ce mă învăţaţi sa fac ? zise Trestie.

— Dacă vrei să m<asculţi pe mine, ca pe o femeie, nu te uita la ceiţi spune bărbatul meu, care sia deprins. . . Ideea dumitale e cea mai bună, fâiţi bagajele şi apucăite de altceva. . . Şi vino din cînd în cînd la dejun. . .

— Tu *m'eceeures, ma pauvre firnme,* răspunse Coşoiu. Adevărul este că problema e gravă. . . Nu pentru dumneata, ferească sfîntul! Pentru fabrică şi pentru chimistul ei. . .

— Singurul meu merit, oare, e să fiu exclus dintno problemă găsită de mine? Sufletul meu mare voie să sufere şi el de această împrejurare?

— lartă'mă, nu vreau să spui asta. . . Insist că situaţia dumitale e clară şi onestă, fără Colaboi rărea obscurităţilor de conştiinţă. . .

— Dar ce fac? Că, iarăş, nu pot lăsa să întîrzie starea de acum. Aş deveni vinovat. . . Ştiţi că foile mele, înfiinţate tocmai pentru un control exact, au fost aruncate. . . La venirea mea aici am găsit un caiet care mi.a inspirat necesitatea foilor, un caiet foarte suspect, de anii trecuţi, al lui Mislin. L.am luat şi ham dat în păstrare la arhivă, într.un plic închis, . . Ei bine, aceleaşi date false şi acelaş sistem de date false figurează pe o foaie de analize, ca în toţi anii trecuţi. Direcţia a fost convinsă să creadă că pierderile fabricii nu se pot controla la aparate, Mislin nu analizează nimic, aruncă probele la canai, fredonează cu mîinile la

jiletci, îşi trage bretelele, se contemplă în oglinda de buzunar, se uită de mii de ori la ceasornic şi înşiră cifre şi date imaginare. . . Procentul de zahăr în lături e scandalos de mare. . . Şi, spun drept, nu văd altă soluţie. . . trebuie si plec. . .

— Dă lucrurile pe faţă, cavalereşte, zise Coşoiu. Dacă analizezi oleacă şi împrejurările, cu aceeaş corectitudine cu care ai căutat zahăr în drojdii, apoi, dragă domnule Trestie, ai să ajungi la concluzia că dumneata ai fost angajat de fabrică, nu de o persoană anume din fabrică, şi că scrupu. lele de sensibilitate mau ce căuta într.un schimb precis de servicii. . . Intr.alt fel, raporturile nu mai joacă între ele, si înţelesul lor se descom. pune. Nimeni mar mai datora lucrului de care este legat nimic, şi din sentimentalism şi exces de raţionament am ajunge la falsificarea tuturor noţiunilor de răspundere şi de contract. . , Dum' neata eşti dator să raportezi. . . Ţbe frică?

— Să.mi fie frică să afirm deschis? Pentru ce? Numai acţiunea afirmării care tăgăduieşte îmi displ ace. . .

— Ţi.ai scris rezultatele?

— Le am la mine. . . Ora, minutul şi locul. . . precis şi de mai multe ori. . . pe rînd, , , Uite, răsfoiţi.le. . . Sînt sute de date. . . Directorul nu m.a întrebat nimic, şi cum aş fi putut să fiu in* trebat? Să mă duc eu, cu ce autoritate? si-i spui: « Domnule director, am controlat pe chimist şi am văzut că minte. . . » E foarte greu. N.aş putea suporta să mă puie la îndoială sau să mă dea afară din biurou. . . Căci în drumul datoriei, pe care mi.l precizaţi şi pe care îl cunosc, la urma urmelor, şi eu, mă izbesc de atitudinea domnului Azner. . . Acest domn iritabil mă suferă în silă, îmi caută pricină la toate celea. , . O filipică de ironii nu mi.ar conveni defel, şi fiindcă aţi vorbit de reacţiuni, v.aş spune că aş reaci

ţiona. . . Şi tot ar trebui să plec. . . Nu'î mai bine să plec fără o rcprezintaţie de adio?

— Dacă sor putea să se întîmple una ca asta, aş pleca si eu cu dumneata. . . maş mai sta la gînduri, zise Coşoiu întăritat.

Doamna Celestine avu o înviorare.

— De cînd crezi căfi bat capul să ne retragem? zise doamna Coşoiu. Avem lîngă Toulouse o moşioară de toată frumuseţea. . . Niaş vrea să mor la Topliceni. . . Ai veni şi dumneata cu noi şi al cunoaşte şi pe Marcel. . .

— Nevastăimea, zise surîzînd Coşoiu, are con. cepţia vieţii patriarhală. O să*ţi spuie, de pildă, ce atîtea războaie, cînd lumea se poate înţelege frumos şi poate trăi întno eternă fraternitate ? De ce atîta duşmănie pe faţa pămîntului? Nu putem trăi, ca în icoanele catolice, ca nişte mieluşei? în can tea ei de rugăciuni o să vezi o figură în culori: un miel duce pe umăr, şid ţine cu laba dreaptă de vîrf, un steag alb, cu o cruce brodată pe steag, . .

— Nu ştiu ce tot are cu religia mea, ursul ăsta. . . zise doamna Celestine. Mă cenzurează de mai bine de treizeci de ani.

— Dar tu ştii, Celestine, că glumesc. . . zise Coşoiu cu părere de râu. — M«aş gîndi să vorbesc eu cu domnul director, în locul dumitale. . . Intrarea dumitale deia dreptul în cauză e întna. devăr delicată. . . Nai să rişti din candorile cugetului dumitale nici una, adaose cu un zîmbet plăcut. Băieţii de pe vremea mea au crescut, nu mai sînt băieţi, sînt fete mari. . .

— Alţii spun dimpotrivă, că siau obrăznicit.

— Depinde. . . spuse cu dragoste cumintele Coşoiu.

A doua zi, dis> de. dimineaţă, laborantul găsi pe domnul Azner în laborator. . . El lua meticulos

cunoştinţă de toate reformele distribuite cu gust şi claritate ordonată de către laborant. Erau corn' binaţii şi serii, în monotonia uniformă de mai nainte, vesele şi inteligente, şi schimbări de amă> nunt variate. Trestie se auzi întrebat cu o voce severă:

— Eşti absolut sigur. . . n.ai nici un fel de îndoială?. . .

— Sînt sigur, domnule director. . .

— Dă'mi foile domgniatale. . .

Domnul Azner le desfăcu şi le puse reîntocmite în buzunar. Citi graficul robinetelor, ceru probe de Ia numerele de încrucişare. Intrînd, domnul Mislin fu consternat să găsească pe director în cămaşă, cu mînecile suflecate, între sumedenii de flacoane şi pipete. Directorul nu răspunse la salutul lui graţios. în orice altă împrejurare, chimistul, care fusese, în neamul lui ales, şi spa* dasin, bar fi. cerut socoteală. Tăcu şi voi să puie un halat. . .

— Nu e nevoie, zise directorul. Deocamdată o să lucrez eu. . . Vreau să caut ceva, pe care ham şi găsit. . .

Văzîndud că îmbracă halatul de schimb al lui Trestie, domnul Azner nu se putu împiedica să rîdă. . . Mînecile îi rămîneau puţin mai jos de coate, nasturii nu se ajungeau, pe pîntec, cu găurile, şi cu poalele scurte; în anume parte a dosului, chimistul aducea aminte burduful de brînză.

— Ai ţinut, zise domnul Azner, sămii faci o plăcere în plus. . . Eşti foarte reuşit. Un rol de clovn teiar fi prins mai bine decît o figuraţie de chimist.

Mislin îngălbeni, muşcîndu*şi mustaţa abia ieşită din bandaj. El purta cotlete, o prelungire tunsă scurt a perciunului, dar lăsată din brici pînă la nivelul obrazului şi retezată cu un colţ de echer

pe maxilar. în dimineaţa aceea, pe vîrful nasului pătrat şi pielea de subt ochi, lăbărţată, înfloreau vine roşii, de trînji. Voi să se comporte amabil şi servii, dînd la îndemîna directorului sculele fine, de care ştia că are trebuinţă. Chimistul avea speranţa că domnul Azner mavea sătşi mai aducă aminte amănuntele, de cînd nu mai practicase operaţiile de laborator, dar era din ce în ce mai speriat că nu scapă din vedere nimic. . .

— Domnule Mislin, a observat directorul, tre« cînd la luneta de dozare a unui tub umplut, fabrica nu te<a angajat laborant. . . Teta plătit ca pe un doctor în chimie şi a semnat cu dumneata un contract. . . pe care pot să spun în paranteză că nu ham aprobat. . . E opera protectorului dumitale, care nta voit să se consulte cu nimeni. . .

— Dar de ceimi spuneţi toate acestea, şi tocmai azi? zise cu o distincţie abstractă Mislin.

— Foarte simplu. . . Pentru că azi teiam prins. . . Domnule doctor, nu eşti un incapabil, eşti un nemernic.

Necutezînd să replice directorului, Mislin şba deschis braţul şi palma, ca săd lovească pe Trestie.

— Mîna jos! a strigat directorul, apucîndud de cot. Cred că nu ţii sâ te trimit în lanţuri pînă la Pesta. . . Laborantul te*a controlat fără săd fi spus eu, e adevărat. Dar tînărul pe care vrei săd murdăreşti cu mîna dumitale, s.a devotat, a lucrat toate nopţile astea în laborator. . . Ştiam, şi bam lăsat să lucreze, nu ham influenţat. . . Mi'au raportat inginerii de serviciu, şi ham iăsat. . . Am voit să ştiu. . . Dacă erai o javră, cum te<am crezut întotdeauna, însuşirile dumitale aveau să iasă singure la lumină, de la sine. .. Am ştiut din prima noapte de lucru, pe faţa îngrijorată a copilului acestuia cinstit, turburat de tot ce a găsit falsificat şi criminal în lucrul dumitale, că rezultatele îţi erau defavorabile. . .

— Mă voi duce imediat Ea Viena, să raportez şefilor dumitale. îţi atrag atenţia, domnule Azner, că miai insultat grav şi că asemenea lucruri au fost plătite, cînd Sfau putut excepţional petrece ascendenţilor mei, chiar cu infectul sînge jido< vesc...

Strămoşii blazonului au sărit toţi din morminte deodată, în armură medievală. . .

— Primesc palma pe care ai bunaicreştere arh stocratică să mi<o dai şi mie în plină figură, dar va fi cea din urmă palmă a dumitale, zise Azner.

Se duse la cuier şi scoase portofoliul din căptu* şeala hainei.

— Am aici nişte telegrame de la tovarăşii dumb tale. . . Limbajul lor mba părut foarte ciudat. . . Telegramele ţbau venit dumitale, care erai absent din fabrică, nu mie, care eram prezent. . . Am avut o surpriză stupefiată. Am pus să se facă cercetări dacă intuiţiile mele erau îndreptăţite, ca să ştiu bine de nu cumva greşesc. . . Şi am dat de toată banda. Uite aci raportul detaliat. . . Nu am crezut posibil, am aşteptat, mba fost groază şi de situaţia dumitale şi de momentul pe care îl trăiesc cu dumneata acum. Am refuzat să cred că te plăteşte consorţiul « Briinn» ca să ruinezi fabrica asta. . . Mai ai ceva de spus jidovului Azner?. . .

Mislin s<a prăbuşit pe scaun. . .

— Cere telefonul domnului Fink, zise rece domnul Azner lui Trestie.

în dramatica emoţie cared făcea să tremure, Trestie nu sta simţit în stare să mai încerce şi emoţia telefonului.

— Ridică telefonul, şt'ţi răspunde singură cern trala. . .

Trestie avu o sinceritate zdrobitoare:

— Nu pot săd ridic, vă rog să mă iertaţi, dom* nule director. . .

Directorul, cu un surîs faţă de ceea ce socotea să fee o confuzie intimidată, ceru telefonul el.

— Domnule Fink, a hotărî! directorul în aparat, domnul Mislin este congediat. . . Calculaţi îndată toate sumele pe care le datorează fabricii şi adre< saţi o cerere la Parchet. . . Domnul Mislin va fi trimis să stea acolo unde îl cheamă preferinţele dumisale. — Şi cu cruzime adaose, pe cînd Mislin căuta cu ochii un flacon, care nu mai era liber, de cînd orînduise Trestie otrăvurile întnun dulap cu cheie: Sper însă că nu o săd piardă fabrica de tot. Mai are timp să se întoarcă peste cîţiva ani. . . Ia vărărie. . . încă ceva, domnule Fink, — zise domnul Azner şi, de data asta pe romăi neşte, ca săd ofere lui Trestie o satisfacţie imei diată la ameninţarea cu palma, — laborantul va ţine provizoriu locul de chimist, pînă la numirea unui titular de zi, trecînd după aceea de noapte. . . îl veţi înscrie în registre cu salariu lunar, socotit chiar din ziua cînd s«a prezintat în fabrică: trei sute lei pe lună. . . Şi pentru ca domnul Mislin văd cu nu se mai poate ţine pe picioare, trimiteţi vizitiul săd scoată din laborator şi, apoi, cu gea* mantanul, din fabrică. Astă'Seară domnul Mislin nu mai doarme în fabrică, şi apartamentul dumi* sale se va da domnului Ion Trestie. . .

Pentru întîia oară laborantul era numit « domnul Trestie» de către director. . .

— Domgniata rămîi aici, la lucru, îi zise lui Trestie. Puncte în legătură cu injinerii şi semnai lează fără întîrziete defeklele . . pentru reparaţii. Sînt sigur că de azi înnainte această fabrică va fi sănătoasă. . .

— Miie spaimă, domnule director, şi ruşine sâ vă mulţumesc, zise Trestie, sfîrşit.

— Nu, domnule Trestie, domgniata eşti un om... şi'i dete o slrtngere de mînă apă*ată, cu francheţe. Nu mi-ant făcut decît datoria.

Şi pe cînd în Mislin se răsturnau şi viitorul şi trecutul întno singură groapă, o viaţă nouă a şî început în laborator, unde inginerii şi contra' maeştrii convocaţi telefonic de Trestie s<au grăbit să se adune, ca să ia initrucţiile comandate de analize. Ei trecură pe lîngă Mislin, care se silea să părăsească localul, aproape paralitic, ca pe lîngă un mort şi fără săd vadă. Brusca scufundare a unuia şi ridicarea celuilalt avusese timp să ajungă la urechea tuturora.

Iar Trestie simţi la urechea lui, de şapte ori, de cînd a trebuit fă ia contact cu conducătorii uzinei, convocaţi, şoapta telefonistei, ca nişte sărutări pe întuneric.

Zece zile de sforţări colective, dirijate crîncen de voinţa lui Trestie, care nia mai ieşit din uzină, dormitînd, cînd îl Copleşea oboseala, pe o margine de balustradă, pe uu colţ de masă, întnun cot, au întinerit fabrica deplin. Muncitorii, contra' maeştrii şi chiar inginerii, care, ca intelectuali, du fost cei din urmă să'i recunoască în viaţa fabricii stăpînirea, au căpătat pentru Trestie o dragoste adevărată. Randamentul secţiilor a corespuns cifrei lor ştiinţifice şi totalului general.

Medicul fabricii venea de două ori pe săptă' mînă la infirmerie. Impresionat de exaltarea mala> divă a nervilor noului chimist, i;a găsit o tempe< ratură excesivă şi a cerut direcţiei, pentru el, un răgaz de tratament. Cel puţin zece zile de odihnă nu erau, după avizul doctorului, prea multe, şi'i trebuiau neapărat acordate. Faţă de tot ce realizase Trestie cu un fanatism care l<a izbit, domnul Azner mavu de făcut nici o obiecţiune, şi analizele au fost făcute chiar de director. Apoi, rănile identificate şi tămăduite definitiv ale fabricii, era asigurat că nu se vor deschide atît de iute.

Trestie a primit greu, cu toate că extenuat ţi simţind că i se dilată inima ţi capul, ţi sia închis în noul lui apartament, mai dosnic decît fosta lui odaie de la început şi lipsit de priveliştile depărtării. Dar, legat telefonic de fiecare grup de operaţii, putea să urmărească pulsul fabricaţiei, pe cînd al lui bătea halucinant. La orice primejdie, el putea să sară de pe canapea în laborator, gata la un apel de telefon.

Medicul şba făcut zilnic datoria, şi fabrica toată, pînă la domnul Azner, lua cu sinceritate îngrijorată parte la simpaticul ei bolnav, de acum răsfăţat. Directorul însoţea medicul în vizitele lui, inginerul Gerard s>a strecurat cîte puţin pînă la capătîiul bolnavului, a venit săd vadă omul de la melasă, inginerii nu hau ocolit, ţi Coşoiu ba trimis de două'trei ori pe zi cafeaua, felia de cozonac, supa, laptele şi legumele gătite de doamna Celestine. Pe o farfurie, din cînd în cînd, îi punea ţi cîte un cuvînt de bună însănă< toşire, scris pe un carton în dosul unei icoane mici, trandafirie şi încinsă cu aur. Doamna Cei lestine şi doamna Gerard au venit odată împreună, una cu un buchet de flori şi cealaltă cu un flacon de apă de Colonia originală.

După patru zile. temperatura scăzînd şi Trestie simţindu'se mai proaspăt, îl fura gîndul. Tele* fonul de lîngă el îl îndemna la o tovărăşie pe care o refuza. Firul nud venea numai pînă la ureche; îi trecea, fără sa vrea, dar şi fără săd înlăture, prin inimă, ştiind unde duce din odaia lui. De mai multe ori şba întins mîna către aparat, ca spre claviatura unui pian, dar şba trasio înnapoi. li plăcea muzica, şi nud plăcea romanţa. îi lipsea un glas, şi nu voia săd stîrnească, de teamă să nud lipsească glasului un semiton. Ştiindu«şi sensii bilitatea susceptibilă şi capacitatea de suferinţă secretă complicată, îi era groază de spasmul

dezamăgirii. Femeile pot fi frumoase sau vulgare. Ia fulgerarea unui singur surîs. Dezlipirea buzelor poate să semene cu un fluture diafan sau să trăi deze o broască. Vorba: taina tainelor. Cade o frunză cînd nu trebuie şi veştedă o floare sprin< tenă pe tulpina ei ca o mărgărită, şi cînd ţba murit o floare, cadavrul ei delicat a rămas în tine. Al cui putea să fie cîntecul pe c.ired cînta bunicul, cu chef, la Scverin?

într<o grădină,
Subt o tulpină,
Creştea o floare
Mirositoare. . .
S-o rup, se strică,
S'O las, mbe frică.

Nici Paul Verlaine nu era străin nici de cîn< tecul bunicului de lîngă Adakaleh, nici de sufletul lui Trestie, scriindu.şi versurile lui:

J'ai peur d'un boiser
Comme d'une abeille.
Je scuffre et je veille
Sans me repaser. . .

Scena mută, pc care o juca de cîteva ori Trestie pe zi, începea cu un surîs în perina de mătase, un dar al doamnei Celestine. îşi atingea pipăitul degetelor de crinul Bourbon brodat subt cap, trecea cu palma lin de*a lungul lui, ca peste o pagină de pergament, şi, vioi, se ispitea să ridice receptorul. . . Cu ce ecou putea să răspundă cristalul atins?. . . Loveşti un clopot, şi dacă bronzul lui dă sunete de doagă, unde<ţi ascunzi urechea? Parfumul care călătorea de ani de zile prin peizajul grădinilor lui necunoscute şi virgb nale, pe ce fel de înmugurire se va întîmpla să

se aşeze cu punctul lui de ceaţă nepipăită? Primul pas ced face piciorul gol, cu încredere, în iarba pămîntului rece, săfţi păstreze cătcîiul curat, să ţi>l ferească de ghimpe şi de otravă. Nici carnea nu se mai vindecă, niciodată.

Trestie şi«a visat soţie, legată de el prin dra* gostea izbăvitoare. Aventura şi actul brut al întîlnirii îl înfricoşau ca un asasinat. El nu căuta plăcerea; aştepta bucuria, şi nu primea viaţa ca o găzduire teatrală, cu o luptă de sexe dementă, femela zgîriind un mascul, şi masculul muşcînd o femelă. Imaginea dragostei de pisici aprinse nu era pe măsura lui. Era ceva biblic, ceva de rit, ceva de artă monumentală antică în aştep> tarile, sfiieiile şi amînările lui Trestie. El îşi slujea viaţa ca un templu cu un altar închis, întrtînsul bestia fusese îngenunchiată din aristoi craţie, şi carnead scăpase de soroace. El îşi aştepta soţia cu extaz în Ierusalim. Şi voia o căsnicie gingaşă, discretă şi îmbelşugată de copii. . . Lumea lui din suflet era o lume iconografică, scrisă în profiluri de aur şi argint. Bărbatul puternic şi stăpînitor se împiedica de propriile lui aripi în transparenţă, încrucişate, ca la arhangheli, pe umerii lui.

Era întno miercuri, Ia prînz. Fabrica fluierase de masă. Trestie se simţea mai bine. Ucenicul de laborator, de la uşă, veni în odaie.

— Vrea să vie să vă vadă cineva. . . O cui coană. . .

— Pofteşte, zise Trestie, obişnuit cu vizita de politeţe a doamnelor din fabrică.

Uşa se dete de părete, larg, şi a intrat cu o tavă mare, aşternută cu un şervet alb, telefot nista. . . De pe canapeaua pe care sta lungit, Trestie sări, stingherit, în picioare, dînd fuga să

ia din mîinile ei povara şi neştiind la ce să se uite mai bine — la ofrandă, sau Ia aducătoare, gătită cu un halat negru cu şal. Frumuseţea prînzului era prezintată ca o zugrăveală pe şervetul alb. O aromă s<a răspîndit în odaie. Grumazul tele< fonistei, proaspăt, înconjurat de o dantelă, prinsă cu acul, de zmarald, se oprea, înnalt, în bărbia sprintenă. Obrajii luminoşi, ochii teferi, gura fragedă, nasul ridicat din vîrf, dimpreună cu buza de sus, urechile modelate dădeau feţei o distincţiune de mare cucoană. Fruntea ivorie se lăsa văzută din părul nou ca o mătase, cu fibra tare, încolăcit în jurul creştetului peste o cărare senină.

Fata se roşi, pe cît Trestie îngălbenise. Un moment au ţinut amîndoi tava de cîte un capăt, neştiind ce să facă mai bine cu ea, să o mai ţie sau să o puie jos. Ea nu putu spune nimic, el nu putea spune nimic şi se uita ca la o pasăre fru< moaşă care trece pe deasupra unei ape lim» pezi.

- M i se pare că o să trebuiască să o *punem* jos, pe masă. . . zise Trestie, şovăind şi găsind plăcere în exprimarea acestui plural.

Mergînd uniţi de marginile tăvii prin odaie, ei păreau că dansează un joc mototol.

Ea surîse cu o deschidere a buzelor de dalie care se desface. La confuzia lui Trestie, se adăoga o stare morală de fulg vegetal rotund, care zboară ţesut afinat, aprins de lumină. . . Era ca el şi se simţea parcă desprins din sînul fetei ca dintr.o păpădie. A rămas în picioare. Ar fi dorit să fugă şi să se întoarcă, şi iar să alerge şi să se întoarcă iar, în neştire. Voind să vorbească, a simţit că modul «dumneavoastră» ar strica suava împre* jurare.

— Te rog. . . spune ceva. . . zise Trestie, uitîndufse la mîinile ei elastice.

— Nu ştiu ce să spui. . . răspunse telefonista, copilăreşte.

Trestie a văzut cum j se mişcau buzele, furi» şînduise prin cuvinte. Ea se uita undeva, în tot. . . O garoafă roşie sta prinsă subt nasturele buzunat rului de la piept.

— Ce teta făcut să vii şi de ce mbai adus atîtea lucruri bune?. . . Cred că sînt pentru mine. . .

— Ştiam că maveţi cine să vă îngrijească. . . Aş fi. voit să viu de cum v*aţi bolnăvit. . .

— Aş vrea să te rog ceva; zbmi oricum, dar nu<mi mai zicetaşa. . .

— Nu se poate. . . răspunse fata, cu simplicitate.

— Şi cine v.a spus că n<aş avea cine să mă îngrijească? zise Trestie.

— Nu mai îmi ziceţi aşa. . .

— Ai văzut?. . .

— De două ori am pornit încoace cu cîte un dejun, şi mtam întors din drum. . .

— Numai cu o tavă încărcată trebuia să vii?. . .

— Aş fi voit eu să vin, dar n<am îndrăznit. . . Am venit cu o mîncare bună. . . E gătită de mine pentru dumneavoastră. . . Ştiu să gătesc. . .

— Cum să mulţumesc, domnişoară?. . . Ai vreme să şi găteşti?

— O femeie ştie să aibă vreme, cînd. . .

Telefonista pierdea Legătura.

— *Cînd?*. . . zise Trestie, viu interesat. Teiai oprit?

— Nu ştiu ce vream sa spui. . . şi miam oprit, zise fata, turburată.

S;a sculat de pe scaun şî, desfăcînd un şervet ca o zăpadă, bine călcat, bl aşternu dinainte pe masă, puse două farfurii una peste alta, un tacîm licăritor, un pahar cu picior, şi de subt alt şervet descoperi trei felii de franzelă. . . Ridicînd far* furia care acoperea, cu gura in jos, primul fel, zise:

— Raţă pe varză, ca şi cum ar fi spus: <*t* Luceafăr în azur », atît îi umblau buzele de frumos.

Şi raţa şi varza însemnau parcă altceva decît la bucătărie. Paroar fi fluierat între munţi. Mirosul suculent se întovărăşea cu toată estetica aleasă a mîncării, firele foarte subţiri de varză rumenă şi pieptul despicat felii al fripturii aurii.

— Sa nu se răcească. . . zise telefonista. Stau ca să vă servesc şi iau tava şi farfuriile înnapoi. . .

Dintrmn sac de mînă scoase o sticlă de vin roşu şi un pahar. . .

— Sticla şi paharul vi le las. . . Vinul e bun, aveţi nevoie. . .

Trestie o urmarea, neputincios să mai vor> bească, fermecat de ordinea mişcărilor şi pregăi tirilor ei.

— Am adus şi o solniţă, să nu uit. . .

Un flacon de cristal cu capul de metal găurit, era cu sare.

— Poftă bună!. . . zise Lina. Pînă mîncaţî, pe colţul celeilalte mese se face cafeaua. . . Am tot cetmi trebuie în sac. — Scoase şi o baterie de alamă ca un giuvaer: Fiţi fără grije, că nu o fac cu spirt denaturat. . . Nici eu nu pot săd sufăr. . .

Neştiind ce face şi răpit de forfota ei activă, Trestie rămase cu furculiţa în mînă ca un creion de portretist. Spectacolul îi revela propriile lui preocupări de viaţă.

— Viam urat şi poftă bună, şi tot nu aţi început. . .

Trestie tăcea ca un nătîng şi ca un inspirat.

— Mîncarea răcită nu mai e bună. . . zise telefonista.

Trestie se trezi deodată.

— Toată tava e *numai* pentru mine?

— Bolnavul trebuie să se hrănească bine, domnule Trestie. , .

— Te aştept şi văd că nu mai isprăveşti. . . Sini invitatul dumitale, şi mă laşi singur la masă ?. . .

Fata nu se gîndise pînătntr.atît la prînzul boli navului şi rămase pe gînduri.

— Pofteşte şi ia loc, zise Trestie, muţind un scaun la masă.

O umbră trecu prin ochii frumoşi ai fetei.

— Eu am mîncat, răspunse.

— Nu<i adevărat, zise Trestie.

— Niaş fi venit, la dumneavoastră, ca să mă. ninc, zise telefonista, cu o blîndeţe fermă.

Trestie înţelese.

— Te rog să mă ierţi. . . Dar nu pleca. . .

— Nici nu plec, pînă nu mîncaţi tot . . . Aveţi şi nişte sparanghel. . . şi o prăjitură cu mere. . . zise mulţumită. Mîncaţi încet, nu vă grăbiţi. . . Eu o să stau aici, la locul meu. . .

— Acum, să vă întreb altceva, domnişoară. . . zise Trestie, schimbînd persoana gramaticală.

De astă data fata n.a refuzat pluralul de distanţă.

— Nu viaţi simţit niţel ... nu ştiu cum să zici'. . . că o domnişoară se duce în casa unui băiat singur?

— De ce?. . . Domnul e un bolnav, şi fata e femeie cinstită. . . Se poate îndoi cineva? zise telefonista cu semeţia frumuseţii. Asta e altceva decît a mînca împreună. . .

— Părerea lumii interesează pe o domnişoară.

— Lumea are părerea care trebuie despre domnişoara la care vă gindiţi. . . Şi cînd mar aveaio, domnişoara la care vă gîndiţi ar şti să i.o schimbe.

Energia scandată a ultimelor cuvinte vădea Iui Trestie, tot mai mulţumit şi mai surprins, o decenţă clară.

— Vă rog să nu purtaţi de grije reputaţiei mele. . . Părerea, bună sau rea, a celor dimprejur nici nu mă priveşte prea mult. . . Părerea mea despre mine nu e cea mai rea, şi mă cunosc îm deajuns. însă ţin să aveţi despre mine o bună părere dumneavoastră. O să mă silesc să o capăt. . . şi să o merit,

— Ţineţi întnadevăr Ia părerea mea?

— Foarte mult. . . mai mult ca la orice altă părere, zise fata de.a dreptul. Altfel, nici nu veneam.

— Şi dacS aduceaţi două tacîmuri în loc de unul, şi două pahare în loc de unul, niaş fi avut aceeaş părere?

— Fără îndoială că nu. . . Nici n*aş fi ţinut atît de mult la părerea dumneavoastră.

— Nu mai pot să mănînc. . . zise Trestie. Sărut mîna. . .

— Nu. . . Nu ziceţi aşa. . . deocamdată. Trei buie să vă încredinţaţi întîi că mîna miie curată. Mai aveţi timp. . . Cine ştie!. . . Văd că aţi uitat. . . Poate că întno zi o să vă aduceţi mai bine aminte. . . Să nu va pară râu. . .

Telefonista ridici ndu>şi mîna la cap ca săiţi prindă în păr un ac de os, care aluneca, Trestie avu o tresărire. . . Linia braţului se frînse după o siluetă ced mai trecuse pe dinainte. . .

— îmi umblă parcă ceva prin minte, zise Trestie, cu ochit ţintă la ea.

— Vorbeam de buna dumneavoastră părere. . . răspunse fata.

El mai scormoni în desenul cu cărbune aproape şteis al amintirii şi.i puse întrebarea deo* dată:

— De ce vă zice în fabrică Florăreasa?

— Sînteţi pe drumul adevărat. . . Lina floră* reasa. . . a vîndut flori cu coşul prin localurile din centru. . . A vîndut şi în restaurantul unde domnul cel bolnav era contabil. . . I*a pus odată şi o garoafă*n piept. . .

— Contabilul era şi el un chelner, şi azi e chimist. . . zise Trestie, aducîndu'şi întnadevăr aminte, dar cu un regret. Ea e telefonistă. . .

— Nu se potriveşte una cu alta . . . Ea a fost o fată proastă şi pribeagă, iar el un om învăţat. . .

Trestie s<a dus la etajeră şi, trăgînd Biblia dintre cărţi şi cotoare, cartea se deschise aproape singură la o zăloagă negricioasă. . .

— Asta e garoafa? a întrebat.

Trestie o păstra de atunci. Telefonista avu o puternică emoţie, văzînd'O din nou după atîţia ani. . .

— Am pusto în Sfintele Scripturi. . .

Mîna ei, fără voie, sia sprijinit de braţul lui. . .

— Nu ţito trage atît de iute, zise Trestie. Eram prieteni încă de mult. . .

Limbajul s*a simplificat, ca între fraţi.

— Ceiai făcut cu florile? a întrebat Trestie.

— Leiam părăsit. . . Dar nu*mi pare rău că Ietam părăsit. Mbau plăcut florile, dar miau dezgustat clienţii. . . Ei au crezut că odată cu garoafele se vinde şl florăreasa. . . Am stat la închisoare. . . A trebuit să mă iau la trîntă cu lumea întreagă. . . Şi am venit la fabrica asta. . ,

— Ca şi mine, zise Trestie, construind parai lelismul.

— Nu *ca şi* dumneata. . . Dumneata eşti un cărturar. . . şi un om mare şi respectat.

— La început am fost ca un rîndaş. . . Dar nu eşti şi dumneata destul de respectată?

— Din altă pricină decît dumneata.

— Pricina onestităţii e mai mare şi decît a ştiinţei.

— E singura mea zestre. . .

— Pentru o fată frumoasă, e o avuţie. . .

— Cînd îmi spunea cîte cineva că sînt fru< moaşă, mă supăra. Cînd îmi spui dumneata, nu ştiu de ce, îmi face parcă bine. . . Nutţi vine

greu să ştii cine sînt?. . . Trecutul meu mai vrea mai bine să nu fi fost? Spune adevărat. . .

— Nu mai vorbi aşa, zise Trestie. Dar aş voi, în fabrică, să nu se facă poveşti pe socoteala noastră. . .

— Nici eu nu vreau. . .

— Ai fost un moment o celebritate. . . Toate gazetele vorbeau de dumneata şi tetam apărat. . . Se împărţise lumea în două, şi partea cea mai mare era cu Florăreasa. . . Chiar fata ministrului a venit să se informeze despre purtările dumii tale. . . Era să iasă o revoluţie politică. . .

— Nu ştiam, eram la închisoare. . .

— A fost şi primuhprocuror, cu judecătorul de instrucţie. . , Dar ştii cine sia pus luntre şi punte pentru dumneata? Tică! îţi mai amin< teşti de el?. . . A murit. . . Tetai dus sătţi iei banii de la casă?. . .

— Care bani?. . .

— Ţita trimis de la spital toate economiile lui. . . strînse întnun carnet. . . Credeam că ştii. . . E o sumă frumoasă. . .

— Bietul bătrîn. . . Nici nu ham cunoscut bine. . . îl vedeam cu ibricul în spuză, fierbînd toată ziua cafele. . . îi duceam lui toate ţigările pe care mi le ofereau clienţii. . ,

— Primeai ţigări de la clienţi? zise Trestie, posomorit.

— Da. De ce nu? îmi dădeau cîte un pachet întreg, nu cîte o ţigare. . . Tetai supărat, zise Lina, rîzînd. Erau pentru moşul de la cafele. . . Am primit numai de la domnii cu cucoane. . . Şiimi dădeau şi cucoanele ţigări. . .

— Asta e altceva! zise Trestie, fără prea multă convingere.

— Poate că, sărmanul, sta gîndit sătmi plăi tească toate ţigările scumpe pe care i Ietam dăruit. . . Ce era el, turc?. . .

— Nu prea ştia nici el bine ce era. . . Turc, armean ori ţigan. . . Dar a fost un om inimos şi dîrz. . . Fără el, poate că tetai fi scufundat. . . Unde nu s<a dus, ca să jure şi să mărturisească! A uitat şi de serviciu şi a răzbit peste tot.. .

— Ntam ştiut plniacum nici cum ba chei mat. . .

— Toată lumea îi zice Tică, zise Trestie. Dar şi cafelele lui erau neîntrecute. . . Nu ştiu cum le potrivea, din fiert, cu ce meşteşug. . .

— Cu gîndul la el, Dumnezeu săd ierte, poate că n<a ieşit rea nici cafeaua mea, zise fata, ducîndud ceaşca lui Trestie la masă.

Lina strînse şervetele şi farfuriile, curaţi firi' miturile, dete uşor cu mătura pe covorul de subt masă şi, cu tava frumos învelită cu o cîrpă de in cu pătrate albastre, îşi luă rămas bun, zicînd:

— Săiţi fie de bine, domnule Trestie, îmi place cum ai mîncat. . . dar nu mai viu pe Ia durat neata. . . Mîine o să trimit cu altcineva prînzul dumitale. . .

— Nu înţeleg de ce, zise Trestie, şi contrat riat şi încurcat. Nutmi mai trimite nimic, dacă nu vii şi dumneata.

— Poate că nici dumneata nu prea ştii ce vrei. . . La poveştile din fabrică tetai gîndit numai dumneata. Eu nu mă gîndisem. . .

Mohorît şi tăcut, Trestie se gîndea întroltă parte, cînd fata ieşea cu tava înnainte pe uşa depărtată cu piciorul. . .

— Spunetmi, te rog, drept, îi zise, cînd îţi ofereau ţigări clienţii, erau cuviincioşi?

— Cum puteau să fie altfel? zise Lina.

— Se uitau în ochii dumitale... ca mine?

— Ce întrebare curioasă!... Nu mita trecut prin minte. . . Dacă ştiam că mă vei întreba dumneata, aş fi fost mai atentă. . .

— Nu te mîngîiau pe mînă cînd îţi dădeau ţigările?

— Să mă supăr, sau să rîd? zise Lina,

— Ştii. . . întnun local public. . . o florăt reasă. . . o domnişoară frumoasă. . . Eşti atît de frumoasă, că mă simt vinovat şi să mă uit Ia dumneata. . .

— Dacă te mai las să vorbeşti, o să mă întrebi cine ştie ce.

— Tetai mîniat. . . zise Trestie, descurajat.

Fata ieşise repede şi, pe fereastră, Trestie îi urmări pasul iute şi silueta tare. . . O lacrimă i se strecură în vinul negru din pahar şi avu un simţimînt de mare singurătate pustie, ca niciodată.

Chimistul şi telefonista sufereau deopotrivă de aceeaş stare sufletească, numai că în două feluri: el iubind'O cu nesiguranţă, şi ea — îndrăgostită cu mîndrie. El star fi apropiat de inima ei cu prudenţa bărbatului bănuitor şi ignorant de un trecut ce trebuia cunoscut şi care lăsa loc la îndoieli, şi pregătit, în acelaş timp, de un sacrii fîciu, dacă mai era cu putinţă. Nefăcîndutşi din sentimentul lui şi din femeia acestui sentiment o jucărie, el examina împrejurarea cu gravitate. Şi lui şi ei, acţiunea de toate zilele a unei apropieri se nimerise că lua proporţiile unui mare evenb ment, el refuzînd sătşi înceapă viaţa inimii cu o decepţie, şi ea — sfiioasă ca dinaintea unui jurămînt. La cuminţenia ei, păstrată cu luptă, se adăoga şi castitatea morală şi onoarea, mai presus şi de dragoste, a sufleteştei virginităţi.

A plîns şi ea pe comutatorii de la telefon de acest necaz ales, dar a intimidatto constatarea că inima îi răpea demnitatea personalităţii şi că nu se mai trezeau în voinţa ei armele sprintene de altădată. încerca să.şi zmulgă de la urechi

casca ţi să se întoarcă la Trestie săd ceară socoi teală de rezervele lui. îţi aducea aminte de tot ce ar fi trebuit săd spuie ţi nu i«a spus, ameţită ca de o adormire ţi trezită tîrziu, după ce con' vorbirea se isprăvise. Trebuia refăcut dialogul întreg, prin provocare. Lina nu se mai simţea în stare de bârbăţiile trecute, o laşitate dulce punea stăpînire pe sălbateca ei vigoare, şi în fiece tresărire răzvrătită se insinua o moliciune şi o încerca frica de a nu greşi, pentru întîia oară. Şi<a strîns de cîteva ori pumnul, şi pumnul s<a desfăcut. O catifea se strecurase între pietrele fiinţei sale aspre şi, părîndud rău că<i vin lacrimile în neştire, se şi simţea bine că plînge pentru ceva ceti place. în cîteva ore de trăire interioară intensă, şi cremenea din care era făcută sta pulverizat, onctuos şi aderentă ca talcul.

Nu a primit uşor această descreştere a puterilor ei de rezistenţă şi de atac, i sia împotrivit, sta smucit, cu o agerime întrtadevăr redusă: nu mai avea braţe cu care să arunce, nici tălpi cu care să fugă. O trădau hotărîrile şi se asocia la tră' dare jumătate din toată voinţa ei. Cfieile ei se învîrteau uşor în mecanismul vieţii, care i se înfăţişa cu încuietori: nu se mai suceau, gîndurile rămînînduti descuiate, ca nişte uşi de basm, pe care le închizi şi care se deschid de la sine, numaif decît.

«Asta e dragostea, Lino, părea căii şopteşte cineva din ureche, un spic sau o lăcustă, — ţi ea se înfricoşa. Cînd nimic nu mai seamănă cu ce fusese mai nainte, cînd lucrurile prind o umbră pe care nto aveau, cînd un fel de sunet se amestecă In toate, cînd pasul nu se mai potrb veste cu scara suită, cînd te întristezi şî te bucuri fără să ştii, e dragoste, Lino. . . Nu vezi că degetele nu*ţi mai umblă pe igliţă fără să le sileşti, că te uiţi întno doară, că ora trece prea iute sau

că nu trece deloc? Te simţi dusă de pe lume, şovăitoare şi ca o floare fără nici o rădăcină. E dragoste, Lino, dragoste adevărată, şi nu mai poţi, oricetai face, să scapi. . . Dacă fugi, te întorci, dacă pleci departe, nu mai poţi să ajungi, dacă te rupi din tulpina în care ţiia încolţit mugu> rele nou, te scuturi şi mori. . . Nu trebuia să te prindă destinul, şi teo prins. . . Şi dacă tetai fi dat în lături, intrai fără să vezi, şovăind de.a-ndaratele, întroită linie de destin. . . Nu uita, Lino, ca viaţa nu se trăieşte de două ori şi că trebuie trăită, după rosturile ei nepricepute, dar poruncitoare. Le frîngi, te frîng.

O singură tinereţe îţi este dată. O laşi să treacă, ai îmbătrînit. Suferinţa cea mare a lumii e că şiia trăit tinereţea bătrîneşte şi bătrîneţete întno caricatură de tinereţe. Genunchii nu/ţi rămîn totdeauna elastici, surîsul piciorului care se uită în lume pe subt dantela fustei — nu ţine mult. Grumazul nud toată vremea sprinten, şi călcîiul alb al coatelor din marginea mînecii scurte se învecheşte. Omul nud altul, şi femeia nu este alta. întnun contur frumos se petrece toată viaţa şi tot sufletul tău, toată inima ta, Lino! »

Vocile trebuie să fi avut dreptate, şi se pare că împlinirea zborului, atît cît ţiia fost dat săd duci în cer, e rînduită peste voinţă: o spirală în aer, cum face vîntul în toate zilele. Poţi opri tu vîntul, soarele, pămîntul din spirala lor? Şi dacă letai oprit, la ce ai ajuns tu, înţelepciune? Molitva morţilor grăieşte de ţărînă. Aşa trebuie să fie! fulgerul să dea trăznet, focul să ardă, apele să crească şi să se verse din albii pe dinafară. Trebuie vulturul să prade, gerul să îngheţe, arşiţa să usuce. Şi nisipul şi prăpastia sînt la locul lor.

* Ce vrei tu, Lino, să răstorni făcătura tocmai tu, o fostă florăreasă, o lucrătoare de fabrică, o telefonistă? Asta ntau putut'O face sfinţii şi proot

rocii, au blestemat cînd erau în stare şi au gemut şi scrîşnit cînd ceasul a trecut. »

Din partea lui, Trestie bătea pulberea aceluiaş drum.

«Se apropie jumătatea vieţii, băiete, dragul meu. Ce<ai făcut pîmacum? Ai stat singur, teiai biruit. Ai rămas curat şi cinstit. £ de ajuns că ţiiai purtat viaţa cu egoismul unicei persoanei tale, fără săiţi iei, ca o literă singuratecă, zgîriată pe o piatră ce se şterge, alte litere după tine, potrivite să dea majusculei tale o fracţiune de sens? Un fir alb ţba ieşit Ia o tîmplă, şi fără să te întristezi, — tu eşti un tînăr înţelept, — bai văzut neaşteptat în oglindă. Ţi se va clătina un dinte, doi. Ţi se va schimba linia buzelor, şi chipul tău frumos, zilnic tocit, va căpăta altă figură. Nici nu o mai ai pe aceea de acum zece ani. O să înceapă să se rărească şi chica, şi nobila pleşuvie de ascet se va întinde cu încetul pe craniul tău gînditor. Ce»ai făcut? Şcoală? Dar te întreabă văzduhul? Ai citit: ei şi? Puteai să citeşti mai puţin, sau nici atît. N*ai dat inimii nimic, şi inima ţi»ai păstrat»o pentru singurul tău folos, pungă goală. Trebuie să ai dragoste, domnule Trestie. Unde ţi»e tovarăşa? Unde ţbs copiii? Viaţă stearpă, viaţă rece!

Vrei să întrebi ceva: ce să faci?. . . bauzi întrebare! împovareazăfţt viaţa, ca să o meriţi, fă»ţi o suferinţă îmbelşugată. Pe lîngă ea, suferinţa ta de acum, de un singur cap, de o singură nehotărîre, e derizorie. Cîntările în abstract ale valorilor pămînteşti sînt o filosofie aţoasâ, de cîlţi. Prinde»te în horă şi bate, voinicule, talpa! Hora trece. Să nu începi, după ce a trecut, o dănţuire singuratecă, fără ritm, întrio odaie. Vrei şi tu să ştii ce»i fericirea? Tu credeai că e altceva. E stră»

danie, caznă şi răspundere, e durere şi sînge. . . Nu strădanie de famen, care capătă putere pentru el şi nenorocire pentru toţi ceilalţi cînd a căpătatto. Bărbatul pe care îl întîlneşti cu bastonul în frunza căzută şi uitîndu'se în zarea pustie e o primejdie: el cloceşte o bestie, poate un tîlhar. Neputîndutse satisface în privirea pierdută a iubitei sărutate, el obţine un surogat de sensaţie privind»o în agonie, cu gîtlejul încleştat de mîinile lui în demenţă. Dacă singuratecul e puternic, el tri< mite şi popoarele la moarte şi îşi găseşte fericirile în mulţimile ucise în războaie. Poţi ajunge famen şi prin uitare de sine.

Nutmi spune, ca un scelerat şi ca un om de rînd, adus să repete o prostie, că femeia e necret dincioasă şi perfidă şi că tu eşti, numai mulţui mită unei împrejurări de anatomie, un exemplar de adorat în genunchi de femeia interzisă dreptului de individualitate. Asemenea înţelepciune stupidă vine de la famenibpe'jumătate, de la priapicii maladivi, de la imbecili şi nebuni. Femeia ţbeste mamă, ţbeste soră! şi ţbai permis să insulţi şi în scris misterioasa ei feminitate.

Sforţările, renunţările şi răstignirile tale teiau ales din gunoiul gros, dar pîniacum ele au fost răbdate pentru singurul tău ins. O datorie trebuie trezită în tine, datorie care în junglă este instinctul sălbatec. El îşi face toată datoria, fără să şbo priceapă. Tu ţi bai amorţit cu gîndul, socotind să te păstrezi pentru vitrinele cereşti. Ai făcut cîţiva paşi mai mult decît trebuia, Ioane. întoar» ceite îndărăt şi apucă drumul bătătorit: acolo e sănătatea! »

*

Amîndoi, şi Lina şi Trestie, se gîndeau unul la altul şi simţeau că viaţa lor nu se poate defini fără tovărăşia celuilalt, ineluctabil şi definitiv, şi că ar rămîne atîrnată ca o aripă lovită şi care zace. Ei nu crezuseră că tinereţea e un fenomen

şi îndrăzneau să bănuiască abia acum, cînd izvoa< rele trebuiau să izbucnească neapărat sau să sece, că ei mergeau laolaltă cu turmele, cu şoimii, cu stelele, cu marea, cu pâmîntul şi vîntul. . .

Era fericirea de început. . .

Uriaşul Oreste se observase în uzină că se îrnblînzea. Nu i se mai auzeau răcnetele de o bucată de timp şi nu'şi mai bătuse lucrătorii. Statura lui frumoasă începea să meargă aplecată, şi un tremur al bărbiei îi eschiva surîsul. în cuvinte blajine, împăciuitor şi copilăreşte, încheia cu oricine orice nouă socoteală. Nu putea să creadă că i*a scăpat inima din gloata oceanelor şi a noroai delor, că femeile din porturi şi din tumultul internaţional, prinse de grumazul lui frumos, au încercat în zadar să ajungă cu buzele aprinse pînă la gura lui, şi că tocmai acum zimbrul îi stă agăţat şi prins întno infimă pînză de păianjen. « E neserios! », şi<a spus întîi Oreste şi a căutat să se încredinţeze, analizîndu<şi cu mijloacele lui sentimentele, că vina lui e o greşeală doar de suprafaţă. A văzut însă cu uimire că toată făptura îi era răscolită, fără săişi dea seamă cum a intrat în el vătămarea. De ce a străbătut ţările şi conti< nentele, a urcat munţii cei mai înnalţi din fotoi grafiile sportive celebre şi a scoborît în rîpile lor cele mai adînci? Ca săişi piardă minţile întnun sat? ca să cadă răsturnat de o boabă de nisip?

Nici acidul lui carbonic nu mai era bun, şi piatra îi rămînea neîndestul de arsă. De repetate ori i sta făcut cunoscută calitatea puţin satisfacă' toare a celor două produse. Oreste da din umeri şi îndemna muncitorii să înteţească focul. I se părea că piatra nu mai era piatră şi că lemnele nu mai sînt lemne. Cărbunii, ca şi păcura, nici ei nu puteau să dea caloriile cerute. Şi, de fapt.

acidul carbonic începea săd fie cam indiferent, ca si varul, ca toată fabricaţia zahărului, pasiunea lui de odinioară.

Modificările de temperament i se atribuiau vizitelor mai dese la secta «Pocăiţilor» din fabrică. « Pocăiţilor » li se afectase pentru adunări o cazarmă din dormitoarele din fundul curţilor de personal. Ei aveau denii în toate serile, şi numărul credincioşilor sporea. Simplificat pînă la simpla lectură a Sfintelor Scripturi, cultul consista mai ales din comentariile textelor citite, şi o denie se încheia cu Tatăl Nostru, cîntat monoton, cu voci detabia ridicate peste şoapta cu gura aproape închisă. Oreste, întnadevăr, participa la întîlnirile sectanţilor, care erau totuş cei mai conştiincioşi lucrători, atenţi, tăcuţi, măsu* raţi, cumpătaţi, şi urmărea, nu pricepea de ce, controversele lor. îl interesa acum tot ce i sta părut o viaţă întreagă inutil. Dacă toată lumea, şi chinejii, şi indienii, şi egiptenii, se împiedică de o umbră nevăzută, ca şi oamenii din fabrica de la Topliceni, trebuie să fie « ceva », se gîndea Oreste, aflat întno fază de toleranţă, de ascultare şi melancolie.

Lina, de cînd fusese promovată telefonistă, era văzută mai des în tot timpul zilei. Funcţionarii şi şefii îşi căutau de lucru pe dinaintea geamurilor mari ale cabinei, care încadrau jumătate din persoana distinsă a telefonistei. Se schiţau şi rivalităţi între pretendenţii timizi din aceeaş cate» gorie, în cancelarie, în corpul tehnic şi chiar la magazie, unde Dagtamiian, versat în romani tismul fascicular, încerca influenţa de la distanţă, magnetismul animal şi pasele de sus în jos, con* centrat, şi avînd în ochii închişi imaginea fiinţei pe care năzuia să o cucerească prin mijlocirea undelor nevăzute. După o asemenea şedinţă între cuie, minium, vopselărie şi clei, Dagtai

nuaii îşi dregea cravata, tuşea pentru sine a hotă>
rîre şi trecea o dată, ca un vultur cu aripile tîrîş,
prin faţa telefonistei. Deschidea ochii semnifii
cativ, cu sensul «eu sînt cel care teiam vrăjit
acum patru minute», dar pierea numaidecît,
opărit de încruntarea iritată cu care îşi traducea
telefonista interpretarea. După o sumedenie de
şedinţe în magazia de materiale, schimbînd
«metodele» de cîteva ori, Dagtami-an s>a lăsat.
Deşi intelectualitatea lui îi făgăduia, prin razele
ondulaţiilor subtile, satisfacţii incomparabile, el
a trebuit să se resemneze, înţelegînd cu dispreţ
că telefonista era un medium inferior, insensibil
la efluviile delicate universale.

însuş domnul Azner a căutat să mai încerce,
şi a fost silit, în detrimentul importantei lui
funcţii, să se bîlbîie, intrînd în cabina telefonului
cu autoritatea unui pretext. Mai pedepsită a
fost impertinenţa lui Darany, care, ca un irezb
stibil, a cerut curat, întrio sîmbătă, o întîlnire
pe diseară, refuzînd săişi piardă vremea cu adapi
tarea unui protocol de forme treptate. El s<a
ales cu degetele de la piciorul drept zdrelite
cu un scaun greu, mutat din loc şi trîntit în
vîrful pantofului de lac. Şefubcontabi! a trebuit
să urle de durere şi să iasă din cabină şchiopătînd.
Chiar leventul Oniha, intrînd la telefonistă, a
voit săd afirme domnişoarei că «ce<a auzit să
fie de bine», rîzînd ca un camarad, cu accentul
lui familiar de intimitate Telefonista, sculîni
dinse de la masa comutatoarelor, ba poruncit:
« Ieşi afară! », şi Oniha a ieşit îndată. Nici diverşii
ingineri mau fost mai norocoşi.

Prezenţa însă a telefonistei a făcut pe fiecare
să se îngrijească mai supravegheat. Frizerul încet
puse să aibă de lucru. Ţinuta era organizată
mai bine, barba rasă zilnic, cravata mai migălos
înnodată, halatele de lucru primenite mai des.

O cochetărie generală fu primul efect al intrării
Linei în rolul de telefonistă, şi însuş magazinerul
Grabinsky, un gigant bătrîn fără veleităţi, adut
cîndtuşi aminte de o tinereţe depărtată, şba sucit
mustăţile de arnăut cu mai multă luare• aminte.
Era duminică în toate zilele din săptămînă,

Oreste, după cîteva rînduri de tîrcoale, piep'
tănat frumos, pudrat şi gătit, însă primit cu
rmjetu! lupoaicei, s.a hotărît în cele din urmă
săd trimită Linei o scrisoare, pe care băţul lui
de condei s.a silit multă vreme să bo compuie, , .
ba scris: «Stimată domnişoară, sînt un nenoroi
cit, . . » şi a rupt. A luat altă hîrtie cu plic şi
a scris: «Iubită domnişoară», şi a judecat că
« nu merge». A schimbat formula, zicînduii
« prea frumoasă domnişoară », şi i sia părut prost.
« E ea frumoasă, şba zis, dar asta e altceva. »
Un singur lucru dorea Oreste să reiasă din scrii
soare, că nu e un aventurier, că îi oferă mîna lui
păroasă şi viaţa, cu căsătorie.

Nu era de ajuns rîndul scurt din capul scri«
sorii, trebuia să urmeze textul. Ştia el bine ce
simte, dar trebuia să scrie. Nu ştia cum. Şi el
mai scria şi urît, vedea destul de bine, şi mavea
punctuaţie şi litere mari în text. Lopata şi spinarea
nud pregătiseră mîna pe condei. Atunci ii veni
o idee, să se ducă la fostul laborant, ca sad roage
săd scrie scrisoarea el. A simţit parcă o dată că
Lina nu siar încăpăţîna să nu răspundă la o
apropiere a lui Trestie de ea, dar poate ca s>a
înşelat. Apoi, et nu mai e laborant; a fost făcut
chimist plin, ca ăi de la Pesta şi Viena: s-ar mai
putea uita la o lucrătoare, chiar dacă ţine locul
de telefonistă'

Trestie nu se însănătoşise încă de tot. El primi
pe Oreste cu simpatie. Brutalul vlăjgan îi plăcuse
cu francheţea lui, şi era pentru el un individ
original şi nou. Trebuise să vie în fabrică, între

lucrători, ca să găsească cinstea sincerităţii, pierdută din mediul pedagogic si burghez.'

— Pofteşte să intre, i<a spus ajutorului de la uşă.

Oreste era alt om. îmbrăcat ca un domn auten< tic, el se simţea la locul lui şi în costumul de vizită, care nud supăra nici la gît, nici Ia subsuori, nici ia picioare. Un guler tare, răsfrînt pe o cravată neagră, îi decora figura masivă. Se vedea un gust de lucruri fine la Oreste. La un deget, ochiul de mîţă al unui inel punea o căutătură de safir. Fără să vrea, Trestie a băgat de seamă micimea urechii şi lucrătura armonioas^ a pavilionului în conturul încovoiat. Şi degetele, luminate de inel, erau elegante. Piciorul, încălţat costisitor, era subţire. «Animal de rasă», a notat Trestie în gînd

— Iţi mulţumesc că ai venit să mă vezi, domi nule Oreste, zise Trestie, şi te rog să crezi căimi faci o plăcere adevărată. De cînd am fost la dumneata la cuptoare, mă gîndesc mereu. . . Aş fi vrut să mai vin să te văd, dar atunci mtai dat afară. . .

— Nu ştiu cum să vă rog să mă iertaţi. . . răspunse Oreste, care pierdea terenul de la început. Nu se poate spune că v.am dat afară. . . Era o împrejurare. . .

— Moi ţinut de rău cătmi era milă de omul pe cared băteai cu funia. . . Miiai zis şi « domni» şoară», răspunse Trestie, rîzînd.

— Nu mai dau. . . zise Oreste. Miam jurat să mi se usuce mîna pe care aş mai ridica>o asupra cuiva. . .

— Cînd ţiiam spus, mi se pare, că oamenii se stăpînesc mai bine cu blîndeţea. . . ziceai că nud poţi altfel stăpîni.

— Am văzut şi eu că e mai bine. . .

— Aveam de gînd să stau odată mai mult de vorbă cu dumneata şi să aflu cîte ceva. . .

Am auzit că ai călătorit foarte mult şi că vorbeşti cîteva limbi. . . Oamenii care ies din linie şi iau lumeain cap nu sînt oameni de rind. . . M>am întrebat însă ce te.a făcut să te întorci şi să te îngropi întnun cuptor de var. . .

— M<a tras aţa. . . zise Oreste şi socoti că se apropie de scopurile lui. O aţă de mătase, a precizat Oreste, apropiinduise şi mai mult, dar aşteptînd să intre în subiectul lui prin consecinţa convorbirii.

— Ai fost şi în China. . .

— Am fost în toată Asia, şi în America, pînă la Extremul Sud. . .

— Şi nu ţi'e dor să mai vezi o dată tot ce<ai văzut?

— Mi>a fost altădată. . . *acum* nu mai mite dor, zise semnificativ şi crezînd că urmează o întrebare adiacentă.

— Ai făcut totdeauna var şi acid carbonic ?. . .

— Nu. Var şi acid carbonic am învăţat să fac în România, de la nişte nemţi. . . înnainte, cuptorul era al nemţilor. . . Dar eu am făcut acid mai bun şi mai ieftin. . .

Direcţia pe care o lua convorbirea nud mai plăcea. Oreste ar fi voit să mai vie o dată aţa care ba tras, ori dorul de ţâri străine, pe care nud mai simţea.

— Eşti mulţumit cum îţi ies de un timp încoace varul şi acidul?. . . a întrebat Trestie.

Ca să răspundă: « Nuimi mai stă capul...» şi să motiveze că «sînt îndrăgostit de o fată căreia aş vrea să<i trimit o scrisoare şi nu sînt în stare să o scriu », era nepotrivit.

— Laboratorul nu mai găseşte produsele astea tot aşa de bune ca mai nainte? zise Oreste.

— E o mare deosebire între ceea ce este şi ce era. . .

— Nu mai e piatra bună, zise Oreste.

— Tocmai că nu e îndeajuns de arsă. . . dă analiza.

— E un aparat care poate da seama de asta?

— Sînt mai multe aparate. Dar înnainte de orice aparat, zeama nu se mai înnălbeşte. . . Varul se aruncă la stins jumătate, şi acidul e slab.

— Nu ştiu ce să fac. . . zise Oreste.

— Trebuie să ştii ce să faci. . . Bine.ai făcut că ai venit, ca să>ţi comunic ceva confidenţial. . . Directorul vrea să caute în străinătate. . . nemţi. . . Aş dori să nu mai fie nevoie de ei, . . « Oreste a făcut prea mulţi bani, spune domnul Azner, şi dă peste ochi. »

— Nu miam aşteptat. . .

— Trebuia să te aştepţi, căci eşti om inteligent, , , Probele din laborator au fost comunicate de mai multe ori la cuptoare.

— Nu mi sia comunicat. . .

Trestie ia telefonul şi întreabă:

— Domnişoară, de cîte ori aţi comunicat la cuptoare că varul e nears şi acidul carbonic prea slab?. . . Domnul Oreste susţine că nu i s.a comunicat. . .

Vocea ofensată a telefonistei i s.a auzit în toată încăperea:

— Vreţi să vorbiţi, poate, de vărar?. . . căci nu cunosc un domn sau un domn Oreste la cuptoare. . . Dacă a tăgăduit, a minţit, . . Aştep* taţi, vă rog, un moment; avertismentele sînt notate. . . De unsprezece ori am atras atenţia la cuptoare, atît din partea laboratorului, cît şi din partea cancelariei, că varul si acidul au ajuns de cea mat rea calitate. . . Şi, în cele din urmă, din partea domnului director, am avizat pe şeful vărar că, dacă nu se îndreptează fabricaţia, va fi congediat cît de curînd şt pierde şi ga' ranţia. . .

Oreste se sculase în picioare, şi Trestie zise:

— Plăcerea ca plăcerea, şi simpatia ca sini. patia. . . Asta în afara orelor de serviciu. . . La serviciu, ne facem datoria strictă, domnule Oreste. . . Aş fi preferat să nu fiu silit să ţbo spui. . .

__Ani minţit, domnule chimist. . . recunoscu

Oreste. Vă rog să mă iertaţi. . . Sînt de cîtva timp într.o stare de zăpăceală pe care mă voi sili să o înving. . . De mîine înnainte varul şi acidul carbonic nu vor mai fi ca acum. . . Dacă nu, mă arunc în cuptor. . . răspunse resemnat şi sălbatec Oreste. Căci nu mai am de ce să trăiesc. . . mai zise, salutînd de la uşe, pe cînd Trestie ar fi voit să.i întindă mîna şi se gîndea ce legătură putea să fie între un acid prost şi declaraţia de principiu a zurbagiului de vărar.

Anii peste care sare, ca să se mai scurteze, povestirea, vor fi poate povestiţi altă dată. Bilanţul campaniei a fost, cum nu se spune niciodată despre bilanţuri, strălucit. Stau împărţit şi grati' ficaţii, energiile de opoziţie ale domnului Azner în faţa realităţilor slăbind. Ele şi<au pierdut acuitatea şi din pricina unei inimi care, dincolo de omenie şi milă, intră în despărţămîntul medii cinii, cu numele de cord. Cînd iluziile şi speram ţele sînt împlinite, rămîne un deficit, mîngîiat cu medicamente.

împotriva obiceiului, domnul Azner a trebuit să se ducă odată la Pesta, ca să'i fie tratat mădu< larul în mod internaţional, şi de două ori la Viena, cu avizul expres al doctorului Mâciuc, medicul fabricii, şi cu al unui consult. Terapeutica de foamete din Bucureşti devastase catastrofal dinat mismul inutil al directorului, care, cu impresia că nud mai duc picioarele sufleteşti, începea în sineş să tînjească şi să zacă.

Activitatea directorului general s*a ramificat cu aşamumita îngrijire a sănătăţii, preocupare neaşt teptată şi acaparatoare, întnatît încît înnaintea fabricii şi a politicii rangului de om de încredere al consorţiului şi de conducător al unei vaste întreprinderi, au trecut minusculele dragee, băile, aparatele medicale, cutiile cu droguri. Lectura de manuale de specialitate îmbogăţise o bibliotecă. O corespondenţă cu savanţi iluştri ai bătăilor inimii, ai arterelor, cu instituţiile internaţionale care aplicau cura miraculoasă a unei ultime idei, descoperită cînd de un călugăr, cînd de o babă masculină, ajunsese săd imobilizeze timpul preţios şi sfîntul trup în apartament. O publicitate de produse de farmacie, un anunţ, îi procurau noi motive de a uita pînă şi ceea ce nu trebuia lăsat pe a doua zi din îndatoririle lui. Prioritatea faţă de raportul trimestrial obligator către centrală

era continuu acordată unei descripţii a bolii către una din organizaţiile medicale străine.

Revistele se grămădeau în toate limbile, mort mane, în casa lui. El urmărea congresele, cerceta dacă s.a comunicat undeva, la vreo academie, un caz identic cu al lui. Sarcasmul fundamental al vieţii, care a decis din eternitate ca oamenii să nu se poată desluşi la nici un grad de inteli' genţă şi că două fraze, necum două cazuri de sănătate şi viaţă, să nu semene între ele decît superficial, nud înţelesese. Barba domnului Azner nu mai era căutată cu foarfecă destul de des, unghiile, tunse mai nainte pînă la carne, ieşeau pe deasupra degetelor, întunecate; cravata rămînea zile întregi între duzinile spînzurate în dulap, şi cizmele de lac, atributul cavaleresc al direct torului în formă, aşteptau goale şi proaste, cum sînt toate cizmele neîncălţate — nişte carîmbi răsturnaţi peste nişte căpute. Bastonul, cravaşa luaseră loc lîngă umbrela de ploaie şi mantaua de cauciuc, unde stăteau deta surda şi puşca, întrtun cîrlig, şi pălăria tiroleză, cu bufniţă sau coţofană. Toate obiectele vii în mîna omului erau şi ele bolnave, trecuseră în rîndul colecţiei de pipe cu vatra de porţelan şi cu ţevi articulate, de cireş.

O firmă americană, care/şi vindeca bolnavii după un formular condiţionat de un mare număr de întrebări, urmate de locurile goale, necesare răspunsurilor dezvoltate, prezintă, pe lîngă difii cultăţile conţinute în fiecare frază, o rubrică de « observaţii » personale, unde trebuia să încapă tot ce ţinea de impresiile şi presupunerile client tului, care plătea nota în dolari anticipat. Discret ţiile şi distanţele din viaţa comună a domnului Azner cu familia dispăruseră, de la o vreme, de la sine, absorbite în egoismul cazului propriu, al animalului sîcîitor şi susceptibil. Doamna Azner

trebuia să participe la viaţa deviată, odată cu cordul, a tuturor organelor soţului, înzestrate cu o activitate individuală de obicei ascunsă, ţi conştiinţa bolnavului, atacată de îndoielile şi decepţiile premergătoare unui faliment, îşi per» mitea libertăţi necunoscute unei luni de miere de eîţiva ani.

EI îşi întreba, ca să>şi compuie memoriul pentru New York, soţia, supărat că, Ia unele amănunte, obrazul ei, bălan ca smîntîna, era împurpurat. Ca să adune datele vărsăturilor, deşi nu le Incert case, care figurau între titluri, cruzimea soţului nu cruţa nici controlul despre cum fuseseră de cîteva ori scuipatul şi expectoraţiile nazale. Obişnuinţele unei cariere de analist în tubul unui ochean cu vernier, îl asaltau meticulos în ceea ce priveşte consistenţa, densitatea, culoarea, mirosul. Domnul Azner nu mai era amantul invidiat al unei femei frumoase, adînc îndrăt gostită de el, ci un despot al prerogativelor şi apanajelor legate de insul excretor, şi atitudinea de mută descurajare a feminităţii adorate îi stîrnea violenţele din uzină şi cancelarie, despărţite de mediul lor natural.

Erau observaţii inutile, ridicule şi absurde, scoase din calendarul simptomelor şi înregistrate cu creionul în pat. întno joie tuşise poate mai tare, şi tuşind îi scăpăraseră ochii de o explozie de luminozităţi. Uneori îi treceau pe retină licurici, care se stingeau pe drumul dintre pleoape. Era vorba, probabil, de semnul ce trebuia descris întrio dezvoltare bine orînduită. îl furnica un călcîi, un umăr sau urechea. Domnul Azner căzuse în starea tuturor bolnavilor şi procesivilor, înnămoliţi în cauza lor devenită universală şi care îşi exasperează medicii şi advocaţii cu aproi fundarea particularităţilor indiferente. Institutului american i sta expediat, în loc de.o foaie tipică.

pentru aruncat nedesfăcută la coş, un dosar migălos, paginat şi copiat la maşină, cu sublinieri negre, albastre şi roşii, după importanţă. Domnul Azner păstra din toată literatura lui un exemplar de control, şi foile acestea, fără a treia dimensiune, ajunseră să umple, îmbrăcate în scoarţe, un dulap cu patru polîţi.

La fiece vizită nouă în uzină, apucat de un acces de suvenire, domnul Azner era jignit că trebuia să constate că lucrurile mergeau şi fără el, şi să accepte că mergeau chiar mai bine, întno disciplină a tăcerii nemaiturburată de ţîfna zbieretelor intempestive. Simţea clar, cu necaz, că noul ritm era datorit unui singur individ, pe care făcuse greşeala sad puie el însuş la locul cuvenit. Direcţia generală a muncii şi a rezuh ţaţelor nu mai aparţinea nici cancelariei, nici inginerilor, devotaţi unui impuls absent din regisi tre şi state, şi mai puţin lui, directorului general.

Campaniile de lucru anuale mai bine organizate dădeau bilanţuri mai bune, la cheltuieli totuş sporite. Lucrătorii erau plătiţi mai mult, ca şi funcţionarii. Economiile meschine ale biui rourilor dăduseră loc la economiile importante, realizate de rîvna muncitorilor mulţumiţi. Cantina, obligată la maximum de calitate şi la minimum de preţ, funcţiona ca o gospodărie bună. Curţile erau mai atrăgătoare. Se introdusese un serviciu de curăţire neîntrerupt. Rînduri de flori puneau chenare roşii de geranium, alternate cu brîuri verzi de iarbă, pretutindeni unde era de cîştigat o palmă de loc frumos. Pamîntul incrustat cu zgură se mătura ca o sală de rafinerie, peticele întinate din păreţii dinlăuntru şi dinafară erau văruite îndată ce se murdăreau, şi anul întreg fabrica se arăta ca o clădire nouă, surîzătoare, ca şi feţele muncitoarelor şi ale muncitorilor. O voie bună şi o bucurie de cai tineri în hen

ghelie se observa pînă şi Ia maşini. Roţile alergau vioaie, curelele, pîrghiile şi articulaţiile mobile erau însufleţite de un elan aproape mistic. Domnul Azner le simţea cu atît mai tare cu cît piesele lui anatomice proprii şovăiau şi cu cît se întrista mai mult. Ar fi vroit să bage un băţ în toate satei lismele tehnice şi să le răstoarne. Avea despre sine sensaţii preistorice, de casă intrată în pămînt şi învelită de vînt cu linţolii de nisip.

Trestie putuse săişi stăpînească pornirea, să rabde, să spioneze nesimţit purtările ireproşabile ale telefonistei, care, în răstimpul de mîndrie proprie şi de rezerve din partea «domnului chimist», recunoscut de universitatea fabricii, mai aptă să confere un titlu decît o academie, voise de cîteva ori săişi părăsească serviciul, oprită de domnul Fink, încredinţat că însuşirile concentrate ale funcţionarei nu se întîlnesc de două ori în slujbele uzinii.

— îţi lipseşte ceva, domnişoară? întreba direc» torul contabilităţii. De distrat refuzi să te distrezi, cu toate că eşti liberă să faci ce vrei. Niai ieşit din fabrică niciodată, nici pînă la poartă. Nu pare căiţi lipseşte un lucru pe care nud cauţi. . . Fabrica e mulţumită de dumneata peste măsură, nu trebuie săţţi ascund. Dacă pleci, unde te duci? Un Ioc mai bun nu se găseşte uşor. Niai să te plîngi, cred, de un salariu care ţi.a fost mărit de cîteva ori. . .

— N-am să mă plîng de nimic, răspundea Lina. Numai că mi se cam urăşte.

— Poate că o să vie timpul să nu.ţi mai fie urît, răspundea domnul Fink, fără să vrea să spuie nimic.

încet.încet, Lina îşi umpluse dulapul cu pîn< zeturi, tricotaje şi albituri, cu instinctul fetei care îşi pregăteşte cuibul, îndrăgostită de fiece amănunt cusut cu o broderie, oprit întnun chenar. Şiia făcut un căţel al ei dintnun cîine ţigănesc hibrid, cu mădularele anapoda, moşi tenite de la sumedenii de neamuri, şi care, gătit ciocoieşte, se prezintă ca un vizitiu cu redingotă şi mînuşi de paradă. O cunoşteau miţele fabricii, salutată cu miaun şi cu o frecare amoroasă de pantofii şi ciorapii ei, o cunoşteau vrăbiile, îndo. pate cu firimituri şi seminţe, şi care toată vara o trezeau din somn, Ia ferestre, cu un concert de fluiere şi harmonici, reclamînd zgomotos miezuri şi boabe, întno răscoală de glasuri, de grevă, întnun pom din dreptul ferestrei, ca un teatru cu sute de rînduri de galerii, staluri şi loji, îi ciripeau, cît ţinea ziua şi de disideidimineaţă, guşile cu ciocuri minuscule ale celei mai vioaie pâsărimi, — şi dintre vrăbii se auzea şi şuierul ca o igliţă al petruşului, a cărui înnaltă claritate aduce aminte de ceruri, şi vocea de sunet de furculiţă şi de cristal a sfredelitorului piţigoi. Iar noaptea, cîteodatâ, cînta, cu o suvenire de Beethoven în glasul ei de tăceri întrerupte adînc, şi privighetoarea, trecătoare pe lîngă uzină, dintno pădure întnaltă pădure. Trebuindu-i viaţă în viaţa ei, cît mai multă, Lina îşi însufleţea odaia cu maşina de cusut, alături de un borcan rotund, în apa căruia se învîrteau ca nişte frunze de aur cîţiva peşti cu mişcarea lenevită.

Pentru ghivecele cu flori, aşezate mai pretutindeni, dragostea ei nu venea numai de la trecut, dar şi de la suflet, ca pentru nişte îngeri adevăraţi, cu aripile de lumină parfumată şi prinşi de un crîmpei de pămînt printno iluzie de rădăcină, ca o dantelă. încremenirea şi munca lor nevăzută, pînă la frunză, mugure şi îmbobocire, indica nedesluşit pentru fărîma ei de minte prezenţa în viaţă a sforţării elegante, fără zgomot şi fanfa.

ronadă, a unei puteri de zămislire, delicată, şi dacă izbuteşte să dea trandafirul, şi dacă moare înnainte de timp.

O altă verificare a punctualităţii de mişcare a maşinilor dete naştere unui accident. De obicei, ruperea unui deget, descălţat de unghie, întno maşină, sucirea unui braţ întno curea care pune roţile pe fugă, durerea de cap, frigurile, aplecai ciunea, răceala, cădeau, în lipsa medicului, vizii tator de două ori pe săptămînă al uzinii, în corni petinţa Iui Trestie. învăţase să facă un pansament, să ocolească meşteşugit cu faşa de tifon întregul mădular atins, şi unsorile, pomezile, alifiile, picä. turile pentru feluri de beteşuguri Ie prepara în laborator, distribuia chinina şi antipirina, şi găsea timp să stea şi la căpătîiul cîte unui bolnav, pînă Ia sosirea medicului titular. Ca săişi rărească şi mai mult vizitele la fabrică, medicul îi încrei dinţase pe subt mînă şi seringa şi, în destoinicia înţepăturii în muşchi şi piele, Trestie căpătase abilitatea care o făcea nedureroasă.

Cînd fuse adus pe braţe Ia infirmerie trupul sfîrtecat ca o mămăligă al lui Sandu Dumitru de la spălător, vizita medicului, care ar fi voit să se întoarcă de pe scară, a coincis cu evenimentul. Vreo cincizeci de oameni însoţeau grupul purtă, torilor omului căzut, în convoi, cu căciulile în mînă, sala din uşa laboratorului era plină, şi cîteva femei cu barişul negru, sătence din vecinătate, se strecurasem în gloata ţăranilor, plîngînd în palma uscată de muncă şi ştergîndu.şi cu mîna, în acelaş timp, ochii şi nasul.

întno albiei de fier pîntecoasâ, lungă de o sută de metri şi aşezată pieziş pe zidul fabricii pe dinafară, se învîrtea un burghiu de coase încovoiate, spălînd sfeclele de pămînt, cîte un

vagon odată, întnun torent mare de apă. Cînd pămîntul îngrămădit în fundurile jghiabului uriaş împotmolea mecanismul cu noroi, se oprea bun ghiul la un semnal. Cîţiva oameni săreau înnăuntru cu periile mari cu coadă, curăţau noroiul deia lungul păreţilor semicirculari şbl împingeau întrio firidă, şi albia^ îşi recăpăta frumoasa culoare roşie, primenită în fiece vară cu vopseaua miniului de plumb. Organele curbe, care frămîntau apa şi răscoleau rădăcinile de zahăr, erau ca nişte coaste fixate pe şira spinării burghiului, şi mişcarea lor calculat contradictorie agita cu două sute de braţe în două sensuri sfecla şi mocirla.

Sandu Dumitru nu apucase să iasă din spălător cînd sia pornit iarăş arborele cu furci. Prins în ele, trupuii greoi a fost învîrtit de două ori şi aruncat o dată de fund şi o dată de un părete, înnecînd şuvoiul în sînge. Medicul, înspăimîntat de ignobila mutilare a omului, a căutat să se ascundă. Cocoloşită întno ipingea, dusă ca un linţoliu, agonia muncitorului se isprăvise pe scară. Sfîşiat pretutindeni, deia lungul şbn curmezişuri, cadavrul era un mare gogoloi de carne crudă, şi nicăieri nu putea să se întindă mîna medicului fără să intre în piftia de sînge. Nimic nu se mai ţinea, afară de bocanci, de anatomia lucrătorului, jerpelită, şi oasele ieşeau la iveală peste tot. Un ochi îi era rupt şi pierdut ca un răsad zmuls. Trecuse parcă peste carnea feţei, a pieptului şi a spinării, o labă de leopard. Gura dispăruse. O ureche atîrna ca un cercel, răsturnată pe grumaz. în convoi, un om îi aducea un braţ întreg, rămas în burghiul lui Arhimede.

— Nu mai avem ce.i face, spuse, eschivînduise, medicul.

— Dar trebuie constatat acest lucru în scris, domnule doctor, spuse Trestie. Faceţi procesuh verbal cuvenit. Fabrica are o datorie fată de mort.

7

— Are patru copii, ziseră sătenii din uşa labo* ratorului.

— Vedeţi, domnule doctor?

Medicul nu ştia ce trebuie să scrie şi şovâia.

— N.am mai făcut procese .verbale, zise plictisit.

— Nici omului nu i s.a întîmplat de două ori în viaţa lui să moară. . . Sînteţi doar medicul fabricii, de cîţiva ani. . . şi în atîţi ani trebuie să.şi fi. pierdut viaţa cîţiva oameni. . . Tocilarul Giovanni a putut să treacă, el nu avea pe nimeni lîngă el, şi fabrica nu s.a ostenit săd caute. Asta nu se mai poate trece aşa de uşor, domnule doctor, . . Scrişi, domnule doctor: «Subsemj natul doctor în medicină, medicul fabricii de zahăr „Topliceni", aflîndu.mă în fabrică, miia fost prezintat cadavrul muncitorului Sandu Du< mitru, ucis în spălătorul de sfeclă. Fiind prins în angrenajele pornite dintno manevră greşită, mai nainte ca să-şi fi isprăvit lucrul la care a fost pus, constat că moartea i.a fost pricinuită de serviciu şi în timpul serviciului, lipsind un aparat de control la maşinile de spălat. . . »

Condeiul medicului rămase suspendat în aer.

— Asta nu se scrie, zise medicul.

— Tocmai asta e de scris, zise Trestie. Nu trebuie spus adevărul? Avem interes să ţinem ceva ascuns? Atunci, nu se mai vede rostul medicului ţi al unui proces.verbal.

— Acestea se vor constata cu martori, la proces, zise medicul.

— Aţi zis proces, domnule doctor? Cine.l face, orfanii lui ? E un tertip de temporizare, se cunoaşte. Primul martor sînteţi dumneavoastră, domnule doctor.

— Eu n.am văzut scena, zise doctorul, teologic.

— Domnul doctor se crede la teatru, oameni buni, răspunse cu o ironie aspră Trestie, pe cînd domnul Azner, aproape tot atît de şubred cît

şi cadavrul lui Sandu Dumitru, îşi făcea Ioc, răzimat în băţ şi îmbătrînit cu o sută de ani, printre oamenii sfiioşi săd vadă în halul în care căzuse.

Directorul general încercă să facă un act de autoritate, care, după o îndelungată absentă din activitatea uzinii, putea să pară nepotrivit.

— Domgniata iei un rol care nud al domgnia" tale, zise domnul Azner dinaintea oamenilor, cu o voce care mai voia să reflecte energia violenţei, şi întinse mîna către hîrtia din faţa doctorului. Rupeţi imediat acest ridicul procesiverbal!

— Observ că şi dumneavoastră credeţi că sînteţi la teatru, domnule director, dacă distribuiţi rolurile aţa încît să dispari şi mortul şi vinovaţii.

Aţîţat, directorul ar fi voit să interpeleze oamenii.

— Pardon, domnule director. în momentul ăsta se spală spălătorul de sînge şi se adună din dinţii maşinii măruntaiele acestui biet om. . . Oamenii n.ar avea ce lucra pîn.atunci. . . Mai bine trimi' teţi un cearşaf ca să învelim cadavrul, şi trăsura, ca săd ducem acasă.

Directorul nu ştia ced un cearşaf. Cînd i s<a explicat, i.a venit rău. Era vorba de cearşafurile lui conjugale, cu monogramă, şi de trăsura lui parti< culară, cu perne de catifea. Fabrica niavea linţoliî şi dric.

— Nu am, nu am! răcni cu gradaţii directorul.

— Ar trebui să aveţi, domnule director, măcar cearşafuri de sac. Dacă aş fi avut eu, aş fi adus, fără să mă adresez dulapurilor dumneavoastră încuiate, zise Trestie.

Sculat în picioare, încurcat şi laş, medicul se «''ea din toate puterile să se depărteze rit mai mult de medicină şi să ia poziţie de apărare a intereselor acţionarilor.

— Cu domgniata voi avea de vorbit personal, zise directorul, ameninţător, către Trestie.

— Foarte bucuros, domnule director, dar chei stiunea principală este să se iscălească procesul' verbal şi să dăm lucrătorilor care ne ascultă speranţa că, dacă li sor întîmpla ţi lor vreo nefericire în timpul serviciului, nu vor fi arunt caţi la gunoi ca nişte coji de cartofi.

Directorul s.ar mai fi ridicat o dată în vîrful picioarelor şi ar fi vociferat un ordin dacă nu simţea că picioarele refuză ţi oamenii încep să nud mai ia în seamă. Dar subit i se auzi ţipătul:

— Sînt *inca* directorul general! şi trînti cu covrigul bastonului atît de vehement în masă, încît, sărind călimara, ţovăi şi el ţi căzu pe spate, peste oameni.

Medicul fu numaidecît lîngă pieptul directo' rului, descheindud butonul de la guler şi ascuh tîndud bătăile inimii în cămaşe.

— Ntam nimic, zise desfigurat domnul Azner, sînt pertfekt sănătos. . . căutînd cu ochii un pahar cu apă, din care ar fi. sorbit, dar pe care ba îndei părtat cu o strîmbătură a voinţei în figură, hidoasă.

— Trebuie să mergem acasă, zise medicul, blajin, sprijinind cu umărul subsuoara directoi rului general, care avu sensaţia pipăită că titlu! de director general ar avea loc mai mult deiacum încolo pe o piatră funerară decît pe marginea îngustată cît o panglică a registrului de casă.

Iţi încercă toţi muşchii feţei cu o supremă încordare, ca nişte resorturi, sprîncenele, buzele, strînsura fălcilor, ţi toată figura lui rămase zbîrcită ca o cocă neagră care se întinde la loc, încet. . .

•— Vino cu mine, domnule doctor, zise domnul Azner, ca un copil.

— Anico, zise Trestie, duite la domnişoara telefonistă şi roag'O din partea mea să se lipsească de un cearşaf.

Dar Lina şi aducea cearşaful din zestrea ei, şid puse în mîinile chimistului, ca un dar de

logodnă. . . Trestie îi sărută mîna în faţa oamenilor, ţi ea simţi, la căpătîiul unui nefericit care murise, ca o atingere de fericire şi, prinsă între impresii contrarii, desfăeind cu Trestie pînza albă, deasupra sîngelui ţi rămăşiţelor lui Sandu Dumitru, plînse fără să ţtie.

Trestie ajunse pe director ţi medic, care păţeau abia, în mijlocul unui grup de funcţionari vei niţi să dea o asistenţă de datorie şefului celui mare.

— Voiaţi să>mi daţi un ordin, domnule director, zise Trestie.

Directorul se uită ţintă, ca dintno umbră, în ochii lui liniţtiţi.

— Nu mai am, zise, de spus nimic. . .

Directorul râmase fixat pe ultima secundă, care îl domina întreg, răscolindud adînc, atît cît îl mai lega de viaţă, orgoliul. Voia să lupte cu această ultimă secundă şi nu putea să o gonească. I se părea că e anormal ca atotputernicia lui să fi slăbit pînă la umbră şi să se fi izolat în stricta lui închipuire. Se vedea biruit ca un templu de marmură de giza infinit de mică şi de firul de iarbă plăpînd şi sălbatec. Se zărea pe sine în destinul meschin al realizărilor vaste ţi cînta greierele în molecula lui digerată de un morb slut. Toate adversităţile lui personale se concentrau acum în fiinţa Iui Trettie, a căruia personalitate de fatalitate lua importanţa unui mit ţb1 intimida, pe cît îl şi scotea din fire. Ce era Trestie? Un praf, un fir de păr, un vierme, venit pe dedesubt, aşa, la întîmplare, dar el a dislocat o întreagă întocmire, nefăcînd nici un rău ţi făcînd totul bine. E extraordinar cum se strecoară punctul de nisip şi cum desface în drumul lui impercep» tibil monumentalitatea.

întors acasă, seara, medicul sta de vorbă cu nevasta lui, medic şi ea.

— închipuieştefţi, dragă, Azner e mai obsedat decît întotdeauna de tînărul din laborator. Mi*a vorbit două ore întregi numai de prezenţa împoi sibilă în fabrică a băiatului, oprinduise, sughiţînd, făcînd pauze şi leşinînd de trei ori. . . în ceasul cînd e să moară, el vrea săd dea pe Trestie afară. O aberaţie de bolnav. . . Şi*a făcut o problemă în concordanţă cu frica de moarte. Dacă nud dă afară, are impresia că nu ba mai rămas din vitalitatea lui nimic: trebuie să izbutească să domine, cu iluzia că plecarea lui Trertie afirmă raţiunea lui de a trăi. Şi nu poate săd dea afară, fiindcă nici nu poate cu puterile lui de hotărîre slăbite, cît şi pentru că nici nu siar supune biuroul să înlocuiască un băiat excepţional, care înnavui ţeste societatea, cu un aventurier de felul lui Mislin. îl judecă şid osîndeşte pentru tot ce a făcut bine de cînd e în fabrică, şi desigur că Azner a fost subt influenţa băiatului atît de mult, încît ma uitat nici un detaliu din activitatea lui, pe care o primeşte ca o binefacere, dar o blamează. Azner miia citat din trecuţii ani toate isprăvile lui, într*adevăr originale şi noi. « Ce crezi dum< neata despre cazul acestui fost laborant ? m*a întrebat Azner. Abia sosit în fabrică, şi>a luat slujba de om cu ziua cu o seriozitate exagerată, în scurtă vreme, ce>a făcut, ce<a dres, bam făcut chimist titular. . . » l-am răspuns că Mislin şi*a înţeles întnalt fel slujba lui. Azner şi<a muşcat buzele şi mi<a răspuns că nu e nici chimist. . . «Ştiu, i'am spus eu atunci. Nu e nici medic. . . Aţi fost mulţumit cînd via descoperit o pagubă care s<a cifrat la multe milioane?. . . Eu, ca medic, sînt mulţumit de el. . . E adevărat.» • Niaş putea zice că sînt nemulţumit, mna răspuns Azner. Şî nici nu e pretenţios. Ţine locul unui specialist, doctor de la Viena, pe un salariu mic. Fabrica realizează mari economii de pe urma iui.

E foarte corect. Munceşte fără să se uite la ceas. Adeseori iese din lucru după miezul nopţii, şaisprezece ore pe zi. . . Nu părăseşte nici dumi< nica fabrica.» «Şi vă plîngeţi?» bam întrebat. • Nu pot să zic, a răspuns. Nu mba plăcut de la început ascendentul lui asupra lucrătorilor mei. Pe mine lucrătorii mă salută numai cînd mă lovesc cu ei în piept, şi atunci cu un respect silit, care se vede cît de colo că nu e un respect. Am urmărit din biurou felul cum îl întîmpină lucrătorii. Sînt bucuroşi de cum dau cu ochii de el. . . II iubesc. . . Pe mine nu mă iubesc. . . » «Vă pare rău/», i'am zis. «Desigur! a răspuns. Aş vrea să ţie şi la mine. . . Unii din lucrători lucrează cu mine de ani şi ani, stau cu ei în fabrică, mă întîlnesc cu ei. . . Nu numai că nu mă iubesc, dar. . . mă evită. Trestie, pe lîngă mine, e un copil. Poate să facă ce vrea cu lucrătorii. Parcă el ar fi directorul, şi eu. . . laborantul.» * în locul dumneavoastră, i^am spus, m<aş bucura. De ce nu vid apropiaţi mai mult? Aţi face din Trestie un auxiliar minunat. » « Nu se poate, miia răspuns Azner. îndată ce stau lîngă el, trebuie săd fac observaţie. Vecinătatea lui mă supără. Mă simt obligat săd ofensez, şi el nu se ofensează: asta mă supără şi mai mult.» * N<am băgat de seamă să fie necuviincios», am zis. « Dimpotrivă, foarte cuviincios, mita spus. Atît de cuviincios, că mă ofensează el pe mine. Nu ini s<a mai întîmplat niciodată nimic asemănător. Sînt, în diverse fabrici, de treizeci de ani, am avut subt mîna mea mii de oameni, ingineri, constructori, funcţionari, mecanici, salahori. . . şi ştiţi că mîna mite energică, mw remarcat, cu o satisfacţie nesigură de ea, Azner. Sînt deprins să amestec oamenii cu maşinile, şi toate aceste puteri adunate mă ascultă orbeşte. Calităţile mele de organizator mitau cîştigat o situaţie europeană:

sînt consultat pe tot continentul, ori de cîte ori se întemeiază o industrie. Şi de ce am venit în România? Ca să însănătoşesc o întreprindere în dezastru. » Bietul Azner, confundă timpurile grai maticale, zise doctorul, raportînd trecutul la un prezent care se volatilizează. Şi să nu crezi că nia continuat să se vaiete că destinul na pus în drum pe Trestie, din laborator. * Ştiţi ce mba spus întno zi acest îndrăzneţ? spunea directorul. „Trebuie schimbată pompa centrală, domnule director. Eio piesă foarte scumpă, dar e inima uzinii." De zece ani cercetam cauza cauzelor, fără rezultat. A trebuit să vie el, un oarecare Ion Trestie, si în două luni el a văzut buba adevărată, înţelegeţi dumneavoastră, domnule doctor, nta ştiut Politehnica, şi Ion a ştiut! » « Atîtea merite trebuie să vă pricinuiască bucurie, domnule db rector, bam răspuns, şbl fac pe Trestie necesar. » « E o mare problemă », mba răspuns. * Dar nu e nici o problemă, am spus. Am impresia că vreţi să glumiţi. . . Puneţid pe Trestie în situaţia de a fi recunoscut oficial de societate, şi nu mai încape problemă. » * Tocmai aci stă problema, şi sînt mirat că nu o vedeţi, a răspuns directorul, şi, scuturat de un acces, se puse să răcnească: ,,Nu tolerez! Nu tolerez!. . . Trebuie săd dau numaidecît afară, numaidecît."» Am sărit ca săd ţin, zise doctorul, căzuse la telefon cu mîna pe receptor. . . A dat şi fabrica o dată de un băiat bun, şi directorul vrea să se scape de el.

— Nemaiauzit! răspunse doamna doctor. Azner ăsta trebuie să fie nebun. . .

— Sia cam ţîcnit, esle drept, de obsesie, dar analizează destul de lucid împrejurarea. E vorba de un conflict de personalitate. Băiatul e de>ai noştri, îl cheamă Ion, însă prinde lucrurile iute şi Ie aplică precis. în cîteva zile a mîncat un doctor în chimie vienez, a descoperit beteşugurile, urmărite zece ani în deşert, ale fabricii, a realizat societăţii economii enorme, şi acum e gata săd mânînce şi pe director. . . Dar ştii, mănîncă fără să deschidă gura şi fără să bănuiască: are o digestie elementară, de toată simplicitatea. Directorul e îngrozit. Dacă s>ar afla la Viena de ced în stare Ion, toţi specialiştii ar fi daţi afară, şi Ion ar ajunge conducătorul celor unsprezece fabrici de zahăr, cu reşedinţa în capitala Austriei. . . înţelegi frica directorului. . .

— Mă interesează mult, zise doamna doctor.

— Ce săiţi spui, e un băiat eminent. Cît sînt eu de doctor, cu D mare, mia pus la locul meu cu o naturaleţe de invidiat. Refuzam să închei un proces'verbal, urmat de despăgubiri acordate famb liei, ca să nu împovărez fabrica noastră cu cbeb tuieli antipatice, şi el m<a constrîns săd scriu şi săd iscălesc. Am scris ce a vrut el, dar avea dreptate. Şi ce situaţie!. . . M.a executat în faţa lucrătorilor. Nu puteam să nu mă supui, m»ar fi huiduit. Şi ba executat, cît e el de autoritar, şi pe director. O să plătim cel puţin zece mii de lei.

— O fi crezut directorul că face o afacere pe din două cu mortul.

— Este în stare să creadă şi asta, dar e de<o candoare băiatul, sacră! Ştii cu cît e plătit? A douăsprezecea parte din salariul meu, pentru ca să nu fac nimic. Şbi foarte mulţumit. Şi ordonat, curat: un om! ce mai încoa şbncolo.

— Adud întno zi la masă, săd cunosc şi eu.

— Atît mbar mai trebui, zise doctorul rîzînd. E<n stare să mă mănînce şi pe mine. . . Dar ştii, aşa, fără să<şi dea seama nici el, nici eu, nici tu, descompunere de Ia primul contact. Te gîndeşti Ia o hîrtie sugătoare pe care ţbai puneio în vîrful degetului şi care ţbar bea tot sîngele, fără rană. Ion em stare să te bea şi pe tine şi să te lase palidă, fantomală şi să plece cu sîngele tău Ia el.

— Un ora predestinat. . .

— E unul din acei oameni nemărginiţi de nici o materie, negrupaţi în nici o tovărăşie, prietenii presimţirilor şi ai stihiilor, şi mecanizaţi după mişcarea fenomenelor şi intemperiilor. Cei dinţii în orice împărechiere, rămîn cei din urmă în viaţa de concurenţă. Biruitori înnainte de orice luptă şi învăţaţi înnainte de experienţă, ştiutori pe dinafară şi pe toate laturile vieţii înnaintaşi, ei sînt urîţi de oamenii înfricoşaţi în ei de pre» zenţa unui element de interzicere şi de mare deplinătate. L>ar am avut o mare satisfacţie faţă de un reprezintănt al potentelor europene şi interi naţionale: că Ion e român, •— ştii, fără infatuare, fără şovină demagogie.

Vestea morţii subite a directorului, peste noapte, trecuse prin fabrică de cu dimineaţă. Domnul Azner căzuse din pat într.un moment cînd reui şise să aţipească; fără zgomot, ca o perină moale. Apropiinduise Un ca săd asculte, doamna Azner s.a întors de la uşa soţului de mai multe ori, bucurîndu«se că bolnavul doarme în sfîrşit cîteva ore pline. Dar pe la 9 dimineaţa i s.a ivit o teamă nestăpînită şt, căseînd uşa, a scăpat tava cu lapte din mîini, a strigat şi a fugit. Chemat de urgenţă, doctorul a constatat moartea petrecută cu cîteva ore mai devreme. De înviat, nu mai putea săd învieze, şi jalea văduviei se cheltuia numai pentru dreptul la suferinţă.

Singur Trestie nu ştia nimic la intrarea neaş. teptată a domnului Fink în laborator. îl preocupa lipsa de corespondenţă a cîtorva analize făcute atunci din acelaş lichid şi căuta greşeala de labo. rator în manipulările consecutive.

— îţi aduc o ştire, zise cu oarecare solemnitate directorul contabilităţii.

— Şi aşteptaţi să o ghicesc? zise Trestie. Nu mă simt în stare, nvam încurcat în nişte date, pe care mă silesc să le scot la capăt. De cînd lucrez nu mi s.a mai întîmplat contradicţia de azi. . . De la şapte caut, caut şi nu găsesc. . . îmi vine să mă dau cu capul de păreţi. . . Ce raport îi mai trimit eu domnului director la prînz?. . .

Domnul Fink nu s.a putut împiedica să surîdă...

— Fii pe pace, zise, domnul director nu mai este. . .

Trestie nu înţelegea şi a întrebat:

— Ce nu mai este domnul director?. . .

— Nu mai este deloc şi nimic: a murit!

— Nu se poate! zise Trestie, descurajat.

— E regretabil, răspunse domnul Fink, dar s.a putut. . . Ne ducem, pe rînd, fiecare, dar cei dintîi ne ducem bătrînii. . .

— Totuş, domnul director nu era bătrîn, era în puterea vîrstei.

— ha îmbâtrînit inima mult mai repede decît el. . . Dumnezeu săd ierte. îmi pare rău de un singur lucru, că nu Iasă amintiri mai bune. . . E tot ce ne supravieţuieşte, amintirea. . . Eu aş vrea să mor, cînd vot muri, împăcat că mam lăsat altă avere mai cinstită. . . Dar orice am spune e de prisos. Să revenim la realitate. Am şi comunicat decesul domnului Azner în străinătate şi am şi primit răspunsul şi ordinele în consei cinţă. Sînt delegat cu direcţia generală provizorie, şi dintriun moment într.altul va veni domnul Helferich, cel mai mare acţionar al societăţii, în trecere prin Bucureşti, ca să dispuie de succesiune. Dumneata nu mai ai de dat nici un raport şi lucrezi independent de biurouri. Răspunderea ţbo cunosc şi ţi-o preţuiesc, nu mai e nevoie să afirm, înmormîntarea se va face la Pesta, şi doamna Azner pleacă odată cu vagonul mortuar şi cu

copilul ei, poate chiar tot mîine. . . Cu alte vagoane rămîne să expediem mobilierul şi toată gospodăria. îngrijeşte Oniha.

Trestie se gîndi fără voie la Mariţa, sortită să transporte o dată şi pe nefericitul Azner, care a contribuit să o puie din dărîmături pe şine, — şi ziua a trecut, mai pentru toate atelierele, şchiopătînd, umbrite de doliul absenţei.

în cancelarie avea loc, a doua zi, o dezbatere la care fuseseră invitaţi, rînd pe rînd, inginerii, pentru a fi consultaţi fiecare, dinaintea marelui financiar şi om de afaceri al imperiului vecin. Prezida domnul Fink, a căruia autoritate era res* pectată pînă la Viena, şi de la poartă pînă la turnul de var, pînă la melasă şi pînă la cazărmi, nu se vorbea decît despre taina conciliabulelor din sala direcţiei generale.

Abia după ce s*a întunecat de tot, Trestie primi o invitaţie la masă în apartamentul domnului Fink, cu menţiunea că participă la ea şi domnul Helferich, stăpînul în fapt al tuturor uzinelor consorţiului. Masă bogată şi strălucită. Trestie se gîndea că la o mie de paşi mai sus ardea un cată* fale. Stau făcut prezintările Ia aperitiv. Domnul Helferich era un bărbat cu o faţă puternică, sculptată, ca figura lui Nietzsche, şi mîna lui, tare, strînse cu cordialitate mîna rezervată a Iui Trestie. Erau de faţă toţi inginerii, şi Meurens Gerard, *le Belge*. Financiarul vorbea franţuzeşte curent. Toţi se prezintau în haină neagră, afară de chimist, confuz în costumul lui pestriţ, de bibilică, şi cel mai tînăr din oaspeţi. Doamnele şi domnişoarele erau decoltate în atlaz.

— înnainte de a sta la masă, zise domnul Fink, adresîndmse tuturor, trebuie să împlinim o ceremonie. Directorul nostru general, domnul Azner, decedînd, a trebuit săd alegem un succesor fără nici o întîrziere. Toţi au căzut de acord

asupra domnului Ion Trestie. Trebuie săd felicităm pentru unanimitatea simpatiilor de care se bucură între noi toţi, cît şi pentru faptul că e special agreat de către domnul doctor Helferich, corn ducătorul tuturor fabricilor noastre de pe corn tinent. . .

Trestie, după ce se roşi tot, ca de o farsă, îngălbeni ca un mort. . . Paharele se ridicară cu un vivat general, şi între zecile de mîini care le căutau pe ale lui, mîinile lui îşi pierduseră facultatea mişcării, încremenite şi îngheţate. . . Ca să poată sta pe picioare, a trebuit să se lipească de un fotoliu şi să se ţie strîns de spatele capii tonat. *S<a* simţit deodată bătrîn şi împovărat, ca omul slobod, însărcinat pe neaşteptate cu o răspundere grea. Tînărul harnic şi onest se vedea devenit autoritate, şi fără a fi indiferent la onoarea ce i se făcea ca o dreptate, nici afară din cale de măgulit nu sia simţit. El nu a cutezat nici să mulţumească, socotindmse, pînă la desluşirea improbabilă de sine, jocul unui fenomen inexi plic abil, care nud da dreptul să şid ia asu» praf şi.

Ospăţul a fost caracterizat prin discreţia faţă de un predecesor încă prezent în interiorul fabricii, culcat între făclii şi singur acum întnun apartament pustiu, plîns de o soţie străină şi de un copil orfan. Pe cînd unul s«ar fi înnălţat, celălalt scoborîse pe o linie căzătoare pe tot» deauna stinsă. Oaspeţii au spart adunarea brusc, Ia o bătaie de pen dul, cu sonoritatea vastă, repro< dusă după bătaia profundă şi rară a unui turn de catedrală străin, şi au petrecut pe domnul Helferich la gară, unde tocmai s>a oprit un minut marele expres pentru Europa, — şi pe Trestie, rapiditatea industrială a vieţii, trăită subit, cu schimbări şi despărţiri subite, ba impre< sionat ca o simplificare.

La întoarcere, luîndmşi rămas bun de la per* sonal în poartă, Trestie aia oprit la fereastra lui Coşoiu, unde trăsese clopotul pentru întîia oară în ziua unui sfîrşit de viaţă rătăcit.

— Vă rog, domnule Coşoiu, să treceţi la ghişeul de*afară, unde nvaţi primit acum doi ani. . . Ştiţi că, înfricoşat de stridenţa soneriei, era să fug îndată ce ridicasem mîna de pe clopot. Trestie şi*a pus palma pe el şi a simţit răceala bronzului de atunci. Aţi aflat ce mă paşte?. . . zise Trestie, ca de o lovitură.

— Toată lumea ştia de cu dimineaţă, numai dumneata ai aflat cel din urmă. . . Ba unii din noi ştiam şi mai demult. . .

Un fel de suferinţă năpădi sufletul lui Tre* stie.

îşi strînseră mîinile, şi Trestie păşi în curtea fabricii, cu mersul tărăgănat de gîndul care*i muncea inima cumplit. . . La un stîlp electric, Miron pîndarul, cu puşca în cureaua umărului, învîrtea cu o cheie ceasornicul de control. L*a aşteptat să isprăvească. întorcmdu<se cu căciula lui adîncă, pîndarul dete cu ochii de el şi făcu milităreşte drepţi, zicînd:

— Să trăiţi, domnule director general!

«Ştie şi el, îşi zise Trestie. Vezi sa nu te pripeşti. . . »

li spuse pîndarului ce căuta, pe şoptite, şi Miron, trecîndutl prin suburbiile uzinei şi pe dinaintea casei domnului Azner, unde aburea prin geamuri lumina portocalie jucată dinlăuntru, ba spus:

— Aci stă.

— Poţi să te duci, zise Trestie, şi bătu în uşă deasupra treptelor de intrare.

în casă era lumină. . . Lina tresări pe o bro* derie, la care acul ei meticulos adăoga un punct, îi era o frică dulce. . . Deschise. . .

Era singura dată cînd Trestie îndrăznea să intre în chilia gospodăriei aceleia, la care nu încetase să se gîndească nici în timpul celor mai grele experienţe.

— Mâ primeşti? zise Trestie.

— O să mă ierţi că nu teiam aşteptat. . . Camera mi*e cam răvăşită, . . Dacă aş fi bănuit că vii, lucrurile ar fi fost la locul lor. . .

— îmi dai voie să stau?

Mutînd albiturile de pe un scaun pe pat, Lina îi dete un scaun.

Trestie era stîngaci. Pipăi cîteva pînzeturi. . . A luat în mînă o faţă de masă, cu arabescuri cusute. . . Sta uitat la mîinile harnice ale fetei şi, pînă să>şi ducă ochii sfiioşi, treptat, pînă la ochii ei, ba trebuit un sfert de ceas. . . Lina era şi acasă proaspătă ca o camelie. , .

— Ai aflat poate ceva. . . zise Trestie.

— Desigur. . . am aflat. . .

— Şi ceiai zis dacă ai aflat?. . ,

— Vrei să«ţi spui adevărat?

•— Spune adevărat. . .

— Am plîns. . .

— bauzi! în loc săiţi pară, poate, bine?, . .

Lina tăcu.

— Poţi să*mi spui de ceai plîns?

— Nu ştiu cum să zic, zise Lina, privindu-şi vîrful pantofilor, ca să nu se uite în ochii lui. Ai ajuns prea mare, . .

— îmi dai voie să'ţi spui şi eu ceva, domni* şoară? zise Trestie. Primeşti să fii soţia mea?. ..

Lina, stînd pe marginea patului, căzu cu mîinile la ochi întnun hohot de plîns pe care Trestie îl înţelese cu o lacrimă. S*a plecat spre ea, ba mîngîiat pârul tînăr şi negru, la tîmple. . . ba mîngîiat marginea urechii frumoase, . . Lina

s-a ridicat rîzîrtd şi cu privirea plina de acînteîa lacrimilor de bucurie. . . Nu putea să spuie nimic.

— Facem cununia, zise Trestie, ţinîndud mîinile strînse în mîinile lui, între genunchi, în fabrică, în sala de maşini. . . Aştept de doi ani întregi, în toate zilele şi ceasurile, şi nu ştiu ceiam aştep* tat. . . Poate că ceasul deiacum. . .

Ei îşi apropiară braţele fără voie şi se sărutară întîia oară strînşi unul de altul, în picioare, pînă în suflet, cînd pisica mie una să intre, pe marginea ferestrei. Lina întredeschise geamurile, şi mîţa a intrat, neagră şi albă pe jumătate de cap. . .

— Apoi ne luăm de braţ şi plecăm amîndoi în lume, undeva, întnaltă fabrică şifntnalt labo< rator, lăsînd direcţia unui alt chimist, care o rîvneşte.

— O să fii de azi încolo a noastră, zise Lina, însoţindu'.şi logodnicul pînă Ia uşă.

A doua *zi,* domnişoara Margareta, fiica mai mare a domnului Fink, a intrat zguduită de un mare suspin în biuroul părintelui ei speriat.

— Papă, strigă fata descurajată, Trestie ia pe Lina şi refuză direcţia!. . .

Redactor respanaahit: Gheorehe Pieneecu
Tehnoredaccoc Ida Marcus

Dolla culei: 19,05.1965. Bun *d, apar:* 05.08.1965. Afinii: 1965. Tira|: 12.180 ev. lesnie. *Hinic ;pscialA* cu *filigran,* de 90 J,m'. Formai: 800 X 920.32. *Coh td.:* 14.47. Coli rljw; 10. *A.* nf. 5342,1965. C.2. pentru oiWioiecile *mari:* 8R. C.2. pelimi t(fcllol«it(mici: *8R* — 31.

Hţitla executata la fabrica "Şleau* Roiic — Bacău.
Întreprindere» Polisiifica «An» Grafica)*
Calea Şert»n Vudl IM, Bucure.!! - R.S.R.